

Varga Bálint

MAGÁNDETEKTÍVEK

- oknyomozás valóság és fikció területén -

Varga Bálint: Magándetektívek
Copyright © Varga Bálint 2005

A könyv megírásához szakmai segítséget nyújtott:

Perfect Loyd

www.perfectloyd.hu

ISBN: ???

Agave Könyvek

Felelős kiadó: Varga Bálint, Meznerics Gergely

A borítót és a kötetet tervezte: Kuskó Rajmund

Felelős szerkesztő: Csurgó Csaba

Szerkesztő: Sz. Molnár Szilvia

Szaklektor: Dr. Gyury József

Tördelőszerkesztő: Téglás Zoltán

Készült: a Grafika Press. Rt nyomdában, Budapesten, 2005-ben

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető

I. rész A mítosz születése és felnőtté válása

Vidocq, az első magánnyomozó

Allan Pinkerton hordókészítő és magánnyomozó

A csalóka aranykor

A rideg valóság

II. rész A magyar nyomozó

III. rész Esetek és tanulmányok

A tizenkétfélmillió nejlonzacskó

1. A belső vizsgálat

2. Adatgyűjtés

3. Nyomozás operatív módra

Kémjátzsma

1. Mélységi információgyűjtés

2. A környezettanulmány

3. Operatív védelmi terv

Szibériai kistigrisek és fétis szaküzlet Manhattanben

1. Adatgyűjtés Magyarországon

2. Az amerikai kapcsolat

A csalóautomata

1. Adatgyűjtés

2. Meghallgatások sorozata

3. Operatív figyelés

4. A végjáték

IV. rész A krimi és a bűnügyi irodalom

1. A viktoriánus krimi
2. A klasszikus detektívregény avagy az aranykor
3. A kemény krimi
4. A bűnregény
5. A ponyva korszaka
6. A rendőrségi és a jogi krimi
7. A modern kor magádetektívjei
8. A történelmi krimi
9. Krimikomédia kontra humoros krimi
10. A krimi mint maszk az irodalomban
11. A krimi jövője

V. rész A magyar krimi hiányáról

1. A magyar ponyva
2. A magyar bűnügyi újságíró
3. A magyar bűn és a jog
4. A magyar irodalmi élet
5. A szocialista magyar krimi
6. Egy új kor küszöbén

Függelék

Köszönetnyilvánítás

Irodalomjegyzék

Édesapámnak

„A fő különbség egy különösen nehéz probléma megoldásakor a regénybeli és a valódi detektív között annyi, hogy míg a fikcionális nyomozónak alig állnak rendelkezésére nyomok, addig a valódi detektívnek túl sok.”

Dashiell Hammett, 1923

„Azért megintcsak Philip Marlowe-t okolhatjuk, ha a szakmánk izgalmasnak vagy jól fizetőnek tűnik.”

Mike Courtney, angol magán-detektív

„Ha nem lenne relatíve szegény, akkor nem is lenne detektív. Átlagos ember, különben nem tudna elvegyülni az átlagemberek között. Ha nem lenne emberismerete, nem is tudná elvégezni a munkáját. Tisztességtelen módon senkitől nem fogad el pénzt, ahogy az arcátlanságot igazságosan és szenvedélytől mentesen torolja meg. Magányos férfi, akinek a büszkesége abból fakad, hogy mások büszkének tartják őt. Ha mégsem, akkor tesz róla, hogy tiszteletlen ellenfele a napot is megemlegesse, amikor találkozott vele. Úgy beszél, ahogy a kor embere: durva szellemességgel, élénk érzékkel a groteszk iránt, lenézéssel az álsággal szemben és megvetéssel a kicsinyesség felé.

A történet ennek a férfinak a kalandja, hogy felfedje az elrejtett igazságot, s ha ő nem állna készen rá, nem is lenne kaland. Oly sok mindenre figyel, hogy az már ijesztő, de nem is lehetne más, hisz szerves része annak a világnak, amelyben él. Ha még több lenne belőlük, akkor a világ sokkal biztonságosabb lenne, anélkül hogy elviselhetetlenül unalmassá válna.”

Raymond Chandler: *A gyilkosság művészete*, Atlantic Monthly, 1945

BEVEZETŐ

Chandler szavai ismerősen hangzanak szinte mindannyiúnknak. Minden regénye egy ilyen detektívről, Philip Marlowe-ról szól. Ha jól belegondolunk, minden detektívregény ilyen magánnyomozókról szól, akik egyszerre egyesítik magukban a keményöklű modern harcost és a középkor lovagját. Nem Chandler alkotta meg a magánnyomozó figuráját, de ő volt az, aki kőbe véste. Az természetesen nem rajta múlt, hogy a magádetektív alakja olyan kultikus, már-már saját magán túlmutató magaslatokba emelkedett, aminek semmi köze nincs a valósághoz.

Jó egy évvel ezelőtt egy cikk megírására kaptam megbízást a *Hamu és Gyémánt* magazintól. A téma a magyar magádetektívek voltak. Az anyaggyűjtés során olyan emberekkel találkoztam, akik még csak köszönő viszonyban sincsenek a regénybéli szereplőkkel. Egyikőjük szokatlan nyitottsággal fogadta kérdéseimet, és pár beszélgetés után nyilvánvalóvá vált, hogy a cikk csak a felszín fogja kapargatni. Olyan technikákról szereztem tudomást, olyan trükkökről, olyan viszonyokról, melyek létezését még csak nem is sejtettem. Hogy is sejtettem volna, hisz Marlowe-n, Maigret-n, Poirot-n, Lew Archeren és Matt Scudderén kívül soha nem „találkoztam” magádetektívvél. Most pedig ott ült velem szemben egy, a negyvenes évei elején járó magánnyomozó, aki nemcsak sokat tudott a kulissza mögötti titkokról és trükkökről, hanem szívesen el is mondta őket. Rögtön világossá vált számomra, hogy minden, amit addig tudtam, képzeltem – vagy tudni véltem – erről a szakmáról, egy árnykép csupán. A valóság, mint megtapasztaltam, sokkal vadabb és sokkal prózaibb az összes eddig olvasott detektívregénynél.

A cikk megjelenését követő hónapokban gyakran találkoztunk, beszélgettünk. Belepillanthattam aktákba, nyomozati jegyzőkönyvekbe, jelentésekbe, meghallgatások átírataiba, környezettanulmányokba. Elkísérhettem őt megfigyelésekre, meghallgatásokra, vagy csak egyszerű mezei „láb munkára.” Nem ámítom sem magam, sem más azzal, hogy mindent megtudtam a magyar magánnyomozókról. Egy-

felől annyira összetett ez a szakma, hogy egy lelkes újságíró pár hónap alatt értelemszerűen nem térképezheti fel a maga teljességében. Másfelől a nyomozó sok dolgot nem mondhatott el. Vagy ha elmondta, nem írhattam meg.

Amikor minden összegyűlt, amiből meg lehet írni a könyvet, neki láttam. Először a magánnyomozás kialakulását és nemzetközi történetét foglaltam össze, különös tekintettel Franciaországra és Amerikára, hiszen a mi képünket a magánnyomozókról alapvetően amerikai filmek és könyvek alakították ki. Ennek okán aztán azt vizsgáltam, hogy a magán-detektív és a róla alkotott kép hogyan lett azzá, ami. Ebben a történeti részben leginkább az élet és a fikció különös hatás-kölcsönhatás folyamatára koncentráltam, ugyanis amikor megkeresünk (ha megkeresünk) egy magánnyomozót, akkor óhatatlanul is Sherlock Holmes, Hercule Poirot, Philip Marlowe és Sam Spade járnak a fejünkben, és a legtöbb félreértés ebből származik. Mivel a szakma franciaországi születése után Amerikába „emigrált”, ezért a fő hangsúlyt az Egyesült Államokbeli fejlődésre helyeztem. A magyar magánnyomozók története szempontjából ennek a fikció- és valóságelemeket keverő amerikai viszonyrendszernek van meghatározó szerepe. Ugyanakkor hangsúlyoznom kell, hogy a kevés rendelkezésre álló történeti munka szerint a magyar magánnyomozásra az amerikai az égedta egy világon semmilyen direkt hatással nem volt. Ha mindenképpen hatásról akarunk beszélni, akkor a magyar magánnyomozás modernkori (1995 utáni) törvényi szabályozása esetében leginkább az osztrák hatást kell megemlíteni, de úgy gondolom, hogy az európai magánnyomozók története már magában annyira lineáris fejlődésképet mutat, hogy nem vet fel érdemi kérdést a vizsgálódással kapcsolatban. Európa – a mi történetünk szempontjából – annyiban van jelen, amennyiben befolyásolta a magán-detektívekről kialakult klasszikus képet. Ezután a szakma magyarországi történetét követtem nyomon, amely nem túl hosszú, és korántsem olyan izgalmas, mint az amerikai, viszont számos érdekes tényre világít rá.

Végül következett a magyar viszonyok részletes vizsgálata, amely a legtöbb meglepetéssel szolgált. Számptalan olyan nyomozati technikát ismerhettem meg, amelyek egészen sajátosan értelmezik a tör-

vényesség fogalmát, hisz a magyar törvényi szabályozás nemcsak felületes, hanem diszkriminatív és álságos is. Magyarországon nincsenek olyan adatbázisok, melyek a magánnyomozók munkáját segíthetnék, ennek okán gyakorlatilag jogosítványaik sincsenek. Ha ezt összeadom, akkor csak az marad, hogy ha dolgozni akarnak – mert meg akarnak élni, mert ehhez értenek, és mert óriási az igény az ő speciális szolgáltatásaikra – akkor kreatívan és nagyvonalúan kell értelmezniük az érvényes jogszabályokat.

Nem magándetektívekre bukkantam, hanem magán titkosszolgálatokra, amelyek gyakran sokkal hatékonyabban végzik a hírszerzést, mint hivatalos megfelelőik. Módszereiket külön esettanulmányokban részletezem, melyek egyben illusztrálják is az adott nyomozástechnikai gyakorlatot. Egyetlen eset sem kitalált, mindössze annyit tettem, hogy mindannyiunk érdekeit védendő megváltoztattam a helyszíneket, a dátumokat és a szereplőket. Néha két esetből egyetlen csináltam, mert annyira érdekesek voltak, hogy valahogy meg kellett írni őket.

Mivel az esetek nem egyetlen nyomozóirodától származnak, így vannak köztük krimiszerűen izgalmasak és életszerűen hétköznapiak, de egy közös bennük: úgy az esetek, mind a nyomozási technikák valóságok. Ez utóbbiaknál felbecsülhetetlenül nagy segítséget nyújtott Sasvári Rudolf *Klasszikus magánnyomozástan* című könyve, amely szakmai szempontból hibátlan útmutatást adott. Köszönöm a szerzőnek, hogy könyvét rendelkezéseimre bocsájtotta.

A könyv megírása előtt magam sem hittem, hogy ennyire téves képem van a magánnyomozókról, és gondolom, nem csak az enyém az. Amerikában talán lehet valami – roppant kevés – köze a fikcióhoz, de nálunk semmi. A könyv meghatározó részében ezért igyekeztem a legapróbb részletességgel bemutatni a magánnyomozást – magyar módra. Amit itt olvasható, azt mind láttam, tapasztaltam, hallottam.

I. rész

A MÍTOSZ SZÜLETÉSE ÉS FELNÓTTÉ VÁLÁSA

„Tom Selleck az egyetlen magánnyomozó, aki egy piros Ferrariból volt képes követni valakit, de azt is csak hetente egyszer 50 percig, ugyanis ennyi ideig tartott a Magnum PI aktuális része.”

Dan Phillips, texasi magándetektív

BEVEZETŐ

Az első magándetektív színrelépése után igencsak nehéz szétválasztani, hol ér véget a valóság, és hol kezdődik a fikció. A magánnyomozó alakja mind a mai napig egyfajta romantikus „szuperátlaghős”-felhanggal és -jelentéssel rendelkezik, amiért egyfelől a szakma két legnagyobb alakja, Vidocq és Pinkerton a felelősök, valamint az őket utánzó ponyvaregényírók. A sor Vidocqkal kezdődik, aztán folytatódik Poe-val, majd Pinkertonnal, aztán Sherlock Holmeszal, hogy aztán az élő legendák helyét átvegyék a meseterseges mítoszok – hisz azokról beszélünk.

VIDOCQ, AZ ELSŐ MAGÁNNYOMOZÓ

Bár az első írásos feljegyzés, amelyben nyomozással kapcsolatos tevékenységet jegyeztek le a szorgos történetírók, 1534-ből származik, az első magándetektív megjelenésére mégis majdnem háromszáz évet kellett várni. Nehéz lenne azt mondani, hogy nem érte meg. Igaz, hogy Angliában már az 1700-as évek végén felbukkantak az első olyan, alapvetően csoportokba szerveződött úriemberek, akik polgártársaik – meg persze a tehetősebb kereskedők – biztonságát, valamint üzleti érdekeit vigyázták¹, mégis egy hosszú és kimerítő bűnlajstrommal rendelkező francia volt az, aki minden joggal hirdethette: én vagyok az első magándetektív².

Eugene Francois Vidocq kanyargós úton jutott el a törvény szolgálatához. A Szultán, ahogy később nevezték, 1775. július 23-án született egy pék fiaként a franciaországi Arras-ban, ugyanabban a házban, amelyben 16 évvel azelőtt Robespierre. Nem pazarolta ifjú éveit: viharos gyerekkora csúcspontjaként 16 évesen már halálos kimenetelű párbajt vívott, és ettől kezdve 18 éven keresztül bujkált a törvény elől. A legenda szerint haláláig nem múlt el év, hogy pár-

¹ A kétes hátterű úriemberek csoportját Bow Street Runners névvel illették, és tevékenységüket Henry Fielding örökítette meg 1748-ban, azonos című regényében. Ez volt a nyomozók belépője az irodalomba.

² A „detektív” latin eredetű szó, amely a *detegere* (felfed, megtalál) szóösszetételből képződött. A *detective* képzett szó az angol nyelvben az 1850-es évek körül jelent meg először, majd nem sokkal később lett a magyar nyelv része.

bajban meg ne ölt volna meg valakit. Ez persze még nem volt olyan nagy bűn, de a pénz- és okirathamisítás már igen. Vidocq megállás nélkül menekült. Amikor elkapták, és börtönbe zárták, pillanatok alatt meglépett. Egy idő után azonban már sem Franciaországban, sem Németalföldön nem volt biztonságban, ezért tengerre szállt, hogy angol hajókat fosszon ki társaival, a zsákmányt pedig újabb határokon csempéssze át. Egyik szökése után nyolc év kényszer-munkára ítélték, amelyből kerek nyolc napot le is töltött. Az ezt követő évek rejtőzködéssel teltek el. Ekkor tökéletesítette az álcázás művészetét: fiatalemberként egy zárdában apácaként elrejtőzni – kivételes képességet sejtetett. Lassan elege lett törvényenkívüliségből, hisz nem karrierbűnöző volt, csak véletlenül rálépett a rossz útra, de akit egyszer bűnözőként bélyegeztek meg, az általában akként is halt meg.

Vidocq azonban nem így akarta végezni. 1809 májusában besétált a párizsi Prefektúrán a Bűnügyi Osztály fejéhez, feladta magát, és munkát kért – rendőrségi besúgóként. Nála jobban senki nem ismeri a bűnözőket és módszereiket, mondta. Hadd álljon a tisztességes oldalra, kérte Monsieur Henryt, aki örült a megkeresésnek, de ragaszkodott hozzá, hogy Vidocq először rója le a tartozását a társadalom felé. Vidocq ekkor megkérdezte: ha most bilincsbe verve elviszik a börtönbe, és ő megszökik, majd visszajön, akkor azzal bizonyította-e, hogy szándékai tisztességesek? A rendőr bólintott. Vidocqot elvezették. Pár óra múlva besétált Monsieur Henry irodájába, és kezdetét vette egy páratlan karrier.

Első megbízatása során rögvest 20 hónapra egy börtönbe küldték, hogy információt gyűjtsön. Vidocq remekül teljesített. Főnökei, Monsieur Henry és a prefektus, de Pasquier báró látták, hogy egy kincsre bukkantak. Megszervezték Vidocq szökését a börtönből, mert úgy találták, hogy tudását szabadlábban jobban tudja kamatoztatni. És milyen igazuk lett! „Kiszabadulása” után már az utcákon dolgozott. Nála jobban senki nem ismerte a párizsi alvilág kis- és nagyhalait, s bár ő soha nem tartotta magát bűnözőnek, a gonosztevők mégis maguk közül valóként kezelték, így bizalmukba is beavatták. Sikerein felbuzdulva Vidocq azzal az ötlettel állt elő, hogy létre kellene hozni egy „biztonsági szolgálatot”. Javaslatát örömmel fogad-

ták a felettesei, s megalakult a híres *Brigade de Sureté*, a Biztonsági Szolgálat. A civilruhás nyomozók legfőbb feladata az volt, hogy szemmel tartsák a börtönből szabadult, illetve oda még be nem került bűnözőket. Vidocq pontosan tudta, hogy rablóból lesz a legjobb pandúr, hiszen ő volt ott élő példaként, ezért a bűnözők egy részét, akiket ő maga kapott el, feljebbvalói jóváhagyásával azonnal alkalmazta is. Így történhetett, hogy a Sureté teljes állománya ex-bűnözőkből állt, és elképesztő sikerrátával dolgozott. Vidocq azonban más szempontból is újat hozott. Szemlélete gyökeresen különbözött a kor rendőri közfelfogásától. Visszaemlékezéseiben megírta, hogy mit tartott feladatának: „Megelőzni a bűncselekményeket, felfedezni az elkövetőket, és átadni őket az igazságszolgáltatásnak.” Tehát elsősorban a megelőzést tartotta fontosnak, aztán a bűnüldözést.

Vidocq maga is tovább járta az utcákat, a kocsmákat, a bordélyházakat, és igyekezett kifülni a készülő bűneseteket. Párizs kétes egyedeinek azonban nemsokára feltűnt, hogy valahányszor egy komolyabb balhéra készülnek, a rendőrök rögvest ott vannak. Vidocq ekkor szembesült azzal, hogy ellenségei vannak, és az élete is veszélybe kerülhet. Történt ugyanis, hogy 1812-ben fontos megbízást kapott. A prefektus őt állította rá arra a rablássorozatra, amely az előkelő Faubourg-Sainte-Germain körzetben tartotta rettegésben a tehetősebb lakókat. Egyik álruhás felderítése alkalmával Vidocq megtudta a bandavezér nevét: Guevive. A volt kardvívó mestert a törzshelyén, egy becsületsüllyesztőben találta meg Vidocq, és Jules néven mutatkozott be neki. Ő volt Jules, a csempész, akire akkoriban „nagyon rájárt a rúd”. Guevive be is vette a buliba a jobb napokat látott Jules-t, és rögtön egy különleges akcióba vont be: amíg a többiek fosztogatnak, addig ők ketten megölik a besúgó, az áruló Vidocqot.

Jules ártatlan képpel csóválta a fejét, hogy nem ismeri a fickót, de boldogan igent mond. Aki ilyen gonosz, hogy a sajátjait elárulja, annak halnia kell.

Vidocqnak még volt annyi ideje, hogy értesítse a prefektúrát, majd csatlakozott Guevive-hez a saját háza előtt. Várták, hogy megjelenjen a gáz áruló, de az csak nem akart megjelenni. Ekkor Jules azt

javasolta a vérszomjas Guevive-nek, hogy csatlakozzanak a rablókhoz a becsületsüllyesztőben. Alighogy leültek az asztalhoz, a rendőrök lecsaptak rájuk. Vidocq lecsúszott az asztal alá, és ott várta meg, amíg a bandát vasra verve elvezették.

Az eset után Vidocq már csak álruhában volt hajlandó dolgozni, és nem ismert akadályt, annak adta ki magát, aminek csak akarta. Volt kalóz (fekete szemkötővel); szökésben lévő tolvaj (egyhónapos, büdös szakállal); sánta zsebtolvaj (mankóval); a német rendőrség által körözött hírhedt párbajhős; szicíliai gyilkos, aki megölte a feleségét; angol ügyvéd (monoklival és keménykalappal), aki eltette láb alól a riválisát, és most Párizsban bujkál. Szerepeihez pedig nemcsak a jelmez passzolt, hanem az akcentusa és a szlengje is. Vidocq híres-hírhedtté vált nemcsak Párizsban, hanem szerte a kontinensen.

Arról azonban szó sem volt, hogy titkolta vagy szégyellte volna kilétét. Ő, dehogya. A bűnözők kezdtek valóban rettegni tőle, és ő mindent megtett, hogy neve még félelmetesebb legyen.

A Desnoyer elnevezésű késdobáló szinte mágnesként vonzotta Párizs legrosszabb arcait. Volt itt minden: gyilkos, tolvaj, rabló, hamisító, strici és hamiskártyás. A kocsma világához képest Hugo regényei gyerekmesék voltak. Végül az egyik békebíró 1812-ben úgy döntött, hogy a kocsmán rajta kell ütni, hisz az a bűnök melegágya. Amikor egy egész századot akart rájuk küldeni, Vidocq feltartotta a kezét. Neki elég két ember. Kettő. Meg négy egyenruhás rendőr, egy darab kréta és jó sok bilincs.

A késdobálóba belépven Vidocq a szokásos péntek esti vendégkört látta: részeg kurvákat, verekedő kockázókat és szitkozódó kártyásokat. A levegőben vizelet, pálinka, bor, sör, ópium és hányás szaga keveredett. Amikor megpillantották őt és mögötte a négy rendőrt, a helyiség lassan elcsendesedett. Vidocq intésére a zenészek is abba hagyták a muzsikálást. Senki nem tudta pontosan, mi történik. Többen felismerték Vidocqot, de ő a köszönésüket csak egy kurta főbólintással viszonzta. A tömeg szép lassan az ajtó felé mozdult, ám ekkor Vidocq a rendőrökkel egy sorba állította a egész vendégsereget, hogy lassan haladjanak el előtte. Amelyiket felismerte, annak a hátára krétával egy X-et rajzolt. A megjelölt embert aztán megbilincseltek, a többiek meg szabadon elmehettek. Amikor a

helyiségben senki nem maradt, Vidocq is kiment az utcára, és az összeverődött tömegnek, no meg a letartóztatottaknak odakiáltotta: „Vidocq vagyok. Véssetek az eszetekbe!”

Nem is kellett mondania: a hír futótűzként futott szét Párizsban. A demonstrációnak azonban még nem volt vége. Vidocq elment a Bicetre-ben található börtönbe, amely inkább bűnöző-továbbképző, semmint büntetés-végrehajtási intézet volt. Az összes rabot (több százat) összehívatta az udvarra, és egyenként megnézte magának mindegyiket. A rabok rémülten álltak. Tudták ugyanis, hogy ha kiszabadulnak és Párizsban kötnek ki, akkor a főváros legrettegettebb emberével húznak ujjat.

Vidocq szinte egymaga rántotta össze a kaotikus állapotokat mutató Párizs közbiztonságát. Párizs sokkal biztonságosabb vált, Vidocq és csapata 1817-ben összesen 811 letartóztatást foganatosított: főleg tolvajokat, hamisítókat és merénylőket kaptak el. Vidocq lassan a kontinens egyik ünnepelet alakja lett, legendák terjedtek róla nemcsak Európában, hanem Amerikában is, ahol egy fiatal író, Edgar Allan Poe is hallott róla, nem utolsósorban Vidocq 1828-ban megjelentetett emlékiratai révén. A bűnözők egy része pedig már Vidocq neve hallatán elhúzta a csíkot Párizsból. Az emberek imádták őt. Nincs rá más szó. Ő volt a kisiújk hőse és példaképe, fiatal anyák szívszerelme, a férfiak pedig elismeréssel nyilatkozta bátorságáról. Szinte népmesei hőssé vált, mindenhol az ő nevét suttogták. A pincérek a kávézóknak, a hentesek az üzletben, a kifutófiúk, a portások, a kocsisok – mindenki Vidocqról beszélt, a Szultánról, aki bölcsen és igazságosan irányította a várost.

A rendőrségi munka olyannyira jól ment, hogy a mesteri bűnüldöző alkalmanként magánszemélyektől is elfogadott megbízásokat. És mennyire helyesen tette. Míg pozíciója Napóleon és XVIII. Lajos alatt egyformán biztos volt, X. Károly rezsime alatt már nem mentek valami jól a dolgok: Monsieur Henryt eltávolították, a Prefektúra Bűnügyi Osztálya új vezetőjének a szemét pedig nagyon csípte Vidocq sikere és hírneve. A rettenthetetlen detektív ugyanis megvesztegethetetlen és igazságos rendőr hírében állt, akinek kitartásával csak tudása és tapasztalata vehette fel a versenyt. A monarchia gépezete beindult, és 1832-ben koholt vádak alapján Vidocqot bíró-

ság elé állították, s bár felmentették, de büszkesége nehezen viselte a történeteket, ezért beadta a lemondását, és hátat fordított a bűn fővárosának. Vidékre költözött, ahol vett egy papírmalmot, és többek között feltalálta a nem hamisítható papírt meg a láthatatlan tintát, de ebbe hamar beleunt, és úgy döntött, hogy hatalmas tapasztalatát újra a közjó szolgálatába állítja. 1832-ben 58 évesen megalapította hát a *Le Bureau de Renseignements* elnevezésű irodát, a világ első magán-detektív-ügynökségét. Munkatársait ismét bűnözőkből verbuválta, akik minden alvilági trükköt ismertek, Vidocq pedig tudta, hogyan kell elfogni egy bűnözőt. De nemcsak ezt. Azt is kidolgozta, hogyan kell azonosítani őket. A világon elsőként ő vett gipszmintát cipőnyomokról, ő alkalmazott először ballisztikai vizsgálatot, de ami még ezeknél is fontosabb: a bűnözőkről részletes és naprakész adatbázist állított össze, amelyben nemcsak személyleírásukat részletezte, hanem módszereiket is feljegyezte. Az adatbázis alapjait már a *Sureté* kötelékében eltöltött idő alatt lefektette, és most magánzóként végre tökéletesíthette. Párizs összes ismert csalójáról, hamisítójáról, svindleréről naprakész információi voltak, ami igencsak hasznosnak bizonyult, hisz megbízásai túlnyomó részét ilyen ügyek tették ki. A gazdasági és pénzügyi élet siralmas állapotban volt, csalók bújtak meg szinte minden sarokban. Vidocq a lassan húsz főre dagadt munkatársi gárdával együtt az bűnözők üldözésében is kivette a részét: volt év, amikor ő egymaga 60.000 frankot szerzett vissza a csalóktól. Később persze más ügyeket is vállalt, például eltűnt személyek felkutatását. Egyszer egy kétségbeesett férfi kereste fel azzal, hogy a felesége eltűnt, ő meg itt áll a gyerekekkel, akiknek hiányzik az anyjuk, és valljuk be, neki is. Vidocq pár nap múlva egy zárdában találta meg az asszonyt, aki, mint kiderült, azért szökött el otthonról, mert úgy érezte, hogy az élete már csak a földi, hétköznapi dolgokról szól. A zárdában keresett menedéket a világ, valamint saját zavaros érzései és bűntudata elől. Vidocq nemcsak megtalálta az asszonyt, hanem meg is győzte arról, hogy vissza kell térnie a családjához.

1843-ban a rendőrségnek elege lett belőle, ami érthető is, hisz maguk a rendőrök is a nagy Vidocqot keresték, ha valamilyen – főként pénzügyi – bűncselekmény áldozataivá váltak. A korrupció

vált és meggyengült *Sureté* egykori legendás alakja ellen fordult, aljas módon törbe csalták, s lelkesen örvendeztek, amikor az elsőfokú bíróság húsz évre ítélte őt. A másodfok azonban nem dőlt be a gyenge bizonyítékoknak, és felmentette Vidocqot, aki aztán 1857-ben meghalt. Élete utolsó éveiben egyre-másra írta regényeit, amelyekről ma már sokan feltételezik, hogy Balzac keze és tolla is benne volt, ahogy Victor Hugo is bevallotta Vidocqot vette alapul Jean Valjean alakjához *A nyomorultakban*. Ha az nem is biztos, hogy Balzac részt vett a regények megírásában, az viszont bizonyos, hogy Vidocqról mintázta Vautrint a *Goriot apóban*. A könyvek elképesztő sikert arattak, Angliában sorra állították színpadra az átdolgozásokat³. A könyvek és a színdarabok eljutottak Amerikába is, ahol 1841-ben Poe megírta a *Morgue utcai kettős gyilkosság* című novelláját főszerepben C. August Dupinnel, akit a szerző Eugene Vidocqról mintázott. (Poe mellesleg lelkesen olvasta Dickens regényeit, aki ugyan név nélkül, de többször „szerepeltetett” Vidocq-figurát a regényeiben.) Mivel a könyvek és színdarabok töretlen népszerűségnek örvendtek, Arthur Conan Doyle már gyerekkorában összeakadhatott Vidocq alakjával és tetteivel, hogy aztán 1887-ben megjelenjék az első írása – *A bíborvörös dolgozószoba* – Sherlock Holmessel a főszerepben.

Ekkor, az 1800-as évek vége felé született meg a fikcionális magán-detektív alakja, és indította sikerútjára a krimi. Vidocq bátorsága, erkölcsi szilárdsága és vállára kanyarított köpenye hosszú árnyékot vetett a jövőre: a modern nagyvárosi hős lassan előlépett a sötét kapualjból, kezében cigarettával, fején kalappal, majd leporolta magáról a faforgácsot, falra akasztotta a Winchestert, az álbajuszt, és soha többé nem foglalkozott hordókészítéssel.

ALLAN PINKERTON HORDÓKÉSZÍTŐ ÉS MAGÁNNYOMOZÓ

Allan Pinkerton neve idestova 150 éve egygé forrt a magán-detektív kifejezéssel. Ha azonban 1846-ban máshol keres hordóihoz alapanyagot a Chicagótól 60 kilométerre lévő Fox-folyónál, akkor talán még kiváló hordókészítőként sem emlékezne rá a világ.

³ Vidocq felbukkan még Melville *Moby Dick*jében, és Dickens *Szép remények* című regényében is.

Pinkerton Glasgow-ban született, apja rendőr volt, aki korán meghalt, így a kamaszknak dolgoznia kellett iskola helyett. Itt lett Pinkerton tagja egy forradalmi csoportnak, amely olyan hangosan kritizálta a kormányt, hogy a 22 éves fiatalembernek újdonsült feleségével sűrűn egy eredetileg Kanada felé tartó hajóra kellett szállnia. Útközben azonban hatalmas viharba kerültek, s ugyan valóban Kanadánál értek partot, de Pinkerton – látva az ellenséges bennszülötteket, és hallva egy Chicago nevű, gyorsan fejlődő városról – inkább Amerika felé vette az irányt.

Mivel tanult szakmája bodnár volt, Pinkerton gyorsan talált munkát. Skót létére nem volt nehéz takarékoskodnia, így hamar összejött a pénz egy saját vállalkozáshoz. Dundee-ba költözött, ahol nem győzött elég hordót gyártani, hisz az áruszállítás fő eszköze akkoriban a folyami hajózás volt, ott meg hordókat használtak. Az üzlet istenien ment. Nem utolsósorban azért, mert Pinkerton fölöslegesnek látta olyasmire költeni, amit maga is beszerezhetett.

Dundee a Fox-folyó partján feküdt, és éppen a várossal szemben egy sziget húzódott, amely csak úgy kínálta a kiváló minőségű alapanyagot Pinkerton számára. Egy este csónakba ült, és segítőivel átevezett. A bodnár éles szemmel azonnal észrevette, hogy a lakatlannak tűnő szigeten bizony emberi tartózkodás nyomai látszanak. Eszébe jutott a híresztelés a hónapok óta működő, hamisított pénzzel üzérkedő bűnbandáról, amelynek a seriff nem tudott nyomára bukkanni. Felfedezését gyorsan megosztotta a seriffel, és a szigeten rejtőzködő banda egy hét múlva őrizetben is volt. Dundee városi tanácsa ugyanis annyira megörült Pinkerton szemfülességének, hogy megbízták: derítse ki, ki áll a háttérben. Pinkerton napokon keresztül lesben állt a szigeten. Öt éjjelnek kellett eltelni, mire megjelent a banda. Szedett-vedett társaság volt: bűdösek, piszkosak, de rengeteg hamisított pénz volt náluk. A seriff emberi lekapcsolták őket, a városi tanács meg boldog volt, viszont egyvalami hibádzott: a banda feje. Tudták ugyanis, hogy azok, akiket elkaptak, csak a gyakorlati ügyeket intézték. Újra megbízták hát Pinkertont, hogy találja meg, és fogja el a bandavezért. Adtak is neki 125 dollárt, amiből hamis pénzt vehetett. Pinkerton tanyát vert a helyi kocsmában, és várt a bandavezérré, aki hamarosan meg is jelent. A detektív

ekkor ajánlatot tett neki: akar venni négyezer dollárt, dolláronként 25 centért. Átadta neki a 125 dollárt, amit előlegbe kapott, és azt javasolta, hogy az üzlet lebonyolítására találkozzanak egy biztonságosabb helyen. A Craig nevű férfi a pénzt eltette, és megbeszélte a találkozót Pinkertonnal Chicagóba, a Sauganash Hotelba. A városi tanács tajtékzott a dühtől. Hogy gondolta Pinkerton, hogy a pénzt csak úgy odaadja Craignek? A nyomozó ekkor felvilágosította őket, hogy ily módon nem csak a bandavezért tudják majd elkapni, hanem egyben a főhadiszállására is le tudnak csapni. Pontosan ez történt. Pinkerton a megbeszéltnapon a hotel halljában várt Craigre, aki az egyik hotelszobából lejöve elővette a hamis pénzt, és éppen átadni készült, amikor két civilruhás rendőr fegyvert fogott a rá, majd bilincsbe verve elégedetten elvezették. A megyei seriffet annyira lenyűgözte Pinkerton teljesítménye, hogy azonnal állást ajánlott neki. Pár hét múlva Pinkerton már egyike volt a harmincezres város nyugalmára vigyázó 12 rendőrnek.

Rövid időn belül megbecsülésre és hírnévre tett szert, mivel kollegái többségével ellentétben ő nem fogadott el kenőpénzt, és ha valaki tiszteletlenül viselkedett, az már csak a gumibotot látta villanni. Nem csoda hát, hogy hamarosan ő lett a város első detektívje. Szinte szó szerint ugyanazokat a jelzőket használták vele kapcsolatban, mint Vidocqnál: megvesztegethetetlen, ravasz, becsületes és bátor. Ő azonban – szemben Vidocqkal – nem maradt sokáig rendőr. Ott volt a család, a sok éhes száj, és a magánszektor már akkor is jobban fizetett. Egyre több megbízója akadt, köztük például az a Rock Island and Illinois Central Railroad, amelynek egy Abraham Lincoln nevű agilis ügyvéd látta el a jogi képviselőt.

Pinkertonnak megvoltak az első ügyfelei, ideje volt hát irodát nyitni. 1850-ben Chicago szívében a Fifth Avenue 151 alatt megnyílt a Pinkerton's National Detective Agency. Amerika első magándetektívje gyorsan és hatékonyan derítette fel a vasúttársaságoknál elkövetett lopásokat, híre pedig bejárta az országot. Pinkertonnak igazából könnyű dolga volt, hisz alig voltak még rendőrök, és ha voltak is, inkább pénzt fogadtak el a bűnözőktől, semmint üldözték őket. Az ügyfeleket tehát rendkívüli módon megnyugtatta Pinkerton etikai kódexe is. Az eleinte csak a tulajdonosra, majd az egyre növekvő

számú alkalmazottakra ugyanis a következő szabályok voltak érvényesek: nem fogadhattak el kenőpénzt, soha nem köthettek külön megállapodásokat bűnözőkkel, szükség esetén feltétel nélkül együtt kellett működniük a rendfenntartó szervekkel, nem nyomozhattak botránygyanús válási ügyekben, nem fogadhatták el a bűnözők fejére kitűzött vérdíjat, és soha nem emelheték meg a díjaikat az ügyfél tudta nélkül. Allan logót is tervezett az ügynökségnek, amelynek a jel-szava ez volt: „We Never Sleep”, azaz „Soha nem alszunk.”

Pinkerton valóban keveset aludt, nyomozóinak száma pedig gyorsan nőtt. Vidocq szisztémáját követve szinte mindegyik ex-bűnöző volt. Amerika Pinkertontól és az ő ügynökségétől volt hangos. 1856-ban szokatlan lépésre szánta el magát: két régi és nagyon közeli munkatársa, George H. Bangs és Francis Warner mellé felvett detektívnek egy fiatal nőt, Kate Warne-t. Az első amerikai detektívnot az évek során egyre több követte, hisz Pinkerton jól tudta, hogy a nők sokkal élesebb szemű megfigyelők, mint a férfiak, aprólékosabbak, lelkiismeretesebbek, és olyan helyekre is be tudnak férkőzni, ahova férfiak soha. Miközben az ügynökség továbbra is sikeresen oldotta meg a vasúttársaságok lopási és rablási ügyeit, Pinkerton lépést tartott a modern időkkel. Az egész országot behálózó ügynökhálózatot épített ki, a kommunikációhoz telegráfot használt, az embereit pedig többek között fegyverszakértők készítették fel.

Pinkerton már csak ritkán vett részt egy nyomozásban, ám ha megtette, jó oka volt rá. 1858-ban az Adam Express nevű vasúttársaságnál megmagyarázhatatlan dolog történt. A Georgia államban található Columbusból induló szerelvényről nagy mennyiségű pénz tűnt el, mire befutott az alabamai végállomására. A rablás 50.000 dollárral rövidítette meg a társaságot. A furcsa az volt, hogy a pénz berakták egy különlegesen őrzött vagonba Columbusban, de már Montgomeryben hűlt helye volt. A két alkalmazott, akik felelősek voltak a pénz biztonságáért, megesküdtek, hogy nem ők lopták el. John Maroney rakta fel a vonatra a pénzt Georgiában, és az úton mindvégig Leonard Chase őrizte a szállítmányt. A vasúttársaság vezetői Pinkertonhoz fordultak, aki első ránézésre tudta: a bűncselekményeket egy belső ember követte el. A detektív azt is tudta, hogy ha az ügyet sikerrel megoldja, akkor abból országra szóló szenzáció lesz, így a leg-

jobb embereit vetette be. Ezek egyike természetesen Kate Warne volt, aki kulcsszerepet játszott az ügy megoldásában.

Pinkerton emberei ráálltak a két gyanúsítottra. A pénzt őrző Chase viselkedésében semmi gyanúsat nem találtak, viszont Maroney-ről ordított, hogy sáros.

Amikor a férfi a feleségével Virginiába ment üdülni, az ügynökség emberei követték. A házaspár két kézzel szórta a pénzt. Az asszony aztán rokonlátogatóba utazott Pennsylvaniába. Kate Warne a nyomába eredt, és ugyanabban a hotelben szállt meg, ahol Mrs. Maroney. Megrendezett egy véletlenszerű találkozást, és a beszélgetés során egy kisstilű bűnöző feleségének adta ki magát. Szinte barátnőkként váltak el egymástól.

A férj eközben New Orleansban mulatott, amikor Pinkerton letartóztattatta őt. A cellában egy White nevű besurranó tolvaj mellé rakták, aki persze Pinkerton egyik ügynöke volt. Maroney hamarosan eldicsekedett White-nak, hogy kirabolta az Adams Expresset. Az volt a trükk, hogy még azelőtt elemelte a pénzt, hogy a leplombált dobozban átadta volna Chase-nek. Így akarta ráterelni a gyanút. A detektív örült a vallomásnak, de ez még nem volt elég, a pénzt is vissza akarta szerezni. És persze erre is volt egy terve.

A Maroney-val együtt sínylődő White bemutatta cellatársának az ügyvédjét (aki persze Pinkerton egyik ügynöke volt), aki minden különösebb felhajtás nélkül bejelentette: 4.000 dollárért kihozza őt a börtönből. Maroney boldogan kapott az ajánlaton, és értesítette a feleségét, aki könnyek közt búcsúzott el Kate Warne-tól: sürgősen el kell utaznia, mert a férjének szüksége van rá. Kate azonnal sürgönyözött Pinkertonnak, hogy Mrs. Maroney elindult Montgomery-be, ahol férje volt cellatársa, White várta, akit közben az ügyvéd „kihozott” a börtönből, ugyanis Maroney őt bízta meg azzal, hogy közvetítsen a felesége és az ügyvéd között. A férfi el is ment Mrs. Maroneyhoz, aki a házukban levezette őt a pincébe, és éppen egy katonaládából kezdte kiszámolni neki a pénzt, amikor lecsaptak rá Pinkerton emberei.⁴

Egész Amerika a bravúros nyomozástól volt hangos: Pinkerton az elrabolt 50.000 dollárból 39.515-öt megtalált, és visszaszolgáltattott a vasúttársaságnak.

⁴ Pinkerton 1875-ben meg is írta az esetet a *The Expressman and the Detective* című könyvében, amely az első dokumentarista könyv a magánnyomozókról.

Pinkerton ügynökségének a nevét mindenki ismerte Amerikában. A detektív számára legfontosabb azonban mégis az a hőstett volt, amely szintén a címlapokra került, holott ennél sokkal többet ért annak az embernek a hálája, akinek az életét megmentette. Az Amerikai Egyesült Államok elnökéé.

Ugyanis a frissen megválasztott, de még be nem iktatott elnök, Abraham Lincoln Pinkertonnak köszönhette az életét.

1860-ra Amerika szellemiségében kettészakadt: északon liberalizmust hirdettek a politikusok, és vehemensen ellenezték a rabszolgaságot, míg Délen mindent megtettek azért, hogy az Észak által elítélt életformát megőrizték. S bár nem került sor kenyértörésre, de mindkét oldal úgy tekintett az elnökválasztásra, mint vízvázalóóra. Amikor 1860 őszén Abraham Lincolnt elnökké választották, a déliek bosszút esküdtek, az elnök emberei pedig elkezdtek rettegni, hogy mi lesz Amerikával, ha a déliek valamilyen úton-módon elteszik láb alól Lincolnt.

Ebben a feszült politikai helyzetben kereste meg Pinkerton Samuel Felton, a Philadelphia, Wilmington and Baltimore Railroad elnöke. Azt állította, hogy tudomására jutott: a déliek fel akarják robbantani a vasútvonal egy részét. Pinkerton olyan komolyan vette az ügyet, hogy emberei nagy részével ő maga is Baltimore-ba költözött. Az ügynökök azonban semmi olyan információra nem akadtak, amely egy ilyen támadásra utalt volna, helyette az itt-ott felszedett információmorzsákból egy egészen másfajta merénylet terve körvonalazódott ki. Timothy Weber, Pinkerton egyik legkitűnőbb embere a morzsákat felszedve rábukkant egy déli összeesküvő-csoportra, az Aranykör Lovagjaira. Beépült közéjük, és megtudta, hogy a renegetek február 23-án Baltimore vasútállomásán meg akarják gyilkolni a beiktatására igyekvő elnököt.

Amikor ez február 21-én Pinkerton tudomására jutott, azonnal vonatra ült, és Philadelphiába indult Lincolnhoz, akivel régi ismerőse közbenjárására rögtön találkozni tudott. Régi barátokként köszöntötték egymást, de amint Pinkerton elmagyarázta, miért jött, Lincoln arcáról lefagyott a mosoly. A detektív a következő javaslatral állt elő: Az elnök másnap részt vesz a hivatalos programjain Harrisburgben, de este nem megy el a kormányzó báljára. Helyette vonatra ül,

és elindul Baltimore felé. Azt már el is intézte, hogy a vasútvonalon aznap éjjel más szerelvény ne közlekedjen, így teljes gőzzel, megál-lás nélkül, jópár órával a tervezett merénylet előtt érnek Baltimore-ba. Itt ismét vonatra száll, és szinte észrevétlenül megérkezik Washingtonba. Az elnök halálsápadtan bölintott.

Másnap este lefüggönyözött konflis várta Lincolnt. A bakon egy ügynök ült, a kocsiban pedig az állig felfegyverzett Pinkerton. A tervről senki nem tudott Lincoln pár bizalmasát kivéve, hisz az összeesküvésnek Baltimore rendőrkapitánya is részese volt, és ha kitudódik a programváltozás, a merénylők bárhol lecsaphatnak az elnökre. Minden a terv szerint haladt, Lincoln anélkül szállt fel a vonatra, hogy bárki tudomást szerzett volna róla. Vele tartott Pinkerton is, de ennek már inkább csak afféle gesztusértéke volt: a fekete, kivilágítatlan szerelvény lefüggönyözött kocsiában állig felfegyverzett ügynökök vigyáztak az elnökre, köztük Kate Warne. Lincoln sér-tetlenül érkezett meg Washingtonba, hogy egy polgárháborús ország vaskezű elnöke legyen.

Lincoln annyira hálás volt Pinkertonnak, hogy a polgárháború kitörésekor megbízta: szervezzen titkosszolgálatot Washingtonban. A főváros hemzsegett a déli kémektől, Pinkerton alig győzte lebuk-tatni őket. Egyik fő segítője ismét Kate Warne volt, akinek fél Washington a lába előtt hevert: a lelkes fiatal déli rabszolgatartók alig várták, hogy megosszák titkaikat az igéző nővel.

Ám a nyomozó itt is a szakmai feltékenység áldozata lett, és a titkosszolgálatot kivették a kezéből. Mivel Lincoln figyelmét lekötötte a háború, nem foglalkozott érdemben Pinkerton ügyével, aki vissza-tért eredeti szakmájához, és ott folytatta, ahol abbahagyta: a vonat-rablásoknál. Munkájára hatalmas is volt az igény, hiszen számos nyugati állam nem volt még az Unió tagja, ezért ezeken a területe-ken nem volt szövetségi szintű rendfenntartó erő sem. Senkinek nem volt joga a vonatrablók után eredni, a marhatolvajokat rács mögé juttatni, nagy területekre átnyúló rablási, lopási ügyekben nyomozni. A vasúttársaságok és az erőre kapó, vészes gyorsasággal növekvő bányavállalatok ezért Pinkertonhoz fordultak, hogy szere-zze vissza a pénzüket, s ha már arra jár, kapja is el a gonosztevőket, és adja át őket a helyi rendfenntartó erőeknek.

Pinkerton ezt a jogi vákuumot hihetetlen ráérzéssel töltötte be. Nemcsak használta, hanem tovább is fejlesztette a Vidocq-féle nyilvántartási rendszert. Ő készített elsőként fotókat a bűnözőkről, amelyeket dossziékba rendezve nyilvántartásába iktatott. Külön embereket bízott meg azzal, hogy rendszeresen olvassák át az ország összes napilapját, és vágják ki a bűnesetekről szóló beszámolókat. Pinkerton rendszerét az Unióba belépő összes állam átvette – és persze a már bennlévők is. Sőt, nemcsak ezt tanulták el tőle, hanem azt is, hogyan kell ügynökséget szervezni és működtetni, hisz a Pinkerton Ügynökség emberei gyakran tartottak előadásokat a frissen szerveződő rendőri egységeknek.

Pinkerton pedig mindeközben szép sorjában kiiktatta a Vadnyugat összes nagy figuráját: Jesse Jamest és testvérét, Ben Kilpatricket, Lonny Logant és társaikat. Pinkerton emberei üldözték Butch Casidyt és a Sundance Kölyköt végig Amerikán, ahogy az az azonos című filmben látható volt. A Robert Redford és Paul Newman alakította gengszterek végül valóban Bolíviában találtak időleges menedéket.

Amikor Pinkerton 1884-ben meghalt, neve a magán detektív szinonimájává vált. Ebben nem kis szerepe volt tényregényeinek, melyekben – Vidocqhoz hasonlóan – részletesen beszámolt az ügyeiről.⁵ Tőle ismerjük a magán detektív meghatározását is: „Egy magánnyomozónak minden cselekedetével az ügyet kell szolgálnia, amelyhez végig hűnek kell maradnia. A magánnyomozó kemény, bátor, nem riad vissza a munkától, mert csak egyvalami lebeg a szeme előtt: az ügy.”

A CSALÓKA ARANYKOR

Az 1900-as évekre Amerika arca alapvetően megváltozott. A polgárháborút az ország már kiheverte, és lassan kezdett testet öltetni egy nemzet. A hősök kora leáldozóban volt. A Vadnyugatot és romanticizált ideológiáját módszeresen visszaszorította egy egységes jogállammá fejlődő ország képe. A Mississippitől nyugatra eső államok sorra csatlakoztak az Unióhoz, és a rendfenntartó erők a kezde-

⁵ Pinkerton a könyveiben nem egy makulátlan hőst örökítet meg, és ennek két oka is van. Egyfelől a munkatársai nem voltak szende, erkölcsös férfiak, akik szabadidejükben a helybéli parókián foldozták a széksorokat. Másfelől felismerte, hogy ha a detektívet egy már-már szürreális világba helyezi, akkor azon világ szabályaihoz a hősnek is alkalmazkodnia kell. Így megszületett

tektől fogva működtek. Igaz, hogy alapvetően a már akkor is elavult angol minta alapján szerveződtek, de a kontinens teljes birtokbavételéig ez elegendőnek is bizonyult. Ennek a rendfenntartó rendszernek a legfontosabb, máig meglévő sajátossága az, hogy a rendőrségek mindig is önkormányzati hatáskörbe tartoztak. Minden településnek – legyen az egy határvidéki bányászváros vagy Philadelphia – volt saját rendőrsége, bár a „rendőrség” szó nem is pontos kifejezés, hisz a seriffek feladata a rendfenntartás, a letartóztatás és az idézések kézbesítése volt. Ráadásul nem is állandó bért kaptak, hanem eseti díjazásban részesültek, bár igaz, hogy a helyi adók beszedése is hozzájuk tartozott. S mivel az adóbeszedés jobban fizetett, ezért a bűnüldözésre érhetően kevesebb figyelmet fordítottak.

A seriffek a nagyobb városokban értelemszerűen nem voltak képesek fenntartani a rendet, így sürgősen új rendszert kellett kialakítani. A modellt persze készen kapták, ugyanis az angol belügyminiszter, Sir Robert Peel 1829-ben Londonban létrehozta az első modern rendőrséget. Peel az addig alapvetően korrupt és egyéni „megrendeléseket” is teljesítő „figyelőket” egy katonai típusú rendszerbe szervezte, egyenruhát adott rájuk, és megszüntette a maszekolást. (Bobby Peel tiszteletére nevezik egyébiránt ma is *bobby*knak a rendőröket Angliában.) Az angol mintát elsőként New York követte 1844-ben, majd Philadelphia, Chicago és a többiek. A városokat körzetekre osztották, amelyek nem meglepő módon megegyeztek a választási körzetekkel. Minden egyes körzet önállóan működött, és egyetlen feljebbvalót ismert csak: az adott körzet éppen hatalmon lévő politikusát és annak holdudvarát. A legnagyobb bajok a választások idején buktak ki. A rendőrök a lakosságot szavazásra buzdították, amivel nem is lett volna baj, de gyakran minden rendelkezésükre álló eszközt (fenyegetést, elzárást, verést) bevetettek ahhoz, hogy meggyőzzék a polgárokat: az ő „jelöltjükre” szavazzanak. A választási csalások rettentően elszaporodtak, mert ha a politikusnak mennie kellett, a helyére lépő hozta magával a saját embereit. Kampányidőszakban ritkán lehetett posztos rendőrt látni, ilyenkor mindenki „kampányolt”.

A helyi politikusok bábjaiként működő rendőrségek azonban csak a probléma egyik forrását jelentették. A másik hasonlóan súlyos volt. Egy város vagy egy körzet illetékessége az adott körzet határáig szólt.

---

a Pinkerton-i alaphelyzet, amelyben a főhős küldetése szent és sérthetetlen, miközben ő maga nem az, de a gonosszal a küzdelmet az erkölcsi rend védelmének érdekében veszi fel. A moralitás, mint örök krimitéma tehát nála jelenik meg először.

Akkor nem is volt baj, ha egy bűnöző kirabolt egy bankot Brooklynban, majd a pénzzel eltűnt Queensben, ilyenkor az egyik körzet átvette a másiktól az ügyet. Gond akkor adódott, amikor egy bűnöző átlépte az államhatárt. Ne feledjük, ez a vasút kora volt, amikor nem múlt el hét legalább egy vonatrablás nélkül! Az államokon belüli illetékesség egy dolog volt, egy másik állam illetékessége már egészen más dolog. Nemhogy nem üldözhatték a bűnözőket a rendőrök, hanem az is kérdés volt, hogy ami miatt üldözték, az a másik államban egyáltalán bűncselekménynek számított-e. A szövetségi rendszerbe tömörült Egyesült Államoknak egyfelől nem volt egységes büntető törvénykönyve, másfelől nem volt olyan bűnüldöző szerve, amely államhatárokon átnyúlva csaphatott le a bűnözőkre. Ez vezethetett oda, hogy bizonyos nagyvállalatok – elsősorban vasúttársaságok – önálló biztonsági szolgálatot tartottak fenn, vagy éppen a Pinkertonéhoz hasonló ügynökségek szolgálatait vették igénybe.

A helyzet egyre romlott. A helyi rendőrsek a politikusok bábjaivá váltak, a bűnözők pedig jól tudták: ha átlépi az államhatárt, igencsak sanszos, hogy megúszták. 1919-ben a bostoni rendőrök sztrájkba léptek, amely nemcsak hosszú ideig tartott, hanem rendkívül véres is volt. 1908-ban ugyan létrehozták az FBI elődjét (Bureau of Investigations elnevezéssel), de a kezdeti látványos sikereket kudarcok sorozata kísérte, amelyet az tény koronázott meg, hogy a szervezet Warren G. Harding elnök magán titkosszolgálatává vált. 1924-ben J. Edgar Hoover lett a BI feje, aki kitaró munkával átszervezte a nyomozóirodát, amelynek neve elé végül 1934-ben odaillesztették a Federal jelzőt, és így létrejött a Federal Bureau of Investigations.

1924 tehát az az év, amikor az áldatlan állapotok végre rendeződtek. Volt egy szövetségi nyomozóiroda, amely alapvetően az államhatárokon átnyúló bűncselekmények nyomozásáért felelt. A rendőrség is végre professzionálissá vált, mégpedig gyakorlatilag egyetlen embernek köszönhetően. A német bevándorlók gyermekeként napvilágot látott August Vollmer 1905-ben lett a kaliforniai Berkeley rendőrfőnöke, és ő állította fel az első modern rendőrséget. Érdemes pár dolgot kiemelni az újításai közül: ő rendszeresítette a rádiót a járőrökocsikban, ő állított fel elsőként (nem utolsó sorban

Vidocq és Pinkerton nyomán) egy komplex osztályozási rendszert az ujjlenyomatok, a kézírás, és az MO (*modus operandi*, azaz elkövetés módozata) alapján. Ő alkalmazott elsőként hazugságvizsgálót, és tudományos alapokra helyezte a bűnügyi helyszínelést. Szentül hitt abban, hogy a rendfenntartás egzakt tudomány, amelyet főiskolán és egyetemen kell tanítani, és a rendőröknek folyamatosan tovább kell képezniük magukat. Rendkívül fontosnak tartotta a bűnmege-
lőzést is, nemcsak a bűnüldözést. És legvégül ő kezdeményezte egy szövetségi nyilvántartó iroda létrehozását, amely összesíti és kezelhetően tárolja a bűnözők adatait. Ebből az adatbázisból nőtt ki később a Bureau of Investigations.

A magánnyomozók és a nagy ügynökségek szerepe fokozatosan visszaszorult, a köztudatból azonban nem tűntek el, épp ellenkezőleg. Ekkor született egy páratlan irodalmi tünemény, az ún. *hard boiled*⁶ bűnügyi regény. Az 1920-as és 30-as években szinte minden magazin, minden könyv borítójáról magándetektívek köszöntek vissza hosszú ballonkabátban, szembe húzott kalappal, barázdált (és gyakran borostás) arccal, hogy ismét és megint kinyomozzanak valami nagyon komoly bűnügyet. A pulp⁷ fénykorában nem kevesebb, mint 178 magazin foglalkozott krimivel, döntő többségük pedig magánnyomozókkal. És akkor még nem is beszéltünk a regényekről, a filmekről és a rádiójátékokról. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a bűnüldözés azon emblematikusabb figurája született meg ekkoriban, aki még ma is uralja a populáris irodalmat.

A magándetektívek – a valódiak – lassan elfoglalták helyüket úgy a szakmában, mind az igazságszolgáltatásban és a társadalomban. Beépültek a magánszférába, és csak olyan ügyekkel kezdtek el foglalkozni, amelyek nem tartoztak az igazságszolgáltatás hatáskörébe: biztosítási csalások, házastársi hűtlenség, eltűnt személyek, háttérinformációk, jövedelmi és vagyoni viszonyok feltérképezése. „Pinkertonék” mára nemzetközi vállalattá váltak, amely biztonságtechnikával foglalkozik, épületek őrzésével és persze magánnyomozással. Európában is megjelentek a magándetektívek, de helyük és szerepük sokkal kisebb volt, mint Amerikában, ahol mind a mai napig fontos és jól szabályozott helyük van.

⁶ Egy kemény, megalkuvást nem ismerő, és az erőszakot nem megvető főhóst szerepeltető regény.

⁷ Ponyva, amely éppúgy magában foglalta a magazinokat, mint a regényeket. Maga a „pulp” szó eredete egészen a polgárháborúig vezethető vissza. A Beadle and Adams kiadó ugyanis elkezdett olyan kisméretű könyveket kiadni, amelyek könnyen befértek a katonák zsebébe. Kétségtelenség miatt a papírt tiszta, rost nélküli fabélből (pulp) készítették, innen a név.

Megkerülhetetlen, hogy szót ejtsünk a mai amerikai magándetek-tívekről. A könyveknek és a filmeknek köszönhetően a harmincas évektől fogva folyamatosan jelen vannak életünkben, így a mi képünk róluk legalább annyira hamis, mint az amerikaiaké.

A RIDEG VALÓSÁG

Rendkívüli módon érdekelt, milyenek a tényleges magándetek-tívek az angolszász országokban. Milyen az ő munkájuk, miből élnek, milyen esetekkel foglalkoznak, mennyit keresnek, mit sza-bad, és mit nem szabad tenniük. Mi köze van egy angol vagy ame-rikai magándetektívnek a regények nyomozóihoz? Hogyan élik meg ők azt a prekonceptiót, hogy mindenki Philip Marlowe-hoz hasonlítja őket? Hogy viszonyulnak tehát Philip Marlowe-hoz? Igaz-e valami egyáltalán a Columból, Poirot-ból, neadjisten Sher-lock Holmesból? Azért, hogy megtudjam, milyen ügyekkel foglal-koznak, hogyan és miből élnek, 2003 végén és 2004 elején több amerikai és angol magándetektívet megkerestem emailben, hogy válaszoljanak a munkájukkal kapcsolatos kérdéseimre. A legtöb-ben igent mondtak a felkérésemre, így nagyban segítettek abban, hogy a számok és tények mögé oda tudjam helyezni a modern kor magándetektívjeit.

Az Egyesült Államokban 2002-ben hivatalosan közel 48.000 magánnyomozó dolgozott, egy negyedük egyedül, és itt ki is merül a hasonlóság mondjuk Philip Marlowe-val. Nem keresnek rosszul, de jól sem: átlagos jövedelmük körülbelül évi 30.000 dollár. Ezzel szem-ben 2002-ben 840.000 rendőrnnyomozó dolgozott Amerikában, akik-nek az átlagfizetésük meghaladta a 42.000 dollárt.

„Általánosságban fogalmazva a magándetektívet azért bérlik fel, hogy információkat gyűjtsön személy(ek) kilétéről, szakásairól, élet-viteléről, hollétéről, kapcsolatairól, cselekedeteiről, reputációjáról, illetve személyiségéről. A magánnyomozó nyomozhat még bírósági tanúk szavahihetőségét illetően, eltűnt személyek ügyében, elve-szett vagy ellopott tulajdon felderítésében, illetve tüzesetek, rágalma-zási perek és egyéb, veszteséggel együtt járó ügyek okainak

felderítésében és a felelős megtalálásában.” – szól az amerikai Munkaügyi Minisztérium definíciója.

Az amerikai és angol magán-detektívekkel készített interjúk alapján rögtön világossá vált, hogy a valóság közelebb áll a Munkaügyi Minisztérium definíciójához, mint a könyvek, filmek világához. A magán-detektívek pedig – érthető módon – meglehetősen neheztelnek a róluk írt krimikre.

– *Tom Selleck az egyetlen magánnyomozó, aki egy piros Ferrariból volt képes követni valakit, de azt is csak hetente egyszer 50 perció, ugyanis ennyi ideig tartott a Magnum PI aktuális része* – mondja Dan Phillips, a texasi San Antonióban működő Mission Investigations vezetője. – *Egyetlen közös dolog van köztünk és a regénybeli magán-detektívek között: nincs jövedelmünk. Legtöbbször egyedül dolgozunk, és nem futja szexi titkárnőre. A regénybeli detektívek soha nem mennek vécére megfigyelés közben. Soha. Mi meg ott ülünk a kocsiban, kezünk ügyében egy üdítős üveggel* – fűzi hozzá Mike Courtney, aki az angliai Sandyben dolgozik. Mindenesetre legalább veszélyes életet élnek, gondolná az ember. – *Abszolút nem veszélyes szakma a mienk* – mondja Perry Myers a chicagói MSI Detective Services vezetője. – *A taxisofőröké és a pizzafutároké sokkal veszélyesebb.*

A legtöbb amerikai és angol magán-detektív ex-rendőr, bár szép számmal van köztük olyan is, aki valamelyik titkosszolgálatnál kezdte. Skipp Porteous is kacsakaringós úton jutott el odáig, hogy Manhattanben, az Empire State Buildingben megnyissa nyomozóirodáját: – *Gyerekkorom óta rendőr akartam lenni, de soha nem szerettem az egyenruhát. A hatvanas években Kaliforniában kezdtem el dolgozni: olyanok után nyomoztam, akik nem fizették ki a közüzemi számláikat, és eltűntek. A hetvenes években seriffhelyettes lettem, és a bandába beépülve buktattam le a kábítószerkereskedőket. Aztán 17 évig oknyomozó újságíró voltam, jobboldali csoportok és egyének után nyomoztam. A Sherlock Investigationst 1995-ben alapítottam, kezdetben mellékállásban dolgoztam, de két éve már főállásban vagyok. Nagyon szeretem, hogy a magam ura vagyok, nincs főnököm és azt csinálom, amit akarok. A Sherlock Investigations kicsi ügynökség: rajtam kívül két nő és egy férfi detektív dolgozik itt. Egyikőjük spanyol származású, így már ilyen ügyeket is tudunk vállalni. Hetente kb. 10 új ügyem van, azaz évente*

durván 500. A rendőrségi, nyomozói tapasztalat gyakran nem elég ahhoz, hogy jó magán detektív legyen az emberből. Chris a kaliforniai Santa Cruzban dolgozik, és nem egyezett bele, hogy ennél többet megírjak róla: – A címünk nem publikus, mert attól tartunk, hogy egy féltékeny férj vagy feleség, netán egy biztosítási család elkövetője megtalál minket. Gyakran nekünk támadtak, amikor a célszemélyt megfigyeltük, s ők bizony hajlamosak az erőszakra. Amikor gyerek voltam – meséli –, sokat telefonbetyárokodtam. Ez volt az egyik. A másik meg a pizzafutárság. Az első azt tanította meg nekem, hogy hogyan bánjak az emberekkel telefonon, a második meg azt, hogy bármilyen címet, utcát, házat megtaláljak. Őszintén hiszem azt, hogy egy híd alatt lakó csövesből jobb magánnyomozó lesz, mint egy ex-rendőrből. Anthony J. Passanisi San Franciscóból szintén így gondolja, bár ő más okból: – Az ex-zsaruk nem tudják felvenni a ritmust, nem értik, miről szól ez a szakma. A megfigyelést a mikrobusz hátuljából végezzük, elsötétített ablakok mögül. A legtöbb ex-zsarú szeret az első ülésen ülni lehúzott ablak mellett, újsággal a kezében. Nálam ilyen nincs. Arról nem is beszélve, hogy tapasztalatom szerint az íráskészségükkel komoly bajok vannak, pedig a mi szakmánkban erre nagy szükség van.

Amerikában nincsen egységes, a magán detektívek jogállását szabályozó, szövetségi szintű törvény. – *Hat államban egyáltalán nem szabályozták törvényileg a tevékenységüket; itt bárki lehet magán detektív* – meséli a dallasi Gil Wilson. – *Texasban például hároméves nyomozói gyakorlat szükségeltetik, büntetlen előélet és egy 200 kérdésből álló teszt kitöltése. A magán detektív olyan nyomozómunkát végez, amely kívül esik az igazságszolgáltatás hatáskörén. A magánnyomozó is egyszerű állampolgár: nincs joga letartóztatni vagy fegyvert használni, hacsak nem testőrként vagy fejevadászként dolgozik. Hogy nyersen fogalmazzak: nekünk jogunk van emberek után „kémkedni” egészen addig, míg valamilyen törvényt meg nem sértünk. Használhatunk fényképezőgépeket és videokamerákat, de poloskát már nem, azt csak rendőrök vagy szövetségi ügynökök helyezhetnek el bírói felhatalmazás alapján. Az információt azonban meg kell szereznem. Vannak-e informátoraim? Igen. Félrevezetek néha embereket? Igen. Fizetek néha az információért? Igen. Helyezek el poloskákat? Nem. Az Texasban törvényellenes.*

Ugyan Amerikában sincsenek különleges jogosítványai egy magándetektívnek, a szövetségi törvények mégis engednek számukra némi mozgásteret. – *Alapvetően mi sem tehetünk többet, mint egy átlagpolgár* – magyarázza az új-mexikói Bill Elliott, az Elliott & Associates vezetője. – *Némi mozgásterünk mégis van. Az amerikai kormány az elmúlt 10 évben számos olyan törvényt fogadott el, melyek extra jogosítványokat adnak a magánnyomozóknak. Azóta csak az igazságszolgáltatás képviselői és a magándetektívek férhetnek hozzá a gépkocsi-nyilvántartáshoz, amely a gépjárművek és a jogosítványok adatai tartalmazza. Ugyan banki adatokhoz továbbra sincs hozzáférésünk, de gyerektartási ügyekben például megvizsgálhatjuk a célszemély bankszámláit. Ezen kívül számos olyan adatbázis van, amely csak a magándetektívek előtt nyitott, ezek viszont nem állami, hanem üzleti alapon működtetett adatbankok.*

A Gil Wilsonhoz hasonló magányos farkasok remekül elboldogulnak egyedül, az ügyeik jórésze biztosítási csalás, házastársi hűtlenség, eltűnt személyek felkutatása és háttérinformációk gyűjtése. Chris Santa Cruzból egyáltalán nem vállal gyilkossági ügyet: – *Ügyeink jelentős része – 90%-a – biztosítási csalás vagy házastársi hűtlenség – folytatja. – Merem állítani, hogy a magándetektívek 99%-a szintén kizárólag ilyen esetekkel foglalkozik. Ötévente egyszer ha megkeresnek gyilkossági ügyben, de nem vállalom el, mert az teljes embert kíván, arra pedig nincsen kapacitásunk. Mégha igent is mondanék, nem tudnák megfizetni. Az alapóradíjam 65 dollár plusz költségek. Az legalább 600 dollár egy napra, azaz 3000 dollár egy hétre. Nagyon kevesen tudnák ezt megengedni maguknak.*⁸

Néhány közülük azonban mégis büntetőügyekre szakosodtak, ahogy Gil Wilson is: – *A legtöbb ügyem büntetőügy. A vádlott ügyvédjének dolgozom. A bűncselekmény pedig általában gyilkosság, kábítószerkereskedelem, testi sértés, rablás és engedély nélküli fegyverviselés. Először kihallgatom a vádlottat a börtönben. Meghallhatom az ő verzióját, majd átolvasom a nyomozati anyagot. Összeállítom a lehetséges tanúk és egyéb bizonyítékok listáját, amelyek többnyire az ellenérdekeltekre vonatkozó orvosi papírok és korábbi bírósági ügyek iratai. Ekkor a bíróságról elhozom a kapcsolódó idézéseket, majd a*

⁸ Amerikában az alapóradíj 45-65 dollár plusz költségek, melyek éppúgy magukban foglalják az adatbázisokban történő keresést, mint a megtett mérföldek után fizetendő összeget (45 cent). Egy eltűnt személy utáni nyomozásnál (amely az összes szövetségi államra kiterjed) az óradíj már 200 dollár. Egy társadalombiztosítási szám lenyomozása vagy kiderítése 45 dollár, és körülbelül ugyanennyibe kerül egy rendszám alapján történő tulajdonosazonosítás is.

saját adatbázisaimban kutatok tovább. Amikor ezzel megvagyok, útra kelek, és felhajtom a lehetséges tanúkat, és ha szükséges, átadom nekik az idézéseket a bírósági tárgyalásra. Miután végeztem a nyomozással, szóban és írásban is beszámolok az ügyvédnek. Szeretem az ilyen ügyeket, mert sok tanút kell kihallgatni, ami rendkívül érdekes.

A nyomozás tehát először a számítógép előtt kezdődik, aztán jöhet a lábmunka. – *Nekem mindenféle ketyerém van* – mondja a texasi Dan Phillips –, *ami lehetővé teszi, hogy egyszerre legyek megfigyelésen és használjam a számítógépet. Van egy laptopom, amelyhez vezeték nélküli kártyát csatlakoztatok, így ülök a kocsiban, megfigyelem a célszemélyt, és online kutatok.* Nyomozás során a magánдетектívek gyakran kerülnek kapcsolatba a rendőrséggel és a kerületi ügyészi hivattal. A viszony nem felhőtlen, de nem is ellenséges. – *A rendőrséggel általában jó a kapcsolatom, mert sokan ex-zsaruk vagyunk* – magyarázza a New York-i Skipp Porteous –, *és ők is magánnyomozók akarnak lenni, ha nyugdíjba mennek 20 év aktív szolgálat után. Sokat dolgozom az FBI-jal. Értékelik a munkám, mert ha odamegyek egy ügygel hozzájuk, akkor nekik már alig marad nyomoznivaló, hisz én már mindent megcsináltam.* Az új-mexikói Bill Elliott már árnyaltabban látja a helyzetet: – *Néha együtt dolgozunk egy ügyön, néha meg egymással szemben állunk. A legtöbb rendőr és kerületi ügyész örül, ha egy büntetőügyben mi is benne vagyunk, mert biztosan akarják tudni: valóban az elkövető ül a vádlottak padján. Mindazonáltal van pár rendőr és ügyész, akik nem megfelelő módon végzik a munkájukat, mert őket csak az elmarasztaló ítélet érdekli, nem pedig az, hogy a valódi bűnös kerüljön rács mögé.*

Gil Wilsonnak egyszer sikerült egy ártatlan embert kihoznia a börtönből, és máig nagyon büszke erre: – *A legérdekesebb ügyem egy gyilkossággal vádolt nő esete volt. Dallas lerobbant részén lakott, a barátja egy piti bűnöző volt, akinek a bűnlajstroma meglehetősen hosszú volt. Egész nap otthon ült, marihuánát szívott, állandóan verte a nőt, elnyomta rajta a csikket, és többször is rálőtt a fejére. Ráadásul prostitúcióra akarta kényszeríteni. Egyik éjjel megint összeverte a nőt, akinek a kezébe akadt egy puska, és lelőtte a pasit, miközben az felé futott a lépcsőn. A nő hónapok óta előzetesben volt, amikor a megbízóm lett az ügyvédje. Elbeszélgettem vele, és adott nekem egy listát*

a barátairól meg a családtagjairól, akik hajlandóak lennének tanúskodni mellette. A listán szereplő több mint egy tucat ember mindegyike tanúsította, hogy a nő élete valóban pokol volt. A nőt felmentették, és hónapokkal később hallottam, hogy van állása, elköltözött, és esténként főiskolára jár.

A szintén új-mexikói Pat Caristo elmondása szerint a magánnyomozók túlnyomó többsége nő, ami első pillantásra nem meglepő, hisz kiváló tulajdonságaikat már Allan Pinkerton is elismerte 1856-ban, amikor felvette Kate Warne-t. Pat már rendőrként is kiemelkedett férfi kollegái közül, így az sem különös, hogy ma már egyetemen oktat. Szerinte nagyon fontos, hogy a magánnyomozó lelkiismeretesen végezze a munkáját, mert így a közösség is elfogadja őt: – *Én hiszem azt, hogy ha részesei akarunk lenni a közösségnek, ahol élünk, akkor segítenünk kell őket. Én például 10 éve dolgozom egy ügyön: 1989 július 16-án meggyilkoltak egy 18 éves lányt, Kaitlyn Arquette-et. Teljesen ingyen nyomozok, mert az érintett családok és az egész közösség nagyra értékeli a segítségemet.*

Talán Gil Wilson az egyetlen, akinek még része lehetett egyfajta pozitív megkülönböztetésben azokban az időkben, amikor még nem voltak számítógépek, és a magándetektíveket egyfajta titokzatos légkör vette körül. Ám azoknak az időknek vége: – *Semmilyen kiváltságom nincs magándetektívként. A félárú vagy ingyenebédék ideje lejárt. Megvillanthatom a jelvényem, de nem fognak beengedni egy éjszakai lokálba belépő nélkül. Ha elkapnak gyorsajtásért, nekem is fizetnem kell. Na jó, ha ismerem a rendőrt, akkor talán nem.*

II. rész

A MAGYAR NYOMOZÓ

„Mi magánnyomozók magántitkosszolgálatok vagyunk. Szinte ugyanazzal az apparátussal, csak éppen nincs felettünk, mellettünk az állami gépezet. A helyzet mit sem változott. Az ügghöz, amiben nyomozunk, be kell tekintenünk egy kényes, nehezen hozzáférhető iratba? Semmi gond. Felemelem azt a telefont, ott, és délután már bele is nézhetek. Jóval előbb, mint az arra jogosult.”

Egy magyar magánnyomozó

A MAGYAR NYOMOZÓ EGYKOR ÉS MOST

A rendezett amerikai viszonyokkal szemben a magyar magándetektívek helyzete sokkal kuszább és nehezebb. A kiegyezés után érdemben először 1881-ben a XXVI. törvénycikkkel rendezték a rendőrség helyzetét. Az első budapesti detektívtestületet 1885. november 4-én állították fel. A Tisza Kálmán belügyminisztersége alatt szolgáló Török János főkapitány által újonnan kinevezett 28 (majd december 27-én újabb nyolc) detektív a polgári biztosi intézményt váltotta fel. A detektívek neve és címe is hivatalos jellegű volt, így senki sem nevezhette magát *magándetektív*nek. Ezért az első világháború előtt az ilyen, szigorúan az üzleti- és magánszféra ügyeire terjedő nyomozásokat végző szakembereket „magán kutatók”-nak nevezték. Az ő helyzetüket rendezte Ferenc József az 1904. évi 41. császári pátenssel.

A detektív kora megjelenésétől kezdve különös és kiemelt szerepet játszott a magyar bűnüldözésében. Szerepére és jogállására vonatkozóan érdemes megnézni, mit ír róla egy korabeli lexikon:

„A titokzatos bűnesetek felderítésénél, valamint akkor használják, mikor valakit az őt terhelni látszó gyanu folytán rendőri felügyelet alá helyeznek. A detektív működése sikerének egyik lényeges feltétele, hogy a közönség s mindenesetre azok, akiket a detektív szemmel kísér, [a] detektív minőségét ne ismerjék. A detektívnek a büntetéseket szokásait, életmódját, nyelvét, összeköttetéseit a legteljesebben kell ismernie. Éppen azért nem ritkán megtért büntetettek detektívszolgálatra sikeresen alkalmaztatnak. Nálunk a detektívek egy próbaévre a főkapitány által ideiglenesen vétetnek fel. A próbaév letelte után a főkapitányi előterjesztésre – a belügyminiszter által véglegesítettnek – a többiek indoklás nélkül elbocsáttatnak. Nagyobb büntények felfedezése körül tett fontos és eredménydus nyomozatokért és egyáltalán kiváló szolgálatokért a detektívek pénzbeli jutalomban részesülnek. Ezen jutalmak esetről-esetre a főkapitány által véleményeztetnek és előterjesztése folytán a belügyminiszter által állapítatnak meg. A detektívnek szigorúan meg van tiltva a főkapitány beleegyezése nélkül bármi néven nevezendő jutalmat vagy

penzbeli ajándékot elfogadni. [...]A detektívek egyenruhát nem viselnek, szolgálataikat polgári ruhákban végzik, esetleg a viszonyokhoz és a megbízás vagy feladat természetéhez képest áruhát is viselnek. Saját igazolásukra a főkapitány által aláírt igazolási jegyet kapnak. A detektív-testület önállóan bűnügyi nyomozatokat nem indíthat, valamint a főkapitány, vagy a bűnügyi osztály vezetőjének tudta nélkül nem folytathat.”⁹

Detektívek tehát voltak, de a magánnyomozók megjelenésére még várni kellett pár évtizedet. Magyarországon csak 1914. január 18-án került kihirdetésre a magánnyomozói tevékenységet szabályozó 135.585/1913. BM számú körrendelet, amely bevezetőjében ekképpen indokolta meg, hogy miért vált szükségessé a jogszabály megalkotása:

„Az újabb időben igen elszaporodtak azok a vállalatok, amelyek különböző elnevezések alatt, mint magánkutató irodák az Ipartörvény hatálya alá nem eső üzletszerű foglalkozásképpen, megfigyelések és kutatások útján bizalmas természetű értesülések megszerzésére vállalkoznak, a közönség megtévesztésével működésüket gyakran olyan feladatok teljesítésére is kiterjesztve, amelyek a közhatóságoknak, vagy közegeiknek vannak fenntartva.”

A jogszabály a „magán-kutató irodák” alakítását előzetes engedélyhez kötötte, melyet csak az irodák székhelye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselője, Budapesten a Magyar Királyi Állami Rendőrség főkapitánya állíthatott ki. Az engedély megszerzéséhez magyar állampolgárság, feddhetetlen jellem, jogi egyetemi végzettség, ennek hiányában a korábbi kifogástalan rendőri vagy közigazgatási szolgálat igazolása volt a feltétel, amelynek meg kellett felelnie a magánnyomozó irodák tulajdonosainak, vagy a tényleges irodavezetőknek, valamint az összes alkalmazottnak is. A belügyi körrendelet továbbá arra kötelezte a magán-kutató irodákat, hogy a teljesített megbízásokról vezessenek nyilvántartást, a keletkezett iratokat két évig őrizték meg, és az engedélyt kiállító hatóság (azaz a rendőrség) részére tegyék lehetővé, hogy ezen iratokba a tevékenységet ellenőrzők betekinthesse. A területileg illetékes hatóságok a magán-kutatói engedélyeket írásos határozattal azonnal bevonták, ha a fenti feltételek nem teljesültek. Azokkal szemben, akik engedély nélkül

⁹ A Pallas Nagy Lexikona 1893-1897, 5. kötet

folytattak „magánkutatói tevékenységet”, a rendőri büntetőbíróságok 15 napi elzárást vagy 200 korona pénzbírságot is kiróhattak.

A rendelet az I. világháború végén, a Károlyi-kormány idején továbbra is hatályban maradt, a Tanácsköztársaság kormánya azonban – nem meglepő módon – számos más jogszabállyal együtt hatályon kívül helyezte. A magánnyomozás új jogi szabályozására Magyarországon 1923-ban került sor a 45.800/1923. BM számú körrendelettel, amely kisebb módosításokkal megismételte az 1913-ban kiadott belügyminiszteri rendeletet. Ez a szabályozás volt érvényben a Horthy-korszakban is.

A 20. század eleji állapotok vajmi keveset változtak a két világháború között. Az igazságszolgáltatás a nyomozás intézményét keményen kézben tartotta, és nem engedte, hogy a monopóliumát bármilyen magánzó veszélyeztesse. Mivel a perifériára szorult magándetektívek (illetve magán-kutatók) büntetőügyekben nem nyomozhattak, ezért főleg olyan ügyekre specializálódtak, melyek amúgy is a kor vezető ügyei voltak: hűtlenségi esetekre, csalásokra és hitelügyletekre. Alapos kutatás után sem sikerült olyan magánnyomozót találnom, aki említésre méltó lenne a korból. És az is nagyban nehezítette a nyomozók helyzetét, hogy az amerikai detektívregényekből meg a korabeli beszámolókból ismert detektívek csak nem akartak passzolni a magyar detektívekhez, hisz még a kor lexikonjai is „titkos rendőr”-ként aposztrofálták a rendőrség berkeiben dolgozó detektíveket.

Itt mindenképpen kell egy kitérőt tennem a Magyar Királyi Állami Rendőrség irányába, ugyanis a szervezet kivonatatos története, illetve az időszak bűncselekményei, bűnözői és bűnüldözői nagyon sok mindenre rávilágítanak. Mint már említettem, az első detektívtestületet 1885-ban hozták létre Budapesten. Az Egyesült Államokkal ellentétben nálunk már működött egy kialakultnak tekinthető jogrend, amely többé-kevésbé mentes volt az érdemi hatásköri zavaroktól (viszont nem volt mentes a korrupciótól és az inkompetenciától, ahogy azt az 1885-ig regnáló Thaisz Elek szégyenletes karrierje is mutatja, amely egyébként közvetlen kiváltó oka volt a detektívtestület létrehozásában csúcspontú reformnak). Mindenki pontosan tudta, mi a dolga: bűnöző és rendőr egyaránt. Ráadásul a magyar

detektívek a kor legújabb vívmányait használva dolgoztak, kiválóan szervezeten és irányítottan. Nemcsak magyar, hanem alapvetően európai sajátosság, hogy a bűn üldözése a törvény őreinek feladata. Európában mindig is ők voltak a rend és a biztonság letéteményesei, és sem a jogrend, sem a közgondolkodás nem engedett teret magánakcióknak, szemben Amerikával. Magyarul nem volt sem érdemi helye, sem érdemi szerepe a magánnyomozóknak, ezért is volt ennyire szigorú a törvényi szabályozás, amely a már említett ügyekre korlátozta a működésüket.

A harmincas évek végéig a magyar királyi rendőr, és azon belül is a detektív kitüntetett helyet kapott a magyar közgondolkodásban. Balassa József ekképpen fogalmazta meg a rendőr szerepét a *Detektív Szemle* című hivatalos folyóiratban 1920-ban megjelent *Magyar detektívek* című írásában: „A rendőr a közrend őre, aki vigyáz a rendre, lecsap a bűnösre s megakadályozza a gonosztettet, a detektív a közrend lelkiösmerete, aki kikutatja és megtalálja a bűnt, aki leleplezi a bűnözést, aki megkeresei bűnös fészkeiben a gonosztevőt. A rendőr a közrend harcos katonája, a detektív a bűn örök megtorlója.” Egy pillanatig se higgyük, hogy ez csupán hivatalos öndicséret, demagóg ideológia volt. A polgárok valóban így vélekedtek a rendőrökről, akik nagyon széles társadalmi támogatottságot és elfogadottságot élveztek, s ebben óriási szerepe volt a kor kiváló tollú bűnügyi zsurnalisztáinak is. Példa erre a *Detektív Szemle* című lap, amely később (1925-től) *Magyar Detektív* néven jelent meg. Sajtótörténeti szempontból még várat magára a különböző neveken megjelent hivatalos lap feldolgozása, de enélkül is felfedezhető néhány markáns tendencia a lap mintegy 15 évfolyamának áttanulmányozása alapján. A remek ízléssel szerkesztett kiadványnak olyan állandó zsurnaliszta és szépíró munkatársai voltak, mint Cholnoky László, Moly Tamás, Tábori Kornél és Szép Ernő. Mellettük a kor legkiválóbb detektívjei publikáltak rendszeresen: többek között Székely Vladimir, Tuna József és Gellért Ede. A cikkek beszámoltak a legfrissebb kriminalisztikai eredményekről, a magyar rendőrség kiváló együttműködéséről a világ vezető bűnüldöző szerveivel. Helyet kaptak még emellett remek és élvezetes beszámolók a kor nevezetesebb bűnügyeiről, illetve azok pontos és szakszerű felderítéséről.

Nemcsak a hivatalos lapból, a visszaemlékezésekből, hanem az utókor értékeléséből is az tűnik ki, hogy a korabeli rendőrségünk világszínvonalú volt. Persze azt is rögtön hozzá kell tenni az árnyaltabb kép kedvéért, hogy a bűncselekményeink már nem.

Egy statisztikai adat kiválóan illusztrálja a bűnözés helyzetét a két világháború között: 1934 és 1941 között a főváros lakossága 1.006.184-ről 1.164.963-ra emelkedett. A leggyakoribb bűncselekmény a lopás volt, évente mintegy 15-20.000 esetet tartottak számon. Évente átlagban 100 rablást követtek el, és ennél nagyságrendileg kevesebb gyilkosságot. 1924-ben az egész országban összesen 13 erőszakos haláleset történt, amelyből 12-t eredményesen ki is nyomoztak. (Mára a rablások száma legalább a tízszeresére ugrott, a gyilkosságok száma pedig átlag a négyszeresére.) A lopásokat jórészt zsebesek követték el vagy cselédlányok, kisfiúk pedig rendszeresen megcsapolták a szeneskocsikat és a pincéket. A kor rendőrségi tudósításai, törvényszéki beszámolóí és bűnügyi riportázsai tele vannak ilyen, mai szemmel „kisstílűnek” látszó bűncselekmények leírásaival. Ez persze nem jelentette azt, hogy ha sokkal több komoly bűncselekmény történt volna, akkor azokat nem derítik fel. (Gondoljunk csak Matuska Szilveszterre, akit végül a német rendőrök helyett a magyarok kaptak el.) A kiválóan, hatékonyan és professzionálisan működő rendőrség mellett tehát szinte alig jutott szerep a magánkutatóknak.

A harmincas évek végének zavaros, félelemmel teli belpolitikai helyzetében a „titkos rendőr” elnevezés egyet jelentett a politikai rendőrrel¹⁰. Az addig politikai ügyekkel csak „mellékesen” foglalkozó rendőrség a politika eszközüvé vált: zsidókat kutattak fel, és üldözték a rendszer ellenségeit, újságírókat és kiadókat. Egy alapvetően politikai jellegű erőszakos szervezet pedig már nem képes szakmai

¹⁰ A *Detektív Szemle* 1921. augusztus 10-i száma (szerző nélkül) így ír a kérdéstről: „Magyarországon tulajdonképpen politikai rendőrség, ahogy franciául nevezik: haute police, nincs. A magyar szabadságérzet nem veszi be a társadalom minden terét behálózó, kémekkel és a titkos ügynökökkel dolgozó politikai rendőrség intézményét. [...] Ma nincs haute police, vannak azonban deliktumok, amiket az állam érdekei ellen követnek el s ezeket üldözi szigorú törvényes keretek között a detektívtestület u.n. államrendészeti és politikai főosztálya, amelynek összesen hatvan tagja van. Éppen mert olyan fontos jelentősége van a politikai osztálynak, már tagjainak összeválogatásánál is hangsúlyozzák azt az elvet, hogy nincs szó állami különleges politikai rendőrségről, hanem mindössze egy olyan detektívőrsögről, amely államellenes bűnökkel foglalkozik.” A kommün bukása után 1919 végéig 3000 ügy ment keresztül a főcsoport kezén, ebből körülbelül 900 előállítás történt. 1920-ban 300 egyént állítottak elő, míg 1921. augusztusáig összesen 194-et. S hogy kik voltak ezek az egyének? „Vannak sajtó-ügyek, amik nyomozást igényelnek. Az állam érdekeibe ütköző mozgalmakat itt tartják számon s innen derítik ki a kommunisták újabb és újabb magyarországi megmozdulásainak részeseit.”

munkát végezni. A politikai titkos rendőrök egyfelől kevesen voltak, másfelől meg sokan lebuktak: arcukat, módszereiket mindenki ismerte. A Horthy-kor végének élelmes belbiztonsági és rendőri vezetői ezzel persze tisztában voltak, és új lépésre szánták el magukat: a Hálózat részévé tették a magán-kutatókat. Hol zsarolással, hol erőszakkal, hol szép szóval meggyőzték a szakma kevés számú képviselőjét, hogy szolgáltatassanak információkat az ügyfeleikről. A titkos-rendőrként dolgozó detektívekről mindenki tudta, hogy kicsoda, így kompromittálták magukat és feladatkörüket, s már nem tudták hatékonyan ellátni titkosrendőri munkájukat. Ekkor jöttek kapóra a magán-kutatók. Természetesen nem hivatalos formában. Az ország már akkor is a kollaboránsok hazája volt, tehát a magánnyomozók felhasználása szinte kézenfekvő megoldásnak tűnt. A harmincas évek végére és a negyvenes évek elejére vajmi kevés magánzót vagy irodát lehetett találni, amely így vagy úgy ne működött volna együtt a haza biztonságát felügyelő és azt biztosítani akaró illetékesekkel. Így egyáltalán nem csoda, hogy a magánnyomozó szakma súlyosan leértékelődött a szolgálataikat esetleg igénybe venni akarók között.¹¹

Amikor aztán a második világháború után egy 1949-ben kiadott belügyminiszteri rendelet [458.700/1949 (X. 16)] *expressis verbis* betiltotta a magánnyomozás gyakorlását, senki nem hullatott könyveket a végzetesen kompromittált szakma eltűnése miatt.

Ez a jogszabály egészen 1977-ig volt hatályban. Akkor ugyanis már egy ideje megkezdődött az ún. deregulációs folyamat, melynek során az akkori belügyminiszter a 4/1977. (VII. 12.) BM számú rendeletével – több más korábbi jogszabállyal együtt – hatályon kívül helyezte a magánnyomozást tiltó 1949-es rendeletet is, s ettől kezdve semmilyen jogszabály nem gátolta a magánnyomozás üzletszerű gyakorlását. Ez viszont egyáltalán nem jelentette azt, hogy gombamód elszaporodtak volna az irodák. A nyomozás állami monopólium volt. A hetvenes években a megfigyelés és az információszerezés egészen másfajta célokat szolgált, és lehetett a szocializmusunk bármennyire is „puha”, a bizalmatlanság és a paranoia életünk részévé vált. Egy magánnyomozónak alig lehetett volna

¹¹ A fenti eseménysor talán magyarázatot ad arra a kérdésre, miért nem létezett Magyarországon a krimi önálló műfajként. Azt tudjuk, hogy többek között Erle Stanley Gardner és Georges Simeon regényei a hazájukban történt megjelenést követően igen hamar eljutottak a magyar olvasókhoz is. A magyar szerzőknek tehát lett volna mire támaszkodniuk, de a magánnyomozók jogállása és szerepe miatt érdemben nem született Magyarországon játszódó krimi, amelynek főszereplője egy magánnyomozó lett volna. A magyar krimi hiányáról bővebben a könyv végén írok.

munkája, hacsak a BM nem adta ki „gebinbe” (vagyis alvállalkozásba) mondjuk a megfigyelést, de ezt miért is tette volna, amikor a Hálózat annyi embernek adott munkát és megélhetést, amennyinek csak akart.

1981-ben azonban egy magányos farkas úgy döntött, mégiscsak belevág. Fazekas István Szigethalmon megalapította a *Pinkerton magánnyomozó irodát*, amely rövid működés után csúfos véget ért. 1981 októberében a Belügyminisztérium állambiztonsági szervei elfogtak egy levelet, amelyet Fazekas küldött a lengyel Szolidaritás Szakszervezetnek. A levélben Fazekas – amellet, hogy sértő kijelentéseket tett a Szovjetunióra és a Magyar Népköztársaságra – arra kérte a Szolidaritás aktivistáit, hogy további együttműködés céljából konspiráltan vegyék fel vele a kapcsolatot. Az „elfogott” levél alapján természetesen azonnal nyomozás indult Fazekas Istvánnal szemben. Hogy Fazekas mit remélt, milyen céljai és elképzelései voltak egy olyan „konspirált kapcsolatfelvétellel” – amelyre az ajánlatot szép szabatos megfogalmazásban postai úton tette –, nem tudni. A felderítés során megállapították, hogy a magát Pinkerton magyar utódjának tartó, a jelek szerint a kellenénél sokkal naivabb, és ezért a szakmára nem is igen alkalmas Fazekas 1980-ban a szigethalmi tanács ipari osztályától önálló szellemi tevékenység folytatására kért és kapott iparendélyt. Még az év júliusában *Pinkerton* elnevezéssel megszervezte információs irodáját, amely magánnyomozó irodaként működött. Fazekas a magánnyomozói munkák elvégzésére szabályos munkaszerződésekkel munkatársakat vett fel, akiknek munkaviszonyát az illetékes tanácsok személyi igazolványaikba is bejegyezték. Azt hihetnénk, hogy az első fecskéként elhíresült irodának nem volt munkája, ám ez tévedés lenne. Az iroda tevékenysége ugyan elsősorban hűtlen házastársak megfigyelésére, illetve a félrelépések dokumentálására terjedt ki, de magánzók megbízásából piacutatással is foglalkozott. Egészen döbbenetes módon a magánnyomozó irodához nemcsak a magán-, hanem az állami szektorból is érkeztek megbízások.

Ez is bizonyítja, hogy engedett a rendszer szorítása. Annyira azért nem, hogy a rendőrség a nyomozást felfüggesse. A felderített adatok birtokában az ügyészség vádat emelt Fazekas István, a szocializ-

mus első és egyetlen dokumentált magán detektívje ellen. A Fővárosi Bíróság a *Pinkerton Iroda* vezetőjét üzérkedés büntetében marasztalta el. A bíróság azzal indokolta az ítéletet, hogy vállalkozói engedélye nem terjedt ki a piackutatás és üzletszerzési munkák végzésére, ezért a másodfokú bíróság szerint Fazekas spekulációs tevékenységet fejtett ki.

A magánnyomozói tevékenység folytatása jogellenes cselekedetként meg sem jelent a vádiratban, így az ítéletben sem került megemlítésre. Fazekas és az ő *Pinkerton Irodájának* megjelenése viszont arra készítette az éber belügyminisztériumot, hogy újabb tiltó rendelkezést adjon ki: a 6/1982. (VIII. 1.) BM számú rendeletet. A mindössze két szakaszból álló jogszabály megtiltotta magánnyomozó iroda fenntartását, illetve a magánnyomozói tevékenység üzletszerű folytatását. A tiltó rendelet meghozatalában a belügyet nem különösképpen zavarta, hogy a magánnyomozás fogalmát elfelejtette meghatározni, de azért különösen tilalmas területként kiemelte a bizalmas megfigyelést, az adatszerzést és az adatszolgáltatást. A jogszabály amúgy ezen utóbbi fogalmak definiálásával is adós maradt. Az pedig meglehetősen érdekes, hogy a belügyi rendelet a jogszabály megsértőivel szemben semmilyen szankciót nem helyezett kilátásba.

Az 1980-as évek közepétől a magyar gazdaság egyre nyitottabbá vált a nyugati (illetve bármilyen) tőke előtt. Sorra jöttek létre hazánkban olyan vállalkozások, amelyekben külföldi cégek és pénzintézetek is részt vettek. A rendőrség egyre kevésbé tudott megfelelni – a rohamosan változó körülmények közepette – gazdaság- és vagyoni védelmi feladatainak. Az 1980-as évek végére Magyarországon elsősorban a nyugat-európai működő tőke beáramlásával, valamint a hazai magánszféra megjelenésével a tulajdonviszonyok is megváltoztak. Emiatt az akkori belügyi vezetésben általános elvként megfogalmazódott, hogy a rendőrségnek nem feladata a tulajdonosok helyett a vagyoni védelme, hisz, ugye, a rendőri tevékenység elsődleges feladata a bűnüldözés. Ezt a szemléletet tükrözte a 24/1987. (VII. 22.) MT számú rendelet, amely szabályozta ugyan a vagyoni védelmi tevékenységet, de ismételten a tilalmas vállalkozások sorába számúzta a magánnyomozást. Ez a kormányzati szemlélet egészen pontosan öt évvel túlélte a rendszerváltozást is.

1994-ig ugyanis továbbra sem lehetett magánnyomozással foglalkozó vállalkozást alapítani. A magánnyomozás magyarországi történetében igazi áttörést a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény hozta, amelynek 100. § h) pontja felhatalmazást adott a kormány részére, hogy „a törvényi szabályozásig a vállalkozás keretében végzett személy- és vagyonvédelem, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályait rendeletben szabályozza”.

E törvényi felhatalmazás alapján megszületett a 87/1995. (VII. 14.) kormányrendelet, amely ha kissé szűkszavúan, de szabályozta a magánnyomozók jogállását, jogait és kötelezettségeit. Hazánkban jelenleg ennek a jogszabálynak a rendelkezései szabályozzák a magánnyomozást – amely jogszabályok Európában talán az osztrák mintához állnak a legközelebb, és amelyek megalkotására hatással lehettek a Monarchiában született 1913-as belügyi körrendelet elemei is.

A végleges szabályozást jelentő 1998. évi IV. törvény értelmében Magyarországon gyakorlatilag bárkiből lehet magándetektív. A rendőrség adja ki az igazolványt, és végzi el a nyilvántartásba vételt, de semmi szakmai képzettség vagy gyakorlat nem szükséges az igazolvány kiváltásához. Mindössze egy engedély kell hozzá, amelyet a rendőrség állít ki, és az engedély mellé automatikusan jár az igazolvány is. Ha valakinek igazolványa van, akkor tevékenységét a törvény szabályozza, amelyből most pár kulcsmondatot kiemelek, hisz ezek nélkül nehéz lenne rendszerbe foglalni a mai magyar magánnyomozói gyakorlatot.

A törvény 10. szakasza kimondja: „A személy- és vagyonvédelmi, illetve magánnyomozói tevékenységre kötött szerződést írásba kell foglalni. A szerződésnek tartalmaznia kell a megbízó hozzájárulását ahhoz, hogy nevét és lakcímét (vagy székhelyét, ennek hiányában telephelyét) az egyéni, társas vállalkozó nyilvántartja, és ebbe a nyilvántartásba a rendőrhatalóság a tevékenység ellenőrzése során betekinthesse. A megbízó e hozzájárulása nélkül a szerződés nem jöhet létre.” Magyarán az ügyféllel minden esetben szerződni kell, legyen a megbízás bármilyen kényes természetű is.

Továbbá a törvény 11. szakaszának 1. bekezdése értelmében: „Az egyéni, társas vállalkozó (*ti. a magánnyomozó*) a szerződésekről a

rendőrség által hitelesített naplóban nyilvántartást vezet, és a naplót az utolsó bejegyzés napjától számított öt évig megőrzi.” Ebben a naplóban fel kell tüntetni: „a) a megbízó nevét, lakcímét, székhelyét vagy annak hiányában telephelyét; b) a szerződés megkötésének és teljesítésének, illetve megszűnésének időpontját.” Természetesen minden nyomozó érdeke, hogy az ügyeit nyomon tudja követni. Ez hasznos és szükséges része a munkának. Ám a törvényalkotó természetesen nem a magán-detektívekre volt figyelemmel, hanem valaki egészen másra.

A 11. szakasz 3. bekezdése ugyanis ekképpen rendelkezik: „A naplóban – vagy más alkalmas módon – kell nyilvántartani a szerződést ténylegesen teljesítő személy vagy személyek nevét.” Azaz nem lehet álnév mögé bújni, nem lehet közös megegyezéssel védeni az ügyfél érdekeit. Ha a magánnyomozó esetleg mégis szeretné ezt tenni, a kezét megköti a szakasz 4. bekezdése: „A naplóban, illetve az ahhoz kapcsolódó egyéb nyilvántartásban kiegészítés, javítás csak úgy végezhető, hogy az eredetileg rögzített szöveg olvasható maradjon.”

Vagyis a magánnyomozó naplót vezet, benne az ügyfelek szerződésen alapuló tényleges adataival, amely naplót utólag nem nagyon javíthatja, majd az egészet elteszi a szekrénybe. Megnyugodhat: a munkát elvégezte, az ügyfél remélhetőleg elégedett. Aztán egy napon becsönget egy rendőr, hogy az egészet elkérje, és nyugodtan átolvassa. Nemcsak a naplót, hanem „az ahhoz kapcsolódó egyéb nyilvántartást” is. Sőt, a naplóból bátran jegyzetelhet. Amit csak akar. Ugyanis a szakasz 5. bekezdése így szól: „Az egyéni, társas vállalkozó (*ti. a magánnyomozó*) köteles biztosítani, hogy a rendőrség a naplót és a (3) bekezdésben meghatározott nyilvántartási okmányokat, illetőleg az érintett a róla vezetett adatokat megtekinthesse.”

Érdeemes összefoglalni: Az egyszeri ügyfél nyilvánvalóan egy olyan ügyben keresi meg a magán-detektívet, amellyel nem tud vagy nem akar a rendőrséghez fordulni. A magán-detektív köteles a valós adatai alapján szerződni vele, ráadásul úgy, hogy a rendőrség akkor tekint bele ezekbe a nyilvántartásokba, amikor csak akar. De ha az ügyfél még ezek után is igénybe akarja venni a magán-detektív szolgáltatásait, akkor pár dologgal érdemes tisztában lennie. Elsőként azzal, hogy a magánnyomozó tulajdonképpen nem is nyomozhat.

Az érthető, hogy a magán detektív „hatósági jogkörrel nem rendelkezik, a hatóság eljárását nem akadályozhatja.” Abban sincs kivetnivaló, hogy „a fegyveres erőre, rendvédelmi szervre, más hatóságra utaló elnevezést, formaruhát, illetve hatósági jellegre utaló, megtevesztésre alkalmas egyéb jelzést vagy címet, rangjelzést nem használhat.” Elvégre ő *magánnyomozó*. De nyomoznia azért valahogy csak lehet, nem?

A törvény 16. szakasza rendelkezik arról, hogy a magánnyomozó a szerződés teljesítése érdekében mit tehet, illetve mit nem tehet:

„a) adatot gyűjthet, felvilágosítást kérhet;

b) az igazolvány bemutatását követően a hivatalos iratokba, nyilvántartásokba akkor tekinthet be, készíthet azokról kivonatot, másolatot, ha erre a személyes eljárása esetén a megbízó is jogosult, és arra kifejezetten felhatalmazta, feltéve, hogy a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról, az államtitokról és a szolgálati titokról szóló törvény másként nem rendelkezik;

c) kép- és hangfelvételt a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvénynek a személyiségi jogok védelmére vonatkozó szabályai betartásával készíthet, illetve használhat fel;

d) a más részére szóló zárt küldemény tartalmát csak az érintett előzetes hozzájárulásával ellenőrizheti.”

Egyszóval: a magánnyomozó egészen pontosan annyit tehet, amennyit a megbízója tehetne. Semmivel sem többet. Ma Magyarországon nincs olyan adatbázis, amely akár külön díjazás és szabatos formanyomtatványok kitöltése után a magán detektív rendelkezésére állna. Ráadásul csak úgy készíthet kép- és hangfelvételt, ha azzal nem sértheti a célszemély(ek) személyiségi jogait. Akkor mi a helyzet a nyilvántartással, melyet a rendőrség rendelkezésére kell bocsájtani? A törvény 18. szakaszának 1. bekezdése felhívja a magánnyomozó figyelmét a személyiségi jogok védelmére: „A magánnyomozót foglalkozási (hivatásbeli) titoktartási kötelezettség terheli minden olyan tény, adatot illetően, amelyről a megbízás teljesítése során szerzett tudomást.” Majd a negyedik bekezdésben végleg helyrerakja a törvényalkotó a titoktartást: „A magánnyomozót terhelő titoktartási kötelezettség teljesítése nem sértheti a hatóságok eljárása akadályozásának tilalmára vonatkozó rendelkezést.”

A törvény egyértelműen a nyilvántartást emeli ki mint a rendőrség részére átadandó ellenőrzési felületet, de a rendőrt semmi nem akadályozza meg abban, hogy magába az ügyiratba is betekintszen. A rendőrség munkatársai ezt természetesen tagadják, de a magán-detektívek rendszeresen beszámoltak olyan látogatásokról, amikor a rendőr konkrétan elkérte az ügyiratot. Ezt a jobbérzésű magán-detektív alapból elutasítja. (A nyilatkozó magánnyomozók elmondták, hogy vannak olyan kollegák, főként ex-rendőrök, akik szinte külön kérés nélkül teljes betekintést adnak volt kollegáiknak teljes ügyiratokba. Ennek következtében aztán, folytatták a gondolatmenetet, vannak olyan irodák, amelyek majdhogynem azzal a céllal jöttek létre, hogy „megcsapolják” a magánszférában dolgozó nyomozók adatbázisait.) Ha egy magánnyomozó nemet mond egy rendőrnek, akkor számíthat arra, hogy a rendőr rendszeres és hosszas látogatásaival gyakorlatilag ellehetetleníti a munkáját.

Mit tesz tehát a magánnyomozó, aki annak az érdekeit akarja védeni, aki megbízta őt egy munka elvégzésével, és aki ezért fizetett neki? Először is legalább kettő nyilvántartást vezet. Egy valósat, és egy kozmetikázottat a rendőrségnek. Míg nyomoz, semmit nem ír le, ám ha mégis, azt egy páncélszekrénybe zárja. És ha befejezte a nyomozást, akkor az összes nyomozati anyagot – az összefoglaló jelentés kivételével – megsemmisíti, amire egyébiránt a törvény is kötelezi. Ám tulajdonképpen ekkor is törvényt sért, ugyanis az összefoglaló jelentést sem lenne szabad megőriznie. A polgári törvénykönyv ugyanis részletesen rendelkezik a károkozásról, ami természetesen a magán-detektívekre is vonatkozik. Amennyiben a nyomozás lezárása után egy harmadik személy – azaz nem a magánnyomozó és nem a megbízója – úgy gondolja, hogy a nyomozással neki kárt okoztak, akkor a magán-detektívnek valahogy bizonyítania kell: ő törvényszerűen járt el, kárt nem okozott. Ezt pedig csak az összefoglaló jelentéssel bizonyíthatja. Sok magyar szakmabéli önvédelemből nem semmisíti meg a jelentést, hanem megőrzi öt évig, pont úgy, mint az ügyvédek, akiket a törvény kifejezetten kötelez arra, hogy egy ügy iratait öt évig megőrizzék. Sok magánnyomozó is ezt teszi, mert védenie kell magát.

A tisztánlátás kedvéért ismét meg kell jegyezni: az Egyesült Államokat kivéve érdemben sehol sem rendelkeznek a magánnyo-

mozók különleges jogosítványokkal. A magyar szabályozás ezen része tökéletesen illeszkedik a nemzetközi gyakorlatba. Az sem különösebben kirívó, hogy a törvény szinte semmilyen külön követelményt nem állít az elé, aki magánnyomozó akar lenni. A legkomolyabb probléma a szakma gyakorlóí szerint az, hogy a rendőrség előtt nyitott könyv (lehet) egy magánnyomozó működése. De ez is megoldható, ahogy az érdemi nyomozásnak sincs gyakorlati akadály.

Van tehát egy törvény, van egy igazolvány, van egy engedély, azaz lehet „magánnyomozni”. Ezt a foglalkozást ma Magyarországon nagyjából 6-800 cég és magányos farkas űzi engedéllyel¹². Sok cég természetesen a személy- és vagyónvédelemhez kapcsolódóan „bal-kézről” nyomoz, ha a megrendelő ezt is kéri. Ők jelentik a fenti szám legalább felét. A többi cég és magánzó azonban kifejezetten magánnyomozásra specializálódott. Még ez a szám is aránytalanul magas, viszont sokan csak megkérték az engedélyt, de ténylegesen nem dolgoznak ezen a területen. Ha alaposabban megnézzük, alig kéttucatnyi azoknak a magándetektíveknek és cégeknek a száma, akik ebből a tevékenységből élnek meg. Vagy legalábbis próbálnak megélni – tisztességesen, de ha nem megy, akkor éppenséggel tisztességtelenül. Az elmúlt években sajnos a szakma becsületes képviselőire is rányomták a „pénzbehajtó” bélyeget csak azért, mert egy-két ilyen eset a bulvárlapok címlapjára került. Az adósságkezelés valóban domináns ügkör, de csak az elvetemültek kezelik az ügyeket verőlegényekkel. A többségük általában felderíti az adós vagyont, amelyről részletes dokumentációt készít és nyújt át a megbízónak, akit rendszerint egy ügyvéd vagy ügyvédi iroda képvisel. És itt a munkájuk véget is ér, a pénz konkrét behajtásával nem foglalkoznak. Az ügyek majdnem ugyanolyanok, mint az Államokban, bár egy komoly eltérés rögtön kiugrik az összehasonlításnál: a magyar magándetektívek elvéve nyomoznak biztosítási csalás ügyében, ami viszont a tengerentúli kollegáik ügyeinek kb. 90%-át teszi ki.

A magyar megrendelők magánszemélyek és cégek. A magánszférából zömében ú.n. bugyiügyekkel keresik meg őket. Magyarul: derítsék ki, hogy megcsal-e vagy sem a férjem/feleségem. A kérdésre az egyértelmű válasz 2-300 ezer forintnál kezdődik. Nem túl hálás

¹² Pontos statisztikát nem lehet mondani, hisz sorra alakulnak és szűnnek meg az ezzel foglalkozó cégek.

munka, és néha aránytalanul nagyok a költségek, de aki ezt vállalja, az komplett dokumentációt kap a nyomozás végén.

Az üzleti szférából érkező megrendelések három csoportba sorolhatóak. A leggyakoribb az, amikor egy cég pontos és részletes információt akar kapni egy konkurens vagy éppen leendő partnerről. Mivel foglalkozik a cég, mennyi az árbevétele, milyen az ügyfélköre, pontosan fizet-e, mi a tényleges tulajdonosi szerkezet. A következő ügycsoport az adósságkezelés fentebb leírt módja. A harmadik csoportot olyan bűnügyek teszik ki, amelyekben a rendőrség nem ért el eredményt, vagy az ügy természetéből fakadóan eleve nem lehet a rendőrséghez fordulni. Sok cég (és persze magánember is) egy bűncselekmény áldozataként hajlandó pénzt költeni arra, hogy egy magán detektív saját eredményekkel segítse a rendőrség munkáját.

A magán detektíveket sokan csak eszközként próbálják használni, ezért rengeteg olyan megkeresés érkezik az irodákhoz, amelyeket nem lehet elvállalni. Így például, ha a megrendelő csak egy címet akar a népszerűségi nyilvántartóból, vagy egy titkos telefonszám előfizetőjét. Az ilyen megkereséseket a magukra valamit adó cégek és detektívek ott helyben elutasítják, aminek két oka is van. Először is, az ilyen ügyfelek egy része belügyi provokátor. A rendőrség is tisztában van azzal, hogy a magánnyomozók néha alkalmaznak nem feltétlenül törvényes eszközöket is, és ha csak tehetik, csöbe húzzák és nyakon csípi az óvatlan magán detektívet. A másik ok ennél nyomosabb. A magánnyomozás egy komplex szakma, amelynek csak egy részét jelenti az átlagember számára nehezen hozzáférhető adatbázisokban történő kutakodás. – *Nem vagyunk titkos tudakozó* – mondta az egyik magán detektív, amikor ez a téma szóba került. Valóban nem azok. Bizonyos adatbázisokhoz csak akkor nyúl a detektív, amikor a nyomozás érdeke azt kívánja, és akkor is csak úgy, ha előzőleg egyeztetett a megbízóval a költségekről, amelyek amúgy sem alacsonyak. Egy magán detektív óradíja ma 10.000 forintnál kezdődik. Amennyiben figyelésről vagy követésről van szó, ez az összeg legalább megkétszereződik, de összetett esetekben akár meg is háromszorozódhat. – *Az, aki ma azt mondja, hogy húszezer alatt óránként megfigyeltet valakit három kocsival, ami a minimum, az hazudik* – sommázta egy iroda vezetője. A skála valóban széles, mind az ügyek,

mind a magándetektívek szempontjából, akikkel kapcsolatban most már csak két kérdés maradt, mielőtt a nyomozati technikákat részletesen ismertetném. Az egyik: honnét jöttek és kik a magándetektívek Magyarországon. A másik: honnan szerzik be az információt. Hisz az egész szakma erről szól. Az információról.

A magándetektívekkel folytatott első pár beszélgetés után nyilvánvalóvá vált, hogy az érdemi magánnyomozói munkát végző irodák munkatársainak (nyomozók, környezettanulmány készítők, figyelők stb.) jórésze titkosszolgálati múlttal rendelkezik. Sokan közülük azt mondják: minőségi magánnyomozói munkát csak volt állam- vagy nemzetbiztonsági tisztek tudnak végezni, rendőrök nem. Az állítás igazságtartalmát nehéz bizonyítani, annyi azonban biztos, hogy a mostani magándetektívek közül sokan dolgoztak a Belügyminisztérium alá egykoron tartozó Állambiztonságnál (ÁB), melyet ma már szlengesen Nemzetbiztonságnak hívnak. Amerikai példán is láttuk, hogy sokan a titkosszolgálatoktól nyergeltek át a magánszférába. A titkosszolgálati múlt alatt nem feltétlenül hírszerzőt vagy elhárítót értek, hiszen a rendőrség berkein belül is vannak és voltak sokan, akik operatív munkát végeztek.

A magándetektívek információban utaznak. Ez a legnagyobb érték a munkájuk során. Az előzőekben azt is láttuk, hogy az információ megszerzésének vannak törvényes akadályai, illetve csak törvényes akadályai vannak. A nyomozók (rendőrök, hírszerzők, egyéb operatív munkát végzők) legfontosabb forrása az informátor. A Hálózatot – érthető módon – homály fedi, hisz ez képezte az állambiztonsági és operatív munka talán legtitkosabb és legfontosabb részét, mivel tagjai az elsődleges kétoldalú információforrások voltak. A titkosszolgálati és/vagy operatív múlttal rendelkező magándetektívek a Hálózatban tanulták a módszereiket.

Azt, hogy mikor és hol jött létre az első Hálózat, képtelenség kideríteni. Minden uralkodó elit figyelmet fordított arra, hogy a számára legfontosabb helyeken legyenek informátorai. Az is a történelem kódéba vész, hogy miképpen irányították az informátorokat. A katonai jellegű hírszerzés és elhárítás szerves része volt a magyar államnak, ahogy minden más államnak is. Ez természetesen háborús időkben kapott kiemelkedő szerepet. Azt tudjuk, hogy például Rákó-

czi elég jól szervezett kémhálózatot működtetett, amely később a fejedelemhez hasonló sorsra jutott. Ezek a hol erősebb, hol lazább szövésű hálózatok alapvetően katonai célokat szolgáltak. Az első, komolyabban szervezett, az állam belső ellenségei ellen dolgozó Hálózatot Metternich kancellár hozta létre akkor, amikor látta, hogy a magyar függetlenségi törekvések erősödnek. Ez a Hálózat – amit már talán a mai fogalmak szerint annak lehet hívni – tehát alapvetően a magyarok ellen jött létre, és dolgozott. Célpontjai közt ott volt mindenki, aki akkor számított: Kossuth, Széchenyi, Szemere, Batthyány és a többi reformista. A szabadságharc leverése után még fontosabbá vált a renitensnek bélyegzett magyarok megfigyelése. Az erre vonatkozó iratokra csak az 1920-as évek elején bukkantak rá, jelesül Tábori Kornél, aki számos levelet közzé is tett.¹³ Akkorra a rendőrség a maga módszerességével és jószervezettségével már kiépítette a maga Hálózatát, bár az 1950-es évek elejéig még nem beszélhetünk egységes, modern módszerekkel működtetett Hálózatról. A detektívtestület ugyanis meglehetősen korán, még az 1890-es években csoportokra tagozódott. Minden csoportnak megvolt a maga specialitása: zsebtolvajok, szélhámosok, rablók stb. Így tehát egészen a második világháború végéig minden egyes csoport külön hálózattal rendelkezett, amely főleg kisstilű bűnözőkből, prostituáltakból és „félhivatalos” személyekből állt. A nagyvárossá növekvő Budapest egyik központi figurája a házfelügyelő volt. Ő ismert mindenkit, ő valóban minden lakóról tudott mindent, házfelügyelő pedig minden bérházban volt, legyen az kicsi vagy nagy. Aki megkapta ezt a „nyugdíjas” állást, pontosan tudta, mire vállalkozik: szinte munkaköri kötelessége volt az információszolgáltatás. Emiatt olyan sok támadás érte őket, hogy a *Magyar Detektív* szerkesztője a lap 1926. októberi számában kénytelen volt megvédeni őket: „Nem ritkán támadják igazságtalanul a budapesti házfelügyelőket. Hosszú cikket lehetne írni arról, hogy a közbiztonság nézőpontjából is mennyire jelentős ez a ‘szakma’. Bizony az ő éberségükön mulik, hogy tízszer annyi padlásfeltörés, besurranó-tolvajlás és más hasonló bűncselekmény nem történik Budapesten. Most több olyan tervet és kényelmetlenséget, amelyet újabb rendeletek tartalmaznak, nekik tulajdonítanak, pedig a házfelügyelők csak végrehajtói némely köte-

¹³ *Titkosrendőrség és Kamarilla. Akták-adatok a bécsi titkos udvari és rendőrségi levéltárból.* Bp. 1921. Athenaeum.

lezéseknek.” Az államrendőrség által működtetett Hálózatra vonatkozó adatot alig találtam, főleg a sorok közt olvasva bukkantam néhány egyértelmű utalásra.¹⁴ A Horthy-kor végén, 1944-ben azonban napvilágot látott Nemes Sándor nyugdíjas detektívfelügyelő *Gyakorlati nyomozás* című munkája a Griff Könyvkiadó gondozásában. A gyakorlatilag csak belső terjesztésre készült, 1200 számozott példányban megjelent kötet XXIV. része foglalkozik a besúgókkal. A Nyársik-féle – alapvetően inkább szemantikainak látszó – distinkció idejétmúlttá vált, ugyanis Nemes detektívfelügyelő így kezdi a fejezetet: „Hosszú rendőri munkám alatt nagyobb bűncselekmények nyomozómunkáját nemegyszer megkönnyítette a besúgók szerepeltetése.” Később pedig így folytatja: „A detektív mindenesetre tartson fenn szoros érintkezést a besúgójával, hogy az mindig készenlétben legyen és rendelkezésre álljon és ne csupán az első közlést kapja meg tőle, hanem állandóan felhasználhassa mindaddig, amíg a kívánt eredményt el nem éri. A nyomozásnál a besúgásra mindig nagy szükség van, mert szokásos bűneseteknél, például betöréses lopásoknál vagy *politikai ügyek*nél eredményt elérni ritka esetben lehet, ha az ezzel foglalkozó detektívcsoportoknak besúgó hálózata kiépítve nincsen. Nyugodtan ráfoghathatjuk, hogy a legtöbb és a legnagyobb bűnügyekben a gyors eredményt a besúgórendszer kiépítése hozta meg.” (kiemelés tőlem: V.B.)

Amikor 1946-ban a kommunista rendszer hivatalosan is elkezdte kiépíteni államapparátusát, a legelső feladatok egyike volt egy hatékony állambiztonsági rendszer megszervezése. A friss kormány gyakorlatilag egy az egyben átvette a Horthy-korszak Hálózatát (persze a politikai informátorokat alaposan megszűrve), ahogy az azt működtető apparátus nagy részét is, és az addig széttagolt rendszert összeolvasztották, s tovább bővítették. Az akkor még ÁVÓ-ként (Államvédelmi Osztály), majd ÁVH-ként (Államvédelmi Hatóság) működő, főleg szovjet mintára szervezett, közvetlenül a belügyminiszter alá rendelt állambiztonság volt. 1949-ben került a Miniszter-

¹⁴ A Magyar Királyi Állami Rendőrség éles különbséget tett a „besúgó” és a „mószér” között. N. Nyársik Lajos detektív a *Detektív Szemle* 1921. november 2-diki számában megjelent *A kém, a besúgó és a mószér* című cikkében így határozta meg a különbséget: „A [besúgót] a személyi, anyagi érdekeken kívül a boszu, a harag, irigység s egyéb, a legközönségesebb indulatok vezérik. [...] Nemcsak óvakodni kell tőlük, de bennük kell keresni elős sorban a bűnöst, az ellenséget. [...] A mószér a besúgók egy érdekes, kevéssé elitelendő faja, kik a közbiztonsági szerveket sok esetben a helyes nyomra vezetik. Többnyire az elérhető haszon reményében, mintegy üzletszerű a működésük. Szereplésük nem annyira a személyes gyűlölködés, avagy boszúnak tudható be. Sokszor lehet hasznukat látni.”

tanács alá az ÁVH, amelybe beleolvasztották az addig függetlenül működő katonai biztonsági szolgálatot, 1951-ben pedig létrehozták a 19 megyei és budapesti osztályt. 1953-ban összevonták a Belügyminisztériumot és az ÁVH-t, immáron egységes szervezetbe rendezve az államvédelmet.

A Belügyminisztérium állományába tartozó hálózattartó tisztek irányították a javarészt bűnözőkből álló „bűnügyi” hálózatot és a főleg „hétköznapi emberekből” álló állambiztonsági hálózatot is. A Hálózat tehát annak ellenére volt egységes, hogy két részből állt: egy helyre, a belügyminisztériumba érkezett az indormáció, amely aztán hamar elkerült ahhoz, aki a legjobban tudta hasznosítani.

A Hálózat – az ÁB egyik volt vezető munkatársa és a hivatalos terminológia szerint – olyan „segítőtársak összessége”, akik különböző indíttatásból ugyan, de információval látták el az állambiztonsági apparátust. A Hálózatnak soha nem volt állandó létszáma, de az egykori munkatársak szerint az átlagos létszám úgy 10.000 fő körül lehetett.

A Hálózat állambiztonsági részét sokan tárgyalják, de kevés szó esik a Hálózat bűnügyi részéről. A teljes Hálózatot gyakorlatilag az Állambiztonság szakfelügyelte, amely a Belügyminisztérium irányítása alá tartozott, így a Hálózat bűnügyi része felett is ez a szervezet rendelkezhetett. A Hálózat bűnügyi része – elnevezése ellenére – nemcsak bűnözőkből állt, ugyanis tagjai közt volt a legtöbb ház-mester, szállodaportás és prostituált az országban. A Hálózat bűnügyi részének tagjait nem önkéntes, hazafias alapon szervezték be, hanem rendszerint zsarolással vagy „szép beszéddel”. (A Hálózat állambiztonsági részénél ez éppen fordítva volt: a hálózati személyek cca. 80%-a hazafias alapon dolgozott, míg a bűnügyinél talán csak 20%-a.) Egy prostituált például békében és nyugodtan dolgozhatott, ha közben jelentett az operatív tisztjének. Amikor beszerveztek valakit, akkor ismertették vele a hírigényt, amelyet egy egységes belügyi parancs fogalmazott meg: a Hálózat bűnügyi részének tagja azonnal és soron kívül köteles volt jelenteni minden politikai jellegű (bűn)cselekményt. Ebbe éppúgy beletartozott egy ellenzéki szerveződés, mint egy horogkereszt a falon. Mivel a Hálózatnak tagjai voltak orgazdák és prostituáltak egyaránt, ezért az ő jelentéseik külön

jelentőséggel bírtak. Amennyiben egy prostituált szolgálatait egy ellenzéki személy vette igénybe, ő ezt azonnal jelentette, amely jelentést először a bünyügyi osztályon értékelték, majd átadták az Állambiztonságnak. Gyakorta előfordult, hogy az ÁB egy ilyen esetben egész egyszerűen átvette a prostituáltat egy adott feladat elvégzésére. Egy ellenzéki látogatása egy konzumhölgnél sokkal komolyabb ász volt az ÁB kezében, mint az, hogy szidta a rendszert, vagy pocskondiázta Kádárt. A prostituált jelentése tehát kiváló lehetőséget adott arra, hogy az ellenzéki célszemélyt zsarolással beszervezzék. Azzal ugyanis senkit sem lehetett jobb belátásra bírni, hogy elétárták: március 14-én a barátaival együtt bírálta a rendszert egy józsefvárosi kocsmában. A Hálózat bünyügyi részének tagjai nemcsak ilyen információkhoz jutottak hozzá, arról is tudtak, ha valaki esetleg nagyobb pénzösszeghez jutott, nyaralót vett a Balatonnál, vagy elzalogosította a család aranyát. Az ilyen információk ragyogó lehetőséget adtak az ÁB kezébe a beszerzéshez.

A belügyminisztérium tehát a Hálózat bünyügyi részét is teljes egészében kézben tartotta és irányította. Az egyik volt operatív tiszt mesélte, hogy az ő tudta nélkül nem lehetett bűncselekményt elkövetni. Itt nem kell feltétlenül gyilkosságra vagy rablásra gondolni. A bűnözők már a szocializmus ideje alatt is hol kisebb, hol nagyobb szervezetekbe rendeződtek. Tegyük fel, hogy volt egy zsebtolvaj, aki rendszeresen a 4-es és a 6-os villamos vonalán „dolgozott”. Ha beleegyezett abba, hogy a Hálózat tagja legyen, akkor az operatív tiszt hagyta, hadd dolgozzon. Cserébe persze információt akart, kért és várt. A zsebes – de nemcsak ő, hanem a Hálózat bünyügyi részének *minden* tagja – tudta, hogy mi a dörgés. Ha együttműködött, akkor folytathatta üzelveit, és adott esetben még védelmet is kaphatott. A szállodaportások mindig üzérkedtek. Ha egy szállodaportás jelentett, akkor nyugodtan adhatott és vehetett valutát. Ha nem, akkor letartóztatták, bíróság elé állították, és úgy bevarrták, hogy még a kulcsot is eldobták.

A Hálózat állambiztonsági és bünyügyi ágát irányító tisztek természetesen egymást is ellátták információval. Amennyiben az ÁB-nak tudomására jutott valamilyen bűncselekményt érintő információ, azt megszűrve azonnal továbbítania kellett a bünyügieknek, akiknél

viszont fordított esetben a szűrés nem is lehetett opció: nekik minden politikai jellegű vagy bizonyos politikai körökhöz tartozó információt át kellett adniuk az ÁB-nak. A rendszer hatékonyan működött. A szocializmus ideje alatt kevés komoly bűncselekményt követtek el (gyilkosságot, nagyértékű rablást), és ezeket szinte kivétel nélkül felderítették. A Hálózat ugyanis mindent jelentett, így a rendőrök rendszerint már az elkövetés előtt, de nem sokkal utána tudták: ki, hol, mikor és mit csinált. Amennyiben olyan bűncselekmény történt, amelyről nem tudtak, a Hálózat teljes egésze mozgásba lendült. A bűnügyi és ÁB-s operatív tisztek a hírigény alapján (pl. ki követte el a gyilkosságot Budán) azonnal eligazították a hozzájuk tartozó hálózati személyeket. A körülbelül tízezres szervezet ekkor egy emberként mozdult meg: az ÁB-s és a bűnügyi hálózathoz tartozó személyek elkezdtek kérdezősködni, és a jelentések szép lassan befutottak a tartótisztekhez.

A Hálózat és a Hálózatot működtetők akkor kezdtek el félni, amikor 1989-ben megbukott a Kádár-rendszer. A hálózattartó tisztek elsőként a hozzájuk tartozó hálózati személyek iránt éreztek felelősséget. Szinte kivétel nélkül mindegyikük alapvető feladatának tekintette, hogy a hálózati személyre vonatkozó iratokat, kartonokat és dossziékat megsemmisítse. A tisztek mindent megtettek azért, hogy az alattuk lévők nyomait eltüntessék. A sajátjukat nem akarták, de nem is tudták volna megsemmisíteni.

A technikai szempontból gondosan felépített és karbantartott Hálózatot felszámolták 1989 ősze és 1990 tavasza között. A volt operatív tisztek szerint ha egy informátori hálózat működött volna, talán nem lehettek volna olyan véres és könyörtelen leszámolások, mint az Aranykéz utcai robbantás, Fenyő János kivégzése, vagy a Prisztás-ügy.¹⁵

Miután a Hálózat szinte megsemmisült, menesztették az azt működtető gárdát is. Sokan önként mentek el, másokat mindenféle indokkal kirúgtak, megint másokat olyan szolgálati helyre helyezték

¹⁵ 2004. december 20-án Belfastban követték el az angol történelem legnagyobb bankrablását. A rendőrségnek sikerült a rablást az IRA-hoz kapcsolni: a 26,5 millió fontos (közel 10 milliárdos) zsákmány a terrorista szervezet büdzséjét volt hivatott megerősíteni, ám a végül a teljes észak-ír bankjegyalományt visszahívták, így az elrabolt pénz értéktelenné vált. A történet azért roppant érdekes, mert 2004. elején az észak-ír rendőrség meg akarta tisztítani az informátorhálózatát azoktól a kétes személyektől, akik gyilkosságokkal és egyéb bűncselekményekkel voltak kapcsolatba hozhatóak. Az „erkölcsi alapú auditálást” gyorsan és hatékonyan el is végezték, aminek azonban súlyos következményei lettek. Míg a politikusok és az újságírók örömmel üdvözölték az akciót, addig a rendőrök végig kételyeiknek adtak hangot, hisz attól tartottak, hogy a fürdővízzel együtt

át, ahonnet csak egy kiút létezett: az önkéntes távozás. Így vagy úgy: a Hálózatból és az azt fenntartó apparátusból a kilencvenes évek elejére alig maradt valami.

A rendszerváltáskor történteknek a Hálózat szempontjából három következménye van.

Először: Megszűnt a Hálózat, azaz sem a belügyi, sem a nemzetbiztonsági szerveknek nincs már olyan hivatalos információs háttérük, mint régen.

Másodszor: Információ persze továbbra is van, továbbra is elérhető, csak éppen fizetni kell érte. A magánszektorban dolgozóknak (alapvetően a magánnyomozóknak) ez általában nem jelent gondot, hisz ha a megrendelő fizet, akkor minden – hangsúlyozom *minden* – információhoz hozzá lehet férni. Csak a pénztárca legyen elég vastag hozzá.

Harmadszor: Azok a profi, több évtizedes rutinnal, tapasztalattal és kapcsolatrendszerrel rendelkező volt titkosszolgák és rendőrök, akik valamilyen okból elhagyták korábbi munkahelyüket, most a magánszektorban dolgoznak, és maguk döntenek el, hogy kinek és milyen információt szereznek meg.

Ma is működik tehát egy hálózat, amelyet azonban nem szabad összekeverni az 1989 előttivel. A hálózattartó tisztek 1989-90-ben valóban minden kapcsolatot megszakítottak a hálózati személyeikkel, és ma már csak kivételes esetben tartják a kapcsolatot. A mai hálózat sokkal kisebb szervezet, viszont annál hatékonyabban és szervezettebben működik. Mindenütt jelen van, de már nem a Belügyminisztérium irányítja, hanem a magánszféra, az úgynevezett információbiznisz szereplői. Itt nem beszélhetünk hazafias alapról. Itt pénzről beszélünk. Csak pénzről. Nem véletlen, hogy az egyik volt elhárító ekképpen fogalmazott: „Mi magánnyomozók magántitkosszolgálatok vagyunk. Szinte ugyanazzal az apparátussal, csak éppen nincs felettünk, mellettünk az állami gépezet. A helyzet mit sem változott. Az ügyhöz, amiben nyomozunk, be kell tekintenünk egy kényes, nehezen hozzáférhető iratba? Semmi gond. Felemelem azt

---

a gyereket is kiöntik. Mint a bankrablás esete mutatja, pontosan ez történt. Bill Lowry, a Special Branch (Különleges Egység) volt hírszerzési főnöke 2004. december 26-án ekképpen nyilatkozott a *The Times*-nak: „Szinte minden egyes informátorunk bűnöző volt. A legtöbben terroristacsoporthoz tagjai voltak. Információt a bűnözőkről ugyanis csak bűnözők tudnak adni, törvénytisztelő állampolgárok nem. Egy kritériumnak kellett csak megfelelniük: tudnak-e hasznos információval szolgálni.” Lowry kifejtette, hogy amennyiben nem „tisztították volna meg” az informátorhálózatot, egészen biztosan már a rablás előtt tudomást szereznek a bűncselekményről, illetve az elkövetés után nem csak a sötétben tapogatóznak, hanem pontosan tudják, merre induljanak el.

a telefont, ott, és délután már bele is nézhetek. Jóval előbb, mint az arra jogosult.” A volt hírszerzők, operatív hálózattartó tisztek, nyomozók és belügyesek által létrehozott hálózat értelemszerűen nem lehet egységes, hisz minden irodának, magánnyomozónak megvan a maga forrása, ahonnt információt szerez. Ezek a források néha azonosak lehetnek, de a vezérlőelv már anyagi természetű. Nincsenek egységes parancsok, nincsenek központi hírigények, csak megfelelő emberek a megfelelő helyeken, akiket a pénz motivál.

A továbbiakban tehát azokról a volt hírszerzőkről, operatív tisztekről, rendőrökről lesz szó, akik otthagyták az államapparátust, és elhelyezkedtek a magánszférában. Arról, hogy miként lett a magánnyomozói munka Magyarországon magánhírszerzés. A magyar magánnyomozókról lesz szó és az ő módszereikről, legyenek azok törvényesek vagy sem.

III. rész

ESETEK ÉS TANULMÁNYOK

„Talán felfogadok egy magándetektívet, hogy egy profi is nyomozzon már végre az ügyben.”

Bernie Rhodenbarr

BEVEZETŐ

A nyomozás egzakt tudomány, és ez igaz, akár rendőr nyomoz, akár magándetektív. A nyomozásnak különböző fázisai vannak, melyekre ha csak vázlatosan is, de érdemes kitérni. Egy dolgot ugyanis nem szabad elfelejteni: a nyomozás, ha nagyon leegyszerűsítve és lecsupasztva nézzük, alapvetően egy gondolkodási folyamat, amely rengeteg időt igényel – legfőképp az íróasztal mögött. Hiszen csak akkor lehet adatot gyűjteni, és ténylegesen nyomozni, ha a detektív tudja, hogy mit vagy kit keres, és hogy miként fogja megtalálni. Mivel az egyes eseteknél nem foglalkozom részletesen a nyomozás fázisaival, ezért röviden itt foglalom össze azt a négy lépést, amelyből minden nyomozás felépül.

A magánnyomozás egy négyszereplős viszonyrendszer. Van egy *megbízó*, aki megbízza a *magándetektívet*, hogy *informátorokon* keresztül tudjon meg valamit a *célszemélyről*.

Az első lépcsőfok a rendelkezésre álló kiinduló adatok értékelése. A nyomozó összesíti és rendezi az alapadatokat, amelyeket a megbízótól megkapott. Ezek általában magára a nyomozás céljára és az abban szereplő eseményekre, személyekre vonatkoznak. A nyomozó megpróbál felvázolni egy logikai láncot, amely a további nyomozás alapját képezi.

A második fázisban a verziók felállítása történik. Miért és hogyan történhetett, amit ki kell nyomozni? Ki követhette el az adott cselekményt, hogyan, mikor, hol, és miért? Kivel csalta meg K-né a férjét, hol és mikor? Egyáltalán megcsalta-e, vagy csak valóban sokat jár kozmetikushoz? Ilyenkor a detektív kidolgoz egy főverziót, amely elsőbbséget élvez a nyomozás során. Ehhez a verzióhoz persze nem szabad mereven ragaszkodnia, de mivel az alapadatok értékelése után ez látszik logikai szempontból a legvalószínűbbnek, ezért alapvetően erre koncentrálna a későbbiekben. A verziók felállításának két alapelve van. Az első a „tényhez kötöttség” elve, azaz a verziók tartalma és száma mindig a konkrét ügyben rendelkezésre álló kiinduló adatoktól függ. Tehát az nem lehet érdemi ver-

zió, amit nem támasztanak alá tények. Lehet egy verzió bármilyen valószínű, a nyomozó nem foglalkozhat vele, ha nem támasztja alá tény. A másik a „konkrétság” elve, amely szerint a nyomozónak arra kell törekednie, hogy a lehető legpontosabban meghatározza a verzió tartalmát, amely a kiinduló adatok mennyiségével és minőségével áll összefüggésben. Azaz a detektívnek pontosan tisztában kell lennie azzal, hogy a verzió mit tartalmaz, mire épül, és így mit kell leellenőriznie.

A harmadik fázis ugyanis a verziók „ellenőrzése”, azaz maga az adatgyűjtés. Ilyenkor a nyomozó egy előre elkészített nyomozási terv alapján olyan adatokat szerez be, amelyek a verziót alátámasztják – vagy éppen megdöntik. Rendkívül fontos, hogy egy adott verziót (a nyomozás elején a legvalószínűbbnek látszót) több oldalról is ellenőrizze. Ha a célszemélyről az egyik adatszolgáltatót azt állítja, hogy iszákos, veri a feleségét, és az összes pénzét játékgépekre költi, akkor ezt nem szabad tényként elfogadnia egészen addig, amíg több forrásból meg nem erősíti. Amikor a nyomozó a legvalószínűbb verziót ellenőrzi és próbálja alátámasztani tényekkel, az nem jelenti azt, hogy a többi verziót félretolja. Ebben a nyomozati fázisban ugyanis párhuzamos ellenőrzés folyik. Egy verziót érdemi ellenőrzés (adatgyűjtés) nélkül nem lehet félresöpörni. Ebben a fejezetben az adatgyűjtés különböző módszereit mutatom majd be az esetek alapján, hisz ez a legérdekesebb része a nyomozásnak, és ez illusztrálja legjobban úgy gyakorlati, mint elméleti szempontból a nyomozás folyamatát. Az adatgyűjtésnek biztos és bejártatott módszerei vannak.

Az adatgyűjtés első fajtája az ún. nyílt adatgyűjtés, amelynek során például a cégbíróságok nyilvántartását nézi át a magán detektív. Mivel ez mindenki előtt nyitott, a magán detektív is nyugodtan használhatja. A különböző kiadványok segítségével hamar és gyorsan fel lehet térképezni egy cég ügyeit, tulajdonosi rendszerét, és azt is ki lehet deríteni minden probléma nélkül, hogy kinek milyen cégei vannak, voltak. A cégbíróságokon és a földhivatalokon kívül az összes adatbázis hozzáférése ugyanannyira korlátozott a magán detektív, mint a megbízója előtt. (Hisz a magánnyomozó a törvény értelmében nem tehet többet, mint amennyit maga az ügyfele is megtehetne.) Ez a magánnyomozói munka automatikus, alapvetően

papírmunkát jelentő része: kideríteni, van-e a célszemélynek cége, milyen autót vezet, hol lakik, van-e ingatlana, kik tartoznak a kapcsolati rendszerébe.

Az adatgyűjtés második fajtája a meghallgatásokat és megfigyeléseket tartalmazza. Ezekben belül is megkülönböztetünk nyílt, leplezett és operatív meghallgatást, illetve megfigyelést. Ez már egy kissé ingoványos talaj, ahol a magándetektív személyes képességei is nagy szerepet kapnak. Amennyiben nyílt meghallgatás során gyűjt adatot, mindenki tudja, hogy miről van szó. A leplezett meghallgatás során vagy a magándetektív kiléte, vagy a meghallgatás tárgya nem derülhet ki. A nyomozónak ilyenkor nagyon óvatosan kell eljárnia, hisz az informátor rendszerint közvetlen kapcsolatban van a célszeméllyel, így ha a magándetektív lebukik – szaknyelven szólva *dekonspirálódik* –, akkor a célszemély tudomást szerez a vele kapcsolatos vagy éppen az ellene irányuló nyomozásról, és ez finoman szólva sem szerencsés.

A leplezett adatgyűjtést követi a titkos adatgyűjtés, amely néha valóban olyan, mint a filmekben. Lehallgatás, követés, figyelés. Komoly szakembergárda és technológia segíti a nyomozás ezen szakaszát. Sokan láttuk Francis Ford Coppola *Magánbeszélgetés* című filmjét, vagy Tony Scott *A közellenség* című moziját. Az ott látott megfigyelési, követési módszerek szinte teljesen életszerűek. Amennyiben a megbízó finanszírozza, a magándetektív háttércsapata a legmodernebb technológia segítségével nem csak megfigyelheti, hanem rögzítheti is a célszemély majdnem minden mozdulatát. Az autós figyelés és követés során pedig olyan szakemberek dolgoznak, akik legalább annyira értik a dolgukat, mint a filmvászon hősei. Ugyanez a profizmus áll a magánnyomozásnak azon részére is, amely már-már művészetként értékelendő, nevezetesen a titkos meghallgatásra. A titkos meghallgatás a legtöbb esetben környezettanulmány készítését jelenti. A törvény az adatgyűjtés ezen fajtáját nem tiltja, hisz – mint látjuk majd – nincs rajta mit tiltani. Lecsupaszítva és leegyszerűsítve arról van szó, hogy valaki elbeszélget többekkel a célszemély környezetéből, majd azokat összeírja, és ebből egy aggasztóan hiteles személyiségrajz bontakozik ki. Ezen kívül egy környezettanulmány – szaknyelven *káté* – az anyagi viszonyokról is alapos képet tud festeni.

Amikor az ellenőrzési fázis véget ér, a nyomozó fogja a begyűjtött adatokat, és értékeli őket. Napokig, néha hetekig olvassa újra és újra a felhalmozódott adathalmazt, és keresi a válaszokat: Mi mit bizonyít. Mi mit cáfol. Hitelesek-e az információk. Amennyiben az értékelés végére kiválasztódik egy több oldalról ellenőrzött, tényszerű verzió, akkor a nyomozás sikeresnek és lezártnak tekintendő. Amennyiben viszont nem sikerül egyetlen verziót sem ilyen módon alátámasztani, úgy kezdődik az egész folyamat előlről, igaz most már sokkal koncentráltabb formában, hisz az egészen biztos, hogy jópár verzió kiesett az előző nyomozás során, így most már lehet a többire fókuszálni, esetleg az adatok alapján még egyet vagy akár többet is felállítani. Amikor a megismételt verzióellenőrzés eredményt hoz (mert pro vagy kontra, de mindig eredményt hoz), akkor a magán detektív egy részletes összefoglaló jelentést készít, amelyet átad a megbízónak.

Jelen fejezet célja tehát az adatgyűjtés különböző nyomozati technikáinak bemutatása – természetesen a teljesség igénye nélkül. A legfontosabb technikákat különböző eseteken keresztül mutatom be, hol erre, hol arra helyezve a hangsúlyt. Az esettanulmányokban ismertetem az adatgyűjtés módját a nyílttól a leplezetten keresztül az operatívig, valamint a környezettanulmányt és az operatív figyelést. A módszerek egy részét azért nem írhattam meg részletesen, sőt még csak nem is utalhattam rájuk, mert komoly jogi problémák merülhettek volna fel. Arra nem vállalkoztam, hogy komplett nyomozási kézikönyvet írjak, de az itt részletezett esetek segítségével jól tudom illusztrálni, hogy milyen elvek alapján nyomoz ma egy magán detektív Magyarországon, és milyen módszereket alkalmaz.

Mindegyik itt leírt eset megtörtént. Nem adtam hozzájuk semmit, maximum elvettem belőlük, mert vagy érdektelenek voltak a történet szempontjából, vagy nem akartam, hogy a szereplők magukra ismerjenek. A neveket, a helyszíneket és az időpontokat minden esetben megváltoztattam, hogy még véletlenül se ismerhesen magára senki. Noha maguk az esetek is tanulságosak, alapvetően illusztrációul szolgálnak bizonyos nyomozástechnikai eljárások bemutatásához.

Minden egyes eset egy történettel kezdődik, amelyben a magádetektívtől kapott összefoglaló jelentésben leírt tényállást fikcionalizáltam. A valóságot végig szem előtt tartva megírtam, mi történt, hogyan és mikor. Ezt követően magát a nyomozást ismertettem. A könyv megírásában segítséget nyújtó magádetektívek lehetőséget biztosítottak számomra, hogy ahol csak lehet, részt vegyek a nyomozásban. A látottak és hallottak után minden esetben részletesen átbeszéltük, mi történt, hogy történt, így valóban elsőkézből láthattam, tapasztalhattam a történéseket. A tényyszerűség kedvéért mindig jelzem majd, hol voltam személyesen jelen, és hol nem. Ha nem lehettem ott egy nyomozati cselekménynél, akkor az összefoglaló jelentést idézem, és ahhoz fűzök kommentárokat.

Végig az objektivitásra törekedtem, ám amennyiben ez nem sikerült, az egyedül az én hibám, és nem a magádetektívéké.

A TIZENKÉTMILLIÓS NEJLONZACSKÓ

Az a nap is átlagosan indult. Kiss Zsuzsanna reggel felkelt ötvenéves házában, az ablakon kinézve kissé bosszúsán megállapította, hogy megint korán érkezett meg a tél. Nem szerette különösebben a novembert. Ötven fölött sosem jó a hideg, nyirkos idő, igaz, fiatalabban sem szerette. Haját megfésülte, belakkozta, majd beült a ház előtt parkoló, kicsit viseltes Renault Cliójába. Óvatosabban vezetett a szokottnál, mert a Győr környéki fiatalok vezetési stílusától még száraz úton is félt, hát még nyálkás, havas időben.

Pár perc alatt beért Abdára. A szalonban a hétfő reggel nyolc óra ellenére már erős volt a mozgolódás. Unottan nézte a harsányan villogó táblát: HiFi-Elektrik. Sóhajtott, leparkolt az épület előtt, majd a tükörbe nézve megigazította a haját, és bement az elektronikai szalonba. A főnöke külföldön volt, így megint neki kellett elvinnie az előző heti bevételt a cég győri központjába. Nem szerette ezt csinálni, nagyon nem. Éppen elég volt neki a könyvelést vezetni a központban, nem akart még nagyobb felelősséget a nyakába venni. De útba esett, és ha a főnöke nem volt benn, akkor vonakodva bár, de elvitte a pénzt a saját kocsijával. Az összeg nem szokott több lenni pár milliónál. A főnök távolléte miatt az elmúlt három év alatt mindössze négyszer kellett egyedül vezetnie Győrbe az előző heti bevétellel. Mivel nem volt autópálya-matricája, ezért az 1-es úton szokott autózni. Ha a főnök azt akarja, hogy gyorsan beérjen a munkahelyére, akkor vegyen neki matricát, mert ő ugyan nem fog, gondolta magában.

Retiküljét lerakta a pult mellett álló székre, elvett egy kávéat a tálcáról, és rámosolygott a többiekre.

Rajta kívül még négyen lézengtek a pult mögött. Kreizler Antal, az értékesítési vezető a nyakkendőjét igazgatva megjegyezte:

– Zsuzsanna, rekordbevételünk volt a múlt héten.

Az asszony meglepetten nézett rá. A főleg Skandináviából és Amerikából importált high-end hifiberendezések iránt stabil volt a kereslet. Heti három-négy millió forint szokott befolyjni készpénzben a

kasszába. Igaz, karácsony előtt mindig megnőtt a forgalom, de akkor se szokott több lenni a bevétel hatmilliónál. És ehhez még hozzáadódott a helyszínen beszerelt autóhifiből származó bevétel is.

– Mennyi az a rekord? – kérdezte Kreizlertől.

– Tizenkétfélmillió – vigyorgott rá Horgas Endre, a raktáros.

– Mennyi???

– Annyi – bólintott Horgas.

Zsuzsanna összeráncolta a homlokát. Mindegy, hogy rekordbevétel, vagy sem, ő ezt nem viszi be a saját kocsiján. Szó nem lehet róla.

– Mi a fenét csináltak? – kérdezte végül.

– Ezt nem hiszed el, mert ilyen nincs – kezdte vigyorogva Horgas. Fekete haját hátrazselézte, kivételesen frissen borotvált volt, mélyen ülő szemei villogtak. – Beállított péntek délelőtt egy pali az egyik multitól, és vett hét darab komplett hangrendszert az irodaházába, meg pár hangfalat és erősítőt.

Zsuzsannát nem igazán érdekelte, ki és miért hagyott itt ennyit, így nem is feszegette tovább a kérdést. Odament a páncél szekrényhez, hogy megszámolja a pénzt. Sziráki János, az egyik műszerész vette elő a kasszát. Letette az asztalra, és bement a műhelybe. Zsuzsanna sóhajtott, majd nekiállt számolni. Amikor végzett, felírta végösszeget: 12.048.123,-Ft.

– Tónikám – állt fel a pult mellől, miután a pénzt belerakta egy Tescós nejlonzacskóba.

– Igen? – nézett fel a férfi a papírjaiból.

– Szó nem lehet arról, hogy ezt a pénzt én vigyem be Győrbe. Nincs az az isten.

Kreizler látta, hogy az asszony halálosan komolyan beszél. És meg is értette őt. Sosem volt egészen világos előtte, hogy a főnök miért saját maga viszi be a bevételt Győrbe, azt meg végképp nem, hogy miért testálja át a feladatot a pénzügyi vezetőre, ha ő külföldön van. Pont egy pénzszállító cégen spórolni, csóválta a fejét. Ezt nehezen értette meg.

– Mindjárt megkérem az egyik sofőrt – mondta, és elindult a raktár felé. Zsuzsanna a kosztümét igazgatta, miközben egyre mérgebben várakozott. Kreizler pár pillanat múlva visszajött: – Egyik sincs benn. – Odament hát a többiekhez, de senki nem ért rá. Kreiz-

ler tanácstalan volt. Ő nem mehet el, a többiek nem érnek rá, a pénznek pedig el kell jutnia Győrbe. Ekkor parkolt le a bejárat előtt Klein Richárd, a szalon vezetője. A központban kezdte a napot, ezért érkezett késve. Alig lépett be, Kreizler már fel is vázolta neki a helyzetet. Klein sem repesett az örömtől, de végül beleegyezett: – Rendben van. De meg kell állnom a postánál, és fel kell adnom egy vámárunyilatkozatot. Tíz óra előtt szedik össze az első kört, és a levélnek még ma Pestre kell érnie.

Az asszony megadóan sóhajtott. Neki mindegy, ki jön vele, de ő nem fogja egyedül elvinni ezt a pénzt. Klein le se vette hát a kabátját, hanem intett Zsuzsannának, és a szalon előtt beültek a szalon vezetőjének Citroënjébe.

Kikanyarodtak az épület elől, és begurultak az alig pár száz méterre lévő posta parkolójába. Klein ránézett az órájára: háromnegyed tíz múlt pár perccel. Kivette a slusszkulcsot, kiszállt, és mielőtt becsukta volna az ajtót, odaszólt az asszonynak.

– Kapcsold be a központi zárat.

– Nem tudom, hogyan kell – válaszolta Zsuzsanna.

Alig pár másodperc telt el, amikor egy fiatal férfi kopogott az ablakon. Zsuzsanna ijedten fordult feléje. A férfi élénken mutogatott, de az asszony nem hallotta jól. Ingatta a fejét, és erősen maga elé nézett. A férfi azonban arcán széles mosollyal tovább kopogtatta az üveget. Zsuzsanna ekkor körbenézett, hogyan lehet lehúzni az ablakot, de mivel a slusszkulcsot Klein magával vitte, az elektromos ablak nem működött. Végül résnyre kinyitotta az ajtót.

– ... állni a kocsival, mert rossz helyen parkol – mondta a fiatal férfi, majd megfogta az ajtót, és felrántotta. Villámgyorsan benyúlt az ülés elé, ahol Zsuzsanna ült, majd habozás nélkül megragadta a 12 milliós bevételt tartalmazó Tescós zacskót, bár mellette ott volt még az asszony retikülje és egy másik nejlonzacskó is, amelyben az ebédjét hozta magával.

Zsuzsanna szorosan markolta a lába közt a zacskót és ellenállt, de a férfi nagy erővel szétfeszítette a térdeit, és a könyökét belenyomta a nő hasába. A dulakodás közben a férfi kihúzta az asszonyt a kocsiból, majd egy hatalmas rántással kitépte a nejlonzacskót a kezéből, amitől Zsuzsanna a földre esett.

A férfi egy szempillantás alatt átfutott a nejlonzacskóval az út túloldalán parkoló, régi típusú VW Golfhoz. A sofőr járó motorral várta. Még be se csapódott az ajtó, amikor az autó elindult. A sofőr halálosan nyugodt volt: nem nyomta padlóig a gázt, hanem az 50-es sebességhatárt betartva elindult Öttevény irányába. Az asszony remegett az idegességtől. Jajgatni kezdett, de inkább a sokktól és a félelemtől, semmint a veszteség miatt.

Klein eközben éppen az ablaknál állt a postán. Amikor meghallotta Zsuzsanna kiabálását, kirohant az épületből. A pénzügyi vezető a földön zokogott. Klein felé indult, de egy fiatal, jó kiállású nő megállította, és megmondta neki a kocsni rendszámát: XYZ-101. Klein, aki maga sem tudta, pontosan mit csináljon, megkérte a nőt, hogy menjen be a postára, és írja le neki a rendszámot egy papírra. Zsuzsanna eközben összeszedte magát, és beült a kocsiba. Klein bevágta magát mellé, bedugta a slusszkulcsot, és a Golf után indult.

Ám ahogy kiértek Abdáról, semmit nem láttak. Az út kétfelé ágazott: a rablók mehettek egyenesen Öttevény felé, vagy Börcs irányába kanyarodva felhajthattak az M1-re. Klein ekkor az egyetlen épeszű dolgot tette: visszavezetett a postához, és felhívta a rendőroket.

Zsuzsannának csak később jutott eszébe az a férfi, aki a posta kapujában állt. Negyvenes, roma származású lehetett, hatalmas bajusszal, és csendben, mozdulatlanul figyelte a történeteket, arcán fel-feltűnő mosollyal.

* * *

A hifiszalon tulajdonosa érthető módon zokon vette a történeteket. Egyfelől maga az összeg eltűnte idegesítette, de ez eltörpült amellet, hogy a rablás kivitelezéséből fakadóan nyilvánvaló volt: egy belső ember adta le a drótót a rablóknak. Azon a hétfő reggelen csak azok tudhatták, hogy ki és mikor viszi a pénzt Győrbe, akik jelen voltak a pultnál. Ez nem véletlenszerű rablás volt. Nem az a hétköznapi balhé, amikor az egyik bűnöző reggelre kelve felhívja a másikat: – Te figyelj, nem kéne ma kipakolnunk valamit? Mondjuk az ab dai hifiszalont?

A rablók a postánál várták Kleint és Kiss Zsuzsannát. Az pedig, hogy a postánál megállnak, csak akkor derült ki, amikor Klein vonakodva elvállalta: beviszi az asszonyt a pénzzel együtt Győrbe. Valaki belülről nyomta az információt, méghozzá profi bűnözőknek, akik az elkövetés módjából ítélve nem először csináltak ilyet. Nem amatőr munka volt, az biztos.

A szalon tulajdonosa – Vedovatti Lajos – természetesen azonnal hazautazott Olaszországból. Padlógázzal jött, első útja rögtön a szalonba vezetett, a második meg a rendőrségre, ahol addigra már felvették a jegyzőkönyvet és a feljelentést, s megígérték, mindent megtesznek. A rendőrség valóban meg is tett mindent, amit megtehetett, csak éppen nem jutottak előbbre. Nyilvánvalóvá vált, hogy ezt az ügyet a rendőrség a rendelkezésére álló idő alatt nem fogja tudni megoldani. Vedovatti tudomásul vette, hogy nagyon kevés nyom volt, amelyen elindulhattak, ráadásul mindegyik – ahogy majd később látni fogjuk – zsákutcába vezetett. A tulajdonos még a pénzét is hagyta volna veszni, csak megtudja: ki árulta el. Ekkor fordult magánnyomozóhoz. A megbízást egy mondatban lehet összefoglalni:

Ki volt a téglá?

* * *

1.

A BELSŐ VIZSGÁLAT

Az első megbeszélés során a magánдетектив figyelmesen meghallgatta Vedovatti beszámolóját. Miután a férfi elment, a magánдетектив gyors ellenőrzést hajtott végre. Két oknál fogva nem mondott igent elsősre a megbízásra. Az egyik az volt, hogy kellett végezni egy költségkalkulációt. A második ennél sokkal fontosabb. Tudni akarta, ki a jövőbeni megbízója, és mi igaz abból, amit elmondott. Nem egyszer fordult már elő, hogy a megbízó nem az volt, aminek kiadta magát. Fondorlatos mesékkel rendszeresen megpróbálják a magánnyomozókat olyan megbízások végrehajtásába beletrükközni,

amelyek jellegüket tekintve eleve törvénytelenek. (Eltűnt szerető helyett akartak már adóst felkutatni, megcsalt férjként megfigyelést megrendelni egy megzsarolandó minisztériumi alkalmazottról – a sor hosszasan folytatható.) A háttérelővizsgálás sikeresen zárult: Vedovatti az volt, akinek mondta magát, a cége valóban azzal foglalkozott, amit mondott róla, az esetről a helyi lapok is beszámoltak. Már a második találkozó során elkészült a szerződés, hisz Vedovattinak – a bűncselekmény károsultjaként – semmi titkolnivalója nem volt.

A magánnyomozó először is egy belső vizsgálattal indított. Az alkalmazottak közül mindenki tudta, hogy a nyomozó kicsoda. Vedovatti tájékoztatta őket, hogy megbízott egy céget: folytasson le egy belső vizsgálatot a rablással kapcsolatban. Mindenkit megkért, hogy a lehető legteljesebb mértékben működjön együtt a vizsgálatot folytató cég képviselőjével. Mint látni fogjuk, ezt mindenki meg is tette. Pedig a hunyó köztük volt.

A magán-detektív egy reggel megjelent a szalonban, behúzódott egy irodába, és az előzőleg elkészített lista alapján módszeresen kihallgatta a szalon alkalmazottait, összesen tizenöt embert. (Helyhiány miatt a belső vizsgálat azon részleteit emelem át az összefoglaló jelentésből, amelyek az ügy szempontjából fontos szereppel bírnak.) A nyomozás azon részeiben, ahol ez „konspirációs” szempontból megengedhető volt, részt vettem. Voltak azonban olyan nyomozati cselekmények, amelyeknél nemcsak az én, hanem bárki más jelenléte akadályozta volna a munkát, ezért ezek felidézésénél az összefoglaló jelentést idézem.

Részletek a jelentésből

KISS ZSUZSANNA

Kiss Zsuzsanna 55 éves pénzügyi vezető meghallgatása során elmondta, hogy a 2004. november 29-i 12 millió forintos bevétel rendkívül nagyinak számít a cégnél, ezért nem merete egyedül beszállítani azt a kft. központjába. A heti bevétel pontos alakulását a szalon néhány alkalmazottján kívül

csak Vedovatti Lajos és rajta kívül a cég győri központjában Boross László, kereskedelmi igazgató tudta nyomon követni a számítógépes rendszeren.

2004. november 24-25-én, szerdán és csütörtökön már látszott a számítógépes adatbázisban, hogy hétfőre igen sok készpénzbevétele lesz szalonnak. Zsuzsanna azt is rögtön hozzátette, hogy az előző, november 22-i bevétel is meghaladta a 8 millió forintot.

Végül Kiss Zsuzsanna megnézte az ő személyleírása alapján a rendőrségi grafikus által készített fantomképet. Azt a kérdést tettük fel, hogy miért tér el az elkövetőről általa közvetlenül a rablás után a rendőröknek adott személyleírás (magas, rövid, vörös hajú, szeplős férfi) a fantomképen megrajzolt, szeplő nélküli, kifejezetten hosszúknak arcú, fekete hosszú hajú férfitől. Zsuzsanna erre azt válaszolta, hogy a fantomképet jóval a bűncselekmény után, 2005. január 3-án rajzoltatták meg, és egyszerűen így sikerült. A fantomkép szerinte sem hasonlít igazán az elkövetőre.

Megjegyzés:

Kiss Zsuzsanna pénzügyi vezető meghallgatásai alkalmával segítőkészen állt hozzá a belső vizsgálat lefolytatásához, megpróbált higgadt és korrekt válaszokat adni kérdéseinkre, azonban szinte valamennyi meghallgatása végén elsírta magát. Ezt azzal indokolta, hogy egyre inkább belátja, milyen életveszélyes helyzetben lehetett azon a november reggelen. Szerencséje volt neki és persze kollégájának, Klein Richárdnak is, hogy komoly sérülés nélkül megúszták a támadást.

A többi meghallgatott személy Kiss Zsuzsannáról összességében pozitívan nyilatkozott.

A Kiss Zsuzsanna által elmondottakkal összefüggésben érdekes ellentmondásnak látszik, hogy 2004. november 22-én be merete szállítani a több mint 8 millió forint készpénzbevételt a központba egyedül, a saját kocsijával, míg a november 29-i 12 milliót már nem. Véleményünk szerint a 8 millió és a 12 millió forint szállításának teljesen megegyezik a biztonsági kockázata.

KLEIN RICHÁRD

Klein Richárd 24 éves öttevényi lakos, a szalon vezetője a meghallgatása során közölte, hogy 1999. október 4-étől dolgozik a cégnél. A továbbiakban gyakorlatilag pontosan ugyanazt mondta el a 2004. november 29-i délelőtti eseményekről, mint Kiss Zsuzsanna, illetve a többi alkalmazott. Arra a kérdésre, hogy mi volt az a halaszthatatlan dolga a postán, ami miatt még Győr felé meg kellett állnia, és magára hagyni Kiss Zsuzsannát a kocsiban a pénzzel, a következő logikus választ adta. Fel kellett adnia egy kiegészítést egy Amerikából importált hangfalcsalád vámárnyilatkozatához. Nagyon fontos volt, hogy a levél még másnap Pestre érjen. Ez pedig csak úgy volt lehetséges, hogy délelőtt 10 óra előtt feladja a levelet, mert egy postajárat akkor viszi az első kört Győrbe. Ezért kellett beugrania a postára, ahol valóban alig pár percet töltött el.

Megjegyzés:

Klein Richárd szalonvezető meghallgatása alkalmával segítőkész volt, és igen jóindulatú, sőt kifejezetten naiv ember benyomását keltette. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy megpróbálta üldözőbe venni az elkövetőket, ahelyett hogy a két szemtanút, a bajuszos roma származású férfit és a rendszámot megjegyző nőt tartotta volna vissza a helyszínen a rendőrség megérkezéséig, vagy jegyezte volna fel adataikat. Így azonban a bűncselekmény végrehajtásának módjára vonatkozóan kénytelenek vagyunk pusztán Kiss Zsuzsanna elmondására hagyatkozni. Ezért nehéz például kétséget kizáróan – a bűncselekmény törvényi tényállása szempontjából – elhatárolni, hogy valójában dologra irányuló erőszakkal elkövetett alkalmi lopással, vagy Zsuzsanna személyére irányuló erőszak következtében rablással állunk-e szemben.

KREIZLER ANTAL

Kreizler Antal 51 éves győri lakos, a szalon értékesítési vezetője a meghallgatása alkalmával a november 29-i eseményeket a többi alkalmazottal megegyezően mondta el, és mást az ügygel összefüggésben közölni nem tudott.

Megjegyzés:

Kreizler Antal értékesítési vezető meghallgatása alkalmával megfelelően együttműködő és segítőkész ember benyomását keltette. A többi meghallgatott személy Kreizler Antalról összességében pozitívan nyilatkozott, jó főnöknek tartják annak ellenére, hogy időnként keménykézzel bánik velük, és hajtja őket a munkában. Ezt egyesek az ügyfél-centrikusságának, mások pedig egészséges karrierizmusának tartják, pusztán csak egy beosztottja nyilatkozott úgy, hogy Kreizler „felfelé nyál, lefelé tapos”. Abban azonban mindenki megegyezett, hogy Kreizler azért becsüli meg nagyon a jelenlegi munkahelyét, mert a kora miatt nemigen tudna magának ilyen jó állást találni.

HORGAS ENDRE

Horgas Endre 33 éves győri lakos, a szalon raktárosa, illetve értékesítője meghallgatásakor új, érdemi információkkal szolgálni nem tudott. Közölte, hogy 2002 nyarán jött a céghez dolgozni, ahol igen jól érzi magát. Azt megelőzően különböző műszaki boltokban volt eladó, majd egy rövid ideig az egyik nagy pénzállító cég pénzállítójaként is dolgozott, de ez a munka nem igazán nyerte el tetszését, így visszatért eredeti foglalkozásához.

Horgas Endre kérdésre elmondta, hogy egy ízben, 1992-ben büntetve volt segítségnyújtás elmulasztása miatt. Ezzel kapcsolatban közölte, hogy 19 éves korában friss jogosítványal az egyik környékbeli faluban tolatás közben elütött egy

roma származású fiút, akinek egy kisebb hámsérülés keletkezett a jobb kezén. Ő úgy ítélte meg, hogy a sérülés nem komoly, ezért barátaival továbbhajtott, de a fiú szülei feljelentették.

Nevezett végül elmondta még, hogy bár a szalonban mindenkivel jó kapcsolatban van, az egyik sofőr azonban azért áll hozzá mégis közelebb, mint a többi munkatársa, mert már régóta egy autóval járnak ki Abdára Győrből.

Megjegyzés:

Horgas Endre alkatrészraktáros meghallgatása alkalmával megfelelően együttműködő és nagyon segítőkész ember benyomását keltette.

Kreizler Antal értékesítési vezető elmesélte azonban, hogy Horgas, amikor a céghez került, egyszer-kétszer megpróbált a saját zsebére is értékesíteni főleg hangfalkábeleket (ezt a pénztáros is megerősítette). Ezt követően nagyon komolyan elbeszélgettek vele a főnökei, mire a tevékenységét rögtön abba is hagyta. Ezen kívül az is köztudomású róla, hogy állandóan használtautókkal seftel, és mivel meglehetősen „bulizós alkat”, szeretet diszkókba járni, és gyakran váltogatja a barát-nőit, ami eléggé költséges szórakozás.

KOCS GÁBOR

Kocs Gábor 44 éves gönyüi lakos, a szalon egyik műszerésze az első meghallgatásán elmondta, hogy 2004 augusztusa óta dolgozik a cégnél.

A rablás napjának délutánján az egyik presszó pincéretől tudta meg, hogy mi történt két munkatársával. A pincéréknek pedig a rendőrök mesélték el az eseményeket. Ő egyébként azért szaladt át a presszó melletti trafikba, hogy a mobiltelefonjához egy feltöltőkártyát vegyen.

Kocs Gábornak más az ügyel kapcsolatban nem jutott az eszébe, csak a második meghallgatása alkalmával közölte,

hogy valószínűsíthetően a bűncselekmény napján, a reggeli vagy a kora délelőtti órákban látott a szalonnal majdnem szemben egy fekete vagy sötétszürke színű, régi típusú ún. 1-es VW Golf GTI-t. Ez a kissé leromlott gépkocsi pontosan a szalon melletti használt gépjármű-kereskedés bejáratával szemben, az úttest túloldalán, orral a szalon irányába parkolt, és a vezetőülésben egy sötétbőrű, talán roma származású férfi ült. Ehhez a férfinél néhány perc múlva – talán a közeli MOL-kút irányából – odament egy vékony testalkatú másik férfi beszélgetni. Mivel Kocs Gábor akkor ezt a jelenetet nem tartotta fontosnak, nem figyelte meg a két férfit alaposabban, így róluk személyleírást adni nem tud.

Megjegyzés:

Kocs Gábor autószerelő a meghallgatásai alkalmával megfelelően együttműködő, segítőkész ember benyomását keltette.

Értékelés:

Összegezve, illetve leszűrve a vállalati belső vizsgálat eredményeit megállapítható, hogy a bűncselekmény elkövetésében tippadóként elsősorban a következő személyek jöhetnek számításba: (1) Kiss Zsuzsanna, (2) Klein Richárd, (3) Horgas Endre, és (4) Kreizler Antal. A tippadó tényleges személyét illetően a cég győri központjából gyakorlatilag mindenki kizárható, az abdai szalon dolgozói közül azonban egyik sem.

* * *

A belső vizsgálat tehát lezárult. A detektív kiment, mindenkit meghallgatott, de – ahogy az várható volt – semmi érdemi nyomra, árulkodó jelre, gyanús magatartásra nem bukkant. A kihallgatások nyugodt és civilizált légkörben folytak, mindenki pontosan tudta, hogy miről van szó. Az első, kötelező kört a magán-detektív lefutotta, ezután jött az aprólékos munka. Arra mindenesetre jó volt a belső vizsgálat, hogy a gyanúsítottakat a saját szemével látta, beszélhetett velük, és felmérhette, kivel vagy kikkel áll szemben. Egyvala-

ki gyanús lett neki, de ezt a gondolatot elhessegette, mert semmilyen közvetlen vagy közvetett bizonyíték nem volt rá.

Az adatgyűjtés első és legkönnyebb szakasza tehát lezárult. A szaknyelv ezt nyílt adatgyűjtésnek nevezi, hisz az adatszolgáltatók (jelen esetben a szalon alkalmazottai) tudják, hogy mivel kapcsolatban és milyen céllal válaszolnak a nekik feltett kérdésekre. Az adatgyűjtés ezen fajtájába tartozik még a nyílt vizuális felderítés, illetve hivatalok, intézmények és közhitelű nyilvántartások megkeresése. Ez utóbiból kettő van Magyarországon, és mindkét adatbázis bárki számára hozzáférhető. Az egyik a Földhivatal, a másik pedig a Cégbíróóság. Vannak persze még más adatbázisok is, de ezek elvben nem nyitottak az átlagpolgár, így a magánдетектив előtt sem.

A nyomozás következő fázisa már magában foglalta a leplezett és a titkos adatgyűjtést is. A kettő közt első pillantásra árnyalatnyi a különbség, de ha alaposabban megnézzük, az a különbség nem is olyan kicsi.

A leplezett adatgyűjtés a megtévesztésre épít. Amennyiben a magánnyomozó bekopogtat valahol egy eltűnt személy után kutatva, és így szól: „Kezeit csókolom, Peresztegi Kajetán magánдетектив vagyok, és azt szeretném megkérdezni, hallott-e az utcában történt autófeltörésekről?“, akkor leplezett adatgyűjtést folytat, hisz a kedves idős néni nem tudja, hogy valójában a negyedik emelet 2.c. lakás tulajdonosa után nyomoz. Ugyanez a helyzet, amennyiben a magánnyomozó megint bekopogtat a nénihez, és ezt kérdezi: „Kezeit csókolom, Kovács K. Kajetán vagyok. Bélát keresem a negyedikről. Eltűnt? Nem mondja. Mikor?“

Az első esetben az információszerzés célját leplezi, a másikon pedig a saját személyét. A leplezett adatgyűjtés elsődleges célja az, hogy a beszélgetőpartner (adatszolgáltató) ne tudja meg, hogy a magánnyomozó kinek a megbízásából, vagy milyen céllal kérdezősködik. Ugyanez érvényes a leplezett vizuális felderítésre is. Ekkor mondjuk a magánnyomozó magát ártatlan turistának kiadva kukkant be az érintett ház udvarára.

A titkos adatgyűjtés ennél sokkal kifinomultabb. Abban különbözik a leplezett-től, hogy itt senki nem tudhat semmit. Margó néni a másodikon még csak nem is sejtheti, hogy az a snájdig fiatalember

magánnyomozó. De a titkos adatgyűjtés akkor titkos istenigazából, ha az adatszolgáltató Margó néni azt sem sejtí, hogy ő most akkor adatot szolgáltatott. Egyvalaki tudja csak, hogy mi történik: a magán-detektív. Egy valamit azonban le kell szögezni: a törvény értelmében a detektív soha nem adhatja ki magát rendőrnek, hivatalos személynek. (Az már más kérdés, hogy mi van akkor, ha az adatszolgáltató Margó néni a magán-detektív fellépése alapján rendőrnek hiszi őt. Semmi. Margó néni saját magától hitte azt a gyorsbeszédű, fekete bőrkabátos férfiről, hogy rendőr.)

Mi történik akkor, ha a magán-detektívnek olyan adatokhoz kell hozzáférnie, amelyek nemcsak titkosak, de a megszerzésükkel bűncselekményt követne el? Elvben semmit nem tehet. Elvben.

2.

ADATGYŰJTÉS

A belső vizsgálat során Kiss Zsuzsanna és Klein Richárd is beszámolt a rablás két szemtanújáról, a roma származású férfiről és arról a nőről, aki megjegyezte a rendszámot, illetve Kocs Gábor még látott egy Golfot benne két emberrel. A rendőrség is kereste őket mint szemtanúkat, de senkinek nem bukkantak a nyomára.

A tanú kutatás eredményre nem vezetett, egyedül a posta munkatársai emlékeztek arra a kb. 40 év körüli, közepes testalkatú és feltűnően nagy bajuszt viselő, roma származású férfiről, aki többekkel együtt egy ideig a benti váróteremben tartózkodott, majd a bűncselekmény idején már a posta kinti kapujában állt, ahonnan aztán eltűnt.

Emlékeztek továbbá arra a fiatal, kb. 25 év körüli, rövid, vöröses festett hajú, fiatal nőre is, aki a postán a rendszámot lejegyezte egy papírcetlire, de ennél többet a posta alkalmazottai segíteni nem tudtak, mivel sem a férfi, sem a nő nem vette igénybe a szolgáltatásokat.

Ezt pedig szakszerűen úgy hívják: zsákutca. Az említést érdemlő két szemtanú nyom nélkül eltűnt. Nem maradt más hátra, mint az elkövetők után indulni. A magánnyomozónak két nyom áll rendelkezésére. Egyfelől Kiss Zsuzsanna személyleírása a támadó-

járól és a Golfot vezető sofőrről, másfelől pedig az autó rendszáma, amelyet a rejtélyes nő írt le.

Személyes adatgyűjtések és rendőrségi konzultációk

Összegezve a bűncselekmény elkövetőire vonatkozó eddigi adatainkat megállapítottuk tehát, hogy két férfiről van szó, akik közül a sofőr sötétbőrű, valószínűsíthetően roma származású, a másik, a támadó pedig egy kb. 175 cm magas, közepes vagy vékony testalkatú, 25 év körüli, fehérbőrű férfi, akinek a haja rövid, jó állású vagy befésült, sötétvörös színű, az arca kerek és szeplős. Ez utóbbinak az elkövetéskor viselt ruházata fehér vagy világos bézs színű, derékig érő, felirat nélküli dzseki volt.

Tudjuk továbbá, hogy az elkövetők a bűncselekményhez egy sötétkék, fekete vagy sötétszürke színű, régi típusú, 1-es VW Golf GTI személygépkocsit használtak, amelyen XYZ-101-es rendszámtábla volt.

A fenti adatokból kiindulva megállapítottuk, hogy az XYZ-101 forgalmi rendszám egy fehér színű, Trabant 601-es típusú személyautóhoz tartozik, amelynek tulajdonosa a mai napig: Püspök Katalin Kisbajcs, Dimitrov utca 42. szám alatti lakos.

Itt rögtön sikamlós talajra léptünk. A titkos adatgyűjtést nem véletlenül hívják „titkos”-nak. Szerte a világon mindenhol vannak olyan adatbázisok, amelyekhez kívülálló nem férhet hozzá. Megoldásnak viszont akkor is lennie kell. Számos nyugati országban, így az Egyesült Államokban is kiépített rendszere van az adatbázisok hozzáférhetőségének. Egy amerikai magán detektív két dolgot tehet, ha mondjuk egy minisztérium vagy egy bank adatbázisához akar hozzáférni, esetleg lekérni valakinek a priuszát. Vagy saját maga talál egy alkalmazottat, aki hajlandó neki segíteni, vagy információkereskedőhöz fordul.

Az információkereskedő olyan különleges szakember, aki saját Hálózatot tart fenn. A Hálózat tagjai kizárólag anyagi érdekből csat-

lakoznak. Egy jól kiépített Hálózat tagjai az államigazgatásból (minisztériumok, különböző állami szervek, ügynökségek) és a magánszektorból (bankok, telefontársaságok, hitelminősítő intézetek, hitelkártya társaságok) kerülnek ki. A módszer roppant egyszerű: a magándepektív felhívja vagy emailben megkeresi az információkereskedőt, elmondja neki, mire van szüksége, és pár óra, vagy nap múlva a kért információ már meg is érkezik hozzá. Természetesen szabott tarifa alapján. Az árak az adatok hozzáférhetőségének függvényében változnak. Tévedés lenne azt hinni, hogy létezik olyan: titkos adat. Mindent meg lehet szerezni, mindent. A célszemély bankszámlájától kezdve a mobiltelefonja híváslistájáig (kivéve, ha kártyás előfizető). Nincsenek titkos telefonszámok, nincsenek megszerelhetetlen bankszámlakivonatok, adott esetben adóbevallások. Mindenki a piacból él. Minél nehezebb hozzájutni egy információhoz, annál drágább. A biztonsági lyukakról az érintett állami szervek, bankok és telefontársaságok természetesen tudnak, ezért állandó fejlesztéssel próbálják megakadályozni az információ kijutását. De pénzéhes alkalmazott mindig lesz, a rendszereket ismerők találékonysága pedig nem ismer határt. Az információkereskedőknek természetesen vannak hackereik is, akik előtt aztán valóban nincsenek megoldhatatlan feladatok.

Mivel Amerika egyes szövetségi államaiban a magánnyomozók díjfizetés ellenében szabadon betekinhetnek a gépjármű-nyilvántartásba, ezért a piacnak ezen szegmense az információkereskedő számára kivételt képez, de amúgy minden más információ megszerelhető nála. Határt egyedül a megbízó pénzügyi lehetőségei jelentenek.

Amennyiben a magándepektív nem akar élni az információkereskedő szolgáltatásaival, két dolgot tehet. Vagy maga próbál az érintett adatbázisok kezelőinél lefizetni valakit, vagy a saját kezébe veszi a dolgokat. A magyar magándepektívek által is használt módszer a kézivezérlés. Kell mondjuk egy híváslista, és nem túl sürgős. A legtöbb mobiltelefon-előfizető részletes számlát kér és kap a szolgáltatójától. A magánnyomozó tudja, hogy a számlát mikor viszik ki, így az adott időszakban a „csipeszes” módszerrel kiüríti a célszemély postaládáját. Nem kell hozzá más, mint egy megfelelően görbített

csipesz, amellyel belenyúl a postaládába, kiveszi a leveleket, majd ami nem érdekl, visszadobja, a híváslistát (vagy bankszámlakivonatot) meg lefénymásolja, aztán a borítékot újból leragasztja, és visszadobja a postaládába. A művelet szakértelmet és nagy gyakorlatot kíván, de miután valami már elsajátította, pár másodperc alatt meg tudja szerezni, ami kell neki. A célszemély az életben nem jön rá, hogy mi történt. És még egy nagy előnye van ennek a módszernek. A telefonszámlákon rendszerint rajta van az ügyfélkód. Ezzel pedig akkor férhet hozzá a magándetektív az interneten a célszemély híváslistájához, ahányszor csak akar. A szolgáltató ekkor ugyan SMS-t küld az előfizetőnek, és ráterheli a díjat a számlájára, de a legtöbben erre is legyintenek.

Hasonló manuális megoldás alkalmazható a célszemély bankszámlájának megismerésekor is. A magándetektív ráállít valakit a célszemélyre, aki egy bankautomatánál kifigyeli a PIN kódot. Ez sem olyan nehéz, mint gondolnánk. A legtöbben nem takarják el a billentyűzetet, vagy ha igen, akkor sem alaposan. A kézmozgás alapján is ki lehet találni a kódot. Miután megvan a PIN kód, a bankszámlakivonatot kell csak megszerezni a már ismertett csipeszes módszerrel, és kész. Telefonon bármikor le lehet kérni az egyenleget. Ennek a műveletnek természetesen külön kódja van, de a legtöbben nem veszik a fáradságot, hogy variálják a kódjaikat.

Másnap reggel elindultunk Kisbajcsra. Rettenetesen hideg volt, és nehezen találtuk meg a címet. Gyéren lakott, inkább nyaralókból álló vidékre érkeztünk. Amikor a címtől nem messze kiszálltunk, akkor vettem észre, hogy egyformán öltöztünk fel. Mindkettőnkön fekete bőrkabát volt felhajtott gallérral és kék farmer. Ahogy a hideg arcucsapott minket, alaposan bántuk, hogy nem hoztunk magunkkal forró kávét. Nekiláttunk baktatni a földúton. A Dimitrov utca megvolt, csak éppen egy darab 42-es számot nem találtunk benne. A számozás véget ért 32-nél, és ahol a 42-esnek lennie kellett volna, csak egy üres, gazos telek volt. Ez nem stimmelt, hisz az ember előbb vesz hamis forgalmat, semmint egy foghíjtelket adjon meg címként.

Az egyik ház előtt egy idősebb férfi matatott a kutyaól körül.

Ő világosított fel minket, hogy az utcákat átnevezték, csak éppen az utcanévtáblát nem cserélték még le. Az új Dimitrov utca kettővel lejjebb van, és párhuzamos a régivel. Visszabaktattunk, és kezdtünk kicsit morcosak lenni. Seholy ember, a hidegben még a kutyák sem ugattak túl lelkesen. Az igazi Dimitrov utca 42. egy kétemeletes családi ház volt. Elsétálva előtte láttuk, hogy valaki biztosan otthon van: égett a villany az egyik ablak mögött. Elsőre nem csönget be az ember, hanem előbb alaposan körülnéz, hogy milyen a környék, van-e hátul kutya és hasonlók. Kutya nem volt, viszont a sarkon egy munkáskabátba burkolózott férfi a hideg ellenére is lelkesen bontott szét egy Wartburgot a vakolatlan háza előtt. Megszólítottuk, és megkérdeztük, hogy volt-e a szomszédjának egy Trabantja. Letette a szerszámot, és tartózkodva hátralépett.

– Bizony, volt nekik egy Trabantjuk, csak azt már eladták. Nem mondták a kollegáik?

– De mondták – válaszolta a magánnyomozó rezzenéstelen arccal.

Kicsit még elcsevegtünk vele, aztán elindultunk a ház felé. Közben megkérdeztem, mit is fogunk csinálni, ha megint rendőrnek néznek minket.

– Ugyanazt, amit most – hangzott a válasz.

– Azt értem, de mi van, ha igazolványt kérnek.

A magán detektív megütközve nézett rám. Gyorsan átfuttattam magamban, mi rosszat tettem vagy mondtam, de semmi nem jutott az eszembe. Ahogy kell, álltam egyenes derékkal a Wartburgot meghámozó férfinál, egy szót sem szóltam, csak közepesen morcosan néztem.

– Nem fognak.

– Jó, nem fognak. Értem. De a játék kedvéért tegyük fel, hogy mégis.

– Jó, tegyük fel. De nem fognak. Soha nem kérnek. De ha mégis, csináld azt, amit én.

Becsöngettünk a házba. Pár perc múlva felbukkant egy húszas éveit közepén járó, szőke lány.

– Püspök Katalint keressük. A Trabant ügyében.

– Egy hete voltak itt a kollegáik, ők már beszéltek velük.

– Tudjuk – felelte a detektív. – Mi Zalaegerszegről jöttünk, mert a kocsit ott is felmerült egy bűncselekménnyel kapcsolatban.

A lány egy darab igazolványt nem kért, viszont készségesen közölte, hogy Katalin nála lakik a férjével, a felső emeletet bérlik, de most nincsenek itthon. Persze, szívesen ad egy telefonszámot, de csak Katalin férjéét. Felírtuk, megköszöntük. A lelezett meghallgatás (adatgyűjtés) után beültünk a kocsiba, és elővettük a telefont. A férj kicsit bosszúsan közölte, amit már a Wartburg-bontó férfitől hallottunk. Leírtuk a vevő adatait, majd megkérdeztük, tud-e hozzá telefonszámot. A férfi erre kért pár perc türelmet, és azt mondta, hogy visszahív minket. Megadtuk neki az én mobilszámomat, aztán vártunk. Öt perc múlva csöngött a telefon. A férfi bediktálta a számot, mi meg örültünk, hogy végre eljöhettünk onnan.

Az irodába visszaérve a magánnyomozó ellenőrizte, hogy a mobilszám nyilvános-e. Az volt. Kapott hozzá címet is, amely egyezett azzal, amit a Trabant előző tulajdonosa bediktált. Raskó Benedekné, Gönyü, Vöröscsillag út 24. Most már tehát ismertük a rabláskor használt Golfra feltett rendszám tulajdonosát.

Ekkor kissé kényes ponthoz érkezett a nyomozás. Hamar belefuttunk a rendőrök nyomaiba, ami önmagában még nem nagy baj. Ráadásul Vedovatti a szalonban meg is adta a nyomozást vezető rendőr nevét. Szükségesnek látszott hát kapcsolatba lépni vele, de a magyar magándetektíveknek legalább olyan ambivalens a viszonya a rendőrséggel, mint az amerikaiaknak. Vagy elhajtják, vagy segítenek neki. A legtöbb magyar rendőr a nyomozás érdekeire való egyszerű hivatkozással rendszerint megtagad mindenféle együttműködést. Ez nehezen érthető és magyarázható, így némi fenntartással indultunk el a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr Főkapitányságra.

A nyomozást vezető Hrutka Mónika százados valahol házon belül volt. Jobb híján az előtérben ültünk le. Negyedóra múlva megjelent Hrutka százados. A harmincas évei elején járó nyurga nő határozottan jött felénk nehéz bakancsában. Amikor elmondtuk neki, kik vagyunk, mik vagyunk, minden további nélkül betessékelt minket az irodájába. (A magándetektív engem úgy mutatott be, mint a munkatársát.) A százados kiküldte a kollegáját a kis lyukból, majd benyúlt a nyitott pánccsaszekrénybe, és előszedett egy dossziét. Ledobta az asztalra, leült a székére, rágyújtott, és megkérdezte, mit

szeretnénk. A magánnyomozó röviden elmondta neki, hogy mire jutott a Hifi-Elektrik-ügyben. Téglá, belső vizsgálat, szemtanú, rendszám, fehér Trabant, Raskó Benedekné. A százados innét folytatta ügy, mintha a jegyzőkönyvet olvasta volna fel.

– A szóban forgó fehér Trabant Győr-Ménfőcsanakon, a Lenin u. 31. szám előtt állt, amikor 2004. októberében eltűnt a rendszám-táblája. A házban Raskó Benedekné édesanyja, Pogány Jánosné lakik, aki azt állítja, hogy 2004. október közepe táján vették észre, hogy a rendszám-táblát valaki lelopta az autóról.

Hrutka százados igencsak érdekesnek tartotta, hogy a rendszám eltűnését nem jelentették be a rendőrségen, mint ahogy a gépjárművet sem írták át Raskóék a nevükre mind a mai napig. De ezt már tudtuk. Ha valami gyanús, akkor ez az, gondoltam magamban.

– A Trabant tulajdonosa Raskó Benedekné – folytatta a nyomozó – 2003 novemberétől valóban Gönyűn lakik a Vöröscsillag u. 24. szám alatti félig kész családi házban négy kiskorú gyermekével és a nála fiatalabb férjével, Raskó Benedek román állampolgárral. A telefonszáma a következő...

Hrutka százados szerint a román Raskó Benedek az ügy szempontjából különös figyelmet érdemel. Faarccal hallgattuk. A nő néha belenézett az aktába, de úgy sorolta a tényeket, hogy alig győztem jegyzetelni.

Raskó már kb. másfél-két éve tartózkodik Magyarországon. Megnősült, és magyar feleségétől 2004. augusztus 20-án született Ivett nevű kislánya. Raskó a családját alkalmi munkákból tartja el. Mindezek ellenére a magyar idegenrendészeti szervek nyilvántartásában nyoma sincs Raskó Benedeknek: nem kért sem munkavállalási, sem pedig letelepedési engedélyt, tehát illegálisan tartózkodik Magyarországon. Ezen túlmenően, folytatta a százados, bizalmas adatgyűjtést végeztek Gönyűn a Vöröscsillag utcában a Raskó család lakókörnyezetében, ahol állítólag többször láttak egy sötétszínű régi VW Golf személygépkocsit, és végül az sem elhanyagolható körülmény, hogy a Kiss Zsuzsanna által megrajzoltatott fantomkép hasonlít Raskó Benedekre.

Akkor ez meg van csípve, gondoltam magamban. Mi sem lehet egyértelműbb ennél. Csupa gyanús körülmény. Akkor lett Raskó még

gyanúsabb, amikor a százados belenyúlt a dossziéba, előhúzta Raskóék esküvői fényképét, és odatette a fantomkép mellé. Ugyanaz a vékony, jóképű arc, értelmes szemek, kicsit sötét bőr – mind a kettőn.

– Ezt honnét sikerült? – kérdeztem a századostól a fényképre mutatva.

– Maguk is nyomozók – felelte a nő mosolyogva. – Nekünk is megvannak a módszereink.

Megértően bólogattam, a magándetektív viszont egy egyértelmű pillantással a helyemre tett.

– Tudna pár fénymásolatot csinálni a fényképből meg a rajzból? – kérdezte aztán Hrutkát. A nő bólintott, majd felkelt, és pár percre magunkra hagyott minket, végül visszajött, kezében néhány A4-es lappal. A szemében ott ült egy kérdés, melyet én inkább türelmetlenségként értelmeztem.

– Lefutunk pár kört – válaszolt néma kérdésére a magándetektív –, aztán visszajövünk, és elmondjuk, mire jutottunk.

A szálak a rablóktól a rendszámtábla révén egy illegálisan itt tartózkodó erdélyi sráchoz vezettek. Meglesz ez, mondtam a magándetektívnek, de ő kételkedően ingatta a fejét.

– Ebben abszolúte nem lehetünk biztosak. Egy tény csak akkor tény, ha azt legalább még egy helyről alátámasztjuk. És most a tények számítanak, a gyanú édeskevés.

Bementünk az irodába, ahol a magándetektív gyorsan mozgásba lépett. Fogta Raskó Benedek és a felesége személyes adatait, és lefutatta a cégbírószági nyilvántartáson. Rábukkant néhány cégre, de egyik sem volt különösebben érdekes. Raskó, sokakhoz hasonlóan, alapított egypár céget, amelyek azóta vagy már tönkrementek, vagy éppencsak vegetáltak. Egyetlen kft. volt a tulajdonában, de az építőipari cég érdemi munkát nem végzett. A nyilvántartás szerint ő volt az ügyvezető igazgató. A magándetektív ekkor felhívta a Kisöregget, egy volt rendőrnemzetűt, aki ez első adandó alkalommal nyugdíjba ment, és már lassan tíz éve a magánszférában dolgozott. Mivel a Kisöregnek remek patentjai vannak, vagyis kapcsolatai mindenfelé, bediktálta neki a Raskó család házának meg Raskóné anyjának címét is, és kért egy-egy tulajdoni lapot.

Másnap délelőtt a magán detektív elküldte Raskó Benedek híváslistáját egy irodába, ahol fiatal és okos lányok dolgoznak nagy titokban, és szakértői a Microsoft Excel programnak. A lányok fogták a híváslistát, és különféle szempontok alapján összerendezték.

A rendezési elvet mindig a magán detektív határozza meg. Kérhet összesítést a hívás időtartama alapján, de a hívásgyakoriság a legáltalánosabb rendezőelv. A lányok először a hívott számokat azonosítják, ha tudják, amennyiben például az előfizető neve nem titkos. Ha a nyolc-tíz leggyakrabban hívott szám között vannak titkos vagy céges számok, akkor ezeket különböző indokokkal felhívják, és kiderítik, hogy ki használja azokat. (Az egyik módszer az, hogy az adott mobilszolgáltatóhoz tartozó feltöltőkártyás telefonszámról felhívják a számot, és a mobilszolgáltatónál éppen aktuálisan futó nyereményjáték győzteseként üdvözlük azt, aki felvette a telefont, majd adategyeztetést kérnek, hogy tudják hova küldeni a nyereményt. A módszer mindig eredményes: hisz ki az, aki nem adja meg a nevét és a címét, ha nyert mondjuk egy thaiföldi utat?) De gyakran áthatolhatatlan falba ütköznek, mint például a feltöltőkártyás telefon esetében. Ezen számok mögött nincsen híváslista, és az sem ritka, hogy a név és a cím, amellyel a kártyát vették, nem valódi.¹⁶ Ezeknél a számoknál csak annyit lehet kideríteni, hol vásárolták, és mikor aktiválták.

Délután már meg is érkezett emailben a feldolgozott híváslista több, biztonságos szerveren keresztül és kódolva. A dekódolás után leültünk a lista mellé. A rendezési szempont most a hívásgyakoriság volt. A lap tetején az a szám volt, amelyet Raskó a legtöbbször hívta, alatta pedig a többi. Szép, tiszta és világos táblázatba rendezve ott feküdt előttünk Raskó életének elmúlt két hónapja a telefonhívások tükrében. Két dolgot első pillantásra megállapíthattunk: a legtöbbet a feleségét hívta, és a rablást megelőző hétvégén, illetve az azt követő négy napban csak a hangpostafiókját tárcsázta. Először az első kérdéssel foglalkoztunk, a gyakran hívott számokkal. A második legtöbbet hívott szám egy építési vállalkozóé volt. A maradék számok jórésze szintén céges volt. Ami viszont ennél is fontosabb, hogy a listán a Hifi-Elektrik egyik munkatársának a száma sem szerepelt, így a listát egyelőre nem is erőltettük tovább. A következő kérdés már

¹⁶ Minden egyes mobilszolgáltató legalább a személyi igazolványt elkéri egy kártya vásárlásakor, így azt gondolnánk, hogy nem is olyan egyszerű elbújni egy szám mögé. Nagyobbat nem is lehet tévedni: ahogy én is láttam, gyakorlatilag bármelyik piacon (Ecseri, Pecsba stb.) lehet kapni átlagosan 1500 forintért olyan SIM-kártyát, amely mögött vagy nincs vásárló, vagy ha van, minden adata hamis.

izgalmasabb volt: hol volt, és mit csinált Raskó abban a majdnem egy hétben? Úgy éreztem, szorul a hurok: hasonlít a fantomképre, az ő kocsijuk rendszámabláját lopták el, illegálisan tartózkodik az országban. És ne feledjük: november 29-én gyakorlatilag eltűnt.

Másnap reggel korán indultunk Gönyüre. Az M1-en gyér volt forgalom, így alig egy óra múlva már be is kanyarodtunk a Vöröscsilag utcába. A környéken frissen felhúzott, jobbára még be sem vakolt, de már lakott házak sorakoztak. A földút keményre fagyott, de alig éreztük, olyan lassan gurultunk el a Raskó család háza előtt. Semmi mozgást nem láttunk, így az utca végén bekanyarodtunk, megfordultunk, és úgy álltunk le, hogy mind a házat, mind az utcát szemmel tudjuk tartani.

A magánдетektív hosszas csendben pásztázta a környéket, majd sóhajtva hátradőlt az ülésben:

– Marci itt vért fog izzadni. – Marcell a kátézó, azaz a környezet-tanulmánykészítő. Sokáig együtt dolgoztak az elhárításnál. Marci a legjobbak egyike a szakmában, aki előtt nincs akadály. Vagy mégis?

– Miért?

– Nézz körbe – felelte. – Rövid az utca, minden kihalt. A jobb oldalon áll egy régi építésű ház, ahol négy kutya van. Lefogadom, hogy a tulajdonos egy nyugdíjas férfi. Ha Marci becsönget hozzá, akkor a kutyák fellármázzák az egész utcát. A többi házban meg alig van mozgás. De nemcsak ez a baj. Nézd meg, mindegyik új építésű. Szerinted ezek mennyire ismerik egymást? Mi a fenét tudnának mondani a szomszédjaikról? Bármilyen mesével kérdezősködik itt az ember, úgymint felfigyelnek rá.

Magyarán itt nem kopogtathattunk be csak úgy. A nyílt adatgyűjtés szóba sem jöhetett, maradt hát a leplezett. Akárkit kérdezzük is, az nem tudhatja meg, hogy kik vagyunk, sem azt, hogy miben nyomozunk. Vagy egy órán keresztül figyeltük a házat, de semmiféle mozgást nem láttunk. Raskóék háza egy tekintélyes méretű, kétszintes épület volt nagy udvarral, melyet szinte beborítottak a gyerekjátékok. Nemhogy a házban, még az utcán sem mozdult egy lélek sem. Még a kutyák is csöndben voltak.

Nem volt értelme maradnunk. Mivel nem ártott volna saját szemünkkel látnunk az utcát, ahol lelopták (lelopták?) a Trabantról a rendszámablát, ezért átgurultunk Ménfőcsanakra. A Lenin utca szintén egy eldugott, kátyús földút volt, de itt alig volt pár új ház. Raskóné anyjának háza előtt nem állt kocsis, és az udvarban is üres volt. Pár házzal odébb leparkoltunk, ugyanis alapszabály, hogy lehetőség szerint ne lássák, mivel érkezőnk. Megálltunk a kerítés előtt, és körbenéztünk. Az utca túloldalán láttunk egy füves részt, ahol egy kocsis bőven elférhetett. A rendőrségi jegyzőkönyv szerint a Trabant itt állhatott. Alaposabban körbejártuk a helyet, majd a magán-detektív megállapította, hogy a ház összes utcafronti ablakából látható volt az autó. Újabb strigula a gyanú mellett. Mivel nem akartunk túl feltűnőek lenni, ezért visszasétáltunk a kocsishoz, és rágyújtottunk.

– Valami hasonlót fogunk csinálni, mint tegnap – mondta a magán-detektív. – De csak hasonlót. Mert most azt sugalljuk, hogy az idegenrendészettől jöttünk. Ez a legendánk.

A legendánk, bólintottam. A legenda a fedőmese, melyet a leplezett vagy titkos adatgyűjtés során a nyomozó vagy a kátézó használ. Tehát idegenrendészek leszünk. Az igazolványt már meg sem kérdeztem.

A csengőt nem kellett sokáig nyomnunk, mert az egyik kis korcs kirozott az óljából, és hajmeresztő ugatásba kezdett. Pár perc múlva megjelent egy húszas évei végén járó, szőke hosszú hajú nő. Melegítőt viselt, az arcán pedig leplezetlen aggodalmat.

– Miben segíthetek?

– Raskó Benedeket keressük.

– Milyen ügyben?

– Néhány kérdést szeretnénk neki feltenni.

– Mégis mivel kapcsolatban?

– Ezt tőle kérdeznénk meg, ha nem bánja.

A nő alaposan végigmért minket. Szemében belenyugvást láttam.

– Bajban van?

– Azt nem mondanánk, hogy bajban van. Néhány kérdésre azonban válaszolnia kellene. Többek közt arra, miért tartózkodik illegálisan az országban.

A nő elsápadt. Szép vonású arca eddig tartotta magát, aztán összeszorította a száját, mélyet sóhajtott, és remegő kézzel beletúrt a hajába.

– Mondtam neki, hogy adja be a papírokat. Mondtam neki. Pedig higgyék el, elkezdte intézni. Valaki felnyomta őt, ugye?

– Nem. A győr megyei rendőrök értesítettek minket, amikor utánanézték a Trabantjuk eltűnt rendszámablájának. Kötelességük értesíteni az idegenrendészetet, ha illegális itt tartózkodóra bukkannak.

A nő újabb mély levegőt vett, igyekezett megnyugodni.

– Mi is volt azzal a Trabanttal? – kérdeztem.

– Már mindent elmondtam a rendőröknek. Egyik éjjel ellopták a rendszámablát. Tudja, azért vettük a kocsit, mert olcsó volt, és arra tökéletesen megfelelt, hogy elvigyem a gyerekeket az iskolába.

– Gyerekeket? A kislányuk csak most született.

– Az előző házasságomból van még három kislányom. Őmiattuk vettük azt az átkozott vackot. Egy hét után bedöglött, és nem érte meg megcsináltatni. Így aztán leraktuk a ház elé, oda – mutatta.

– Mi lett a kocsival?

– Valaki ajánlott érte tízezer forintot. Mondtam, vigye.

– Azt tudja, hogy ezért meg is büntethetik magukat? – kérdezte a magándetektív.

– Mondták a kollegái is. De hozzátették, hogy nem valószínű.

– És hogyan nem vették észre a rendszámablá eltűnését?

– Nézze, őszinte leszek magával. Nekem feltűnt, de nem gondoltam, hogy baj lehet belőle. Be akartam jelenteni, aztán elfelejtettem. Különbem én úgy gondolom, hogy valaki környékbeli vihette el, mert elég félreeső ez az utca. Ezt a rendőröknek is mondtam. Meg aztán vettünk egy új kocsit is. Illetve nem is vettük, hanem lízingeljük. A férjem reggel elviszi a gyerekeket az iskolába, engem kirak itt az anyámnál, aztán elmegy dolgozni.

– Régóta élnek együtt? – kérdeztem. A nő megborzongott a hidegben, aztán elmesélte, hogy amikor Benedek megérkezett Magyarországra, olcsó szállást keresett. Az anyja akkor még vásározott, így jól jött neki a fiatalember segítsége. Cserébe kapott egy kis pénzt, meg egy szobát a családi ház emeletén. Gyakran találkoztak, megtetszettek egymásnak, aztán egyik dolog követte a másikat. – Maguk szerint nekem elváltan, három gyerekkel olyan könnyű? Benedek rendes, szereti a gyerekeket.

– Gyakran utazik haza Erdélybe? – kérdezte a magán-detektív.

– Igen. Az apja meghalt, de az anyját két-három havonta meg szokta látogatni.

– Mikor volt legutoljára? – érdeklődtem.

– Azt hiszem, valamikor november végén. De szombaton indult, és vasárnap már jött is vissza, mert azért ment, hogy elhozza az anyját. Ő még nem látta Ivettet – válaszolta a nő.

A fenébe, morogtam magamban.

– Jól érezte magát az anyósa?

– Nem tudom. De nem is nagyon érdekel. Azt hiszi, ezzel a gyerekkel akarom magamhoz láncolni a kicsi fiát. Az is csípi a szemét, hogy jóval idősebb vagyok Benedeknél. Ő egy huszonéves helyes lányt képzelt a 25 éves fia mellé, nem egy harmincon túli elvált nőt három idegen gyerekkel. Szóval Benedek elhozta, és itt volt három vagy négy napot. Egy életre elegendő lett belőle: ki se mozdultunk innen.

A fenébe!

– Azt mondta, a férje most dolgozik? – terelte el a témát a magán-detektív.

– Igen. Építkezésen. Majd délután jön meg. Visszajönnek?

– Az nem fog menni – húzta össze a magán-detektív a kabátját. – Tényleg most kellene vele beszélnünk. Amilyen hamar csak lehet.

– Felhívom, jó? Nem jönnek be addig?

– Nem akarunk zavarni. Menjen csak, hívja fel, mi addig itt kinn várunk.

A nő besietett a házba. Alig negyedóra alatt mindent megtudtunk, amit akartunk, sőt egy kicsivel többet is. Csak hagyni kellett, hadd ijessze meg magát, aztán minden ment a maga útján. Nekem pedig valahogy kételyeim támadtak, hogy nagystílű mesterbűnöző nyomában járunk-e.

Újabb negyedóra múlva begördült a ház elé a Fiat Punto. A fényképről már ismert arc szállt ki belőle a kellesténél nagyobb lendülettel és egy malterfoltos farmerban. Ideges volt, de jól leplezte.

– Maguk várnak rám? – nyújtott kezét. Bólintottunk, majd mormoltunk egy-egy nevet bemutatkozásképpen. – Jöjjenek utánam, menjünk el Gönyüre, nem akarom, hogy a feleségem hallja, miről beszélünk. – Választ sem várva beült a Puntóba, és indított.

Gönyűn a családi ház előtt kiszállt, kinyitotta a kaput, félrerúgott pár játékot, majd a konyhában ültetett le minket.

– Ne haragudjanak, nincs fűtés. Nem tudjuk fizetni a gázt, ezért csak este jövünk haza. A feleségem addig az anyjánál van.

Semmi baj, mormolta a magándetektív. A kinyitható műanyag széken ülve körbenéztem. Az egyik fal mellett egy varrógép állt, rajta egy félbehagyott gyerekruhával. A pulton edények, mocskosak és tiszták vegyesen. Valamelyik szobából előkerült egy vörhenyes macska. Felugrott az asztalra, és beleszagolt az egyik tányérba.

Láthatóan alig éltek itt. A nappaliban egy olcsó ülőgarnitúra terpeszkedett az olcsó szekréynyor előtt. A szőnyegen játékok, ruhák, az ablakon jégvirág.

– Mi a gond, uraim? – kérdezte Raskó.

– Több is – kezdte a magándetektív –, de van egy, ami elég nagy.

– Az, hogy illegálisan vagyok itt – bólintott a férfi. Erős kezeit a térdére tette, és egyenesen a szemünkbe nézett.

– Az – értettem egyet. Raskó erre elkezdte magyarázni, mi történt. Valóban nem kért még letelepedési engedélyt, pedig megtehetette volna, ugyanis házasságot kötött. De az eljárás nemcsak hosszadalmas, hanem költséges is, márpedig neki erre nincs pénze. – Nézzenek körül – tárta szét a karját. – Fűteni sem tudjuk ezt a rohadt házat. Ügyvédre nem telik, a feleségem a gyerek miatt nem tud elmenni otthonról, én meg dolgozom heti hét napot, hogy valahogy megmaradjunk.

Egyre valószínűtlenebbnek tűnt, hogy Raskónak bármi köze lenne a rabláshoz. Ha benne lett volna, futotta volna a fűtésre is. Mivel azonban a Kiss Zsuzsanna személyleírása alapján rajzolt fantomkép nagyon hasonlított hozzá, ezért meg kellett bizonyosodnunk róla, hogy tényleg nem sáros. Raskó szépen és szabatosan elmesélt mindent a feleségével történt megismerkedéstől egészen a Trabant rendszámablájáig.

– Gyakran jár haza? – kérdeztem.

– Két-három havonta.

– Mikor volt Erdélyben utoljára?

– Azt hiszem, november végén. Anyámat hoztam el, mert még nem látta a lányunkat.

– Meddig maradt?

– Három napig. Vagy négyig. Nem emlékszem.

– És mi van a cégével? – váltott témát a magándetektív.

– Mi lenne. Amikor átjöttem, egy ismerősöm segített nekem, felvett a cégébe. Aztán amikor már nem kellett neki, odaajándékozta nekem, és én lettem az ügyvezető. Pár hónapra rá kaptam egy levelet az APEH-től, hogy hétszázezer forint tartozása van a kft-nek.

Itt abba is hagytuk. A rendőrök ugyan említették, hogy az utcában láttak egy sötét Golfot, de ezt már meg se kérdeztük. Raskó tekintetében ijedelmet láttunk, de hazugságot nem: a szemét soha nem kapta el rólunk, nem nézett se föl, se le. Felálltunk.

– Szedje rendbe magát – mondta a magándetektív. – Kezdje a papírjaival. Ha két héten belül sem adja be őket, akkor már nem lesznek elnézőek magával. Aztán folytassa a cégével.

Raskó Benedek újabb zsákutcának bizonyult. Ezt anélkül is tudtuk, hogy láttuk volna a tulajdoni lapokat. Ez az ember nem követhette el a rablást, sőt még köze sem lehetett a rendszámtábla eltűnéséhez. A magam részéről nem tudtam sokat (szinte semmit) hozzátenni a leplezett meghallgatásokhoz, mindössze annyit, hogy figyeltem Raskó és a felesége testbeszédét. Ijedtek voltak, nem bűnözők. Félték, nem hazudtak.

Mire visszaértünk az irodába, a Kisöreg már ott várt a tulajdoni lapokkal. Azt mondta, hogy keresgélt még egy kicsit, de semmi különöset nem talált.

A házaspárnak van tehát háza Gönyűn, amelyhez kaptak 2.2 millió forint szocpolt, 400 ezer forint adókedvezményt, és félmillió forint lakásépítési támogatást. Raskóné anyjának ménfőcsanaki háza az ő nevéen van, egyikén sincs közteher. Megint falba ütköztünk. Méghozzá alaposan.

A magándetektív újra átgondolta az ügyet. Átolvasott mindent, és feltűnt neki valami. Kiss Zsuzsanna. Bármennyire is őszintén viselkedett a kihallgatás során, azért gyanús volt az asszony. Először is, a rablást megelőző héten szintén nagy volt a bevétel, közel 8 millió forint. Akkor semmi kifogása nem volt az ellen, hogy ő maga vigye el a bevételt Győrbe. Az is szemet szűrt, hogy nem tudta bekapcsolni az autó központi zárját, pedig a műszerfalon egy nagy piros gomb,

közepén egy lakattal jelezte: én vagyok a központi zár, engem kell megnyomni. Arról nem is beszélve, hogy nem tanúsított különösebb ellenállást, amikor a támadó elragadta tőle a szatyrot. Ahogy arra sem adott elfogadható magyarázatot, miért volt olyan nagy eltérés a rablás után adott személyleírás, és a pár héttel később készült fantomkép között.

Mint mindig, most is a lehetőség és a motiváció keresése volt a fő szempont. Lehetősége értelemszerűen lehetett arra, hogy leadja a drótot. A kérdés a motiváció volt, illetve az, hogy lehettek-e alvilági kapcsolatai. Az már az elején nyilvánvaló volt, hogy profik követték el a bűncselekményt. Ismert-e valakit Kiss Zsuzsanna a Győr környéki alvilágból?

A Kisöreg ismét elindult a földhivatalba, majd pedig terepre, hogy előzetes képet rajzolhassunk Kiss Zsuzsanna anyagi helyzetéről.

Az asszony 1998-ban költözött ki Győrből. Apró garzonlakását fiatalabb lányának adta el, aki a vételárat bankhitelből fedezte. Az asszony valamikor a kilencvenes évek elején vált el a férjétől, jelenlegi élettársával, Gőzöny Imrével pedig korábban szomszédok voltak. Miután a férfi is eladta a lakását, közösen vettek egy telket Öttevényben. A tranzakcióhoz közel 10 millió forint bankkölcsönt vettek fel, amelyből mára egy szép, nagyjából 200 négyzetméter alapterületű családi házat húztak fel. A volt győri lakásnál a szomszédok készségesen nyilatkoztak az asszonyról és az élettársáról.

A pár egyszerűen élt, szomszédjaiknak a családi dolgaikról keveset beszéltek, ott lakásuk idején velük probléma nem volt, nem hangoskodtak, a közös költséget rendszeresen fizették, és különösebb anyagi gondjaikról sem tudnak volt lakókörnyezetükben. A családban a hölgy volt az irányító és a határozottabb személyiség, a férfit engedelmes, halk szavú emberként ismerték meg.

Eddig minden tiszta volt. A Kisöreg azt is kiderítette, hogy az asszony régebben Pesten dolgozott egy nagyobb cég pénzügyi vezetőjeként. Hogy hogyan és miért kötött ki Öttevényben, nem tudni. Élettársa fuvarozással foglalkozik, sokat van úton. Kiss Zsuzsanna

két lánya szintén rendezett körülmények között él. Mindkét veje közalkalmazott.

Az öttevényi ház becsült értéke 30 millió forint körül lehet. Az asszony az egyik kihallgatás során elmondta, hogy a házukat összehátrólt pénzükből és bankhitelből építették fel. A Kisöreg a helyszínt bejárva elbeszélgetett a szomszédokkal, akik semmiféle gyanús mozgásról, alakokról, költekezésről nem tudtak beszámolni. Raskóhoz hasonló kinézetű férfire nem emlékeztek az építkezés során. (Logikus lett volna, hogy Raskó segéd munkásként az építkezésen dolgozott, és ott találkoztak, de a tanúk szerint nem volt Raskóhoz hasonló munkás.) Úgy az asszónynak, mind a férfinak régebbi típusú kocsi-ja van.

Semmi olyan nyomot nem sikerült találni, amely a leghalványabban utalt volna arra, hogy különösebb szükségük lenne a pénzre, vagy lennének alvilági kapcsolataik. Kiss Zsuzsannához tehát csak akkor kanyarodunk vissza, ha valami egyéb gyanús dolog kerül felszínre vele kapcsolatban. Arra sem találtunk semmiféle nyomot, hogy ismerte volna Raskót. A nő valóban annak látszott, akinek mondta magát. A vele kapcsolatos gyanúnk tehát az ijedtség számlájára írható. A fantomkép és a rablás után adott személyleírás közti különbség magyarázata pedig az lehet, hogy a kettő közt több hét telt el. Olyan tanút pedig nagyon keveset látott a szakirodalom és a gyakorló nyomozó, aki minden alkalommal ugyanúgy mondta volna el a vele történeteket. Mivel semmilyen kapcsolatot nem lehetett kimutatni Kiss Zsuzsanna, a rablás és Raskó között, ezért az eltérés is az ijedtség és az idő számlájára kellett írni.

Figyelembe véve tehát Kiss Zsuzsanna és családja életmódját, valamint költekezését, gyakorlatilag kizártnak ítélnék, hogy nevezettnek, élettársának vagy a két lányának olyan kapcsolati köre lenne, amely a bűncselekmény elkövetőihez vezetne. Személyét azonban továbbra is látókörben tartjuk.

3.

NYOMOZÁS OPERATÍV MÓDRA

El kellett hát dönten, hogyan tovább. Merre induljon az újabb nyomozás. Először is vegyük át még egyszer a gyanúsítottak körét.

Kiss Zsuzsanna, a HiFi-Elektrik pénzügyi vezetője. Ő, mint látuk, nem nagyon lehetett, de lehúzni a listáról egyelőre nem szabad.

Klein Richárd, a szalon vezetője. Ő talán a legkevésbé gyanús, ráadásul szinte rögtön azután elindult, ahogy meg is érkezett a szalonba. Semmi nem utalt arra, hogy ő lett volna a téglá, ráadásul lehetősége sem nagyon lett volna leadni a drótot, annyira véletlenszerű volt a megérkezése.

Kreizler Antal, a szalon értékesítési vezetője. Ő sem látszott olyan, mint aki képes lenne egy rablásban részt venni, ám ha mégis, indítékot első körben nem találtunk.

Horgas Endre, a szalon és szervíz alkatrészraktárosa, illetve értékesítője. Végig segítőkész volt, mindössze a múltja miatt jöhetett volna szóba.

Amikor a magándetektív mindezt elmondta a cég tulajdonosának, Vedovatti arcáról semmit nem lehetett leolvasni. Hátradőlt, méregdrága Omega karórájára nézett, majd ránk.

– Hallgatom magukat. Hogyan tovább?

– Tényleg, most akkor mi van? – hajolt előre a székében Boross László, a cég kereskedelmi igazgatója.

– Van még lehetőség – kezdte a magándetektív. – Elmondom, mi az, és mennyibe kerül, a döntés a magáé – nézett Vedovatti felé, aki bólintott. – Környezettanulmányt csinálunk a szoba jöhető alkalmazottakról. Ez durván egy hónap alatt készül el, darabonként 80-100 ezerért. Ha bármi gyanúsra bukkanunk, azon a nyomon megyünk tovább. Itt alapvetően az anyagi helyzetben esetlegesen beállt változásra fókuszálnánk.

Vedovatti szórakozottan firkálta egy jegyzetfüzetbe. Boross az asztalra könyökölve hallgatott. Miután mindent megbeszéltünk, indulni készültünk. A magándetektív elrakta a papírjait a táskájába, én felhajtottam a gallérom, amikor Boross megszólalt.

– Én is nyomoztam.

Mindhárman felé kaptuk a fejünket, mintha dróton rángattak volna minket. Vedovatti kérdően nézett rá:

– Mit csináltál, Lacikám?

Boross borzasztó zavarban volt, idegesen babrálta ritkás körszakállát.

– Van egy unokabátyám. Ő a fekete bárány a családban. Nem tudjuk, hogyan és miért, de gimnázium után egy bűnbandához csapódott. Azóta azt csinálja. Nem tudom, mit, és nem is akarom tudni. De szerintem nem nagy hal. Na, beszéltem Pöszével, hogy mi történt itt.

– Pöszével – kommentálta Vedovatti. A magánдетектив egy szót sem szólt. A saját szakállára nyomozó megbízónál nincs veszélyesebb.

– Vele – folytatta Boross. – Most nem akarom elmondani az egész beszélgetést, de megígérte, hogy körbeszaglászik a maffiában.

– A maffiában? – bukott ki a számon.

– Ott – bólintott Boross. – Tegnap este hívott. Két nevet mondott.

– Mégis melyik maffiában? – firtatta a magánдетектив.

– Azt hiszem, a Korcsekben.

– Mi az a két név? – kérdezte a magánдетектив. Hanghordozásából éreztem, nem örül annak, hogy Korcsekék belépni látszottak a képbe.

– Jakab Norbert és Fró Emil.

– Pontosan mit mondott ez a Pösze? – nézett Borossra a magánдетектив.

– Azt, hogy körbekérdezett, és ezt a két nevet kapta. Ennyit.

– Mikor tudok ezzel a Pöszével beszélni?

– Semmikor. Illetve egy ideig nem. Eltűnt pár hétre. Nem akar fel-tűnést.

– Azt megértem. De a telefonszámára szükségem lesz – bólintott a magánдетектив.

Boross vonakodva, de lediktálta a számot. Vedovatti visszaült. Boros és ő közösen alapították a céget, gyerekkori jóbarátok. Ahogy ő mondta, jobban bízott benne, mint a saját apjában. És milyen igaza volt.

– Nem akarja elmondani, ki ez a Korcsek? – nézett a magánдетективre.

– Ha tudni akarja, persze – rakta le a táskáját. Én lehajtottam a galériom. – A Korcsek-maffia az a szervezet, amelyről minden rendőr, belügyes és elhárító tud – kezdte a magán-detektív. – A Korcsek vezette maffia az elmúlt években szépen lassan átvette a hatalmat, és mára már ők a legerősebb szervezet az országban. Korcsek Lajos a vezető, két testvére van. Az egyik a pénzügyekkel foglalkozik, a másik pedig az akciók végrehajtásával. Van egy harmadik is, de ő az ideje jelentős részét börtönben tölti. Szeret verekedni. A testvérei egyfajta elszabadult lövedékként tekintenek rá, amely néha olyanokat is eltalál, akiket nem kellett volna. Na, ilyenkor megy Berci a börtönbe. A pénzügyes Gazsi tartja kézben a ki- és bemenő pénzeket, Rezső meg, mondjuk úgy, hogy a pénz megszerzésének részleteivel bibelődik. A vezér Korcsek országos hálózatot épített ki különböző helyi képviselőkkel, lerakatokkal és leányvállalatokkal. Rajta kívül még két ember tud az összes, szó szerint értem, az összes akcióról. Gazsi és Rezső. Ha igaz, amit a rokona mondott – intett a fejével Boross felé –, akkor az több mindent jelenthet. Egy: Korcsekék rendelték meg az akciót. Kettő: nem ők rendelték meg, hanem az emberek kértek engedélyt a végrehajtásra, és részesedést ígértek Korcseknek. Három: esetleg Korcsek emberei voltak, de nem szóltak neki, és magánakciót bonyolítottak le. Végül a legkevésbé valószínű: Korcsekéknek semmi közük nem volt a dologhoz.

Vedovatti komoran nézett maga elé, Boross meg mélyre süppedt a székben.

– Hol lakik ez a Pösze? – kérdeztem.

– Ménfőcsanakon.

– Pontosan hol?

– A Lenin utcáról nyílik a Botev. Abban. Miért?

– Nem árt tudni – válaszoltam, miközben a magán-detektívre néztem. Láttam, hogy nemcsak nekem ugrott be, hanem neki is. Raszkóék Trabantja a Lenin utcában állt. Pöszére rá kell mozdulni. Alaposan és sürgősen.

– Kiderítik ezt a Korcsek-kérdést? – kérdezte Vedovatti.

– Azon leszünk – felelte a magán-detektív. – Pár nap múlva telefonálok, mire jutottunk, addigra meglesz minden, amit kért.

Másnap kicsit késve értem be az irodába. A magánдетektív apró betűkkel egy papírlapra jegyzetelt. Amikor végzett, összegezte a Jakabbal és Fróval kapcsolatos adatokat. A két fiatalember klasszikus bűnözésből tartotta fenn magát. Bűnlajstromukban minden volt: könnyű testi sértés, zsarolás, rablás, csalás, okirathamisítás. Majdnem minden. Akár ők is lehettek volna, de egyvalami hibádzott: Jakab a rablás idején előzetesben volt testi sértésért. Frót pedig körözték. Ez nem jelentette azt, hogy nem ő volt, de Kiss Zsuzsannától azon a reggelen közösen nem vehették el a 12 millióval teli szatyrot.

Másnapra befutott a négy gyanús alkalmazott híváslistája kiértékelve és feldolgozva. A lányok, akik elkészítették, bármilyen alaposan is dolgoztak, nem tudtak kapcsolatba hozni egymással olyan számokat, amelyek meglepetést okozhattak volna. Ami pedig a legfontosabb: a rablást megelőző és az azt követő egy órában az öt szóba jöhető gyanúsított egyike sem hívott ismeretlen, beazonosíthatatlan vagy titkos számot.

Kicsivel előbbre jutottunk, de még mindig nem volt semmi a kezünkben. Egy-két telefonba került kideríteni, hogy Jakab és Fró valóban a Korcsek-maffia emberei. Újabb kis lépés a cél felé. Meg kellett még tudni, lehetett-e közülük a rabláshoz. Az ugyanis nem sokat jelent, hogy Jakab előzetesben ül: a börtönből bármit meg lehet szervezni.

* * *

– Mennyivel tartozol? – kérdezte a magánдетektív a Csontitól, aki minden volt, csak éppen csontos nem. Alacsony volt, talán a húszas évei közepén járt. Haja rövidre nyírva, ha a fodrász jobban rányomja a fejére a masinát, akkor kopasz lett volna. Farmerdzsekit viselt, alatta pedig melegítőfölsőt, amelynek kapucniját kihajtotta a dzsekin kívülre. Tömzsi, de erős kezeit az ölében tartotta. Kifejezéstelen arc hallgatta a magánдетektívet.

– Száználcvannal – felelte Csonti.

– Tegyük fel, hogy kifizetem helyetted.

– Tegyük fel – hörpölt bele a srác a kávéjába.

- Mit kapok cserébe?
- Mit kérsz?
- Információt – felelte a magándetektív.

Csonti pontosan érkezett az egyik plaza kávézójába. Pár perccel előtte jöttünk meg mi is, a magándetektív nyugodtan, én közepesen idegesen, mert soha nem találkoztam még profi bűnözővel. Csonti egy középkategóriás figura Korcsek szervezetében. Talán még annyi se. Csak egy katona, akiből sok van, és ha egy kiesik, hárman lépnek lelkesen a helyére. A katona igyekszik pontosan és jól végrehajtani a parancsokat, mert jól tudja, hogy a fölötte állók lojalitásának van határa, amely a Korcsek-banda esetében annyira azért nem magas. Magyarán nem hibázhat. Ezt Csonti is tudta, mégis hibázott. Nem olyan nagyot, de bármit megtenne azért, hogy helyrehozza.

Csontinhoz Pöszén keresztül jutottunk el. A magándetektív felhívta Pöszét, és kikérdezte. A férfi nagyon elzárkózott az együttműködéstől, ami érthető is, hisz neki ebből semmi haszna nem származott. Végül annyit kinyögött, hogy van egy kollegája, aki talán tud segíteni. Talán. Csontinak ugyanis pénzre van szüksége, mert tartozik Korcsek egyik emberének. Ráadásul az illető felette áll, így még kellemetlenebb a dolog. Csonti mindenhonnét megpróbált pénzt szerezni, de nem sikerült neki. A katonák nem véletlenül azok, amik: végrehajtók. Ha nem mondják meg nekik, hogy mint csináljanak, akkor nem tesznek semmit. Ötletük ha lenne is, nem merik végrehajtani, mert az ilyesfajta önállóságot a feljebbvalóik nem értékelik.

Ott ült hát velünk szemben a katona Csonti, és próbáltam megfejtetni, hogyan okozhat neki gondot 180 ezer forint előteremtése, aki éppen azt mesélte hosszasan, miként hajtott be pénzt a múltkor.

– Hívtak a srácok, hogy éjjel menjek el Józsefvárosba a Német utcába, ahol majd lesz egy fehér Merdzsó. A kocsinál találkozok majd egy másik sráccal. Az ülésen lesz két golyóálló mellény, két fekete sapka, meg két Uzi. A kocsni meg minden ott volt. Felvettük a cuccot, és mentünk a címre. Hajnali háromkor értünk oda Budára. A srác feltörte a lépcsőház zárját, sötétben felmentünk. A csóka semmit nem sejtett, mert amikor rárugtuk az ajtót, majdnem összeszarta a pizsamáját. Nyúlt a pisztolyáért, de a társam addigra már

kiszedte az öt éves gyereket az ágyból, és az Uzit a fejéhez nyomta. A csóka fehér lett, felemelte a kezét, aszonta, hozza a pénzt. Mi ott álltunk, a gyerek sírni sem mert. Öt perc múlva ott volt a pali a kezében három kilóval. Elvettük tőle, aztán eljöttünk.

– És mennyit kaptál ezért? – kérdeztem.

– Ötvenet.

– Hallottál valamit egy Jakab meg egy Fró nevű tagról? – kérdezte a magán-detektív.

– Nem én.

– Állítólag Fró keze benne volt egy rablásban Abdán.

– Az meg hol a szarban van?

– Győr mellett. Kiraboltak egy autóhifi szalont. 12 millió volt a vége.

– És?

– A tulaj tudni akarja, ki adta le belülről a drótot – felelte a magán-detektív, és összefoglalta Csontinak az esetet. A srác figyelmesen végighallgatta, aztán megszólalt.

– És mit akar a tulaj? Visszakapni a pénzt?

– Nem. Mindössze annyit akar tudni, hogy ki árulta el.

– Csak azért, mert a pénzt nem kapná vissza soha. Mennyit mond-tál? 12 milka?

– Annyi.

– Egy nagy barom lehet, aki ennyiért vállalta a kockázatot.

– Miért? 12 millió kevés? – kérdeztem.

– Az nem, csak amennyit a téгла kapott – magyarázta Csonti. – Tíz százalék. Ki az a marha, aki egy milkáért belemegy egy ilyen buliba?

– Ezt hogy érted? – érdeklődtem.

– Figyelj rám. Szerintem a következő történt. A téгла kiszagolta, hogy sok zsozsó lesz. Mert figyelt. Aztán megkeresett valakit, aki ért ehhez.

– Tőletek valakit?

– Nem biztos. Vagy tőlünk, vagy a győriektől. Ott vannak más bandák is, de azok nem mernek ujjat húzni a Korcsekkel. A Korcsek mindenről tud. Mindenki fél tőle. Ha helyieket keresett meg, akkor azok is dumáltak a Korcsek győri emberével. Ehhez engedélyt kell kérni. Na szóval, akárki is csinálta, a tippadó akkor is csak tíz száza-

lékot kapott. Ennyit. Vagy ő maga csinálta, de ahogy elmondtátok, ezek profik voltak.

Most már ezt is tudtuk. Csonti megerősített minket, hogy ez nem amatőr vállalkozás volt. Ezt profik találták ki és ők is csinálták meg, a téglá meg kapott egymillió-kettőt.

Csonti befejezte. Várakozóan nézett a magán-detektívre.

– Először is, kérdezősködj, ki hallott a balhéről.

– Kifizeted a tartozásom?

– Ki.

– Akkor adjál most valamennyit. Egy húszast.

– Most nem – utasította el a magán-detektív. – Először hozz nekem valamit.

Csontinak ez nagyon nem tetszett. Fészkelődött a széken, és láthatóan nagy dilemmában volt.

– Majd hívlak – állt fel végül, gyorsan kezét nyújtott, és már el is ment.

A következő pár nap várakozással telt, de nem tétlenül. A magán-detektív fogta az összes jegyzőkönyvet, híváslistát, és elejétől kezdve végigolvasta az egészet. Egy nyomozás során az ördög valóban a részletekben lakik, és könnyen lehet, hogy valami elkerülte a figyelmét. A nyomozás első, és egyik legfontosabb eleme az, hogy minden lehetséges információt összegyűjt a nyomozó. Mindent, ami az ügygel kapcsolatban lehet. Még mielőtt elkezdené az információ-gyűjtést, meg kell szabadulni mindenféle prekonceptiótól. Lehetnek megérzései, amelyeket követ, de nem szabad csak azokra összpontosítania. Számtalan filmben láttuk már, hogy a remek detektív csak ránéz az aktára, és ott helyben eldönti, ki volt a tettes. A legtöbbször igaza is van, ám néha téved. A rendőrség ilyenkor gyakorlatilag benyeli az ügyet, és az ártatlanul megvádolt ember nem azt a nyomozót pereli be, aki a hibás döntést hozta, hanem a testületet. Egy magánnyomozó ezt nem teheti meg. Ha az ő nyomozása révén kerül valaki ártatlanul bajba, akkor rajta fogják elverni a port. Nincs mögötte se testület, se minisztérium, se ügyvédekből álló különítmény. Ha hibázott, őt veszik elő. A lelkiismeretes magán-detektívek éppen ezért roppant óvatosak. Ha van egy információ, amely

mondjuk dél felé mutat, akkor azt csak akkor kezdi el igazán komolyan venni, ha talál legalább még egy más forrásból származó információt, amely ezt alátámasztja. Egy fénykép vagy egy dokumentum, esetleg egy hangfelvétel minden kételyt kizáróan el tud dönteni egy igen-vagy-nem kérdést, de egy következtetés levonása, majd az azt követő nyomozati cselekmények kidolgozása és végrehajtása sokkal több odafigyelést, mérlegelést és objektivitást igényel a nyomozótól.

Az iratok áttanulmányozása nem hozott újabb eredményt. A téglaremekül álcázta magát, és minden szálát elvarrt, amely elvezethetett volna hozzá. A gyanú ebben az ügyben pedig tényleg édeskeves, mert a szalon tulajdonosa nemcsak kirúgja azt, aki elárulta, hanem a magán-detektív nyomozati jelentése alapján fel is jelenti a rendőrségen.

Csonti a következő hét elején telefonált. Ugyanott találkoztunk, ahol először. Egy belvárosi plaza első emeletén, egy kávézóban.

– Megtaláltam a kocsit – kezdte.

– Milyen kocsit? – nézett rá meglepetten a magán-detektív.

– A Golfot.

– Hogyan? – bukott ki belőlem.

Csonti örömmel figyelte a döbbenetet az arcomon. Még a magán-detektív is felvonta a szemöldökét.

– Felhívtam pár srácot Győrben. A saját embereinket. Azt mondtam nekik, hogy keresek egy Golfot, amivel egy balhét csináltam, de benne maradt a kocsijába dugva valami, amit vissza kell kapnom. Leírtam nekik a Golfot, és vártam. Pénteken hívtak. Van egy Golf egy ménfőcsanakai bontóban, ami pont olyan, amilyet én keresek.

– Remek – mondta végül a magán-detektív. Látszott, hogy Csonti meg akart dolgozni a pénzéért. De ez még kevés volt.

– Megtudtál valamit Jakabról meg a másikról? – kérdezte a magán-detektív.

– Nem. Azt értitek ugye, hogy nem kérdezősködhettek nyíltan. De azért elmentem pár helyre, megittam pár sört, és senki sem hallott a rablásról. Illetve hallottak, de nem tudtak róla, érted?

– Értem – feleltem.

– Ha amúgy engem kérdeztek, a Korcseknek nem volt köze a dologhoz. Vagy volt, de stikában csináltatta erdélyiekkel.

– Kikkel? – szaladt ki belőlem.

Csonti úgy nézett rám, mintha egy ökör lennék, és az is voltam.

– Erdélyiekkel. Kapnak útlevelet, készpénzt, kocsit, meg információt arról, hogy mikor, hol és mit kell csinálniuk. Átjönnek, megcsinálják a balhét, és már indulnak is vissza. Soha az életben nem lehet elkapni őket. Senki nem tudja, kik voltak, csak az, aki fizette őket.

– A kocsiról megtudtál valamit? – kérdezte a magándetektív.

– Mi a szart tudtam volna meg? Ez egy illegális bontó. Beviszik a kocsit, adnak egy húszast vagy egy ötvenest, aztán estére nyoma sincs az autónak. Ezt is kibebezték.

– Akkor honnét tudod, hogy ezt használták a rablásnál? – néztem rá.

– Kezdő, mi? – nézett a magándetektívre, aki kissé megvonta a vállát, de nem szólt semmit. – Nincs olyan sok meleg bontó az országban. Megyénként kettő vagy három. Amikor a srácok megcsinálták a balhét, odagurultak, a kocsiból meg kiszedték, ami azonosítható. Egy ilyen lerohadt Golf meg nem olyan gyakori, mint gondolod. A srácok telefonáltak párat, aztán mondták, hogy két ilyen Golfot szedtek szét az elmúlt hónapban. Az egyik egy szar kis kettes volt, a másik meg az egyes. Ebben a motor jó volt, de a kaszni szétrohadt. Kivágták az alvázszámot, és kész. De hogy ki vitte oda, ne kérdezzétek.

– Nem kérdezzük – mondtam.

– És van még valami, de nem tudom, fontos-e.

– Mi az? – kapta fel a fejét a magándetektív.

– Dumáltam a sráccokkal a bontóban. Azok mondták, hogy a szalomból szokott jönni valaki alkatrészekért.

– Ki?

– A nevét nem tudják. Néha vesz pár felnit meg apróságokat. Azt elmondták, hogy hogy néz ki.

– Hogyan? – sürgette a magándetektív.

– Olyan harmincas, fekete, zselés haja van. Kicsit kövérekés.

Horgas. Horgas Endre. Más nem lehetett. De mit bizonyít ez? Semmit. Azért nem árt észben tartani.

– Van egy ötletem – folytatta Csonti. – Egy jó ötletem.

– Mondd.

– Mi lenne, ha az emberetek felvenne engem a szalonjába melózni? Kezdtém sejteni, mire akar kilyukadni.

– Figyelj, én értek az autóhifikhez. Törtem már fel jópár kocsit, és szedtem ki belőlük hifiket. Berakni sem lehet olyan nagy durranás. Nem szúrnának ki. Aztán pár hét múlva megpróbálnám kideríteni, melyik közülük a simlis. Tudod, itt egy kábel, ott egy hangfal. A kuncsaft otthagya a kocsit a slusszkulccsal, lemásoljuk, leszedjük a kódot a riasztóról. Ilyenek. Amelyik simlis, az biztos benne volt a buliban.

– Majd megkérdezzük.

– Addig én mit csináljak? – kérdezte Csonti csalódottan.

– Semmit. Ül nyugodtan a seggeden. Kérdezősködj. És adj pénzt a hiteleződnek – válaszolta a magánдетектив, azzal benyúlt a táskájába, és elővett egy borítékot benne két darab húszezressel. – Szólj, ha megtudsz valamit, de addig ne ugrálj.

– Úgy lesz, főnök.

Még aznap délután elmentünk Vedovattihoz, aki ott helyben nemet mondott Csonti beépítésére.

– Szó nem lehet róla. Én ezt nem csinálom. Egyelőre nem.

– Rendben van – nyugtázta a magánдетектив.

– Megvannak a priuszok?

– Meg – felelte a magánдетектив, majd benyúlt a táskájába, és elővette a paksamétát. Vedovatti átfutotta, néha fennakadt a szemöldöke. A végén az asztalra csapta a papírokat.

– Mindenkit kirúgok, akinek priusza van – mondta dühösen. – Mindenkit. A jókurvaanyjukat fognak engem meglopni!

– Egy kicsit még várjon vele. Van egy ötletem. Nagyon sok minden a Korcsek família felé mutat. A legegyszerűbb az lesz, ha megkérdezem tőle, mit tud a rablásról.

Ez azért nem volt annyira egyszerű, mint ahogyan hangzott. Korcsek telefonszámát megszerezni egy dolog, beszélni vele meg egy másik. Csak kapcsolatok révén lehetett megoldani, abból viszont nem volt hiány. A magánдетектив nem jókedvében döntött úgy, hogy

megkeresi a maffiavezért. Korcsek vagy tud a dologról, vagy nem, de kellő ráhatással meg lehet győzni arról, hogy segítsen. A művelet nem éppen veszélytelen, ahogy ez a maffiafilmekben jól érzékelhető: A keresztapa segít, ha érdeke fűződik hozzá, amúgy védi az embereit és az érdekeltségeit. Szívességet nem szabad kérni tőle, mert ha teljesíti is, soha nem felejt el. Az ember nagyon alaposan meggondolja, mit és hogyan kér, vagy kérdez a keresztapától. Mint kiderült, a keresztapa sajátosan magyar módon kezeli a helyzetet.

A magándetektív felemelte a telefont, és megbeszélte egy találkozózt egy volt kollegájával, aki most büntetőügyvédként dolgozik. A találkozó ideje aznap este, a helyszín meg egy kocsmában a XIII. kerületben.

A kocsmában mintha a hetvenes évekből maradt volna itt. Akkori pin-cérek, asztalok, áruk. Bizonyos értelemben a társaság is a hetvenes-nyolcvanas évekre hajazott. Az akkori elhárítók és operatív tisztekből mára ügyvédek, magánnyomozók és rendőrök lettek. Az ügyvéd és a magándetektív együtt dolgoztak az elhárításnál: dr. Krojla György volt a magándetektív felettese az elhárításnál, és 1992-ben együtt szereltek le. Távozásuk mind a mai napig fájó pont az életükben. Mindketten megragadták, hogy politikai alapon dolgozzanak, ezért búcsút vettek az elhárítástól. Krojla dr. azonnal magánpraxist alapított, és kár lenne tagadni: megalálta a számítását.

Találkozásuk ma is rendszerezsek. Hétfő esténként összefutnak a kocsmában, és hol szimpla dumálás, hol munka van a terítéken. Aznap este is így volt. Krojla dr. jól ismeri a Korcsek család ügyvédjét, és ha valakin keresztül el lehet jutni a maffiához, akkor az az ügyvéd.

– És mit is akarsz tőlük? – kérdezte Krojla dr.

– Meg kell tudnom Korcsektől, hogy volt-e az embereinek köze az abdaki rablásához – válaszolt a magándetektív, majd gyorsan összefoglalta a történetet. Az ügyvéd szó nélkül végighallgatta, majd a végén babrált egy kicsit a telefonjával, és leírt egy számot a számla hátoldalára.

– Ez a haver száma. Este felhívom, és holnap már keresheted.

Egy Korcsek szintű figurát csak így lehet felhívni. Kell valaki, aki „jótáll” az emberért. Valaki, aki garanciát jelent Korcseknek arra, hogy bízhat az emberben. A magándetektív így is tett: másnap dél-

előtt felhívta Korcsek ügyvédjét, aki megjelölte a találkozó helyét és idejét. Ő is kockázatot vállalt, hisz ha valami baj származik a találkozóból, akkor Korcsek őt is előveszi.

A találkozón nem vehettem részt. A magán detektív elmondta, mi hangzott el, és egyáltalán nem bántam, hogy nem tarthattam vele.

Egy presszóban találkoztak, ahová Korcsek a Mercedesével érkezett. A testőrök kinn várakoztak. A keresztapa egy alacsony, kicsit köpcös, rövid hajú férfi, aki nem titkoltan politikai vágyakat dédelget, amelyben őt a kormánypárt és az ellenzék jópár prominens képviselője is támogatja. Öltönyben érkezett, de ez nem jelent nála túl sokat, hisz bármilyen hivatalos jellegű találkozóra megy, mindig így öltözködik. A barátságos üdvözlés után a magán detektív azonnal rátért a lényegre. Tud-e valamit Korcsek a rablásról, kérdezte. Miért kéne tudnom, lótt vissza a keresztapa. A magán detektív ekkor meglehetősen részletességgel elmesélte neki az ügyet, és azt is, mire bukkant. Mire, kérdezte Korcsek. Arra, hogy két embernek a neve is felmerült a bűncselekménnyel kapcsolatban, válaszolta a magán detektív. Korcsek végig kitarított amellett, hogy ő nem tud a dologról semmit, de tett egy ajánlatot. Utánanéz a dolognak, és hárommillióért megmondja, tényleg az ő emberei voltak-e, vagy ha nem, hát kik. Erre a magán detektív megpróbált alkudni. Mi lenne, ha csak a téгла nevét adná meg egymillióért? Hülye vagyok én?, nevetett fel Korcsek. Nem vagyok hülye. Ha csak a téгла nevét adom meg neked, akkor beviszik a rendőrök, mutatnak neki egy bilincset, mire az azonnal elmond mindent, még azt is, amit nagyon nem kéne. De ha megmondom a két elkövető nevét is, folytatta Korcsek, akkor azok már ismerik a dörgést, tudják a dolgukat. Különben is, ezek csak katonák, ami azt jelenti, hogy nekem kell a családjukról gondoskodni, érted? Értem, bólintott a magán detektív.

– Hárommillió forintért feladja a saját embereit? – kérdezte Vedo-vatti döbbsen a magán detektívtől másnap.

– Persze. Bármikor talál helyettük húsz másikat.

– De nekem ebben hol az üzlet? – kérdezte a szalontulajdonos.

– Ezt most hogy érted? Hárommillióért megkapod a téгла nevét, meg az elkövetőkét is – feleltem.

– Nem – ingatta a fejét Vedovatti. – Megkapom a téгла nevét, meg két másik nevet, akik vagy benne voltak, vagy nem. Ráadásul ha Korcsek volt, levett újabb hárommillióra, azaz összesen húszra.

– Pontosan – helyeselt a magándetektív. – Ha az ő emberei voltak, akkor se biztos, hogy azt a kettőt mondja meg, aki benne volt. Ha meg nem ő volt, összeszed az utcáról két ökröt, ad nekik fejenként százezer forintot, beküldi őket a rendőrségre, hogy tegyenek beismerő vallomást. A rendőrök előzetesbe rakják őket, lépnek kettőt, aztán kiderül, hogy nem ők voltak, és kivágják őket a kapitányságról. És ha Korcsek rámutat valakire, hogy ő volt a téгла, nincs rá garancia, hogy tényleg ő köpött. Persze ki tudja deríteni pillanatok alatt, kik csinálták a balhét, mert az alvilágban mindenki tud mindenről, pláne Korcsek. Az a kérdés, hogy ki akarja-e deríteni.

Bólogattam. Nem tudtam jobbat: bólogattam.

Vedovatti dühösen nézett maga elé.

– És ha tényleg azokat adja fel, akik elkövették, akkor sincs semmi – fejezte be a gondolatmenetet a magándetektív. – Csak a pénz számít. Pár évre bevágják az embereit a rács mögé, ahol azok új kapcsolatokat tudnak építeni. Eszükbe sem jut Korcsek ellen vallani. Sőt Korcsek neve még csak el sem hangzik a tárgyaláson még az ügyész szájából sem. Benn vannak, kapnak érte egy kis pénzt, nő a becsületük, Korcsek meg fogott hárommilliót. Ilyen egyszerű.

Másnap reggel Csoni telefonált izgatottan. Azonnal találkozni akart velünk. Ugyanabba a plazába, ugyanabba a kávézóba mentünk. A srác korábban érkezett, már az asztalnál ülve várt ránk. Sápadt volt.

– Mi újság? – kérdezte a magándetektív.

– Megkínáltak egy melóval – felelte a srác halkán.

– Az remek, annak örülünk. Legalább vissza tudod fizetni a tartozásod – bólintott a magándetektív.

Csoni nem kommentálta a meglátást, csak csendben ült.

– Mesélj már – nógattam.

– Felhívtak, hogy sofőrnek kellek egy melóhoz.

– Milyen melóhoz?

– Azt nem tudom. Soha nem mondják meg. A legtöbbször kapok egy tiszta kocsit, amivel elmegyek a megbeszélt helyre, lenn várok, aztán ha végeztek, elhúzzuk a csíkot.

A tiszta autó ebben az esetben lopott kocsit jelent, vagy lopott rendszámot, azaz olyan autót, amelyet ha el is kapnak a rendőrök, nem vezet vissza senkihez. Természetesen az alvázszám és a motorszám sem stimmel, de akkor már régen baj van, ha a zsaruk azt nézegetik. Az a lényeg, hogy ha megállítják őket, akkor első ránézésre minden rendben legyen. Ha mégsincs rendben minden, akkor akcióba lépnek, aminek vagy üldözés, vagy lövöldözés lesz a vége. És ezt a rendőrök sem szeretik.

– Vegyük át még egyszer, miért baj ez? – kérdezte a magán-detektív.

– Azt mondták, a Fró is benne van a balhéban – vakarta meg a fejét Csonti, és kétségbeesetten nézett maga elé. – Péntek éjfélkor kell találkoznom velük egy diszkóban a XVIII. kerületben.

– Azt hiszed, kiszúrtak – mondta a magán-detektív.

– Azt.

– Akkor mi történik? – kérdeztem.

Csonti egyre csak bámult maga elé. Meg kellett ismételnem a kérdést.

– Azt nem akarod tudni, mert... – Nem kellett befejeznie a mondatot, értettük, mire gondol.

A magán-detektív hátradőlt, gondolkodott egy ideig, aztán Csontihoz fordult.

– A következőt fogjuk tenni. Elmész a találkozóra. Előtte bedrótozunk. A figyelők előző este feltérképezik a diszko környékét. Nem engedünk oda egyedül, végig ott leszünk veled.

– Bedrótoztok? – nézett Csonti döbbenten.

– Be. De nem kell aggódnod, csak egy nagyon alapos motozásnál találhatják meg. Arra meg nem fog sor kerülni, mert ha ezt halljuk, akkor bemegyünk.

– És én mit csináljak?

– Semmit. Mintha mi sem történt volna. Megbeszélitek, aztán amikor végeztetek, eljössz.

- Ennyi? – nézett fel a srác.
- Ennyi – felelte a magándetektív.

A diszko egy parkoló közepén állt, egy lakótelep szélén. Mögötte erdő, előtte tízemeletes házak. A parkoló tele volt jobbnál jobb autókkal, a zene bömbölt, de ebből mi vajmi keveset hallottunk a kocsi-ban. Három figyelőkocsi pásztázta a környéket. Egy a parkoló szélén állt, hogy gyorsan el tudjunk menni, ha baj van. Most még csak fel-térképeztük a környéket, és felkészültünk a péntek estére.

A figyelők még nappal alaposan körbejárták a környéket, és kidolgozták a legegyszerűbb és legbiztonságosabb útvonalat, amelyen Csonti jön majd, és remélhetőleg gond nélkül el is megy. A diszko környékét leszámítva az utakon alig volt mozgás, és ez megkönnyítette az akció kidolgozását, amelyet péntek reggel a figyelők pontosítottak, mi pedig este vettük át Csontival egy kocsmá vécéjében. A srác viszonylag nyugodtan gombolta ki az ingét.

– Nem követtek – sóhajtott. Tényleg túl volt pörögve, a jelek szerint azt hitte, egy amerikai maffiafilmben alakít egy kismenőt. Ha valaki követ valakit, akkor az a figyelőcsapat, és nem Korcsek emberei, akik bármikor lekapcsolhatják az embert, ha úgy tartja kedvük. A Korcsekéhez hasonló szervezetekben nem ismerik az ártatlanság véleményét. Ha gyanús valaki, azonnal kiiktatják.

A vécében rajtunk kívül még két technikus volt, akik a szivaccsal bélelt fémtáskából előszedték a bedrótozáshoz szükséges berendezéseket. Ezek egyike sem szerezhető be ma Magyarországon hivatalos forgalmazónál, és a Nemzetbiztonsági Hivatal emberei is pont ilyeneket használnak. A fiatal technikus fiú eltette a borotvát, amikor meglátta Csonti szörstelen mellkasát. A parányi, durván ötforintos nagyságú mikrofont a nagyjából tíz centi hosszú antennával együtt felragasztotta a mellkasa közepére leukoplaszttal. Amikor mindennel készen volt, bekapcsolta a mikrofont, majd kiment az udvarra ellenőrizni, hogy működik-e. Csonti biztonságban érezhette magát, mert a mikrofon hatótávolsága hetven méter, így a parkoló másik végében is tökéletesen lehet majd hallani.

A figyelők vezetője, Wolf még egyszer pontosította az autók helyzetét, aztán elindultak. Csonti mintha valamelyest megnyugodott

volna, beült a kocsijába, mi meg a negyedik figyelőkocsival követtük őt. Végül Vedovatti is belátta, hogy szükséges az akció, mert ezen az estén sok minden eldőlhet, így rábólintott a figyelőcsapat közel kétszázézer forintos költségére.

Csonti szépen, nyugodtan vezetett. Látszott, hogy roppant tapasztalt és kiváló vezető, nem véletlenül alkalmazták sofőrként. Mi viszont már a kocsiban hallottuk, hogy valami nincs rendben. Latyakos utakon haladtunk a XVIII. kerület felé, amikor az egyik figyelő bejelentkezett.

– Senki nincs itt. Üres a parkoló, a diszkó zárva.

– Hogyhogy zárva? – kérdezte Wolf.

– Minden sötét, pár autó parkol a hátsó bejáratnál, de a diszkó már bezárt.

Ez meg mi a fenét jelenthet, tűnődtem, de megkérdezni nem tudtam.

– Ti álljatok be a parkolóba, a többiek meg parkoljanak le a házak előtt. Ha Csonti odaér, és nem megy el magától, vezessétek ki. Mi is indulunk – mondta Wolf, majd visszaváltott kettesbe, befordult balra egy mellékutcába, és a következő pár percben csak kapaszkodni tudtam.

Amikor felbukkantunk a diszkónál, láttuk, hogy Csonti éppen behajt. Wolf lekapcsolta a fényszórót, és a sötétben figyeltük, ahogy a srác lassan megfordul a parkolóban, majd visszakanyarodik az utcára. A sarkon indexelt, jobbra fordult, mi meg követtük. Egy éjjelnappali előtt állt meg. Alig bírt kiszállni a kocsiból.

– Én nem megyek be oda – dadogta.

– Miért nem? – kérdezte a magán detektív.

– Mert nem vagyok hülye, vázzel! Mert ez a kurva diszkó mindig nyitva van! Szerinted mi a szarért hívtak ide? Mi a szarért? Hogy kinyírjanak! – válaszolta meg a saját kérdését.

– Nyugalom, Csonti. Beül melléd valaki, tesztek pár kört, addig mi kiderítjük, mi folyik itt – nyugtatta meg a magán detektív.

Csonti elhajtott egy fiatal sráccal, aki a mobilján állandó kapcsolatban állt a figyelők vezetőjével. Mi meg visszaültünk a kocsiba, és a diszkó parkolójával szemben megálltunk.

– Mit látsz? – kérdezte Wolf a hátsó bejáratnál parkoló figyelőtől.
– Négy autót, pár alakot a sötétben. Egy Mitsubishi Pajero, egy fekete 260-as Mercedes, egy 8-as Audi, meg egy 725-ös BMW – válaszolta a lány.

– Mondd a rendszámokat – kérte Ervin.

A lány gyorsan bediktálta őket, majd folytatta a másik figyelővel a csókolózást. A magándetektív elővette a mobilját, és tárcsázott.

– Négy rendszám – szólta bele, és sorolni kezdte őket.

– Most kell. Úgy értem most – válaszolt a vonal túlsó végéről jött kérdésre.

Hátradőlve figyeltünk. A pár a kocsiból néha bejelentkezett, de semmi változás nem történt. Az éjfél egyre közeledett. Wolf Mazdáját lassan betöltötte a cigarettafüst.

Negyedóra sem telt el, amikor a magándetektív telefonja megszólalt. Vállához szorította, és jegyzetelni kezdett. Meg sem köszönte, csak letette.

– Ahogy sejtettem. Egyik rendszám sem valós. A legjobb a Mitsubishié. Négy napja egy IFÁ-ról lopták el Békéscsabán. A többi sem kóser. Szóljatok Csontinak. Hazamegyünk.

* * *

Vedovatti nem örült, amikor megtudta, hogy a Csonti-féle akció kudarcot vallott. Hintázott a székén, és maga elé meredve hallgatta a magándetektívet.

– Nem tudtunk mást tenni. Túl nagy volt a kockázat. A gyerek amúgy sem mert bemenni. A pénzét kifizettem, és most eltűnt. De azért sokat segített. A szálak egyértelműen Korcsekhez vezetnek. Frót nem találtuk meg, de a kocsit igen. Egy meleg bontóban. Azt nem tudtuk kideríteni, hogy Korcsek emberei tényleg benne voltak-e.

– Fizessek neki hárommilliót azért, hogy mondjon két nevet? Azt sem tudom, igazat mond-e. Azt már nem! – nézett fel dühösen Vedovatti.

– Meg is mondtam neki. Jobb ez így.

– Akkor összefoglalom, mit tudtak meg eddig – húzott ki egy cetlit a zsebéből Vedovatti. – A belső vizsgálat nem hozott eredményt.

A végső négyből senki nem volt gyanús. A rabláshoz használt Golf rendszáma nem vezetett sehova. Azt mondták, Raskónak nincs köze a rabláshoz. A híváslisták sem voltak eredményesek, ahogy a priuszok sem. Boross tippje mintha elvezetett volna Korcsekhez, de ezt inkább sejtjük, semmint tudjuk. Megvan a kocsi, de Korcsek nem hajlandó elárulni, az emberei benne voltak-e a rablásban. Horgas állítólag látták a bontóban.

– És van priusza – vágott közbe a magán detektív.

– Azt tudom. Elütött valakit tíz éve – mondta Vedovatti.

– És egy pénzszállító cégnél dolgozott – jegyeztem meg.

– Horgas lett volna? – kérdezte Vedovatti mélyen eltűnődve.

– Nem tudom – felelte a magán detektív. – Csak annyit tudok, hogy ő az egyetlen, akinek kibukott a neve. Kocsikkal seftel. Rajtakapták, hogy feketén adott el alkatrészt a raktárból.

– Hogy tudjuk ráhúzni? – kérdezte Vedovatti.

– Csinálhatunk róla egy környezettanulmányt, de ez a gyerek rafkósabb annál, hogy nyoma legyen a pénznek, annak az alig több mint egymilliónak, ami az ő része volt. De hogy őszinte legyek, nem nagyon látom, mi mást tehetnénk. Amit most tudunk róla, az a feljelentéshez édeskevés.

– A kirúgáshoz viszont éppen elég – morogta Vedovatti.

– Ez már a maga dolga. Ha nagyon el akar tapsolni egy kis pénzt, akkor szerintem Korcsek egymillióért azt is megmondja, Horgas volt-e a téglá vagy sem – dőlt hátra a magán detektív.

– De az sem bizonyít semmit.

– Nem. Korcseknek én nem mennék neki. Abból csak baja lesz. Szerintem ennek az ügynek itt a vége. És ha javasolhatok valamit, ezentúl pénzszállítókkal vitesse a pénzét – állt fel a magán detektív.

– Nagyon vicces – fintorgott Vedovatti.

KÉMJÁTSZMA

A titkárnő elkészült a kávéval. Kezében a tálca, rajta a csésze gőzölgő fekete, kis acélkiöntőben tej, a csészealjon két kockacukor meg egy kis doboz méz. Kopogott a főnöke ajtaján. Vésztői Mihály szórakozottan húzogatta az egeret a számítógépe előtt, néha leütött pár billentyűt. Felnézett a csinos, fiatal lányra, fejével intett, hogy tegye le a tálcat az asztalra. A lány így is tett, majd halkán betéve az ajtót maga után kiment a logisztikai igazgatóhelyettes szobájából.

Vésztői befejezte, amin dolgozott. Kivette a floppyt a gépből, becsúsztatta a táskájába, majd felemelte a telefont, és tárcsázott. Egy idősebb férfi válaszolt.

– Lovicki.

– Kész vagyok. Este a szokott helyen – mondta a fiatal férfi, majd lerakta a kagylót. Mint mindig, most is öltönyben volt, pedig rekkenő augusztusi hőség tombolt a városban. Végigsimított izléses nyakkendőjén, amelyet tavasszal Velencében vett. Odalépett az ablakhoz, levette a szemüvegét, megtörölte, majd hosszasan nézte a csodálatos dunai kilátást. Szerette az irodáját, és tudta, hogy hiányozni fog neki a pesti oldal néha valóban lenyűgöző látványa. De azt is tudta, hogy nem sokáig. A jövő héttől az új munkahelyén egy szép iroda várja, amelynek bár nem ennyire szép a kilátása (mikor is volt szép a Hungária körút?), de főnöke, Lovicki Sándor már elhintette neki, hogy a Parlamenttel szemben talált egy remek irodát. Nyárra odaköltöznek.

A floppyn rajta volt az összes legfrissebb adat. Minden, amit Lovicki kért tőle. A felmondását hétfő reggel lehetőleg úgy adja majd be, hogy ne kelljen a felmondási időt letöltenie. A barátnője egy hónapja már felmondott, ezért a felmondólevelében arra hivatkozott, hogy a lány munkája miatt hamarosan el kell költözniük valahová Pest mellé, és neki nagyon nehéz lenne bejárnia. És különben is, Soroksáron talált egy céget, amely majdnem annyit fizet neki, amennyit most kap. Mondhat bármit, úgysem fogják leellen-

őrízni. Szerették itt, mert jól és pontosan dolgozott. Nem fognak örülni, hogy elmegy, de van ilyen.

Ahogy Lovickira várt, a jövőt tervezgette. Kicsivel több pénz, kocsi, és végre elköltözhetnek abból a panelból, ahol eddig béreltek lakást. Itt tartott, amikor valaki rádudált. A fiatal férfi megpördült, és meglátta Lovicki VW-ját. Odalépett a buszmegállóban vészvillogóval várakozó autóhoz, és lehajolt az ablakhoz.

– Ne haragudj, de rohannom kell – mondta Lovicki.

– Semmi gond – bólintott a férfi, benyúlt a táskájába, elővette a floppyt, és benyújtotta az ablakon. Vésztői még intett egyet a kipörögő kerekkel induló főnöke után, aztán elindult a parkolóház felé a Deák térre, ahol a Polóját tartotta napközben. Még most is nehezebbre esett elhinni, hogy megcsinálták. Pedig megcsinálták. Lassan másfél éve kezdtek, szépen, lassan, óvatosan. Először csak a beszállítói kapcsolatokat szedték össze, aztán a partnerek részletes listáját, majd a belső fejlesztések dokumentációját. Nem voltak mohók. Először jöttek a kisebb partnerek, aztán pár nagyobb, míg végül Lovicki februárban elkezdte körbejárni a nagyobb megrendelőket. Minisztériumokba járt, hivatalokba, okosan tárgyalt, jó ajánlatokat tett, és szinte mindig sikerrel járt. Az új cég most már állt annyira biztos lábakon, hogy ő is csatlakozhatott. A partnerek ismerték őket, pontosan és megbízhatóan szállítottak, és – nem elhanyagolható módon – egy kicsivel olcsóbbak is voltak. Minden megvolt hát ahhoz, hogy az álmai végre valóra váljanak. Egyet már korán megtanult az életben: csak előre szabad nézni. És ha az érdekei úgy kívánják, azonnal cselekedni kell, nem mérlegelni, mi helyes és mi nem. Ő annak dolgozik, aki jobb ajánlatot tesz neki. Ő is a piacról él, márpedig ott – ha információi nem csálnak – farkastörvények uralkodnak. Amikor másfél éve Lovicki elmondta neki, mit talált ki, csupán egyetlen kérdése volt. Mennyire fogok jól járni, ha megteszem? Jól, hangzott a válasz. Nagyon jól.

* * *

A PéCéSzisztém kft. vezetője vegyes érzelmekkel fogadta Vésztői felmondását. Sok időt és pénzt öltek a srácba, hogy kitaníttassák.

Most meg elmegy. Ugyanakkor, morfondírozott Weiler Leó, valami nem stimmel. A partnerek egy része felmondta a szerződéseket, az üzlet korántsem megy olyan jól, mint tavaly ilyenkor. Semmi biztossat nem tudott, de nagyon gyanús volt neki a cég partnerei körül a helyzet. Az egyedi igényeket kielégítő, gyakran roppant szenzitív munka elvégzésére épített számítógépek és az azokhoz kapcsolódó szoftverek keresettek voltak úgy a céges, mint a kormányzati megrendelők körében. Specialitásuk volt egy olyan számítógép és az ahhoz kapcsolódó szoftver, amely csak bizonyos programok futtatására volt alkalmas, ráadásul úgy, hogy az adatfelvitelhez szolgáló különleges, a legszigorúbb biztonsági igényeket is kielégítő berendezést csak ők forgalmazhatták az országban. Több amerikai és német céggel kizárólagossági szerződést kötöttek, azaz a megrendelők csak náluk szerezhették be a gépeket és a programokat. Ennek ellenére többen nem hosszabbították meg a velük kötött szerződésüket. Akkor pedig honnét szerzik be a számítógépeket, ha nem tőlük, kérdezte az egyik partnertől. Kaptunk egy jobb ajánlatot, hangzott a lakonikus válasz. De kitől? A kérdés viszont megválaszolatlanul maradt.

1.

MÉLYSÉGI INFORMÁCIÓGYŰJTÉS

Weiler Leó, a PéCéSzszytem Kft. ügyvezetője a magándetektívhez már úgy jött, hogy tudta, mi történt a cégénél. Valaki vagy valakik ellopták az ügyfél- és beszállítói listát, és szimplán lenyúlták a partnerek egy részét. Egy kicsivel jobb ajánlatot tettek náluk, és az üzletek nem sokat haboztak, hogy elfogadják-e. Évi többszázmilliós megrendelésállományról van szó, melyek egy része a kormánytól jön. Kormányzati beszállítónak lenni jól jövedelmező és biztos üzlet, amely ha néha túlságosan is bürokratikus, de stabil bevételt jelent. Ráadásul a termékeik egy része állandó szervizelést és karbantartást igényel, ami szintén állandó munkát jelent. Weilernek voltak tippjei, kik lehetnek a tolvajok. Vagy kémek? Mindegy. A cég beszerzési igazgatóhelyettese 2004. augusztusában felmondott, és azóta többen is elmentek a cégtől. Érdemi indoklás nélkül. A PéCéSzszytem piaci pozíciója meglehetősen megromlott, és Weiler tudni akarta, ki áll az üzleti titkok megszerzése mögött. Kizárásos alapon egy olyan alkalmazott, aki elment a cégtől. Egyértelmű, hogy mi történt: üzleti titoksértés. Ezzel azonban csak egy baj volt. A büntető törvénykönyv ugyan elismeri az üzleti titoksértést bűncselekményként, de amióta ez része lett a magyar büntetőjognak, még egyetlen bíróság sem hozott elmarasztaló ítéletet ilyen ügyben. Weiler Leó tűzoltást kért és várt a magándetektívtől, valamint javaslatot arra, hogy miképpen tudja a hasonló jellegű problémákat a jövőben kiküszöbölni.

A magándetektív először természetesen ellenőrizte a megbízót, majd amikor szerződésaláírásra került a sor, elkérte tőle azoknak a – volt és jelenlegi – alkalmazottak névsorát, akik Weiler szerint szóba jöhetnek. A listán 15 ember szerepelt. A hosszas megbeszélés során részletesen átbeszéltek minden egyes nevet, végül a gyanúsítottak körét leszűkítették négyre. Ennek a négy embernek volt, illetve van közvetlen hozzáférése azokhoz az adatokhoz, amelyek alapján a cég ügyfeleit el lehetett szipkázni. Közülük már senki sem dolgozott a PéCéSzszytemnél.

Az eddig megismert nyomozati módszerek közül a nyílt adatgyűj-

tés sem meghallgatási, sem adatbázisok tekintetében nem hozott volna túl sok eredményt, hisz a gyanúsítottak nem szerezhettek tudomást az ellenük folyó nyomozásról. Ha valahol valaki megsziromatolja, mi történik, azonnal leadják a drótot az esetlegesen még a cégnél dolgozó kémnek, amit a magándetektív Weillerrel egyetértésben el akart kerülni. Így a nyílt adatgyűjtésnek kevés szerep jutott a nyomozás során, és a leplezett adatgyűjtés is csak kiegészítő megoldás lehetett a titkos mellett. A titkos adatgyűjtésnek további két módzata van: a titkos meghallgatásként értelmezendő környezettanulmány és az operatív figyelés/követés.

A nyomozást két lépcsőben kellett tehát megvalósítani. Először részletes és mélységi információgyűjtés során mindenre kiterjedő környezettanulmányokat kellett készíteni a gyanúsítottakról, majd a kialakult helyzettől függően operatív módon is meg lehetett figyelni az érintetteket.

A feladat tehát az volt, hogy ki kellett deríteni: ki árulta el a céget, és van-e még jelenleg fizetett informátor a cégnél. A nyomozás a gyanúsítottak leinformálásával kezdődött, vagyis olyan mélységi adatgyűjtéssel, amely szinte mindent ki tud deríteni a célszemélyekről.

Mint kiderült, a kátézás a nyomozás legkényesebb része, így nem kísérhettem el a kátézót. Egy lelkes amatőr miatt a kátézó ugyanis nagyon könnyen dekonspirálódhat (vagyis lebukhat), ezt pedig nem lehetett megkockáztatni. A környezettanulmányok elkészítése után viszont hosszasan elbeszélgettem a kátézóval, hogy pontos képet alkothassak arról, mi és hogyan történt.

2.

A KÖRNYEZETTANULMÁNY

„A környezettanulmány speciális szakértelmet, tapasztalatot igénylő közvetett, titkos adatgyűjtési módszer, operatív meghallgatások sorozata, amelynek célja magánszemélyek életmódjának, életvitelének, munkahelyi és családi körülményeinek, anyagi, illetve egzisztenciális helyzetének megállapítása, valamint kapcsolati körének

feltérképezése.” – áll Sasvári Rudolf *Klasszikus magánnyomozástan* című könyvében. Magyarán kik vagyunk, hol és hogyan élünk, kikkel tartunk kapcsolatot – egy viszonylag hamar elkészített pillanatsfelvétel a célszemély életéről. Bár nem minden ügyben van szükség környezettanulmányra, a magánnyomozók gyakran alkalmazzák, mert olyan mélységi információk is a felszínre kerülhetnek, amelyek fontosak lehetnek az ügy megoldása szempontjából. A káté az, aminek segítségével egy adathalmazból élő ember lesz, olyan ember, aki nem szereti a munkáját, hazudik az anyjának, megcsalja a feleségét, és csak késve fizeti be a villanyszámlát. A káté tehát olyan bizalmas információk halmaza, amely az addig csak papíron létező, kétdimenziós figurát háromdimenziós, hús-vér emberré változtatja. Ami viszont még ennél is fontosabb: olyan adatokra, tényekre deríthet fényt, amelyek egyébként rejtve maradnának. (A legegyszerűbb példa erre az anyagi helyzetben történt változás. Ha valakit csalással, vagy sikkasztással gyanúsít a munkaadója, de sem bizonyítani nem tudja, sem a bankszámláin nincs nyoma a pénznek, akkor egy – a szomszédok, a hentes, meg a trafikos „segítségével” – elkészített káté kétséget kizáróan be tudja bizonyítani, hogy a célszemély komoly összegnek jutott birtokába.)

Környezettanulmány elkészítésére a magánnyomozók profikat alkalmaznak, akiknek jórésze a szakmát még a titkosszolgálatoknál sajátította el, majd átlépett a magánszektorba. A profi mögött, akivel beszélgettem, közel húsz éves szakmai tapasztalat állt. A kátézó, nevezzük Gordon Marcellnak, egy igencsak nagydarab, jól megtermett, simára borotvált arcú, barna hajú férfi. Az a fajta ember, akiről első pillantásra mindenkinek egy szó jut az eszébe: mackós. Arca és tekintete nyílt, hangja kellemesen mély, szeme körül mindig mosoly bujkál. Még húsz éves sem volt, amikor az Állambiztonsághoz került. (Mint mindenhol a világon, nálunk is vannak a titkosszolgálatoknak olyan „munkatársai”, akik figyelik, keresik és kutatják a tehetségeket. Főleg a katonaságnál, egyetemeken, főiskolákon és sportklubokban dolgoznak. Ha látnak egy fiatalt, aki alkalmas a titkosszolgálati munkára – akár személyisége, akár különleges adottságai, képességei, vagy például nyelvtudása miatt –, akkor értesítik az összekötőtisztjüket, aki az elsődleges leinformálás után elindítja a

beszervezését. Marcellt a katonaságnál szűrták ki.) Néhány hónapig árnyékként kísérte a tanárját, addig egyedül nem is mehetett terepre, de később, hosszas tanulás és gyakorlatszerzés után már önállóan is dolgozhatott. Pár év múlva úgy döntött, hogy váltani fog, és ma már az egyik legtöbbet foglalkoztatott szabadúszó kátézó az országban. Megérte váltania, hisz feladattól függően szabhatja meg a megbízási díjat.

A beszélgetések során csaknem ugyanazokat a kiindulópontokat sorolta fel, amelyeket Sasvári Rudolf is a könyvében. A kátézónak legalább olyan felkészülten kell végeznie a munkáját, mint a magán-detektívnek. A titkos meghallgatást megtestesítő környezettanulmány elkészítése négy lépcsőből áll. Először is a kátézó alaposan felkészül a célszemélyből. A magán-detektív rendszerint ad neki egy írásos összefoglalót az ügyről és a célszemélyről, benne minden adattal, ami fontos lehet: születési idő, hely, lakcím, munkahely, illetve minden egyéb, amit a nyomozás a felszínre hozott. Ez minden esetben így történik, legyen szó célzott kátéről (megcsalja-e a feleséget Rietburger úr) vagy általánosról (ki a fene az a Rietburger úr.) Az alapos előtanulmány segíti a kátézót, hogy fel tudjon készülni a meghallgatások várható szituációira. Amikor Marcell mindent megtudott, útnak indul a meghallgatásokra. Egy szakszerű kátéhez címenként három fővel, azaz lehetőség szerint legalább nyolc-tíz adatszolgáltatóval történt beszélgetés szükséges. A felkészülés során Marcell körbenéz a lehetséges helyszíneken, és kitalálja, hogy milyen legendák lehetnek hasznosak, és milyen ürügyek jöhetnek szóba kapcsolatfelvétel címén. A legenda nem más, mint egy fedőtörténet, amelynek kialakítása során a kátézó felkészül egy esetleges visszellenőrzésre is. A legendának csak a kátézó fantáziája szabhat határt: lehet ő egyszerű érdeklődő egy eladó lakás iránt vagy csak valaki, akit ismeretlenként is minden gond nélkül beengedünk a lakásunkba. (Hozzá kell tenni, hogy 1989 előtt a kátézás állami monopólium volt, azaz legendát könnyű és egyszerű volt gyártani. Ma már ez sokkal nehezebb a magánszektorban, hisz a legenda kialakításánál a kátézó csak a saját ötletére támaszkodhat, így nemcsak óvatosnak, hanem roppant leleményesnek is kell lennie.) Egy jó legenda nagyban megkönnyíti a kapcsolatfelvételt a kiszemelt adatszolgáltató-

val, mert gyakran már maga a legenda is kiváló ürügyet szolgáltat: „Kezeit csókolom, Jakubovszki Endre vagyok, és a szomszéd házban történt betöréssel kapcsolatban lenne pár kérdésem.” Itt van hát az ürügy, amellyel a kátézó bekopogtathat, és amely egyben a legendát is hitelessé teszi. (Az a leghatásosabb, amikor a kátézó magánnyomozónak adja ki magát. Nem hiteti el magáról, hogy hivatalos személy, de van igazolványa, és amennyiben ez egy határozott fellépéssel és megfelelő legendával párosul, nyert ügye van.) Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a kátézó kész legendával és előregyártott ürüggyel csönget be. A tanulóévek során megtanulják ugyanis: minden akkor dől el, amikor ajtót nyitnak nekik. Akkor derül ki, hogy a lehetséges legendák közül melyiket érdemes használni, és milyen ürüggyel. Egy elegáns belvárosi ház ajtaján, amelyen csillogó réztábla hirdeti az ügyvédként működő tulajdonos nevét, egyértelmű hiba rendőrként kopogtatni, de akár villanyórásként is, ugyanakkor egy kisebb falu főutcájában álló parasztháznál már sokkal több eredményt érhetünk el. Ahogy Marcell megfogalmazta: „Minden akkor dől el, amikor ajtót nyitnak. Mert tényleg nem mindegy, hogy egy jogászt vagy egy segéd munkást akarok adatszolgáltatónak használni.” Ez még azonban mindig alapvetően technikai jellegű kérdés, az igazi kihívást maga a kapcsolatfelvétel jelenti. Mivel a kátézónak információt kell gyűjtenie, ezért képesnek kell lennie kapcsolat, kontaktust teremteni még a legellenségesebb adatszolgáltatóval is. Mindenkiel meg kell találnia a hangot, méghozzá úgy, hogy egyben együttműködésre is rá kell bírnia az adatszolgáltatót. A leghálásabb és legeredményesebb adatszolgáltatók persze az idősebb hölgyek, akik általában nagyfokú ráérősséget és hajlandóságot tanúsítanak a beszélgetés során. A kontaktusteremtési képesség ritka kincs, melyet nem lehet sem tanítani, sem megtanulni.

Amikor az ürügy és a legenda segítségével sikerült – ha csak időlegesen is – megnyerni az adatszolgáltató bizalmát, következik a meghallgatás. Ez az igazán kemény dió. A beszélgetőpartner még csak nem is sejtheti, hogy mi a beszélgetés célja, amelyet ráadásul passzívan kell kezdeni. Nem szabad ajtóstul rontani a házba. Ha a kátézó már bejutott egy jó ürüggyel, elkezd egy passzív beszélgetést, a legendát pedig csak akkor veszi elő, amikor szükséges. Az is

gyakran előfordul, hogy úgy beszélget el hosszasan az adatszolgáltatóval, hogy nemcsak a legendáját nem használja, de még csak be sem mutatkozik. Ez persze nem előírás. A passzív meghallgatás rendszerint a felénél vált át aktív meghallgatásba pár kérdés erejéig, és amikor a kátézó megtudta, amit akart, vagyis megszerezte a célszemélyre vonatkozó esetleges terhelő adatokat, „lelapozza” a meghallgatást, tehát kijön belőle, búcsúzik, és elmegy. Annak is megvan az oka, hogy miért nem a releváns kérdéssel kezdi a beszélgetést (mert könnyen elriaszthatja a beszélgetőpartnert); ahogy annak is, hogy miért nem szabad releváns kérdéssel befejezni (mert tíz emberből kilenc egy beszélgetésnek csak a végére emlékszik, talán az elejére, de a közepére biztosan nem.) A meghallgatás alatt a kátézó természetesen a non-verbális kommunikációra is figyel, ugyanis a testbeszéd és a mimika legalább annyira árulkodó lehet, mint az, amit a beszélgetőpartner mond. Minde mellett azzal is tisztában van, hogy adatszolgáltató is figyeli őt. Ezért ügyelnie kell minden szavára, mozdulatára, ugyanis ha gyanús lesz, vagy lebukik, akkor nagy baj van. A dekonspirációt, azaz a lebukást minden körülmények között kerülni kell, ahogy a legendát sem szabad feladni. Ez egyike az arany szabályoknak. Baj esetén a legendához kapcsolódó személyek, helyszínek és időpontok változtathatóak, de az alaptörténet soha. A kátézó mindig hagy magának menekülési útvonalat, amelyen gyorsan ki tud lépni egy rossz irányba fordult beszélgetésből.

Amikor az adatszolgáltatóktól mindent megtudott, amit akart (vagy lehetett), leül a számítógépe elé, és megírja mindazt, amit megtudott. Ha esetleg homályos pontra bukkan az elemzés során, akkor azokat megpróbálja más forrásból ellenőrizni. Egy jó kátézó valószínűleg aranybánya, ahogy az a következőkben látható lesz.

A kátézás legnagyobb felkészültséget és szakértelmet kívánó fajtája a speciális kátézó, amikor a kátézó magát a célszemélyt kérdezi ki. Erre csak nagyon ritkán érkezik megbízás, és a magándetektív csak akkor hajlandó ilyet készíttetni, ha valóban indokolt.

A magándetektív megbízása alapján elindul hát a kátézó, hogy mélységi adatgyűjtést folytasson, és mindent kiderítsen az öt gyanús személyről, akik elárulhatták munkaadójukat.

Újból szeretnék valamit nyomatékosítani. A négy káté során a kátézó legalább negyven-ötven emberrel beszélgetett el, akik közül senki sem gyanított semmit. Ez a négy jelentés úgy készült, hogy sem az adatszolgáltatók, sem a célszemély nem tudott róluk. A jelentések szövegén nem változtattam, a maguk teljességében adom közre őket, mert kiválóan illusztrálják, hogy mire képes egy kátézó. Mivel a megbízás a kapcsolatrendszer felderítését is magában foglalta, ezért a magánдетектив a kátéba beleírta a cégbírószági nyilvántartásokban kiderített adatokat, valamint a célszemélyek telefonszámai alapján feltárt tényeket. A kátézó azonban nem keresgélt semmilyen adatbázisban – csak beszélgetett.

I.

Vésztői Mihály

Kiterjedt adatgyűjtést és környezettanulmányt végeztünk Vésztői Mihály 28 éves Budapest, III. kerületi lakosról, melynek során az alábbiakat állapítottuk meg.

Vésztői szülei az 1980-as évek elején váltak el egymástól, ennek elsősorban az volt az oka, hogy nevezett apja alkoholistá és munkakerülő életmódja miatt nemcsak felesége, de három gyermeke is sokat nélkülözött. Édesanyja Vésztői Jánosné még az esetenkénti verések ellenére is meg tudott alkudni a kialakult helyzettel, így hosszú ideig tűrte férje agresszivitását. Bízott abban, hogy meg fog változni, és hitt a család összetartó erejében. Egyszerű gondolkozású, vallásos és családcentrikus asszony lévén igyekezett még több időt és figyelmet fordítani gyermekeire, és anyagi lehetőségeihez mérten megadni számukra mindazt, ami elősegíthette nyugalmaikat és szellemi fejlődésüket.

Ez nem volt könnyű számára, hiszen varrónőként alacsony jövedelemmel rendelkezett, így további kiegészítő tevékenységeket, például takarítást is kellett vállalnia. Munkáltatója,

átérezve a család nehéz sorsát, és látva az asszony kitartását, egyéb módon is igyekezett segíteni rajtuk. A cég akkori vezetőinek javaslatára a XVI. Kerületi Tanács illetékesei kiutaltak Vésztőiné részére egy kis alapterületű panellakást, ahová el is költöztek a korábbi albérletükből. Ezen túlmenően a vállalat további segítséget nyújtott a család részére, a költözködéskor például gépkocsit és rakodómunkást biztosított, ruhaneműkre és használtbútorra vásárlási kedvezményt adott stb.

Beköltözésüket követően a szülők hamarosan elváltak, a férfi elköltözött addigi otthonukból, úgy tudjuk, életvitelében azóta sem történt változás. Később újra megnősült, de ez sem volt hosszú távon sikeres megoldás. Mára szellemileg teljesen leépült, hosszú időn át csavargott, és jelenleg egy szociális menhely nyújt számára menedéket. Családtagjaival teljesen megszakadt a kapcsolata, és – érthető okokból – ők sem igénylik a társaságát.

Informátoraink szerint Vésztőiné a házasság felbomlása után – immár megnyugodva – csak gyermekeinek felnevelésére fordította energiáit, több-kevesebb sikerrel, hiszen a gyerekek napjainkra már mindnyájan felnőttek, azonban – kissé hálátlanul – kevésbé értékelik édesanyjuk fáradozását. Az idős nő lakókörnyezetében több esetben is úgy nyilatkozott, hogy sokkal több türelmet, együttérzést, figyelmet és szeretetet várna el tőlük.

A gyerekekkel saját egyéni problémáik megoldása, egzisztenciájuk és anyagi helyzetük megteremtése elfeledteti, hogy anyjuk a korára való tekintettel esetenként igényelné a segítségüket, szeretné velük megosztani saját gondjait és gondolatait. Vésztőiné érzékeny, jóindulatú, segítőkész asszony, szomszédjai tisztelettel beszéltek róla.

Vésztőiné jelenleg egy VIII. kerületi kétszobás önkormányzati lakásban él egyik fiával. Az ingatlan meglehetősen szegényesen berendezett. Vésztői Jánosné a 30 ezer forintos nyugdíjából, valamint alkalmi munkákból tartja fenn magát.

Vésztőinének – Mihályon kívül – még két gyermeke született: Barna Gáborné, aki Budapesten, a XVII. kerületben él

családjával, és – információink szerint – egy áruházláncnál dolgozik pénztárosi munkakörben; Vésztői Jenő, aki apjához hasonló életvitelt folytat. Foglalkozása gépkocsivezető volt, ma édesanyjánál lakik.

Amint az a leírtakból kitűnik, a legfiatalabb Vésztői Mihálynak meglehetősen nehéz gyermekora volt. Édesanyja bár mindent elkövetett annak érdekében, hogy ne szenvedjen hiányt semmiben, de az apai határozottságot és kellő szigorúságot már kevésbé tudta részére – mint nő – nyújtani. Talán ezzel is volt magyarázható, hogy a Budapest, IV. kerületi általános iskola pedagógusai eléggé nehezen boldogultak vele. Habár jó képességűnek tartották, de a tanulás sohasem érdekelte, az órákon sokszor elkalandozott, mindig más események vonták el a figyelmét.

Rendszeresen előfordult az is, hogy iskolátogatás helyett barátaival csavargott a város különböző pontjain. Viselkedését többször is szóvá tették anyjának, de ő mindig megbocsátott renitens fiának, annál is inkább, mivel egyéni problémáinak megoldását legalább olyan fontosnak tartotta, így Mihály bizonyos fokig visszaélt helyzetével. E hozzáállásnak köszönhetően tanulmányi eredményei sohasem voltak jók, az általános iskolát azért sikerült befejeznie. Ezt követően kőművesnek jelentkezett egy szakmunkásképző intézménybe, de rossz szokásain és mentalitásán később sem változtatott. Édesanyja többször kérte, hogy változtasson magatartásán, ez azonban – az ígéretek ellenére – mégsem következett be, sőt még a szakmunkásiskolát sem fejezte be, mert mihamarább önállósítani akarta magát. Információink szerint nevezett a sorkatonai szolgálatot megúszta, mivel az időközben állítólagosan kialakult gyomorfekélye miatt egészségügyileg alkalmatlannak nyilvánították.

Vésztői Mihály rövid ideig egy építőipari vállalkozásban volt főállásban, majd egy ismerőse révén került a PéCéSzsyzstem Kft.-hez. Nevezett személyét és későbbi életútját ismerve

megállapítható, hogy a PéCéSzosztem gazdasági társaság vezetése hosszú távon gondolkodott akkor, amikor felvette alkalmazottai körébe. Kellő bizalommal és toleranciával voltak iránta; életének pozitív irányú alakulásában, általános és szakmai ismereteinek bővítésében, valamint az emberekkel való kommunikáció és tapasztalatszerzés terén komoly segítséget nyújtottak számára. Ilyen volt például az a lehetőség, amikor a társaság egyik társcégnél nemcsak elméleti, de gyakorlati téren is megismerhette, elsajátíthatta – komolyabb szakmai felkészültség hiányában – a legfontosabb tudnivalókat. Néhány kollégájának személye és segítőkészsége különösen sokat jelentett Vésztői számára, mivel saját példájukkal, mentalitásukkal és kötelességtudatukkal bizonyították, hogy lehet felelősségteljesebben is élni. Legalábbis Vésztői Mihály ehhez hasonló véleményének adott hangot néhány esetben a közvetlen hozzátartozói és szomszédjai körében.

Pár év elteltével úgy tűnik sikerült bedolgoznia magát cégéhez, ennek eredményeképpen anyagilag és egzisztenciális téren is változás következett be munkakörében. Vezetői, látva pozitív hozzáállását, a logisztikai terület irányításával bízták meg. Emellett támogatták abban a szándékában is, hogy középiskolai tanulmányokat folytasson, sőt ez irányú költségeit is finanszírozták. Napjainkban már a harmadik évfolyamot végzi, és tervei szerint az érettségi megszerzése után tovább fog tanulni valamelyik felsőfokú oktatási intézményben.

Adataink szerint Vésztői a raktározási feladatok mellett több más, komoly megbízást is kapott cégtől, tevékenységi körébe tartozott például bizonyos szakirányú oktatások végzése különböző vállalatoknál. Szomszédjai szerint több nagy állami cég dolgozóinak tartott előadást. Emellett rendszeresen utazott külföldi országokba, főként Németországba szállított számítógépeket és azok tartozékait.

Az adatszolgáltatók, Vésztői lakókörnyezete és édesanyja úgy tudják, hogy nevezett még a PéCéSzosztem Kft.-nél dolgozik vezető beosztásban, és rendszeresen jár Olaszország-

ba, sőt néhány hete Oroszországban is megfordult. Az adatszolgáltatók szerint az utóbbi helyen Vésztői kb. 2 hetet töltött, mivel cége megbízásából valamilyen szerelési munkálatok irányítását kellett lebonyolítania.

Vésztői édesanyja szemmel láthatóan rendkívül büszke fiára, ismeretségi körében szívesen dicsekszik mindenekeelőtt beosztásáról, elért eredményeiről, s arról, hogy ma már vezetői is rendszeresen meghallgatják véleményét, kikérik tanácsait. Így még azt is megengedheti magának, hogy esetenként „elküldje melegebb éghajlatra főnökét”. Személyét igyekszik azzal is kiemelni ismerősei körében, hogy beosztásából adódóan több esetben ellenőrzés alá vonta a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala, sőt – adatszolgáltatóink információi szerint – az elkövetkező napokban szintén várható ilyen vizsgálat, erre már édesanyját is felkészítette. (Arról, hogy a PéCéSzysztemtől bármilyen okból eljött és új munkahelyen tevékenykedik – mint említettük – édesanyja még nem értesült.)

Mint azonban tudjuk, állását 2004 augusztusában (azaz közel fél éve) felmondta, és átment a konkurensnek számító GépSzámító Kft.-hez, ezt alátámasztja az a tény is, hogy – adataink szerint – a Vésztői által jelenleg használt két mobiltelefonszám közül az egyiknek a GépSzámító Kft. az előfizetője 2003. május 5-étől. (E gazdasági társaságról később még említést teszünk.) A másik mobilszám a saját nevének van.

A munkahelyváltás anyagi okból kevésbé magyarázható, mivel a PéCéSzysztem Kft.-nél átlagosan 140-150 ezer forintos nettó fizetése volt, és információink szerint emellett szolgálati gépkocsi, illetve benzinpénz is járt neki utólagos elszámolásra.

Információink szerint Vésztői anyagi helyzete 2004-től kezdődően egészen napjainkig folyamatosan javult, meglehetősen sokat költekezett. Erre jó példa, hogy többször is hosszabb időre kiutazott külföldre, és élettársával, Katona Mónikával havi 70 ezer forintos albérletben laknak. A lakás egyik szobá-

ját új bútorokkal rendezték be, míg a másik szoba barátnője Kecskemétről elhozott berendezési tárgyait tartalmazza. Vásároltak továbbá közösen egy VW Polo típusú személygépkocsit, sőt számos konyhafelszerelési és műszaki cikk is került otthonukba. Vésztői Mihály és élettársa jelenleg tehát Budapesten, a III. kerületben élnek egy bérelt lakásban, szép környezetben.

Végül a magándetektív is hozzátette a maga részét. Vésztői híváslistáján a leggyakrabban hívott személyek közül a cég vezetőjének csak egy személy volt ismerős – Lovicki Sándor –, de mivel ő már szerepelt a gyanúsítottak listáján, ezért a többi személy ellenőrzését addig félretették, amíg valami új nyom nem bukkan felszínre. A magándetektív azonban talált egy számot, amely bizonyítani látszott, hogy Vésztői valakivel nagyon jóban van a PéCéSzosztemnél.

Megjegyezzük továbbá, hogy Vésztői Mihály kapcsolatban áll a PéCéSzosztem Kft.-nél a (xx) x20-9961-es hívószámú mobiltelefont használó, általunk ismeretlen személlyel, akivel – adataink alapján – nevezett jelenleg is szinte napi kapcsolatban van.

II.

Katona Mónika

Vésztői Mihály jelenlegi élettársával, a 26 éves Katona Mónikával kapcsolatban megállapítottuk, hogy nevezettek a korábbi munkahelyükön, a PéCéSzosztem Kft.-nél ismerkedtek össze.

Katona Mónika szülei becsületes, törvénytisztelő emberek. Apja, Katona Tibor Kecskeméten asztalos, édesanyja pedig óvónőként dolgozik szintén ebben a városban. Van még egy gyermekük, Katona Alex, aki egy kecskeméti kamionfuvaro-

zással foglalkozó vállalkozónál autószerelő. Állandó lakóhelyük Kecskeméten egy családi ház, ahol meglehetősen jó anyagi körülmények között élnek. Leányukat és élettársát is rendszeresen segítik.

Katona Mónika kereskedelmi szakközépiskolában tanult, majd az érettségi megszerzését követően egy kecskeméti fuvarozó cégnél helyezkedett el, két műszakos munkarendben. Ez az időbeosztás, valamint az alacsony jövedelem később munkahelyváltást eredményezett. Így került a fővárosba egy ismerőse tanácsára a PéCéSzsyztem Kft.-hez üzletkötőnek. Napi feladatai ellátása mellett folyamatosan továbbtanult. 2001-ben egy budapesti egyetem pszichológiai tanszékén, 2003-ban pedig egy gazdasági főiskolán kezdte meg tanulmányait. Korábbi munkáltatója csak azt követően járult hozzá tanulmányai támogatásához, hogy letöltötte próbaidejét, és az informátorok szerint 7 éves tanulmányi szerződést kötöttek. Adatszolgáltatóink ennek tudatában nyilatkozhatták azt, hogy nevezettnek nincs szándékában elhagyni a PéCéSzsyztem Kft.-t, illetve szülei szerint is jól érzi magát ott, szereti munkakörét, hosszú távra tervez, s van perspektívája. Ennek fényében különös, hogy Katona Mónika 2004. júliusában felmondott, és erről senkinek nem szólt. A munkahelyváltásról szülei, illetve lakókörnyezete nem tud, akárcsak Vésztői Mihály esetében sem.

Katona Mónika személye – az adatszolgáltatók szerint – erkölcsi téren kifogástalannak mondható. Még középiskolás korában volt egy komoly, sok évig tartó kapcsolata, amely azonban a fiú hibájából nem vált mélyebbé. Vésztőivel – mint említettük – a munkahelyén ismerkedett meg, akivel hamarosan össze is költöztek, s információink szerint még ebben az évben szeretnének összeházasodni.

A káté alapján biztosnak látszott, hogy Katona Mónika nem főszereplője az ügynek. A környezettanulmány alapján egy helyes, kedves és komoly nő lehet, akiről nem tudni, mit keres Vésztői mellett, de egy biztos: közös elhatározás volt a PéCéSzsyztem otthagynása.

III.

Lovicki Sándor

Kiterjedt adatgyűjtést folytattunk továbbá Lovicki Sándor 38 éves Budapest, II. kerületi lakos tevékenységéről és üzleti kapcsolatairól, melynek során a következőket állapítottuk meg.

Lovicki Sándor fenti lakása 50 négyzetméteres, 1 + 2 félszobás, összkomfortos. A feleségével együtt tulajdonosok, az ingatlan tehermentes. A lakás telefonszámai titkosak.

Eljártunk továbbá vállalkozása, a – fentebb már említett – GépSzámító Kommunikációs, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. korábbi székhelyén, Budapest XIII. kerületében.

Lovicki Sándor adatszolgáltatóink szerint főállásban hosszú időn keresztül a PéCéSzosztem Kft.-nél tevékenykedett, eközben azonban vezetői tudta nélkül a cég tevékenységi köréhez hasonló vállalkozást alapított. Ez 2003. május 8-án történt, s a GépSzámító Kft. bejegyzett székhelye akkor még Budapest XIII. kerületében volt.

A helyszínen tájékozódva informátoraink elmondták, hogy a lakásban abban az időben egy könyvelőiroda is működött. A könyvelőt – emlékezetük szerint – Orbán Mariann-nak hívták, aki e lakásban fogadta a céghez tartozó ügyfeleket. Később egy lakásbetörés miatt – amikor az ismeretlen elkövetők elvitték a komoly értéket képviselő számítógépet és adatbázist – a GépSzámító a címen megszüntette tevékenységét, és kiköltözött a XI. kerületbe (közelebbi címet az adatszolgáltatók közölni nem tudtak).

Lovicki Sándor 2004. elején eljött volt munkáltatójától a PéCéSzosztemtől, és azóta önálló üzleti tevékenységet folytat a tulajdonát képező GépSzámító Kft.-nél. Cégének új székhelye jelenlegi lakcíme van bejegyezve, és üzleti partnerei egy részét itt is fogadja.

A gazdasági társaság ténylegesen azonban Budapest, XIII. ker. Hungária körúton egy irodaépületben működik, jelenleg

ott bérelnek két irodahelyiséget. A címen eljárva megállapítottuk, hogy az irodában folyamatosan Orbán Mariann fogadja az ügyfeleket, Lovicki Sándor csak igen ritkán jár be munkahelyére, Vésztői Mihályról és élettársáról, Katona Andreáról pedig információkat nem kaptunk az ottani adatszolgáltatóktól, azt azonban megtudtuk, hogy a GépSzámító Kft. csaknem kizárólag számítógépekkel és alkatrészekkel kereskedik.

Információink szerint a vállalkozás beindítása és működtetése sem kezdetben, sem később nem okozott különösebb gondot Lovicki Sándor számára, ami elsősorban annak köszönhető, hogy volt kollégáival, valamint a PéCéSzysztem belföldi és külföldi üzletfeleivel továbbra is kapcsolatban maradt.

Információink szerint Lovicki Sándor rendszeresen jár külföldre, a feleségétől operatív meghallgatása révén megtudtuk, hogy szinte minden hónapban 2-3 napot Németországban tölt, ahonnan alkatrészeket és más technikai eszközöket szállít Magyarországra gépkocsijával. Az esti időszakban történő bepakolást követően másnap hajnalban szokott elindulni a célállomás felé. Idén április hónapban több hétig Svédországban, majd nyáron Olaszországban is megfordult.

Lovicki Sándor a feleségével és két gyermekével igen jó anyagi körülmények között él. Az asszony, Lovickiné Német Ilona egy általános iskolában tanít.

A magánдетектив is leellenőrizte a férfit. Érdekes módon Vésztői neve nem bukkant fel Lovicki híváslistáin, de ez nem jelentett sokat. Ezen kívül a cégbíróági nyilvántartásban lekérte azokat a cégeket, amelyekben Lovicki valamilyen módon érdekelt. A listán 21 cég szerepelt, melyek jórésze számítástechnikával foglalkozott. Az adatokból az is kiderült, hogy Lovicki a GépSzámító telephelyeként a Nemesahany, Petőfi u. 9. számot jegyeztette be a cégbíróaságon, ahol az apósáék laknak. Lovicki tehát 2003. májusában megalapította a GépSzámító Kft.-t, saját cégét, amely pontosan azzal foglalkozik, amivel előző munkaadója, a PéCéSzysztem. A káté ezen felül kidejítette még, hogy a három gyanús személy közül egy napi nyolc órában ott dolgozik.

IV.

Orbán Mariann

Adatgyűjtést végeztünk Orbán Mariann 37 éves Budapest, XV. kerületi lakossal kapcsolatban is, melynek során a következőket állapítottuk meg.

Orbán Mariann szülei a Honvédelmi Minisztérium hivatásos állományában teljesítenek szolgálatot, édesapja, Orbán József tisztként, míg az édesanyja, Orbán Józsefné valamilyen adminisztratív területen dolgozik. Nevezetten kívül még egy fiúgyermekük született, Orbán Kornél, aki Budapesten, a VII. kerületében él, foglalkozása vállalkozó. Orbán Mariann személyét a leplezett céllal megkérdezett adatszolgáltatóink elsősorban erkölcsi téren kifogásolták. Az adatszolgáltatók szerint Mariann a középiskola befejezése után sokáig nem lelte helyét a világban. Eleinte titkárnőként dolgozott, ez azonban kevés pénzért biztosított számára, mert csinos, reprezentatív nő lévén szeret szórakozni és kikapcsolódni. Számtalan barátja és alkalmi szexuális kapcsolata volt.

Nem változtatott életvitelén akkor sem, miután férjhez ment egy dabasi születésű villanyszerelőhöz. E kapcsolat azonban rövid ideig tartott, mivel Mariann rendszeresen megcsalta férjét, így hamarosan válásra került sor. Későbbi férje egy vállalkozó volt, akivel szintén csak rövid ideig élt együtt. A két házasság azonban arra megfelelt, hogy anyagilag megerősödjék, a célját tehát így elérte. Alkalmi partnerei azóta is vannak, a láthatóan tehetős, jól szituált üzletembereket kedveli.

Jelenleg a szülei otthonában él, és beteg édesapja ápolásában is segítséget nyújt édesanyjának.

2003. végéig a PéCéSzysztem Kft. alkalmazásában állt asszisztensként, azt követően a GépSzámító Kft.-nél helyezkedett el, arról azonban, hogy szexuális kapcsolatot tartana fenn jelenlegi főnökével, Lovicki Sándorral, információkat beszerezni nem állt módunkban.

Orbán Mariann valószínűleg mellékszereplő volt az ügyben. Az ő esetében arról lehetett szó, hogy Lovicki ismerte őt, megbízott benne, és ezért csábította át a saját cégéhez. És persze az sem mellékes, hogy az ügyfelek is ismerték a csinos nőt.

A négy káté elkészült hát, a magán detektív megírta az összefoglaló jelentést, amelyet a következő értékeléssel zárt.

A kiterjedt adatgyűjtés, illetve környezetanulmányok során birtokunkba került információk kétséget kizáróan azt igazolják, hogy Lovicki Sándor a PéCéSzsyztem Kft.-nél megszerzett tudását és kapcsolati körét használta fel arra, hogy létrehozza és felvirágoztassa saját, hasonló tevékenységi kört folytató GépSzámító elnevezésű társaságát.

Még a PéCéSzsyztemnél dolgozott, amikor 2003. május 8-án megalapította a GépSzámítót, majd először Orbán Mariann, később Vésztői Mihályt, illetve élettársát, Katona Andreát is átcsábította cégéhez; bár ezen utóbbi személyek – feltehetően a munkaügyi következményektől félve – napjainkban is titkolják, hogy a GépSzámítónál tevékenykednének. Erre vonatkozóan sajnos csak egy bizonyítékot találtunk, Vésztői mobiltelefonját, melynek a GépSzámító Kft. az előfizetője már 2003. május 15. óta. Vésztői tehát minimum ettől az időponttól fogva Lovicki Sándornak is dolgozik.

A fenti adatok megalapozhatják ugyan az üzleti titoksértés (klasszikus üzleti hírszerzés) gyanúját nevezettekkel szemben, azonban ennek bizonyítása – megítélésünk szerint – komoly nehézségekbe ütközik.

Megjegyezzük, hogy – adataink szerint – a PéCéSzsyztem napjainkban a hasonló tevékenységet folytató gazdasági társaságok között komoly tényezőnek számít, hisz a magánjogi szerződéseken alapuló és lebonyolódó számítástechnikai eszközök gyártása, exporttevékenysége stb. mellett komoly állami, kormányzati megrendeléseket is folyamatosan teljesít. Egyike azon cégeknek, amelyek rendszeresen részt vesznek különböző hazai kormányzati tendereken. E kritériumoknak pedig csak úgy tud a PéCéSzsyztem igazán megfelelni, ha magasan kvalifikált, s a

céghez maximálisan lojális, büntetlen előéletű, kellően megfizetett szakembergárdával rendelkezik. Az adatszolgáltatóink által jelzett információk szerint Vésztői Mihály, volt logisztikai vezető és kapcsolati köre ezen szempontoknak nem igazán felelt meg. A fent leírtakban ez jól látható volt, ezért úgy gondoljuk, hogy a cégnek a személyzet-kiválasztási rendszerét, és munkatársai ellenőrzését új, komolyabb alapokra kell helyeznie.

Ha nem is minden kétséget kizáróan, de mégis nagyon meggyőzően sikerült bebizonyítani, hogy Lovicki állt az ügy háttérében. A megszerzett tapasztalatai alapján egy új céget alapított, átcsábította a két nőt – Orbán Mariannt és Katona Mónikát –, majd Vésztőit hátrahagyta a PéCéSszysztemnél, hogy amíg tud, gyűjtsön információt. Amikor Vésztői mindent megszerzett, ő is felmondott, és csatlakozott Lovicki cégéhez.

A káté azért volt roppant hasznos ebben az ügyben, mert főleg Vésztőiről olyan alapos jellemrajzot alkotott, amely majdhogynem felért egy lehallgatott, kompromittáló telefonbeszélgetéssel közte és Lovicki közt. A magándetektív által a titkos adatbázisokból megszerzett adatok teljes egészében alátámasztották a kátézó által megtudottakat. Az ügy ezen része tehát lezárult, az értékelés végén írottakat a PéCéSszysztem tulajdonosa, Weiler Leó komolyan vette, és megbízta a magándetektívet egy operatív védelmi terv kidolgozásával, amely a következőképpen néz ki.

3.

OPERATÍV VÉDELMI TERV

I.

„Tűzfalak felhúzása”

A PéCéSszysztem Kft. biztonságos üzleti működésének kialakítása, illetve maximalizálása érdekében át kell világítani a gazdasági társaság jelenlegi vagyonzbiztonsági rendszereit, a

cég gazdálkodás-biztonságát (vezetésbiztonság, kockázatkezelés) és vagyonvédelmi rendszerét; kommunikációbiztonsági rendszereit, az információbiztonságot (informatikai biztonság, adatvédelem, iratbiztonság, nyílt és minősített iratkezelés, iratnyilvántartás stb.) és a külső kapcsolatok biztonságát; kockázatcsökkentő humán erőforrás gazdálkodását, s ezen belül különösen a személyzet kiválasztását.

II.

Biztonsági ellenőrzések

A PéCéSzosztem Kft. volt alkalmazottainak ellenőrzése során javasoljuk azok kapcsolataiként felmerült, bizalmas adatok birtokában lévő, illetve azokhoz hozzájutó alkalmazottak (tenderfelelősök) biztonsági ellenőrzését is soron kívül megkezdni.

Kockázatcsökkentő intézkedésként javasoljuk továbbá valamennyi olyan munkatárs személyzeti jellegű biztonsági ellenőrzését is lefolytatni, akik (1) üzleti titkok, illetve más bizalmas információk hordozói, vagy (2) a cégnél bizalmi, vezetői beosztást töltenek be.

E biztonsági ellenőrzések kiterjednek a munkatársak anyagi és egzisztenciális körülményeire, kapcsolati rendszerük felderítésére, illetve nem utolsósorban a céggel szembeni lojalitásukra, megbízhatóságukra, valamint minden olyan kérdés megválaszolására, amely az ügyvezetés fontos döntéseit elősegítheti.

III.

Támadólagos elhárítás

Amennyiben a fenti intézkedések tovább erősítik annak gyanúját, hogy a PéCéSzosztem Kft.-től bizalmas adatok, információk szivárognak ki, vagy valakik ezek megszerzésére töre-

kednek, operatív kombinációkat kell kidolgozni ennek elhárítására, melyek a következők lehetnek:

Először kialakítunk egy operatív csapatát, amelynek az a lényege, hogy a bizalmas információkat kiszivárogtató alkalmazott részére – ellenőrzött és dokumentált körülmények között – felkínáljuk a lehetőséget, hogy a bizalmas adatokat tartalmazó adathordozóhoz (irat vagy floppy) hozzáférjen, azt illegálisan sokszorosíthassa, s amikor ki akarja vinni a PéCéSzisztém Kft.-től, megszervezzük a tettenérését. Amennyiben az operatív csapat eredményes volt, úgy egy operatív játszma jön létre, amelynek során a PéCéSzisztém Kft.-nél, vagy annak környezetében felderített informátor leleplezésre, majd „visszafordításra kerül”. Ebben az esetben lehetőségünk nyílik a háttérben meghúzódó szervezet beazonosítására, ún. hírigényének és hírszerzési módszereinek megállapítására, majd dezinformációk célba juttatására is.

Az operatív védelmi terv szinte azonnali hatállyal életbe lépett. A magándetektív és a külön erre szakosodott cégek leellenőrizték a cég biztonsági rendszerét, amelyet a javaslatuknak megfelelően Weiler Leó át is alakított. Aztán a kiemelten kényes munkakörben dolgozókat ellenőrzés alá vetették, amelynek pozitív eredménye lett: nem találtak senkit, aki biztonsági szempontból veszélyt vagy kockázatot jelenthetett volna. A leendő alkalmazottak közül azonban többre azt mondták, hogy kockázatos lenne a felvétele, amely tanácsot Weiler szintén megfogadta, ugyanis a magándetektív – aki elhárítói múlttal rendelkezik – felhívta a figyelmét, hogy adott esetben az alkalmazott nem fog megfelelni a „C” típusú nemzetbiztonsági vizsgálaton sem.

Módszeres munkával sikerült Lovickiéktól visszacsábítani pár ügyfelet, a kár azonban még így is jelentős volt. A két cég most már kormányzati tendereken egyszerre pályázik, de ki tudja miért, rendre Weiler Leó cége nyeri meg ezeket.

SZIBÉRIAI KISTIGRISEK ÉS FÉTIS SZAKÜZLET MANHATTANBEN

– Most bemehet hozzá – intett az idős hölgy a bécsi irodában az asztal mögül a kanapén várakozó fiatalabb szőke nőnek, aki erre felállt, kisimította a szoknyáját, odalépett a súlyos faajtóhoz, kinyitotta, és belépett.

Az idős hölgy felrakta aranykeretes szemüvegét, fogta a könyvet, melyet a szőke nő adott neki, és nekiállt olvasni. Volt rá ideje, hisz az érdemi munkát már nem ő végezte. Ott voltak a fiatalok, akik lelkesen bonyolították a levelezést és a telefonokat, akik tárgyaltak, akik öltönyt viseltek, és akik hangosan beszéltek az otromba mobiltelefonjaikon. A hölgy lassan három évtizede állt a köztisztületnek és megbecsülésnek örvendő férfi alkalmazásában. Persze először ő is a levelezést intézte, meg telefonált, de a férfi rájött: még Bécsben is ritka kincs az a hölgy, aki a magyar mellett perfekt beszél németül, franciául, angolul és olaszul. Ennél azonban még fontosabb volt komoly megjelenése, ízléses és visszafogott öltözködése, a hangneme, ahogy politikusokkal és üzletemberekkel tárgyalt. A tartás és a neveltetés. Szülővárosában, Bécsben az angolkisasszonyok valóban mindent megtanítottak a hölgynek, akit a férfi 1971-ben vett fel. Előtte több irodában is személyi titkárként dolgozott, de egyiket sem szerette. Az emberek durvák voltak és harsányak, az illetet hírből sem ismerték. Az elmúlt évek alatt itt barátként bántak vele, ismerte a férfi minden hivatalos és nem hivatalos ügyét, minden üzletről tudott, diszkrét volt és megbízható. Négy éve nyugdíjba mehetett volna, de szerette vezetni a férfi titkárságát. A férje meghalt, egyetlen fiuk Amszterdamban élt, és ügyvédként dolgozott – nem látta okát, miért maradna otthon.

Itt legalább érdekes emberekkel találkozhat. Itt van például ez a kedves, szőke magyar nő, Farkas Viktória. Létrehozott egy alapítványt a vadállatok védelmében, és ehhez keres támogatókat. Egy hete beszéltek először telefonon. Viktória felhívta a férfi irodáját, hogy szeretne vele találkozni, és elmondani neki, mivel foglalkozik

az alapítványuk. Annyira megtetszett neki a fiatal nő lendületes, mégis udvarias fellépése, hogy beprézelte a férfi programjába. Viktória időben érkezett, és míg türelmesen várakozott, elcsevegtek a vadállatokról. Az idős hölgy nem volt állatbarát, de Viktória története a kis oroszlánokról meg tigrisekről meghatották. Őt igen, de a férfit nem fogja. Ezt már akkor tudta, amikor elintézte a találkozót a fiatal szőke nőnek. Pénzt itt nem fog kapni, maximum egy homályos ígéretet.

Belelapozott hát az egyik könyvbe. Nem volt túl szép kiadás, a címe azonban felkeltette a figyelmét. *Veszélyes örökbefogadás*. Arról szólt, hogy miként mentettek meg örökbefogadással két tigriskölyköt. A másik is tigrisekről szólt: *Tigrisszív* volt a címe. Nem nagyon tudott beléjük mélyedni, mert újra nyílt az ajtó, és Viktória lépett ki rajta.

– Hogy ment? – kérdezte az idős hölgy.

– Jól – felelte lelkesen Viktória. – Pénzt ugyan nem adott, de megígérte, hogy hivatkozhatok rá, ha máshol keresek támogatókat.

Az idős hölgy megigazította tökéletes, ezüstös hajkoronáját.

– Nem nagyon adnak pénzt? – kérdezte.

– Nem igazán – ült le Viktória. – Pedig nem magamnak akarom, hanem az állatoknak. Sok tigris- és oroszlánkölyök van, akiket az anyjuk nem táplál, és mi igyekszünk őket olyan családoknál elhelyezni, ahol megbízható, nagytestű, szoptató kutyák vannak.

– Milyen érdekes – csukta be az idős hölgy a könyvet. – Most is van ilyen?

– Ó igen – válaszolta Viktória. – Van két tigriskölyök, akiknek gazdát keresünk. Találtunk is valakit, de nem tudom, hogy a költségeket miből fedezzük.

Az idős hölgy szórakozottan rendezgette a dolgokat az asztalán. Végül benyúlt a fiókjába, és elővette a tárcáját.

– Mennyi pénzre van szükségük? – kérdezte a fiatal, szimpatikus Viktóriától.

– Ó, nem is tudom – pirult el a nő. – Talán ezer euróra. Az biztos elég lesz. Gyógyszerek, oltások, vitaminok, tápszer.

Az idős hölgy visszarakta a tárcáját a fiókba.

– De talán a feléből is ki... – kezdte Viktória.

– Ugyan, nem érdekes. Annyi pénz nincs nálam. De ha elkísér ebédelni, akkor kiveszem a bankból.

Viktória zavartan fogta a retiküljét.

– De bevételi pénztárbizonylatot sem tudok adni. Nincs nálam semmiféle papír – mondta.

– Ugyan már – legyintett az idős hölgy. – Majd elküldi a papírt postán. Jöjjön, menjünk ebédelni.

Amikor délután elváltak, az idős hölgy gondosan elrakta Viktória telefonszámát, és türelemmel várta a papírt a pénzeről. A postás azonban nem hozott semmilyen levelet Magyarországról. Amikor már két hónap is eltelt, az idős hölgy feltárcsázta Viktória számát. Géphang közölte vele: az adott számon előfizető nem kapcsolható. Az alapítvány mintha soha nem is létezett volna. A vadállatvédő Viktória nyom nélkül eltűnt. A létét a két könyvön kívül semmi sem igazolta.

* * *

A magán detektívvel az idős hölgy bécsi ügyvédje vette fel a kapcsolatot. Rögtön az elején hangsúlyozta: nem a pénz számít. Viktória becstelen módon visszaélt a hölgy bizalmával, amit nem lehet annyiban hagyni. Egyfelől vissza akarja szerezni a pénzt, másfelől pedig móresre akarja tanítani a csalót. Mert szerinte Viktória az. Az ügyvéd elmondta, hogy az alapítvány címére több levelet is küldtek, de azok mindegyike „címezett ismeretlen” bélyegzővel vissza-jött. Tehát meg kell találni Farkas Viktóriát, majd meg kell kérdezni tőle, mikor és hogyan hajlandó visszafizetni a kicsalt pénzt, ugyanis a jelek szerint az alapítvány sem működik. A nővel kapcsolatban összesen a két, általa írt könyvet tudják átadni, illetve a telefonszámot.

A magán detektív tájékoztatta az ügyvédet, hogy „a leves valószínűleg többé fog kerülni, mint a hús”, de azt a választ kapta: ügyfelének nem a pénz hiányzik, hanem elégtételt akar kapni azért, amiért Farkas Viktória aljas módon visszaélt a bizalmával. A magán detektív azt javasolta, hogy szakaszonként haladjanak. Ő folyamatosan

tájékoztatni fogja az ügyvédet a nyomozás állásáról, és majd közösen döntenek arról, hogyan – és mennyiért – tovább. A megbízót nem kellett leellenőrizni, mert az ő jóhiszeműségére maga az ügyvéd jelentett garanciát, az idős hölgy munkaadójáról nem is beszélve.

1.

ADATGYŰJTÉS MAGYARORSZÁGON

A nyomozás első részében nem vettem részt, hisz jóval a könyv megírása előtt indult, így jelentős mértékben idézek a magándetektív által készített összefoglaló jelentésből. A második részben már aktív szerepet játszottam, de itt is idézek az aktuális dokumentumokból. A eltűnt személy utáni klasszikus nyomozás szinte végig nyílt adatgyűjtéssel zajlott, kivéve egy fiatal, kubai származású nőt, aki már leplezett adatgyűjtést és meghallgatást folytatott.

A magándetektív kezébe vette a könyveket, és elindult. Először is elolvasta őket. A hiteles beszámolóként eladott történetek néha sajátos fordulatokat vettek, ezért első lépésben ennek ment utána:

Miután Farkas Viktória első könyve, a *Veszélyes örökbefogadás* az általa és egy Dávid keresztnévű állatgondozó által felnevelt három szibériai tigriskölyökről – Dámáról, Boriszról és Sidneyről – szólt, megkerestük a Budapesti Főváros Állat- és Növénykertjének állatorvosát, Dr. Haraszti Ödönt, aki a következőkről adott tájékoztatást.

Ismeretei szerint a Fővárosi Állatkertben úgy jó tíz évvel ezelőtt (Dr. Haraszti pontos adatokkal azért nem tudott szolgálni, mert abban az időben még nem dolgozott az állatkertben) születhettek a szóban forgó szibériai tigriskölykök, melyek gondozója Gyónyi Dávid volt, akihez akkor valóban bejárt – engedély nélkül – egy Viktória nevű hölgy. Gyónyi Dávid a vadállatok gondozásában meglehetősen felelőtlen volt, rendszeresen fogyasztott szeszest, mígnem ennek következtében

1996-ban súlyosan megsebesítette őt egy barnamedve, és ezért kirúgták munkahelyéről. Azóta semmit nem tudnak róla. A három tigriskölyköt pedig a Fővárosi Nagycirkusz vásárolta meg a világhírű Friedhoffer Endre állatidomár számára.

Ezt követően felvettük a kapcsolatot a Magyar Cirkusz és Varieté igazgatójával, aki készségesen arról tájékoztatott, hogy ők időnként vásárolnak vadállatokat az állatkertek szaporulatából, jól ismeri Friedhoffer Endrét, aki jelenleg is tizenegy tigrissel dolgozik, de a híres idomár nemrég átszerződött egy másik cirkuszhoz, és végül megadta Friedhoffer közvetlen elérhetőségét.

A megadott telefonszámon felhívtuk Friedhoffer Endrét, aki megerősítette, hogy valóban őhöz kerültek a szóban forgó szibériai tigrisek, hallott már Farkas Viktória könyvéről, de az abban leírtak nem fedik a valóságot, ugyanis a tigriskölyköket az ő szülei gondozták, amikor azok átkerültek az állatkertből a cirkuszba, továbbá az sem fedti a valóságot, hogy azokat háznál – egy budai villában – tartották. A vadállattartásra ugyanis igen szigorú szabályok vonatkoznak, melyek ezt a lehetőséget kizárják.

(Megjegyezzük, hogy az állatidomár által elmondottak igen meggyőzően hangzottak, valamint adataink szerint Friedhoffer bejelentett lakcíme Pesten, és nem Budán van.)

Az idomár által elmondottakkal ellentétben azonban egy, a neve elhallgatását kérő, volt állatkerti alkalmazott azt állította, hogy a szóban forgó kistigrisek egy ideig Budán, a XII. kerületben voltak egy magánvillában.

Mivel nyílt meghallgatásról volt szó, ezért mindenki tudta, hogy a magánдетектив milyen célzattal kérdezősködik, hisz egy percig nem titkolta sem a kilétét, sem a nyomozás célját. Az állatkerti alkalmazottak roppant szívesen segítettek, hisz Farkas Viktória az ő nevükkel is visszaélt, és saját céljaira használta fel őket. Az alkalmazott, aki nem adta a nevét, mindössze egy óvatos duhaj volt, de mind az Állatkertben, mind a Cirkuszban mindenki örömmel segített, amikor a magánдетектив elmondta nekik, hogy egy csalót keres.

Az alkalmazottól kapott információ alapján adatgyűjtést folytattunk Budán, melynek során a következőket állapítottuk meg.

Az Orbánhegyen, az állatklinikán elmondták, hogy évekkel ezelőtt egy közeli magánkastélyban tartottak egy tigrist, de a közelben lévő általános iskola és gimnázium bejelentése alapján a hatóság elkobozta az állatot. A megjelölt helyen megtaláltuk a kastélyszerű, magas kerítéssel és sövényrel körülvett épületet, ahová bejutni nem sikerült, azonban a környékbeli-ektől megtudtuk, hogy a villa korábban egy vállalkozó tulajdonában volt, aki tigrist tartott.

A férfi egyéni vállalkozóként régi, elhanyagolt műemléképületeket újít fel, majd azok értékesítésével foglalkozik, de felhívták a figyelmünket, hogy nem nagyon szereti, ha „szimatolnak utána”. A magánvilláról azonban mégis sikerült megtudnunk, hogy az ingatlant a férfi már eladta, és egy másik épületbe költözött, valahol Pest környékén.

Miután az adatszolgáltatók mindannyian egy tigrist emlegettek csupán, így a nyomozást ezen a szálon befejeztük.

Az egész nem tartott tovább két napnál. A magándetektív nem számított arra, hogy érdemi nyomra akad, így nem is csalódott. Annyit azért sikerült kiderítenie, hogy a fele sem igaz annak, amit Farkas a könyvében leírt. A nő a jelek szerint eleve a pénzre utazott, és nagyon ötletesen és előrelátóan írt egy könyvet kitalált kalandjairól a szibériai kistigrisekkel, hisz sokunkban automatikus tisztelet ébred e mondat hallatán: „Írtam egy könyvet.”

Farkas Viktória a másik könyvében, a *Tigrisszívben* – amelyben egy hímtigrist gondoz – ugyanúgy egy budai villát jelöl meg helyszínül, és írásában csupán egyetlen ellenőrizhető adatot közöl. Egy állatorvos nevét említi, aki egy alkalommal meggyógyította az Albert nevű kistigrist. Ezt az állatorvost állítólag Dr. Lónyai Zoltánnak hívták. Telefonon felhívtuk a Magyar Állatorvosi Kamarát, majd annak fővárosi szervezetét is, de Dr. Lónyai Zoltán egyik szervezet nyilvántartásában sem szerepel, tehát minden bizonnyal kitalált személyről van szó.

Végezetül felvettük a kapcsolatot a Duna-Ipoly Nemzeti Park zoológiai felügyelőjével, aki készségesen arról tájékoztott, hogy a kastélyban nevelt tigris esetéről ő is hallott korábban, de más ilyen esetről nem tud, és Farkas Viktóriáról, valamint a *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány*ról sohasem hallott. A budai hegyekben senki nem kért vadállattartásra engedélyt, de veszélyes állatok tartását a nemzeti parkok nem is engedélyezhetik.

Összegezve az eddig leírtakat, kijelenthetjük, hogy a Farkas Viktória könyveiben közöltek – különösen a vadállatok felnevelésével kapcsolatos állításai – valóságtartalma erősen megkérdőjelezhető.

Ezen kívül Viktória tehetségét mutatja az is, hogy a könyvben támogatóként közéleti szereplőket is megjelölt. Ha ebben is hazudott, legalább mert nagyot hazudni. Ha nem hazudott, akkor ügyesen visszaélt mások bizalmával (ismételten), és az ő nevükből képes volt saját magának kézzel fogható tőkét kovácsolni.

A következő út értelemszerűen a bíróságra vezetett, ahol az alapítványt bejegyezték. Ott az alapítók minden adatát nyilvántartják, és ennek elégnek kellett lennie ahhoz, hogy a magánдетektív a nő nyomára bukkanjon.

A Heves Megyei Bíróságon betekintettünk a *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány* iratanyagába, és megállapítottuk, hogy azt 1995. augusztus 10-én Farkas Viktória és fia, Kovács Rómeó, Egerszalók, Lenin utca 14. sz. alatti lakosok alapították, és az alapítvány székhelyét is ugyanerre a címre jegyeztették be.

Az alapítvány elnöki tisztét Farkas Viktória töltötte be, a kuratórium tagjai pedig az alábbi személyek voltak:

Gyónyi Dávid budapesti lakos (a fentebb már említett, részeskedése miatt kirúgott állatgondozó, aki lakcíméül a Fővárosi Állatkert címét jelölte meg), és

Sátrás János egerszalóki lakos (róla később még szó lesz).

Az alapító okirat szerint *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány* induló vagyona mintegy 10 ezer forint volt, ami a szervezet céljainak komolyságát igencsak megkérdőjelezi. 2002-ben az APEH kezdeményezésére, a Heves Megyei Főügyészség javaslata alapján a Heves Megyei Bíróság 2003. június 3-án töröltette az alapítványt a nyilvántartásból. A bírósági határozat az indoklásában kiemelte, hogy az alapítvány – egyébként nemes – céljainak megvalósulása vagyon hiányában lehetetlenné vált.

Nem csoda. Valószínűsíthető, hogy Viktória nemcsak az idős, bécsi hölgyet nyúlta le, hanem másokat is, de a magándetektív szerint a hölgytől kapott pénz kiemelkedően magas volt. Feltehető, hogy egy okos és rátermett csalóhoz híven másoktól kevesebbet kért, és még papírt is adott róla, amely szinte biztos, hogy hamis volt. A nő a Dávid nevű, nyilvánvalóan hamis címre bejelentett, részeges állatgondozón kívül alig hagyott maga után nyomot, és akiket átvert, azok vagy nem sejtették, hogy mi történt, vagy az összeg relatív alacsony volta miatt nem bajlódtak a rendőrségi feljelentéssel. Viktória azonban korántsem bizonyult olyan okosnak. A jelek szerint ugyanis el akart tűnni, de tartózkodási helyét ennek ellenére közzétette egy hivatalos iratban.

Az alapítványi iratok között felleltünk egy valószínűleg idén tavasszal kelt levelet, amelyet Farkas Viktória, mint a *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány* elnöke írt a bíróság részére. Viktória a levelében – különféle indokok alapján – arra kéri a bíróságot, hogy szüntesse meg a már amúgy sem működő alapítványát.

Farkas Viktória a levélben azt írja továbbá, hogy 1999 őszén házasságkötése miatt az Egyesült Államokba költözött, és egyben megadta kinti elérhetőségét is: a 00-1-917-555-8206-os telefonszámot. (Erről a levélről hiteles másolatot kértünk a bíróságtól, melyet jelentésünkhöz bizonyítékként csatolunk.) És egy címet is: Victoria Norton, 8th E 555, New York, NY 10019.

A bíróságokon az ilyen és ehhez hasonló iratok nyilvánosak, azokról másolatot is lehet kérni. Az iratokban természetesen benne volt minden Viktóriáról, amely adatokat a magán detektív le is ellenőrzött. Volt hát egy cím Eger mellett, amelyen el lehetett indulni. Irány Egerszalók.

Az alapítványi iratok tanulmányozását követően személyes adatgyűjtést végeztünk Egerszalók-Bányatelepen, a Tokaji u. 14. szám alatti családi háznál, a *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány* volt székhelyén, illetve Farkas Viktória és fia, Kovács Rómeó volt bejelentett állandó lakcímén, ahol az alábbiakat tudtuk meg.

A fenti Lenin utcai családi házat 1999 szeptemberében egy helybéli vállalkozó vásárolta meg özvegy Farkas Bélánétól, aki Farkas Viktória nevelőanyja.

A ház új tulajdonosa arról tájékoztatott, hogy ő hirdetés útján szerzett tudomást özvegy Farkas Béláné ingatlan eladási szándékáról, s úgy tudja, hogy Farkas Béláné, Farkas Viktória és Kovács Rómeó a lakás eladását követően Békéscsabára, Farkas Béláné nővéréhez költöztek.

A férfi elmondta továbbá, hogy a család elköltözését követően több hivatalos levél is érkezett Farkas Viktória és a *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány* részére, és egy alkalommal Egerből nyomozók keresték Viktóriát valamilyen családi ügyből kifolyólag.

Ezek szerint a nőnek valóban több áldozata volt, akik közül legalább egy feljelentette. Ezzel a rendőrség is képbe került. A magán detektív alaposan átgondolta, mit tegyen: érdemes-e a rendőrökkel felvenni a kapcsolatot? A ház új tulajdonosa szerint a nyomozók legalább egy éve jártak ott, tehát lehetséges, hogy a nyomozást már megszüntették. Ám ha mégsem, akkor sem valószínű, hogy a rendőrök egy ilyen kis kaliberű ügyben nyomoznának. A kapcsolatot egyelőre tehát nem érdemes felvenni velük, inkább azt kellene kideríteni, ki is ez a Farkas Viktória.

A kapott információk alapján környezettanulmányt végeztünk Egerszalókon Farkas Viktória személyére vonatkozóan, melynek során a következőket állapítottuk meg.

Nevezett 1963-ban született, az eredeti neve azonban Kocsi Erzsébet. Alsótekeresen és Karácsondon töltötte gyermekora egy részét két testvérével: nővérével, Máriával és húgával, Andreával. A három leánytestvér nagyon korán árva lett, miután édesanyjuk betegségben elhunyt, és édesapjuk néhány hónapra rá felakasztotta magát.

A gyerekek árvaházba, illetve intézetbe kerültek, ahonnan Kocsi Erzsébetet kb. 7 éves korában a Farkas család vette magához. Az örökbefogadott Erzsébet így került Egerszalókra, és kapta meg a Farkas Viktória nevet.

Erzsébet Egerszalókon járt általános iskolába, majd Egerbe, az ottani közgazdasági szakközépiskolába került, de onnan kicsapták. Nevelőszülei ezt követően egy egészségügyi szakiskolába írtatták be, de Viktóriát onnan is eltanácsolták rossz magaviselete és gyatra tanulmányi eredményei miatt.

Végül sikerült egy másfél éves gyors- és gépírói iskolát elvégeznie, de elhelyezkedni nem tudott – egyesek szerint nem is akart –, így a nevelőszülei, majd a megözvegyült Farkas Béláné, Mancika tartotta el továbbra is.

A faluban Viktóriát csaknem mindenki ismerte közvetlen, behízelgő és lehangoló stílusa miatt. Viktória már kislány korában is szeretett nagyzolni, állandóan füllentett, és becsapott mindenkit, akit csak tudott.

Farkas Viktória nagyon fiatalon ismerkedett meg férjével, a tiszafüredi Kovács Richárddal, akitől a Rómeó nevű gyermeke született 1980-ban. Házasságuk azonban tiszavirág életű volt, Kovács Richárd ugyanis három hónap után elhagyta családját. A rossznyelvek szerint Viktória elviselhetetlen természete miatt.

Viktória gyakorlatilag egyedül nevelte fel fiát, Kovács Rómeót, akivel továbbra is az időközben megözvegyült nevelőanyja nyakán éltek, Egerszalókon.

Kovács Rómeó – édesanyjához hasonlóan – az általános iskola befejezése után nem tanult tovább, és komolyabb mun-

kahelye sem volt soha. Viktóriával állítólag rendszeresen elszedték Farkas Béláné nyugdíját, illetve jelentős tartozásokat halmoztak fel, amelyek egy részét az özvegyasszonynak kellett visszafizetnie. Egyesek szerint Farkasnénak az egerszalóki családi házát is ezért kellett eladnia. Az idős Farkas Béláné jelenleg a nővérénél húzza meg magát Békéscsabán, egy kis lakásban, ahová sem Viktória, sem Rómeó nem mehetnek be.

Egerszalókon úgy tudják, hogy Farkas Viktória a fiával együtt az utóbbi esztendőkből rendszeresen járt Budapestre, de hogy a fővárosban mit csináltak, miből éltek és hol laktak, azt senki sem tudja. Pletykák terjedtek el róluk, hogy különböző neves személyiségekkel, művészekkel és politikusokkal voltak közeli kapcsolatban, és valaki tudni vélte, hogy Viktória hozzáment egy fiatal amerikai diplomatahoz, és az USA-ba költözött.

Amerikai diplomata. Egész érdekes kezdett lenni az ügy. Az első eredmények alapján tehát a szálak Amerikába vezettek. De ez még kevés. Mit csinál ott Viktória? Hogyan került oda? Amerikán belül pontosan hova?

A környezettanulmány befejezésekképpen személyesen kerestük fel lakásán, Egerszalókon Sátrás Jánost, a *Vadon Élő Állatok Védelmében Alapítvány* egyik volt kurátorát, aki Farkas Viktória gyermekkori barátja is egyben, és tőle az alábbiakat tudtuk meg.

Mielőtt ebbe belemennénk, érdemes átvenni a legendát, amelyet a magándetektív használt. Tudta, hogy Sátrás és Viktória közeli, szinte baráti kapcsolatban voltak. A magándetektív ugyan nem tudta, pontosan mi lesz a legendája, de egy dologban biztos volt: a férfi mindennek nézheti, csak éppen rendőrnek nem.

Amikor az idősebb férfi ajtót nyitott, a magándetektívnek kiváló legenda jutott az eszébe. Farkas Viktória rajongójaként mutatkozott be. Imádja a könyveit, mondta, és táskájába belenyúlva elő is húzta a két remekművet. Annyira megérintette őt az, amit Viktória leírt,

hogy el sem tudja mondani. Olyan szeretettel és odaadással gondozta az állatokat, hogy az szinte hihetetlen. És annyira megérintette Viktória lelkesedése és szerénysége, hogy elhatározta, segíteni akar. Kereste ő Viktóriát, de nem találta. Pedig fontos lenne, ugyanis pénzzel szeretné segíteni az ügyet. Sátras szélesre tárta az ajtót – és a szívét is a szimpatikus fiatalember előtt.

Farkas Viktória a fővárosban – a megjelentetett könyvei kapcsán – ismerkedett össze az Egyesült Államok Budapesti Nagykövetségén szolgálatot teljesítő amerikai fiatalemberrel, akivel 1999-ben vagy 2000-ben házasságot is kötöttek. Amikor a fiatal követségi tisztviselő szolgálati ideje lejárt, Viktóriával és Rómeóval együtt először New Yorkba, majd Washingtonba költözött. Sátras János az elmondottak alátámasztására számos fényképfelvételt és az Egyesült Államokból feladott képeslapot vett elő, melyek közül néhányat – kérésünkre – oda is adott. (A rendelkezésünkre bocsátott 8 db fényképfelvételt és az 1 db képeslapot eredetiben, bizonyítéként a jelentésünkhöz csatoljuk.) A fotókon Farkas Viktória és férje, valamint az egyikén Kovács Rómeó is szerepel, tipikus amerikai környezetben. A mellékelt, Kapitóliumot ábrázoló képeslapot Viktória írta és 2001. január 27-én adta fel Washington D.C.-ből, ahol állítólag boldogan élnek.

Hogyan került a detektívhez a nyolc fénykép és a képeslap? Egyszerűen. „Kaphatnék esetleg egy fényképet Viktóriáról?“, érdeklődött a szimpatikus fiatalember. Az idősebb férfi ekkor belenyúlt a ruhásszekrénybe, és elővett egy cipősdobozt, amely tele volt fényképekkel, levelekkel és képeslapokkal. Nézze csak meg ezeket nyugodtan, mondta Sátras, válasszon egyet, én addig főzök egy kávé. A férfi ezzel felállt, és kiment a konyhába, a szimpatikus fiatalember pedig villámgyorsan átnyalazta a képeket, és a legjobbak közül hetet beletömött a táskájába, majd a képeslapot is melléjük csúsztatta. Amikor Sátras visszajött, a magándetektív a kanapén hátradőlve a fényképeket nézegette, végül kivett egyet. Viktória arcán hatalmas mosollyal egy autó motorháztetején ült. „Ezt akkor elvi-

hetem?”, kérdezte ártatlan arccal a szimpatikus fiatalember. Hát persze, hangzott a válasz.

A lefolytatott magánnyomozásunk során sikerült az eddig ismeretlen helyen tartózkodó Farkas Viktória nyomára bukkanni, és erre vonatkozóan kétséget kizáró bizonyítékokat is beszerezni.

Megállapítottuk továbbá, hogy Farkas Viktóriának és az alapítványának, továbbá a fiának, Kovács Rómeónak a tulajdonában sohasem volt jelentősebb értéket képviselő ingó-, illetve ingatlanvagyon (gépjármű, értékes vadállat, valamilyen üzlet-rész, örökség, rendszeres jövedelem stb.), jelenleg azonban – az amerikai férje révén, és ahogy az a beszerzett fotókon is jól látható – kifogástalan jövedelmi viszonyok között él az USA-ban.

A nyomozás mindent kiderített, amit csak lehetett: lakcímén nem tartózkodik, cége nincs, az alapítványt a bíróság törölte, kocsija és ingatlantulajdona nincs. A környezettanulmányból minden kiderült, ami fontos. Van telefonszám, van egy feltételezhető lakóhely (Washington vagy New York), és mindez elég sokba került. Az idős hölgytől Farkas Viktória roppant ügyesen körülbelül 260.000 forintot csalt ki, az eddigi nyomozás pedig durván 150.000 forintba került. Azt pedig az előzőekben már láttuk, hogy egy magándetektív Amerikában 100-125 dolláros óradíj alatt még a telefonkönyvet sem hajlandó felütni. A magándetektív tehát mindent leírt, amit eddig megtudott, átadta az ügyvédnek, aki továbbította a jelentést az idős hölgynek Bécsbe, azzal a kérdéssel, hogy tegyenek-e további lépéseket. A válasz lakonikus volt: találjuk meg Viktóriát. Akkor pedig nem maradt más, mint egy amerikai magándetektív felfogadása, aki az ügy ottani szálait elvarrja.

2.

AZ AMERIKAI KAPCSOLAT

Az interjúk során az egyik legsegítőkészebb magándetektív Skipp Porteous volt, aki Manhattan szívében, az Empire State Buildingben székel, így amikor ennél a pontnál bekapcsolódtam a nyomozásba, és a magándetektív amerikai kapcsolatot kerestem, először hozzá fordultam. Az eredetileg seriffhelyettesként kábítószeres bandákba beépült, majd oknyomozó újságíróként dolgozó Skipp tapasztalt, öreg róka, aki természetesen nagyon szívesen mondott igent az emailben felajánlott megbízásra, amelyet ekképpen foglaltunk össze: Derítse ki,

1. Mióta él Farkas Viktória az Egyesült Államokban, és mi a státusza a bevándorlási hivatalnál?
2. Mi a címe és a telefonszáma?
3. Ki a férje? Valóban diplomata, vagy esetleg névházasságról van szó?
4. Ki a férje? Teljes név, cím, telefonszám, munkahely.
5. Dolgozik Viktória? Ha igen, akkor hol? Van rendszeres jövedelme?

Másnap megérkezett Skipp válasza:

Óradíjunk \$125, ami soknak tűnhet, de egy óra alatt sok mindent meg tudunk csinálni. Az egyetlen, ami gondot jelenthet, az a célszemély munkahelye. Nincsenek olyan adatbázisaink, amelyek ilyesfajta információkat tartalmaznak, ezért vagy követnünk kell a célszemélyt, vagy valakitől meg kell tudnunk. Erre a legegyszerűbb mód a telefon: valamiféle felmérés ürügyén felhívjuk őt, és kikérdezzük. A megbízás összege \$250-400 között lenne.

A magándetektív lefutotta a kötelező kört a megbízó ügyvédjével. Amikor zöld lámpát kaptunk, elküldtem Skippnek a rendelkezésre álló információkat.

1. A bírósághoz benyújtott levélben közölt telefonszámot: 1-917-555-8206, és a címet: 8th E 555, New York, NY 10019

2. A fotókat, melyeket Sátras János adott át. Az egyik fotón Viktória egy autó motorháztetején ül, amelynek New York-i rendszáma a következő: CZT-796. Egy másikon Rómeó volt látható egy ház előtt. A harmadik Viktóriáról készült Manhattanben, a háttérben egy utcanevtábla, rajta: 15. utca. Valamint egy szintén Sátrasnak küldött képeslap, amelynek ez volt a szövege: „Szia Jancsi, Üdvözlétünket küldjük új otthonunkból, a csodálatos és elegáns Washington D.C.-ből. A férjemet jelenleg ide szőlította a hivatali munkája. Nagyon boldogok vagyunk itt. Viktória és Rómeó.” A lapot a bélyegző szerint 2001. január 27-én adták fel Washingtonban.

Nem sok, de nem is kevés. Annyit sejtettem, hogy Viktória tudatosan hinti a port, hisz a 917-es körzetszám manhattani. Persze ez nem zárja ki azt, hogy valóban a fővárosban élnek, bár a fényképek mindegyike Manhattanben készült.

Skipp gyorsan válaszolt:

Köszönöm az információt. Szerintem lépésenként kell haladnunk. Először megállapítjuk Viktória tartózkodási helyét. A nyomozás ezen része \$250-ba kerül. Ezért az összegért megállapítjuk a lakhelyét, telefonszámát, munkahelyét (ha van), és társadalombiztosítási számát (ha van). Ha egyéb más információra bukkanunk, akkor természetesen csatolom. A \$125-ös óradíj éppúgy vonatkozik Viktória felkutatására, mint a férje megtalálására.

Amerikában gyakorlatilag egyetlen szövetségi szintű adatbázis létezik, ez pedig a társadalombiztosítási szám. A Social Security Number (rövidítve SSN) az állampolgároknak alanyi jogon jár, de az ideiglenesen ott tartózkodóknak már nem. Ezt kérvényezni kell, és a hatóságok csak alapos indok (munkavállalási engedély, diákvizum stb.) alapján adják ki. Ez a kis kártya a számsorral jelenti a belépőt az ottani hivatalos élethez.¹⁷ Enélkül nem lehet bankszámlát nyitni, jogosítványt szerezni, sőt még a telefontársaságok és az áramszolgáltatók is kérik. Élni enélkül is lehet, de igen nehéz. Némi ügyességgel persze minden megoldható és kijátszható: így tett Viktória is, ugyanis, mint kiderült, neki nem volt társadalom-

¹⁷ Az azonosító 9 számjegyből áll, amelyek közül az első három a kibocsájtás (legtöbbször a születés) helyét jelöli, a középső kettőnek nincs jelentősége, az utolsó négy pedig egy egyszerű, növekvő sorozatszám.

biztosítási száma. Viszont a telefonszám hasznosnak bizonyult. Skipp annyit kiderített róla, hogy feltöltőkártyás mobilszám, és fel is hívta. Egy bolt válaszolt a SoHóban lévő Christopher Streeten.

Először is a cím a 8. utcában, amit megadtatok, hamis. Ilyen cím Manhattanben nincs. Ezután elmentünk a megadott címre, de nem a First Gifts nevű ajándékboltot találtunk ott, hanem egy New York Essentials nevű üzletet, amely főleg meleg férfiaknak árul szexuális játékszereket és kiegészítőket. Körbenéztem a boltban, ahol egy fiatal fehér, három ázsiai és egy fekete alkalmazottat találtam. Egy profilba vágó termékeket gyártó cég képviselőjének adtam ki magam, és szoba elegyedtem Viktória fiával, aki megadta az anyja telefonszámát, de nem érdemes felhívnom, mondta, mert Viktória jelenleg éppen külföldön tartózkodik: árut szerez be a boltnak.

Megállapítottuk tehát, hogy Farkas Viktória a következő címet használja: 74 Christopher St, New York NY 10014. Péntek este egy kollegám ment el oda, és beszélgetni kezdett Rómeóval, aki most már azt is letagadta, hogy ismerné Viktóriát. Rómeó egy húszas éveinek közepén járó meleg férfi, akitől a kolléga megkérdezte, honnét származik. „Magyarországról” - felelte.

Azt nem tudjuk, miért tagadta le, hogy ismeri Viktóriát, csak sejtjük, hogy a nő gyanakszik. Kaptam tőle egy prospektust, benne egy telefonszámmal. Felhívtam. „New York Essentials” – szólt bele egy férfi. Én a „First Gifts” nevű boltot kerestem, mire a férfi felvilágosított, hogy az már megszűnt. Helyette volt a „Second Gifts”, majd a „New York Essentials”. A jelek szerint a boltot több néven is ismerik.

Utánanéztük az autó rendszámának, amelynek a motorháztetején Viktóriát lefényképezték. A kocsit egy 1999-es szürke Chrysler. A rendszámtábla alapján megtudtam, hogy az autó tulajdonosa egy bizonyos Elaine Gonzales, aki New York állam északi részén, Rochesterben él. A nő 1956-ban született, és úgy látom, semmi köze sincs Viktóriához.

Mellékelek egy írást magyarul. Az interneten találtam. Nem tudom, mi áll benne, de Viktóriáról és Rómeóról szól, az biztos.

Erre én is rákerestem, és a következő cikkekre bukkantam, amely egy internetes újságban jelent meg, 2000 augusztusában. Ugyan nem sok mindent tudtunk meg belőle, de érdekes adalék a történethez.

VIKTÓRIA ÉS RÓMEÓ

Egerszalók, Los Angeles

Történetünk szereplőit – bár összetartoznak: anya és fia – külön-külön már megismerhették olvasóink. Viktória az, aki kislánykorában fejébe vette, hogy ha megnő, tigriseket nevel. S míg a valamikori ötévesek közül végül meglehetősen kevesen lesznek mozdonyvezetők, addig Viktória megvalósította álmát. Valóban nagymacskákat gondozott, de nem a Fővárosi Állatkertben, hanem egy budai villában.

Rómeó fiú létére a Barbie-babákkal szeretett a leginkább játszani. Nagymamájával ruhákat varrt azoknak, és már kislányként eldöntötte, hogy divattervező lesz. Ez utóbbi álmom első hallásra talán nem tűnik oly merésznek, mint amilyent az édesanyja dédelgetett, ám a fiú nem a Budapesti Divatintézetbe akarta beverekedni magát. Azt tűzte ki célul, hogy meghódítja Amerikát, és ott olyan nevet szerez a szakmában, hogy ámul majd a világ. Miután Viktória „kinőtte” a csíkos bundásokat, a velük töltött időkről két, fotókkal gazdagon illusztrált, az állatbarátok körében méltán sikeres könyvet írt. Ezzel, mondhatni, „kipipálta” a gyerekkori ábrándot. De hát vágyak nélkül hogyan is lehetne élni? Így aztán ő is megcélozta Amerikát. Fantáziája végtelenül színes, ráadásul élvezetesen fogalmaz, ezért ő íróként szeretne ismertséget szerezni.

Akik annyira akarnak valamit, mint ők ketten, azoknak nem lehet, hogy ne teljesüljön a kívánságuk. Farkas Viktória és fia, Kovács Rómeó elköltözött Egerszalókról az USA-ba. Az asszony férjhez ment, és most már mint Victoria Norton jelentette meg harmadik könyvét. Az írás 1999-ben New Yorkban került a kirakatokba, és a napokban Magya-

rorszagra is eljutott. Ez alkalommal egy horrortörténettel lepte meg az olvasókat, Frankenstein háza címmel. Az ötletet a Los Angeles-i Vámpír bár adta, ahol ők is részt vehettek egy vámpírtalálkozón. A könyv hátlapján, a mosolygós író fényképe mellett ezt olvashatjuk: „Bűntény, misztikum, borzongás. Ezzel a három szóval jellemezhető Viktória Norton könyve, amely a pszichohorror ördögös elemeiből építi fel könyörtelen és rejtélyes világát, ahol a Sötétség erői uralkodnak. Minden időben felejthetetlen olvasmány” – írta a Santa Monicában élő kiadó, Jimmy Rhoades.

S míg „anyu” a számítógép klaviatúráján zongorázott, addig Rómeó Betsey Johnson divatiskolájában tanult, ahol példaképe, Vivienne Westwood is adott órákat. Szeptembertől pedig egy kétéves művészeti iskolában tanul tovább. Az USA-ban tervezett ruháit híres emberek viselték az Ever Blue-n. Most, hogy a vakációra hazalátogattak, Viktória kiadta a könyvét, Rómeó pedig felvette a kapcsolatot a budapesti Brokát Divatházzal, ahol szívesen fogadták modelljeit. Több divatbemutaton is szerepeltek ruhái, amelyek valóban nagyon szépek.

Számomra megfoghatatlan, hogy ha odakinn, mármint az Egyesült Államokban fut a szekerük, miért fontos nekik az, hogy itthon is forogjon a nevük. Lehet, hogy a magyarázat pofonegyszerű: ilyenek az igazi sztárok. Akkor érzik jól magukat a bőrükben, ha minél többen ismerik és szeretik őket.

Halmosy Edit

Az egri honlapon megjelent cikkben sok minden rímelt azzal, amit a nyomozás kiderített. Viktória az újságírónőt is alaposan félrevezette, hiszen a tigrisfelnevelős sztoriból semmi sem igaz. Viktória ismét könyvet írt volna? Ez érdekes, hiszen nem leltem nyomát annak, hogy a könyv magyarul megjelent volna, de Santa Monicában (sőt az Egyesült Államokban) sincs olyan kiadó, amelynek a vezetőjét Jimmy Rhoadesnek hívnák. Úgy látszik, Viktória ismét a port hintette, még hozzá nagyon profin. Amikor Skippnek megírtam a cikk tartalmát,

lakonikusan ennyit válaszolt: „Nem vagyok meglepve. A divatszokmában sok a meleg. Rómeó ráadásul egy meleg szexboltban dolgozik.”

Skippp nem adta fel, mert tudta, hogy Viktóriához a kulcs Rómeó, így egy munkatársa, a kubai származású Constance ismét látogatást tett a boltban.

Constance fél tizenkettőkor ért oda. Rómeó éppen a négy lakattal rögzített vasajtót nyitotta ki. A bolt időközben megint nevet váltott. Először „First Gifts” volt, aztán „Second Gifts”, majd „New York Essentials”, végül „New York Fetish”. Constance egy manhattani magazin munkatársaként mutatkozott be neki, és elmondta, hogy a meleg szubkultúra hátszágáról ír riportot. Rómeó készségesen elmondta Constance-nak, hogy Queensben él, de a barátjával az 57. utcába akarnak költözni. Azt is elmondta, hogy régebben Londonban is élt. Constance nem tudott meg többet, de vett egy pár szexi neccharisnyát.

Ekkor úgy látszott, hogy Skippp nyílt és leplezett adatgyűjtése, illetve leplezett meghallgatásai sehova sem vezetnek. Volt egy cím, egy mobilszám, de Viktóriához nem kerültünk érdemben közelebb. Ekkor jelentkezett a megbízó. Mindannyiánk előtt ismeretlen okból Viktória küldött neki egy képeslapot Hollywoodból, amelyben szeretettel üdvözölte őt, és megírta az új telefonszámát: 1-347-555-9393. Csak arra tudtunk tippelni, hogy Viktória úgy érezte, szorul körülötte a hurok, és ismét tévútra akarta vinni a nyomozást. A számot azonnal elküldtem Skipppnek.

A telefonszám egy New Yorkban vásárolt mobilkártyáé. Sem előfizetőt, sem címet nem tudunk kapcsolni hozzá, de amikor felhívtuk, a hangpostája jelentkezett. „Victoria Norton”-ként kérte, hogy hagyjunk üzenetet. Mi ehelyett feltörtük a hangposta kódját, és lehallgattuk az üzeneteket.

Ez azért így túl egyszerűnek hangzott, ezért rákérdeztem Skippre, ugyan már pontosítsa, hogyan is törték fel a postafiók kódját. Mint kiderült, ebben semmi trükkös nem volt, mindössze türelemre volt szükségük, ugyanis a legtöbben könnyen megjegyezhető számot

választanak jelszóként: saját maguk vagy egy szerettük születési dátumát, a társadalombiztosítási szám egy részét, azaz egészen triviális kombinációkat. És mivel a rendszer nem tiltja le a rossz próbálkozások után a hozzáférést, ezért annyit babrálhattak vele, amennyit csak akartak. A jelek szerint kedvük és idejük is volt.

Tegnap valaki felhívta, és magyarul hagyott neki egy üzenetet. A nevét nem mondta meg. Az üzenetet lefordítottuk: a férfi csak annyit mondott, hogy Viktória hívja fel őt. Másnap éjjel egy George nevű férfi hívta. Azt akarta tudni, Viktória hogy van.

Közben az egyik kollegám közvéleménykutatóként felhívta őt, és elbeszélgetett vele. Annyit sikerült megtudnia, hogy Viktória valóban férjhez ment egy Norton nevű férfihez, és jelenleg Nyugat-Hollywoodban él.

Másnap Constance hívta fel Viktóriát egy bizonyos szexuális játékszer kaliforniai forgalmazójaként. Azt kérte tőle, hogy hadd küldjön neki termékmintát. Viktória megsejthetett valamit, mert arra kérte Constance-ot, hogy másnap hívja fel a fiát New Yorkban, majd ő megadja a címét Kaliforniában. Különben is, ő most nem ér rá, mert két hétig Las Vegasban van.

Szerdán felhívtuk hát Rómeót, de amikor meghallotta, hogy az anyjával kapcsolatban keressük, lecsapta a kagylót. Nagyon ígéretesnek látszott a dolog, de azt hiszem, zsákcúba jutotunk. Viktória nem akarja, hogy megtaláljuk, a fia pedig mindenben segít neki.

Magyarországon viszonylag nehéz eltűnni. Kicsi az ország, mindenki ismer mindenkit, az ember adatait országos szinten több helyen is nyilvántartják. Hacsak az ember nem rendezi meg a saját halálát, vagy nem vesz egy új személyazonosságot magának (ami egyáltalán nem olyan nehéz), akkor szinte képtelenség eltűnni – és eltűnve is maradni. Pár hónapra még könnyű kámforrá válni, de hosszabb időre már sokkal nehezebb.

Amerika ezzel szemben egészen más. Most már 280 millió ember él az államokban, az ország pedig hatalmas. Egyszer egy ügyvéd Philadelphiában azt mondta nekem: „Ha rendesen visel-

kedsz, és nem csinálsz bajt, akár az egész életed leélheted úgy, hogy soha senki nem tudja meg, ki vagy.” Ott tehát el lehet tűnni, és úgy is lehet maradni.¹⁸ Számos kézikönyv jelent meg, melyek ezeket a trükköket és technikákat ismertetik, és némi kitartással és fantáziával valóban el lehet tűnni nyomtalanul. Még egy amerikai állampolgárnak is, hát még egy félillegálisan ott tartózkodónak. Sőt még új személyazonosságot is relatíve könnyen lehet kreálni. De ezzel sem kell bajlódni, hisz egy új élet kezdéséhez nem kell más, mint egy, az (új) nevünkre szóló telefon- vagy villanyszámla. A társadalombiztosítási szám hiánya szintén megoldható, ugyanis a jeget csak egyszer kell megtörni, legyen az egy bank, a telefontársaság vagy az áramszolgáltató. Mindössze egyetlen segítőkész alkalmazottat kell találni, és máris sínen van az ember. A nagyobb városokban ez nehéz, de „vidéken” sokkal könnyebb. Míg Philadelphiában tb-szám nélkül nem lehet jogosítványt szerezni (jogosítvány nélkül meg tb-számot), addig Texasban egy laminált azonosítókártya elég ahhoz, hogy jogosítványunk legyen, ami alapján a tb-szám megkérése gyerekjáték. Sokakat alkalmaznak feketén, a fizetést csekken kapja az ember, amelynek a beváltásához még bankszámla sem kell, hisz szinte minden sarkon van egy csekkeket készpénzre váltó „szakbolt”.

Viktóriának tehát nem volt nehéz dolga. Nem akarta, hogy megtalálják. Ehhez pedig nem kellett más, mint a fia személyében egy segítőtárs, meg pár kártyás telefon. Ennyi. Ezt a magán-detektív el is mondta a megbízó ügyvédjének, aki addigra már több mint \$500-t elköltött Viktória felkutatására. Persze meg lehetett volna találni a nőt, de az aránytalanul nagy költséget jelentett volna, és akkor sincs garancia arra, hogy visszafizeti a pénzt, amelyet kicsalt. Akkor hát abból kell dolgozni, ami van.

Az ügyvéd egy hét múlva ismertette, mit fog tenni. Küld egy fel-

¹⁸ Greg Fallis magánnyomozó így fogalmazta meg 1989-ben megjelent *Be Your Own Detective* című könyvében azt a négy tényezőt, amelyet egy eltűnt személy utáni nyomozás során figyelembe kell venni. 1. *Senki sem él vákuumban.* Mindenkinek vannak ismerősei, rokonai, barátai, kollegái, akik által kötődik egy helyhez. 2. *Mindenki a szokásai rabja.* Persze az eltűnés okától és módjától függetlenül különböző mértékben, de fontos, hogy mennyire képes az ember maga mögött hagyni a szokásait. Milyen típusú kocsi vezet, milyen újságot olvas, mi a hobbija stb. Ezek gyakran mindennél jobban elárulják a magát véglegesen eltűntnek hitt embert. 3. *Az emberek csak nagy nehezen adják fel a kötődéseiket.* Itt nem feltétlenül emberi kapcsolatokra kell gondolni, hanem például politikai hovatartozásra, vallásra, kedvenc sportcsapatra. 4. *Kevesen tudják kivonni magukat a bürokrácia szorítása alól.* Ha az ember egyszer belekerül a rendszerbe, gyakorlatilag képtelenség eltüntetnie a nyomait. Mindenkit nyilvántartanak akár állami szinten, akár a lakásbérleti szerződésben, akár az újságelőfizetése kapcsán. Ezeket a nyomokat lehetetlen kitorölni. Ezért kell az új személyazonosság.

szólító levelet Viktóriának a manhattani Christopher Streetre, és arra kéri az amerikai magánnyomozót, hogy miután vélhetőleg megérkezett a levél, tegyen egy látogatást Rómeónál, mintegy nyomatékossítva a levélben foglaltakat. Kiadhatná magát mondjuk egy bevándorlási nyomozónak, javasolta a magándetektív.

Megkérdeztem Skipptól, mit szól az ötlethez. Örömmel benne volt, s250-et kért. Arra azonban figyelmeztetett, hogy hivatalos személynek nem adhatja ki magát. De van egy ötlete. Egyidőben küldtük el a levelet Viktóriának és Skippnek, hogy a magánnyomozó tudja, mikor kell akcióba lépni. Azt gondoltuk, hogy mire Skipp megkapja a levelet, addigra Rómeó is kézhez vette az övét.

Ma délután negyed egykor elbeszélgettünk Rómeóval. Elmondtuk neki, hogy lassan egy éve nyomozunk utána, és tartjuk megfigyelés alatt, mert az anyjának van valami elintézetlen ügye Magyarországon. Megkérdeztük tőle, hogy emlékszik-e arra a kedves újságírónőre, aki pár hete elcsevegett vele. Természetesen emlékezett. Amikor elmeséltük neki, hogy a nő nekünk dolgozik, a fiú láthatóan megrendült. Ekkor tájékoztattuk arról, hogy a megbízónk azt akarja: jelentsük be őt az adóhivatalnál és a bevándorlásiaknál. Mert illegálisan van itt, illegálisan dolgozik, nem fizet adót. Ettől még jobban megrendült. De mivel olyan kedves és szorgalmas fiatalembernek látszik, ezért ha rendezi az ügyet, akkor eltekintünk a bejelentéstől. „Két héten belül elrendezünk mindent” – mondta végül Rómeó sápadtan.

Egy hét múlva Viktória dühösen hívta fel a megbízót. Követelte, hogy hagyják abba a fia és az ő zaklatását, mert ő senkinek nem tartozik semmivel, senkitől nem csalt ki egy fillért sem. A megbízó végighallgatta, majd végül csak annyit mondott, hogy nem tudja, Viktória miről beszél, de örül, hogy hívta, mert ideje lenne visszaadnia a pénzt, amelyet kicsalt tőle. Viktória lecsapta a telefont. Ez már az ügyvédet is felbosszantotta. A magándetektívvel egyeztetve úgy döntött, hogy egy újabb felszólító levelet küld Viktóriának. A levelet pedig Skipp egyik emberének kellene kézbesítenie.

Ma délután kivittük a levelet. Egy nagydarab, kopaszra borotvált, fekete srác ment el Rómeóhoz. Ken ráadásul nem is szereti a meleget. Átadta neki a borítékot, és megkérte, hogy figyelmesen olvassa el, mi áll benne. Ha esetleg nem ért valamit, akkor ő szívesen segít.

Ken másnap még beugrott, és megkérdezte, sikerült-e elolvasnia a levelet. Magával vitt még egy srácot az edzőteremből. Rómeó sápadtan mondta: „Minden egyes szót megértettem.”

Szóljatok, mi lett a vége.

Szoltunk. Farkas Viktória az ezer Eurónak megfelelő összeget távirati úton elküldte a megbízónak.

A CSALÓAUTOMATA

A zöld Iveco kirakta az indexet, majd befordult balra, a veszprémi villamossági nagyker raktára elé. A sofőr intett a kamerának, a nehéz vasajtó kinyílt, a teherautó betolatott. Két raktáros bukkant elő az egyik ajtó mögül, az egyik elvette a szállítólevelet, a másik pedig bement a raktárba egy békáért. Komótosan lepakoltak, a szállítólevelet aláírták, és éppen szóba elegyedtek volna a sofőrrel, amikor a kapun túlról egy fiatal lány kiáltott feljűk.

– Hahó! Jónapot!

A raktárosok lassan odafordították a fejüket, és az egyikük már majdnem megkérdezte, miben segíthet, amikor a sofőr visszakiáltott neki: – Megyek már. – Azzal beült az Iveco volánja mögé, indított, majd kihajtott az udvarról. A kapu előtt, a parkolóban egy zöld Peugeot Partner állt, hátsó két ajtaja nyitva, és két lány támaszkodott mosolyogva a kocsinak. A sofőr megállt mellettük, a motort járva hagyta, leugrott a vezetőfülkéből, pont a két lány elé. Sapkáját feltolta a homlokára, ahogy végigmérte őket. Az egyik vörösés hajú volt, vékony, széles mosollyal és formás fenékkal. A másik kicsit magasabb, szőkésbarna hajú, egy picivel teltebb, de láthatóan kisportolt, és legalább tíz évvel idősebb a vörösnél.

– Maguk jöttek ezért a nagy dobozért? – kérdezte tőlük a teherautó platójára bökve. A szőkésbarna lány bólintott.

– Mi jöttünk. Segítesz felrakni a kocsira?

A sofőr megrázta a fejét.

– Nem valami könnyű a doboz. De ha kértek egy békát a srácoktól, akkor szívesen segíték.

A vörös hajú lány odalépett a kapuhoz, és megint bekiáltott.

– Halló!

A raktárosok kidugták a fejüket.

– Tudnának segíteni? Kéne egy béka, mert nem tudjuk berakni a Peugeot-ba a dobozt.

A két fiatal férfi egymásra nézett, vállat vontak, kinyitották a kaput, és egy emelővillás elektromos békát maguk után húzva csat-

lakoztak a lányokhoz, akik továbbra is bájosan mosolyogtak rájuk. Éppen nekiveselkedtek volna leszedni a dobozt, amikor egy francia rendszámú, fehér Volvo 740-es gurult be a parkolóba. Egy ötven körüli, alacsony, erősen öszülő férfi pattant ki belőle. Szakadt farmert viselt, hasán feszült a pulóver. Egy szót sem szólt, csak fejével biccentett a szőkésbarna lány felé. A raktárosok vállat vontak, a sofőr leeresztette a platót, rajta a dobozzal. A raktárosok felrakták a békára, eltolták a kocsihoz, ahol megragadták a durván másfél méter magas dobozt, és bebillentették a Peugeot-ba. A sofőr elővette a szállítólevelet, és a lányok felé nyújtotta.

– Itt kéne átvenni.

A vörös hajú lány vette el tőle, mert a szőkésbarna lány és a férfi a kocsiiban matattak.

– Még szerencse, hogy elcsíptünk. Futhattunk volna utánad egészen Pápáig – mosolygott a raktárosra, aztán elvette a szállítólevelet, ráírta a személyi számának első hét számjegyét, majd takaros kis betűkkel aláírkantotta a nevét: Horvát Éva. A sofőr nem kért semmiféle igazolványt a lánytól, se bélyegzőt a cégtől, de azért – persze már teljesen feleslegesen – megkérdezte.

– Ti vagytok a Koffein Automata Kft.?

– Persze – mosolygott a lány. A raktárosok eközben visszabaktattak a kapun túlra, és a távolból figyelték a többieket. Az egyik unotlan bagózott, a másik a körmét nézegette.

A két lány odalépett a Volvóhoz, a szőkésbarna elővette a slusszkulcsot, Éva beült mellé. A szőkésbarna lány magabiztosan tolatott ki a Volvo kombival a parkolóból. A város felé hajtottak el. A francia férfi beült a Peugeot-ba, indított, kitolatott, majd a körgyűrű felé indult. A sofőr az órájára nézett, biccentett, aztán ő is elment. A feladatot végrehajtotta: a csomagot leszállította, mehetett tovább a dolgára.

Az udvaron történt eseményeket a biztonsági kamerák mindvégig rögzítették. A portásként dolgozó asszony, aki egyben telefonközpontos is volt, leírta az ügyeleti naplóba a történeteket, majd felvette a telefont, és magához hívta a két raktárost. Szokatlan dolog, hogy egy cégnek érkezett árut ne a cég telephelyén vegyenek át, de volt már rá példa. A két raktáros megintcsak vállat vont: ők csak segítettek két, csinos és fiatal lánynak.

Ahogy a sofőr rákanyarodott a Jutasi útra, elővette a mobilját, és tárcsázta a központot.

– A belga árut átvették.

* * *

A titokzatos csomagban a belga cég új fejlesztésű forróital-automatája volt. Miután a csomagot átvették Veszprémben, a megrendelő Koffein Automata Kft. köddé vált. A nemzetközi piacon is jegyzett belga cég több emailt is írt, többször hívta a megadott számokat – eredménytelenül. A Koffein Automata nevű cég eltűnt, mintha soha nem is létezett volna.

A kapcsolatfelvétel a magándetektívvel emailen történt. Elküldték a rövid tényvázlatot, és képviselőjükkel egy magyar ügyvédi irodát bíztak meg. A belgák szerették volna tudni, ki áll a csalás mögött. Nem is az automata értéke zavarta őket, hisz a berendezés alapvetően egy tesztelő gép volt, amelynek sok hasznát nem vethették a csalók. Viszont átvették őket, és legyen egy cég bármilyen nagy, legyen bármekkora a forgalma, senki sem szereti, ha lopnak tőle.

1.

ADATGYŰJTÉS

A belgák átadták a teljes levelezést, valamint az összes adatot, amely a rendelkezésükre állt. Ezek között volt két telefonszám, amelyen a magyarokat hívták, egy cégnév, egy telephely, valamint egy székhely. A levelezés áttanulmányozása után a következőket lehetett biztosan tudni.

2004. október elején a belga cég elnök-vezérigazgatóját, Jean-Claude Dardanne-t egy angol nyelvű emailben megkereste a veszprémi Koffein Automata Kft. ügyvezetője, egy bizonyos „Mr. Bakos”. Mint írta, cége frissen alakult, és italautomaták forgalmazásával kívánnak foglalkozni. Úgy hallotta szakmai körökben, hogy a belga cég saját fejlesztésű berendezése kiváló minőségű. Dardanne örömmel vette

a megkeresést, így az emailváltás egyre sűrűbb lett. Hamarosan telefonon is felhívta „Mr. Bakos” a belga üzletembert, és arra kérte, hogy küldjön neki egy tájékoztatót az italautomatáról, lehetőség szerint egy komplett technológiai leírást. Levelezési címnek a Veszprém, Lenin u. 9-et adta meg, telephelyként pedig a Dimitrov utca 12-t. Dardanne a berendezés komplett leírását elküldte CD-n a Lenin utcába. Nem sokkal ezután kapcsolódott be a tárgyalásokba egy Horvát Éva nevű, angolul kiválóan beszélő fiatal lány, aki *office manager*ként mutatkozott be. A lány gyakran hívta őket mobilon, és amikor Dardanne megkérdezte, tud-e adni egy vezetékes számot, azt a lakonikus választ kapta, hogy még nem kötötték be a telefont az irodába.

A CD megérkezett, amelynek áttanulmányozása után „Mr. Bakos” azt a javaslatot tette, hogy találkozzanak Budapesten. Dardanne a látogatást áttestálta kereskedelmi igazgatójára, Luc Bretonra. A belgák lelkesedését az sem lohasztotta le, hogy az emailek angolsága – finoman szólva is – nem volt túl kifinomult. A találkozó dátumául november 23-át beszéltek meg. Breton szállást foglaltatott, és 23-án reggel repülőre szállt. A Ferihegyi Repülőtér 2B terminálján „Mr. Bakos” várta őt. Breton utólagos beszámolója alapján a férfi kiválóan beszélt angolul. Alapvetően jó benyomást keltett: jó minőségű öltönyt viselt, és a Hyattbe hívta meg ebédelni. A beszélgetés során „Mr. Bakos” szóba hozta egy esetleges bővebb együttműködés lehetőségét. Azt állította, hogy kiváló kapcsolatai vannak a környező országokban, különösen Romániában. Breton ennek igencsak megörült, hisz a régióból eddig mindössze Szlovéniában tudták megvetni a lábukat. „Mr. Bakosnak” annyi volt a kérése, hogy kipróbálás céljából adjanak neki egy tesztelő gépet, mert bár a technológiai leírás is igen meggyőző volt, de azért szeretné a gépet kipróbálni. Breton a nagyobb üzlet reményében természetesen azonnal beleegyezett, és megígérte, hogy küld egyet a cég csúcstermékéből a Koffein Automata Kft. részére. A belga üzletember másnap visszautazott Brüsszelbe, mint aki jól végezte dolgát. Főnökének beszámolt a sikeres üzleti találkozóról, és miután mind emailben, mind telefonon adatokat egyeztettek, az automatát kamionnal elküldték Veszprémbe, ahol aztán nyomtalanul eltűnt.

A magándetektív csak csóválta a fejét, miután elolvasta a történetet. Meglehetősen könnyelműségnek tartotta a közel négyezer euróért érő gépet egy homályos ígéretre alapozva úgy elküldeni, hogy sem a céget, sem a tulajdonosát nem ellenőrizték le. A belgáknak még az sem szűrt szemet, hogy a leveleket a magyar ál-cég egy internet alapú postafiókról küldte: kofein.automata@vipmail.hu. Az ilyen emailcím tulajdonosa lenyomozhatatlan, ráadásul nem is nagyon kelthet bizalmat üzleti partnerként az, aki internet alapú címet használ. Ugyan késő volt a csaló után nyomozni, de a belgák nagyon elszántak voltak, és az elkövető(ke)t bíróság elé akarták állítani.

A nyomozásban az elejétől fogva részt vettem, így a szemem előtt kezdtek testet öltetni az elkövetők. A két mobilszámról a következő derült ki. Az egyik szám előfizetője Horvát Éva volt, aki a szerződéskötéshez a saját adatait adta meg. Ezen egy kicsit csodálkoztunk is: nem hittük volna, hogy ilyen könnyű dolgunk lesz. A másik számnál viszont átmenetileg zsákutcába futottunk. Az előfizető ugyanis egy budapesti cég volt, amely sportszerek forgalmazásával foglalkozott.

A cég vizsgálata sokkal egyszerűbb volt. Hamar kiderült, hogy az országban sehol sincs bejegyezve Koffein Automata nevű cég. Megpróbáltuk a lehetséges variációkat – Kávé Automata, Coffein Automatic stb. –, de egyik sem hozott eredményt. Ekkor ellenőriztük a megadott veszprémi címeket. A Lenin utca 9. alá semmilyen cég nem volt bejegyezve. A Dimitrov utca 12. viszont egy levestésztát gyártó cég telephelyeként szerepelt. A cégjegyzék szerint a társaság tevékenységi körében semmi sem szerepelt, aminek akár távolról is köze lehetett volna bármiféle italautomata forgalmazásához.

Pár nap múlva elküldtük az első összefoglaló jelentést a belgáknak. Tájékoztattuk őket, hogy sikerült Horvát Évát azonosítani, aki 1984-ben született, büntetlen előéletű, és Veszprémben, az Endrődi lakótelepen lakik. Az egyik telefonszámnak ő a tulajdonosa, a másikat még keressük. A cég, amellyel a kelet-európai terjeszkedésről tárgyaltak, soha nem létezett. Ezekre alapozva megírtuk nekik, hogy első pillantásra bizonyíthatónak látszik a bűnszövetségben elkövetett csalás büntette, hiszen legalább hárman voltak jelen a berendezés átvételekor, akik közül egyvalakit máris sikerült meg-

találni. Egyben arra kértük őket, hogy a berendezés szállításával kapcsolatos összes anyagot küldjék el.

Másnap meg is érkezett a válasz. Megadták annak a nemzetközi szállítmányozó cégnek a nevét, amely elhozta Magyarországra a csomagot.

A fuvarozó cég budapesti irodájával a kapcsolatfelvétel gyors volt és hatékony. Az ügy természetéből kifolyólag a magán detektív elmondta a ügyfélszolgálat vezetőjének, milyen ügyben nyomoz. A készséges hölgy megígérte, hogy délutánra előkeríti a szállítólevél másolatát.

Így is történt. Kettő körül kigördült a faxból a szállítólevél másolata. Azonnal leültünk, és részletesen szemügyre vettük. Mint kiderült, a csomagot a társaság budapesti telephelyén egy veszprémi alvállalkozó cég vette át, és szállította le Veszprémbe. A megrendelő a Koffein Automata Kft. volt, székhelynek Lenin utca 9., szállítási címnek pedig a Dimitrov utca 12. volt megadva. Az átvevőnél Horvát Éva jól olvasható aláírása, valamint hét szám szerepelt, amelyről kiderült, hogy a személyi számának első hét számjegye. A magán detektív felhívta a szállítványozó cég ügyfélszolgálatát, és megköszönte a hölgynek a segítséget. A szállítólevél bal felső sarkában a sofőr neve nehezen volt olvasható, ezért ezt pontosította, majd még egyszer megköszönte a hölgy segítségét, és elköszönt.

Összegeztük, mit tudtunk meg. A jelek szerint megvan az office manager, Horvát Éva. Tudjuk bizonyítani, hogy ő vette át az italautomatát. A cég nem létezik, mind a telephelye, mind a székhelye hamis. Egyvalamit lehetett már csak tenni az íróasztal mögül: felhívni a sportszerforgalmazó céget, és megkérdezni tőlük, ki használja az adott telefont. És miért.

A beszélgetés rövid volt. A cég ügyvezető titkárnője kerek-perec letagadta, hogy a szám hozzájuk tartozna, vagy bármiféle közük lenne hozzá.

A jelek szerint nem maradt más, mint elindulni Veszprémbe, és utánajárni a címeknek, megkeresni a sofőrt, és esetleg beugrani egy kávéra meg süteményre Horvát Évához.

2.

MEGHALLGATÁSOK SOROZATA

December közepén egy ködös reggel indultunk útnak. Előző nap felhívtuk a veszprémi alvállalkozónál dolgozó sofőrt, és megbeszélünk vele egy találkozót. A címet kissé nehezen találtuk meg, de végül rábukkantunk az Almádi útra. A sorompónál senki sem állt, így behajtottunk az udvarra, amelynek a végében egy felvonulási épület állt. Az építkezés, amely miatt felhúzták, már régen befejeződött, de az épület ott maradt, és az alvállalkozó most irodaként használta.

A fiatal sofőr, Molnár Zoltán éppen a kávéját itta, amikor belépünk. Kissé gyanakodva üdvözölt minket, majd leült az asztalhoz. Homályosan emlékezett ugyan a történetekre, de végül elmondta, pontosan hogyan, hol és mikor adta át a két lánynak és a férfinak a csomagot. Személyleírást senkiről sem tudott adni, az idősebb férfitra egyáltalán nem emlékezett. Amikor a magándetektív megmutatta neki Horvát Éva fotóját, a srác elgondolkodva maga elé tartotta.

– Asszem, ő volt az – mondta végül. – A haja nem ilyen volt, de szerintem ő volt az. Asszem.

– Ő írta alá ezt a szállítólevelet? – dugta az orra elé a magándetektív a papírt.

– Szerintem ő. Asszem.

– Jó lenne, ha megpróbálna emlékezni – nógattam.

– Ja, ő volt az. De a haja nem ilyen színű volt.

– Remek – nyúlt bele a magándetektív a táskájába, és előhúzta a Lenin és a Dimitrov utcai címek alatt lakók fotóit. Egyenként odarakta őket a sofőr elé. Ekkor már többen is behúzódtak a hideg elől, és az asztal köré gyűltek. Fejüket ingatva nézték a képeket, de senki sem volt ismerős nekik.

Itt többet nem tehattünk. Horvát Éva már egészen biztosan megvolt. Most már csak azt kellett kideríteni, ki volt a szőkésbarna hajú lány és a férfi a francia rendszámú Volvóban.

Kifele menet elmentünk az Iveco mellett, a ponyváján ott virított a cég neve és telefonszáma. Hogy könnyebben el tudjuk képzelni,

pontosan mi is történt, elindultunk a villamossági nagykerhez, ahol a találkozó lezajlott.

A Házgyári úton lassan vánszorgott a forgalom, de végül megpillantottuk a parkolót. Begurultunk, kiszálltunk a kocsiból, és hátrasétáltunk a kapuhoz. Az épületet kívülről négy kamera figyelte. A kapu előtt éppen rágyújtottunk, amikor a kaputelefonból váratlanul megszólalt egy hang.

– Segíthetek valamiben?

Egymásra néztünk: ezek itt tényleg figyelnek.

– Persze – felelte a magán detektív. – Hol tudunk bemenni?

– Az elülső kék kapun jöjjenek be, aztán egyenesen – mondta a női hang.

Így is tettünk. A portán egy negyven körüli nő állt karba tett kézzel, és gyanakodva mért végig bennünket. Ez lesz az első alkalom, hogy igazolványt kér tőlünk valaki, gondoltam, de nem így történt.

– Egy csalás ügyében nyomozunk – kezdte a magán detektív. A nő leült, és érdeklődve hallgatta a magán detektív beszámolóját a parkolóban történekről. Nem is kellett végigmondania, mert a nő bőszen bólogatni kezdett.

– Emlékszem. Figyeltem is a monitoron, mi történik, de tőlünk nem vittek el semmit, így aztán csak akkor szóltam a két raktárosnak, amikor a teherautó már elment.

– Felismerte a két nőt? – kérdeztem.

– Nem, de hát ezeken nem is látni túl sokat – mutatott a kis monitorokra.

– Beszélhetnénk esetleg a két raktárossal?

– Persze – felelte a nő, majd felvette a telefont, tárcsázott, és megkérte a srácokat, hogy jöjjenek be.

Pár perc múlva belépett az ajtón a két raktáros. Ők is pontosan úgy mesélték el a történeteket, mint a sofőr. Eléjük raktuk Horvát Éva fényképet. Az egyikük, egy szálkás, rendezetlen szakállú srác rábókött a lányra.

– Ez a csaj házunkban lakik.

– Nocsak – mondta a magán detektív.

– Évának hívják, ez a Horvát Éva. A földszinten lakik, én meg a másodikon. Alig látom, valahol Pécsen tanul.

– A szüleivel él? – kérdezte a magándetektív.

– Asszem. Ja, gondolom, azokkal.

Láttuk, hogy egyikből sem tudunk túl sokat kiszedni, ezért megköszöntük a segítségüket, és eljöttünk. A Házgyári út végében találtunk egy büfét, ahol ittunk egy kávét, és alaposan áttanulmányoztuk a térképet.

– Szerintem üssük meg a két címet – nyomta el a magándetektív a cigarettáját.

– Melyikkel kezdjük? – kérdeztem.

– A Dimitrov utcával.

A Dimitrov utca valaha szebb napokat látott utcája lehetett Veszprémnek, most azonban romos és lepusztult házak váltották egymást benne. A 12. szám alatti ház még a jobb állapotúak közé tartozott. Az alsó szinten valószínűleg boltot akarhattak nyitni a tulajdonosok, mert egy KIADÓ feliratú tábla lógott az ablakban, alatta egy mobilszámmal. Benéztünk az ablakon: pár vödör, létra és tisztítószer heverték szanaszét a padlón. Semmilyen jelét nem láttam annak, hogy itt bármilyen formában működhetett volna a Koffein Automata Kft. A magándetektív közben átment az utca túloldalára, és az emeleti ablakokat kémlelte. Sem fényt, sem mozgást nem láttunk. Visszajött mellém a ház elé.

– Becsöngetünk.

– És?

– Ha itthon vannak, beszélünk velük. Az adatok szerint itt Suba Árpád és felesége, Suba Melinda lakik – vette elő a dossziéjából a fotókat. – És van egy gyerekük is. Szerintem a nő itthon van.

Elrakta a fényképeket, majd megnyomta a kaputelefon gombját.

– Igen? – szólalt meg egy női hang.

– Kezeit csókolom, mi egy Koffein Automata nevű cég után érdeklődünk.

– Kik maguk?

– Nyomozók.

– Hálaistennek, hogy végre megjöttek. Nyitom az ajtót, jöjjenek fel – örvendezett a nő. Elképzelésünk sem volt, hogy miért.

Az emeleten egy harminc körüli nő nyitott ajtót. Alig hasonlított

a fényképére: a haja hátul összefogva, és egy kicsit meg is hízott. Még szinte fel se értünk, máris beszélni kezdett.

– Hát tudják, már nagyon elegendem van ebből a koffeines cégből. A postás mindig hoz ide levelet, de hát itt ugye nincsenek. Mondtam is neki, erre visszavitte, hogy címzett ismeretlen, de olyan nagyon ideges vagyok tőlük, hogy azt el sem tudom maguknak mondani.

Kitárta az ajtót, majd bent folytatta.

– Jaj, ne haragudjanak a rendetlenségért, de a férjem mindent széjjelhagy, meg a gyerek, nekem meg mindjárt a piacra kell mennem.

Megnyugtattuk, hogy ennél sokkal nagyobb rendetlenséget is látunk már. Leültetett minket az étkezőasztalhoz, majd kiment a konyhába. Körbenéztem. A nappaliban nem volt akkora a rendetlenség. A sarokban álló babakocsiban egy kétéves forma kislány rágott egy műanyag játékot, az asztalon papírok és újságok hevertek, a konyhában néhány edény állt a mosogatóban. A nő almalét vett elő a hűtőből.

– Van ötletünk arra, hogy miért jönnek ide levelek – mondta a magán-detektív, és belekortyolt az almalébe. – Ez a koffeines cég telephelyként jelölte meg a maguk címét. Látom, ki akarják adni az alsó szintet.

– Várjon csak! – túrt bele Melinda a hajába. – Várjon csak.

Vártunk.

– Volt itt egy nő meg két férfi. Bizony, itt voltak valamikor, no, mindjárt mondom, valamikor szeptemberben. Akkor már készen volt a lenti bolt, és találtunk is egy céget, valami levesgyártót, akik ki akarták venni, és majdnem alá is írtuk a szerződést, de aztán nekik nem lett jó, és lemondták, és akkor hirdettük meg a Szuperinfóban, hogy kiadó. Na, akkor felhívott egy férfi, hogy megnéznék. Olyan fiatal volt a hangja, és mondtam is a férjemnek, hogy akkor most mi ezt kiadjuk. Szóval megjöttek. A férfit, aki hívott, már ismertem látásból. A nőt sose láttam, meg az idősebb férfit sem. Bejöttek, körülnéztek...

– A nevükre nem emlékszik? – szakította félbe a magán-detektív a szóáradatot.

– Nem – ingatta a fejét. Tessék, mondtam magamban, mindenre emlékszik, csak a nevükre nem. – Dehogynem! – csapott a nő a

homlokára. – A férfit, aki hívott, Szabinak hívják. Szabi. A nőt meg asszem valami... Különleges neve volt. Nem nagyon emlékszem a nevekre, az arcokra meg mégannyira se. Pár nap múlva már magukat sem ismerném meg az utcán.

– Mi lehetett mégis a neve? Hogy nézett ki? – kérdeztem.

– Várjon csak. Szőkésbarna haja volt, talán velem egykorú, de olyan plázacica, tudják. Alexa! Ez az, Alexa volt a neve.

– És az idősebb férfi?

– Az olyan slamos volt. Nagyon rondán beszélt magyarul, azt mondta, hogy svájci. Szerintem az ötvenen is túlv olt. Őszült. Nem volt túl szimpatikus. A neve meg, na tessék, pedig már itt volt a nyelvem hegyén. Zoltán! Ez az, Zoltán. De milyen Zoltán? – nézett ránk kérdően. Várakozásteljesen néztünk vissza rá.

– Az Alexa nevű nőnek mi lehetett a családneve? – érdeklődött a magándetektív.

– A neve. A neve... – ráncolta a homlokát Melinda. Elkezdett turkálni a papírok közt az asztalon. – Várjanak csak!

Vártunk.

– Adott egy névjegykártyát. El is tettem valahova – nyúlt a háta mögé, és leemelt egy kis dobozt a polcról. Kiborította a tartalmát az asztalra, és lázasan turkált benne. Végül diadalmasan előhúzott egy névjegykártyát.

– Ez az! Takács Alexandra. Mondom a telefonszámot.

A magándetektív leírta.

– Szabit honnét ismeri? – kérdeztem.

– A Szabit? Őt nem ismerem – bólogatott. A magándetektívvel egymásra néztünk. – De tudom, hogy kicsoda. Van neki egy olyan fitnesszterme. A Gizella udvarban. Régebben a Cserháton volt, de aztán átköltözött. Szóval a Gizella udvarban van, a neve meg Magilla Fitnessz.

– Milyen Szabi?

– Szabi, Szabi, várjunk csak, asszem, hogy Gál Szabi. Ez az. Gál Szabi.

– És az idősebb férfi nevére nem emlékszik? – próbálkoztam megint.

– Dehogynem. Fried Zoltán.

– A boltot végül nem vették ki. Miért?

– Visszahívtak, hogy kicsi nekik. De megmondom őszintén, nem is bántuk. Nem tetszett nekem az a svájci. Olyan rondán beszélt magyarul, tudják. Nem is hallottam felőlük azóta. Szóval akkor ezek használják a címünket?

– Ezt még nem tudjuk biztosan – felelte a magánдетектив –, de szerintem többet nem kap nekik szóló levelet.

A gyerek ekkor ledobta a játékot, és felsírt. Ennél jobb alkalmat nem is találhattunk volna arra, hogy elbúcsúzzunk. A nő még egyszer megköszönte, hogy eljöttünk, majd ismét elmondta, hogyan jutunk el a Gizella udvarba.

Mi azonban a Lenin utca felé indultunk gyalog. Látni akartuk, mi van valójában a székhelyként megadott címen. Közben a magánдетектив azt mesélte, hogy milyen óriási szerencsénk volt Melindával. – Nagyon ritkán történik ilyen. A nő annyi nevet adott, amennyit több heti munkával is nehéz lenne kideríteni. Most viszont bőven van nyomunk. – Nekem kicsit zúgott a fejem Melinda kapkodós, ámde mégis nagyon pontos beszámolójától. A jelek szerint kissé nehezen emlékezett vissza, de végül mindent elmondott, amit tudott. Mindenféleképpen megkönnyítette a nyomozást.

A Lenin utca 9. szám alatt lévő épületben két üzlethelység is volt. Az egyik üresen állt, a másik ajtaján viszont ott virított a felirat: Koffein Automata. Az ablakon sajnos nem láttunk be, mert be volt sötétítve. A kiadó bolt ablakán egy telefonszám állt. A magánдетектив elővette a mobilját, és felhívta a számot. A tulajdonos, miután meghallotta, hogy valaki ki akarja venni a helyiséget, megígérte, hogy öt percen belül ott lesz.

Amikor megérkezett, a magánдетектив nem sokat teketóriázott, hanem belevágott.

– Csalók után nyomozunk, akik adataink szerint ezt a boltot bérlik – üdvözölte a tulajdonost.

A negyven körüli, enyhén kopaszodó férfi tekintetében némi aggodalom csillant.

– Csalók?

– Azok – bólintott a magánдетектив. – Meg tudja mondani, hogy ki a bérlő?

– Persze. Takács Alexandra írta alá a szerződést tavaly szeptemberben. Van egy bt-je, az a bérlő. Rendesen fizetnek. Azt mondják, csalók?

Felhajtottam a gallérom, és bólintottam.

– És mit követtek el?

– Nem kell aggódnia – nyugtatta meg a magándetektív. – Magának semmi baja nem lesz belőle. Arról van szó csupán, hogy egy nemlétező cég székhelyeként adták meg ezt a címet. Mondja csak, nem volt itt Alexával egy Bakos nevű férfi? Idősebb úr, úgy ötven lehet.

A férfi eltűnődött.

– Ilyet nem láttam vele, de valami francia ott volt, amikor aláírta a szerződést.

– Azt mondja, francia? – kérdeztem.

– Mintha azt mondta volna. Alig értettem, olyan akcentussal beszélt magyarul. És be sem mutatkozott rendesen. Csak azt hallottam, hogy Alexa Zoltánnak szólítja.

– Maga szerint magyar vagy francia?

– Szerintem magyar lehet, de jó ideig nem élt itthon, azt biztos.

– Azt nem látta, hogy milyen kocsival jött? – kérdezte a magándetektív.

A férfi felhúzta a kabátja cipzárját. Figyeltem, ahogy töri a fejét.

– Mit is mondtak, honnét jöttek? – nézett végül ránk.

– Budapestről. Nyomozók vagyunk. A kocsi rendszámát látta? – háráította el az érdeklődést a magándetektív.

– Igen. Azért is mondtam, hogy francia. Egy nagy kombit vezetett.

– A színére emlékszik?

– Fehér volt, egy nagy fehér Volvo.

– Régebbi típusú? Nagy, masszív szögletes dög? Vagy az újabb, szelídebb? – kérdeztem.

– Marha nagy dög volt. Legalább 10-15 éves. De hogy milyen típusú, arra nem emlékszem.

– Látott még valakit velük? – gyújtott rá a magándetektív a Zippójával.

– Egyszer volt velük egy fiatal lány. Olyan húszévesforma lehetett, vörös hajú.

– Bemutatkozott?

– Miért tette volna? – kérdezett vissza a férfi.

Valóban, miért is tette volna. A férfi egyre idegesebben nézegette az óráját. Láthatóan nem tetszett neki az érdeklődésünk, az meg pláne nem, hogy eszünk ágában sem volt kivenni a boltját.

– Egy utolsó kérdést engedjen még meg – mondtam. – Mond magának valamit az a név, hogy Gál Szabolcs? Szabi?

– Persze, hogy mond. Ő is ki akarta venni a boltot, az Alexával nézték meg, de aztán kicsi volt neki, így aztán valahol a Gizella udvarban talált magának helyet. De ebben nem vagyok biztos.

Ennyi volt. Megköszöntük, és elindultunk a Gizella udvar felé. Úgy látszott, hogy meglepően gyorsan sikerül azonosítani a titokzatos „Mr. Bakost”, aki azonos lehet a francia-svájci, rondán beszélő Fried Zoltánnal. Illett rá a belgák személyleírása, de ez még nem jelentett semmit. A Dimitrov utcai üzlethelyiséget viszont együtt nézte meg Szabival, illetve Takács Alexával, akiről erősen feltételezhető, hogy azonos azzal a szőkésbarna nővel, akivel Horvát Éva átvette az italautomatát. De ami a legfontosabb, hogy a Lenin utcai üzlethelyiség tulajdonosa emlékezett egy nagy, fehér színű, francia rendszámú Volvóra, melyet egy erős akcentussal beszélő idősebb férfi vezetett. A nevét ugyan nem hallotta, de a nyomok igencsak afelé mutattak, hogy Fried Zoltán és „Mr. Bakos” egy és ugyanaz.

A következő meghallgatástól sokat vártam. Szabi neve többször elhangzott már, és úgy látszott, igencsak jól ismeri Alexát, s így talán Friedet is.

A Gizella udvar sarkában egy tábla hirdette: Magilla Fitnessz. Nem sokat tétováztunk, vitt minket a lendület. Mint a vadászeb, amely szagot fogott. Délelőtt lévén nem voltak túl sokan a Magillában. A sarokban lévő asztaloknál egy nagydarab srác kornyadozott egy ásványvízzel a kezében, a teremben meg – amennyire beláttunk – csak egyvalaki edzett az egyik lábgépen. Más nem volt ott. A pult mögött egy vékony, kissé szétálló fülű srác állt. Inkább néztem volna fodrásznak, semmint fitnessz-szalon tulajdonosnak. Amikor meglátt minket, felállt a bárszékéről, letörölte a pultot, és köszönt.

– Szép jónapot – üdvözölte a magándektív. – Tudnánk pár szót váltani?

– Miről? – kérdezte Szabi, enyhén raccsolva.

– Takács Alexáról. Meg arról, hogy miért akartak közösen kivenni egy üzletet – felelte a magándetektív. Lassan már nekem is természetes volt, hogy nem válaszolok a nyilvánvaló kérdésre: kik vagyunk? A megszokott öltözéket viseltük mind a ketten: farmer, fekete garbó és fekete bőrdzseki. A felhajtott gallér, és faarc miatt kivétel nélkül mindenki azt hitte, hogy rendőrök vagyunk. Azzal pedig semmilyen törvényt nem sértettünk, hogy ebben a hitükben nem ingattuk meg őket.

Szabi is ezt hihette, mert kilépett a pult mögül, és a sarokban álló asztal felé mutatott.

– Ülünk le. – A nagydarab srác, aki ott bambult, észre sem vette, hogy feléje indulunk. – Géza, menjél szépen edzeni – bökte meg Szabi a kigyúrt alakot. Géza elment szépen edzeni, mi meg leültünk.

– Miről van szó? – kérdezte megint Szabi.

– Takács Alexáról.

– Valami baj van? Mi történt?

– Nem történt semmi, legalábbis egyelőre nem. Egy nyomozás kapcsán Alexa neve többször is felmerült, ahogy a magáé is. Szeretnénk feltenni pár kérdést.

Szabi elsápadt. Arcából kifutott a vér, keze megremegett.

– Utánam nyomoznak?

– Nem – nyugtatta meg a magándetektív. – De a maga neve is felmerült.

– Milyen ügyben?

– Csalás – mondtam.

Szabi gyorsan összeszedte magát. Vett egy mély levegőt, majd nyugodtan megkérdezte:

– Mit akarnak tudni?

A magándetektív elmesélte neki a szeptemberi üzlethelyiség-bérlési találkozót a Dimitrov utcában, valamint a Lenin utcai bolt tulajdonosától hallottakat.

– Sejtettem én, hogy nem lesz ennek jó vége – sóhajtott Szabi.

– Mire gondol?

– Tudják, Alexával éppen közös üzletet akartunk nyitni, de valahogy rossz érzésem volt vele kapcsolatban. Olyan, hogy is mondjam, megbízhatatlannak látszott. Mindig rohan, a megbeszélte találkozók-

ra alig ér oda, és akkor is úgy ül ott, mint akinek máshol lenne dolga. Semmi különös nem történt, és Alexa végig korrekt volt velem, de állandóan volt egy ilyen rossz érzésem vele kapcsolatban – vakarta meg a fülét.

– Milyen közös üzletet akartak nyitni? – kérdeztem.

– Valamikor augusztusban találkoztunk véletlenül, és kiderült, hogy nekem fitnessztermem van, ő meg evezőgépeket értékesít. Arról beszélünk, hogy kiveszünk egy kicsivel nagyobb üzletet, és akkor ő is beteszi oda a gépeit.

– Akkor így jutottak el a Dimitrov utcába is?

– Igen. De kicsi volt a helyiség. Aztán megnéztünk egy másikat a Lenin utcában, de az sem volt jó. Végül kivettem ezt, mert ide az ő gépei is beférnének, de szerintem nem lesz a közös üzletből semmi. Nemsokára szerződést kellene kötnünk, de...

– Figyeljen Szabolcs – dőlt előre a székében a magándetektív. – Alexa neve csak felmerült egy ügyben, de annak semmi köze a maga üzletéhez. Nincs mitől tartania.

– Akkor milyen csalásban nyomoznak?

Ez egy fontos fordulópontra volt a beszélgetésben. Úgy látszott, hogy Szabinak semmi köze nincs az egészhez, de kizárni sem lehetett. A magándetektívnek kockáztatnia kellett: vagy elmond neki mindent, és cserébe őszinteséget kaphat; vagy ködösít, és akkor az életben nem tudunk meg tőle semmi érdemit.

– A következő történt... – kezdte a magándetektív, majd elmondott neki mindent, amit megtudtunk. Semmit nem hagyott ki. Szabi nem szakította félbe, nem tett fel kérdéseket, figyelmesen és érdeklődve hallgatta a magándetektív beszámolóját a belga italautomata eltűnésétől kezdve addig, hogy beléptünk az ajtaján.

– Szóval a Fried – mondta, amikor a magándetektív elhallgatott.

– Mit tud róla? – kérdeztem.

– Semmit – vont a vállát. Az égadta egy világon semmit. Valamikor nyáron ismerkedtek össze Alexával, aztán most már együtt is laknak.

Ez új információ volt. Szóval Alexa és Fried – alias „Mr. Bakos” – egy pár.

– Ezek szerint együtt élnek. Mi a benyomása róluk mint párról?

Szabi megint megvonta a vállát.

– Alig tudok róluk valamit. De az biztos, hogy rajonganak egymásért. Soha nem tudtam úgy beszélni Alexával, hogy Zoltán legalább kétszer ne hívta volna fel. Tudják, mi volt a benyomásom?

– Mi?

– Az, hogy Alexát Zoltán irányítja. Hogy a lány azt teszi, amit a férfi mond neki. De én megmondtam Alexának, hogy én csak vele vagyok hajlandó üzletelni, a pasijával nem – jelentette ki Szabi.

– Arról tudott, hogy a Lenin utcai kirakaton az áll: Koffein Automata? És hogy a bérleti szerződést Alexa írta alá?

– Honnét tudtam volna? – kérdezett vissza a srác.

– Csak kérdeztem – visszakozott a magándetektív. – Milyen kocsija van Friednek?

– Egy fehér kombi Volvo 740-est vezet, francia a rendszáma. Direkt megjegyeztem, mert nekem is volt egyszer egy ilyenem, és nagyon szerettem.

Nehéz volt elképzelni ezt a vékony srácot a hatalmas kocsikormánya mögött, de ha neki ez volt a heppje, ám legyen.

– Hallotta valaha, hogy Alexa Bakosként utalt volna Friedre? – kérdeztem.

Szabi a fejét rázta. Ismét megnyugtattuk, hogy neki semmi bántódása nem lehet. Ha esetleg bíróság elé kerül az ügy, akkor valószínűleg tanúként majd kihallgatják, de ez a legrosszabb, ami történhet vele. Végül megkértük arra, hogy ne szóljon a beszélgetésünkről Alexának. Nem lenne szerencsés, ha megtudná, hogy valaki kérdezősködik utána.

Szabi úgy nézett ránk, mint két általános iskolásra, akik azt hiszik, hogy a szüleik soha nem tudják meg, hogy egyest kaptak.

– Én egy szót sem szólok, de szerintem Alexa már most tudja, hogy maguk itt szimatolnak. Ez egy kisváros, ahol mindenki ismer mindenkét – mosolygott. – Maguk nem rendőrök.

Én egy kissé beljebb húztam a nyakam, de a magándetektív halálos nyugalommal válaszolt.

– Magánnyomozók vagyunk, a belga cég megbízásából dolgozunk. Tessék, itt az igazolványom – vette elő a tárcáját. Én is benyúltam a

belső zsebembe, de nem volt szükség a nemlétező magánnyomozói igazolványomra.

– Sejtettem – mondta Szabi. – Nem mintha számítana, kik maguk. A lényeg az, hogy hálás vagyok, amiért elmondták, mi történt. Nem hiszem, hogy ezek után közösködni akarnék Alexával. Ugyan nem tudom, mit csinálok, mert holnapután reggelre beszéltünk meg egy találkozót ide, a szalonba. Majd kitalálok valamit.

– Szóval holnapután reggel kilenckor Alexa itt lesz? – kérdezte a magánдетектив.

– Azt beszéltük meg – felelte Szabi –, de szerintem lemondom.

A magánдетектив összekulcsolta a kezét az asztalon.

– Bármit tehet, de kérem, ne mondja le.

– Miért?

– Tudja, hogy hol laknak?

– Valahol Veszprém mellett. Hárskúton vagy Lókúton? – kérdezte a srác.

– Mi nem tudjuk. De ha maga nem mondja le a holnapi találkozót, akkor ki tudjuk deríteni – dőlt hátra a magánдетектив.

Szabi elgondolkodott. Nézegette a körmeit, vakarta a tarkóját, végül bólintott.

– Rendben. Nem mondom le. A többi a maguk dolga.

– Gyakran jön ide Fried is?

– Eddig egyszer láttam. Pár hónappal ezelőtt. Azóta nem.

– Remek – mondta a magánдетектив. – Holnap tegyen úgy, mint-ha mi sem történt volna.

Szabi kicsit fészkelődött a székén. Láthatólag alaposan átgondolt mindent.

– Oké, majd igyekszem úgy tenni.

Délután három óra volt, amikor kijöttünk Szabitól. Nekem zúgott a fejem a sok információtól, de a magánдетектив fáradhatatlan volt.

– Megütjük a másik lányt. Horvát Évát.

Üssük, gondoltam magamban. Amikor először hallottam a „meg-ütni” szót, nagy pofonokra gondoltam, de kiderült, hogy ez csak az illető megkeresését és/vagy meghallgatását jelenti. Horvát Éva a Via-dukton túl, az Endrődi lakótelepen lakott. Egy ideg keresgélünk kel-

lett a dzsungelben, mire megtaláltuk a házat. Jóval távolabb leparkoltunk, rágyújtottunk egy cigarettára, majd lassan elsétáltunk Horvát Éva házához. Annyit tudtunk, hogy a szüleivel él, és valószínű volt, hogy legalább egyvalakit otthon találunk.

– Akárki legyen otthon, addig nem tágitunk, amíg ki nem derítjük, mi köze volt a kiscsajnak a balhéhoz.

A lépcsőház tele volt virágokkal, a Horvát család ajtaja mellett is több növény burjánzott a délutáni napfényben. Becsöngettünk. Egy negyvenöt körüli nő nyitott ajtót.

– Kezeit csókolom, Évát keressük – üdvözölte a magándetektív.

A nő végigmért minket.

– Szólok neki.

Pár pillanat múlva megjelent Horvát Éva. Valóban más volt a frizurája, mint a fotóján, de az azonossághoz nem fért kétség. A lány összefonta karjait a mellén, és enyhén ellenségesen megszólalt.

– Mit akarnak?

– Lenne pár kérdésünk a Koffein Automata Kft.-ről.

A lány nem mozdult. Láttam, hogy az agya nagyon gyorsan jár.

– Kik maguk? – kérdezte végül.

– Nyomozók vagyunk – felelte a magándetektív.

– Láthatnék valami igazolványt?

A magándetektív elővette az igazolványát, én pedig meg voltam győződve arról, hogy a lány mindjárt ránk csukja az ajtót.

– Szóval maguk nem rendőrök – adta vissza az igazolványt.

– Örüljön neki, hogy nem rendőrök vagyunk, mert ha ők jönnek, akkor bilincsbe verve viszik be az őrszobára, hogy kihallgassák.

A lány egy kicsit hátralepett, ujjai ráfeszültek a karjára. A háttérbe húzódva figyeltem a reakcióját. Akár benne volt a lány a balhében, akár nem, nagyon nyugodtan viselkedett.

– Mit akarnak? – kérdezte végül.

– Pár kérdést feltenni, mielőtt a rendőrök teszik fel őket – felelte a magándetektív.

– Mit jön nekem állandóan a rendőrökkel? Semmit nem csináltam.

– Akkor nyugodtan válaszolhat a kérdéseinkre.

– Kérdezzenek. Talán válaszolok.

Kérdeztünk.

– Ki az a „Mr. Bakos”?

– A volt főnököm. Miért?

– Mit dolgozott neki?

– Fordítottam, meg telefonáltam – rántotta meg a lány a vállát. Ott álltunk az ajtóban, neki esze ágában sem volt behívni minket, mi meg tudtuk, hogy nem nagyon kellene erőlködnünk. Végül elmesélte, mi történt. A Szuperinfóban látott egy hirdetést, amelyben angolul jól beszélő, tárgyalóképes irodavezetőt kerestek. Felhívta a megadott számot. Alexa válaszolt. Megbeszéltek egy találkozót, amelyen kiderült, hogy a munka valóban az lenne, ami a hirdetésben állt. Néha le kell fordítania pár levelet, néha telefonálnia kell külföldre, ennyi. A lány örömmel elvállalta a feladatot. Azzal sem volt baja, hogy tulajdonképpen ő csak segítő lesz, nem alkalmazott. Másnap elmentek az egyik mobilszolgáltató helyi kirendeltségéhez, hogy vegyenek a lánynak egy „céges” telefont. Mielőtt Éva sorra került volna, Zoltán és Alexa odanyomták az orra alá a kártya árát, és elsiettek. A lány ebben semmi rosszat nem látott, ezért nyugodtan odaadta a személyi igazolványát az eladónak, aki kimásolta belőle a szükséges adatokat. Éva később ezt a kártyát használta a belgákkal folytatott telefonbeszélgetéseknél.

– Mikről beszélgetett a belgákkal? – kérdeztem a lépcső korlátjára támaszkodva.

– Arról, hogy mikor küldik már a CD-t a technológiai leírással, meg ilyenek. Én talán háromszor vagy négyszer beszéltem velük, de ez volt a leghosszabb. Zoltán ott állt mellettem, és súgta, hogy mit mondjak. Egyszer valami budapesti látogatás miatt kellett felhívnom őket, de akkor is csak azért, hogy megmondjam, Zoltán a reptéren várja őket.

– Mi a vezetékneve? – vágott közbe a magán detektív.

– Mi lenne? Bakos. Bakos Zoltán.

Most megvagy, mondtam magamban, most megvagy. A magán detektív felé néztem, de az ő arcán – szokás szerint – nem láttam semmi reakciót.

– Mond magának valamit az a név, hogy Fried Zoltán?

A lány a fejét rázta.

- Semmit. Soha nem hallottam.
- Hány emailt írt a belgáknak? – kérdezte a magándetektív.
- Én? Egyet sem.
- Tudja, ez különös – léptem egyet előre. – Mert több emailen is szerepel a maga aláírása.
- Én soha nem írtam nekik semmiféle emailt.
- Különös – mondta a magándetektív. – Éva, az a helyzet, hogy bajban van, nagy bajban. – A lány rezzenéstelen arccal hallgatta. – Mit tud arról a csomagról, amelyet a villamossági nagyker parkolójában vettek át?
- Azt, hogy átvettük.
- Akkor tehát ez itt a maga aláírása – dugta az orra alá a szállítólevelet a magándetektív.
- Az – felelte a lány. – És akkor mi van?
- Baj van, kedves Éva – kezdte a magándetektív emelt hangon. Azt hittem, kezdi elveszíteni a türelmét, de rájöttem, hogy ez is a meghallgatási technika része. – Az van, kedves Éva, hogy maga átvett egy küldeményt, és ezt az aláírásával igazolta. Az van, kedves Éva, hogy a belgákkal több beszélgetést is folytattak erről a telefonszámról. Az van, kedves Éva, hogy Bakos Zoltán cége, a Koffein Automata Kft. nem létezik, és soha nem is létezett. Az van, kedves Éva, hogy Bakos Zoltán a belga cégtől kicsalta azt az italautomatát, és mindenhol a maga neve bukkan fel. Ez van, kedves Éva.
- A lány térde enyhén megroggyant. Alig észrevehetően, de megroggyant.
- Az van, kedves Éva – vettem át a szót –, hogy a nyomok szerint maga tevékeny részese volt ennek a csalásnak, amely akár öt év börtönnel is büntethető. Mindenhol a maga nevébe futottunk bele. Mit gondol, miért kérdeztük, ismer-e egy Fried Zoltánt?
- Honnét tudjam? – vont vállat.
- Mert Fried Zoltán és Bakos Zoltán egy és ugyanaz. „Mr. Bakos” néven bonyolította az üzletet. Ezen a néven rendelte meg azt a berendezést. És maga segített neki. Mennyit kapott? – kérdezte a magándetektív.
- A lány arcából kifutott a vér. Úgy nézett ki, végre sikerült megérinteni vele, mibe keveredett.

– Nem tudom, miről beszélnek – mondta halkan.

– Ha akarja, még egyszer elsorolom – válaszolta a magán detektív.

– De talán már nincs rá szükség. Először azt mondja el, miért a vilamossági nagyker telepén vették át az árut.

– Nagyon egyszerű – kezdte a lány. – Úgy volt, hogy a Lenin utcába jön a teherautó. Meg is jött, mi már vártuk. De egy másik boltnak is hozott valamit, ezért először azt rakta le. Nekem nagyon kellett pisilni, így Alexával gyorsan befutottunk az egyik étterembe. Mire kijöttünk, a kocsni már elment. Én szerencsére megjegyeztem a cég nevét, felhívtuk, elmondtuk nekik, hogy mi történt, és kértük a sofőr telefonszámát. Meg is adták, mi felhívtuk, ő meg mondta, hogy a vilamossági nagykernél van. Gyorsan odamentünk, közben Alexa felhívta Zoltánt, aki nem sokkal utánunk meg is érkezett. A csomagot tényleg én vettem át, de nem is sejtettem, mi van benne. Zoltán nem mondta el.

– Hová vitte az itala automatát?

– Honnét tudjam? Nézzék, én senki se voltam. Le kellett fordítanom pár technológiai leírást Alexának, Zoltán néha megkért, hogy telefonáljak, ennyi. Semmi többet nem tudok.

Valami oknál fogva hittem neki. Huszonegy éves egyetemista lány, Pécssett tanul, a kezén csupa olcsó ezüstékszer – nem az a fajta, aki egy ilyen balhéba önként belemegy.

– Hol lakik ez a Zoltán?

– Nem tudom pontosan. Valahol Lókút felé az erdőben vett az Alexa egy nagy házat. De szerintem címe sincsen, annyira benn van az erdőben. Valami vadászház volt, jó nagy, és azt vették meg.

– Szóval maga végig úgy tudta, hogy Zoltánnak Bakos a családneve, igaz? – kérdeztem.

– Igen – felelte a lány. Valami megvillant a szemében, amit nem tudtam hová tenni. Vagy teljesen őszinte volt, vagy gyorsan felmérte a helyzetét, és belátta: csak úgy mentheti a bőrét, ha letagadja, hogy Bakosról tudta, kicsoda.

Csak álltunk, és hallgattunk. Végül Éva nem bírta tovább a csendet.

– Most mi lesz?

– Nem tudjuk – válaszolta a magán detektív. – Én nem tudom, maga benne volt-e a balhéban, vagy sem. – A lány szólni akart, de a

magándetektív beléfojtotta a szót. – De ki fogjuk deríteni. Ebben vagy segít, vagy nem. Ha javasolhatok valamit, ne beszéljen se Alexával, se Zoltánnal.

– Már egy hónapja nem is hallottam felőlük – jegyezte meg a lány.

– Mi történt?

– Semmi nem történt. Egyik nap, valamikor november közepén Zoltán elkérte a telefont, adott egy ötezrest, aztán megköszönte a munkámat. Ennyi. Alexa se keresett azóta, hogy fordítsak neki.

– Tehát az a telefon nincs is magánál? – néztem rá.

– Most mondom, hogy nincs.

– És azóta nem hallott felőlük. Összevesztek?

– Nem – rázta a fejét Éva.

– Egyszer csak eltűntek. Huss – intett a kezével a magándetektív. A lány felhúzta a szemöldökét.

– Huss? Azt nem mondtam, hogy eltűntek. Engem nem hívtak, ahogy én sem hívtam őket. Ennyi.

– Akkor ez maradjon is így – bólintott a magándetektív. – Ha nem akar még nagyobb szarba kerülni, ne szóljon nekik. Ha esetleg felhívják, és megkérdezik, hogy érdeklődött-e magánál két férfi, tagadja le. Mondja azt, hogy magát nem találtuk itthon, csak az édesanyját, de vele nem akartunk beszélni. És eszébe ne jusson felhívni őket.

– És mi van a rendőrökkel? – kérdezte a lány.

– Ismerve, hogy milyen tempóban dolgoznak, egy ideig nem fogják keresni. Ha be tudjuk időben fejezni a nyomozást, akkor talán nem is jönnek. Persze nem mindegy, mit írunk a jelentésbe.

– Mit írnak a jelentésbe? – nézett ijedten Éva.

– Szavakat, melyekből mondatok lesznek – felelte a magándetektív. – Ha elővesz egy papírt meg egy tollat, lediktálom a telefonszámom. Bármi gondja van, hívjon bátran.

A lány az előszobafalon lógó egyik kabát zsebéből előhúzott egy cetlit meg egy ceruzát, és leírta a magándetektív számát és a nevet, amit mondott. Mindig ezt használja, ha nyomoz.

– Vigyázzon magára, Éva – köszöntünk el tőle.

3.

OPERATÍV FIGYELÉS

Másnap reggel az irodában folytattuk az értékelést és az elemzést. Nyomon voltunk. Sikerült kideríteni a titokzatos „Mr. Bakos” valódi nevét, és ennél több nem kellett. A magándetektív leült a számítógépe elé, és a cégnyilvántartásban rákeresett Fried Zoltánra. A cégnyilvántartás nagy előnye az, hogy a megszűnt és a felszámolt cégek adatait is tartalmazza. Összesen kilenc darab Fried Zoltánt találtunk, ezek közül mindössze egy volt francia állampolgár. Fried 2002 áprilisában alapított egy kft.-t, amely – milyen meglepő – ital- és egyéb automaták értékesítésével foglalkozott. Innét már csak egy lépés volt a cégbíróság adatainak ellenőrzése, ugyanis az elektronikus formátumú cégnyilvántartás nem tartalmaz olyan fontos dokumentumokat, mint például az aláírási címpéldány. A magándetektív azonnal felhívta a Kisöreget, és elküldte a cégbíróságra, hogy írja ki Fried személyes adatait a cég aktájából. A Kisöreg megint gyors volt. Délután kettőkor telefonált Fried Zoltán adataival. A férfi 1958 május 7-én született Debrecenben. Az életkor is stimmelt. A céget azonban még abban az évben megszűntette. Egy baj volt csupán: állandó lakcímként egy lyoni címet adott meg. Ezen nem indulhatunk el.

A fejleményekről tájékoztattuk a belga megbízót, és egyben javasoltuk Takács Alexa operatív megfigyelését, hogy kiderítsük, hol laknak, és hogy fényképet tudjunk készíteni Friedről az azonosítás megkönnyítése érdekében. Az árkalkuláció durván 300 ezer forintra rúgott, amelyből szűkös három nap telt ki. Minden attól függ, mennyi ideig kell figyelni a célszemélyt. Ha egy nap alatt megvan minden, akkor természetesen az összeg arányosan alacsonyabb.

A belgák alig egy órán belül válaszoltak, és jóváhagyták a figyelmet. Fried fényképe és lakcíme megér nekik ennyit. A magándetektív leült az irodában az egyik fotelba, és nekiállt szervezni.

– Szépjóreggelt, Wolf úr. Beléd is. Karcsikám, hogy álltok a melóval? Ha akarod, vakard, de ne előttem. Holnaptól. Nem időben szólok? Most kaptam meg az engedélyt a megbízótól. Igen? Ha gondod

van, neki szóljal. Nem, nem Pesten. Veszprémben. Holnap reggel kilenckor kéne felállni. Nem, csak három kocsira van pénz. Ne velem pörölj, örülj neki, hogy ő legalább elfogadta, hogy három kocsi kell. Nem tudom, maximum három nap. Igen, teljeskörű figyelés kell. Fotó meg videó. Egy nőre kell ráállni, megtudni, hol lakik, és lekapani a férfit, akivel együtt él. Karcsikám, azt hozol, akit akarsz. Jó, hozd Anettet, Csámpást, meg Taligát is. Remek csapat, tudom. Én leszek a diszpécser, de nem tudok lemenni. Holnap kilenckor. A tiedbe is. Szevasz.

Az operatív figyelés és követés a magánnyomozói munka egyik legköltségesebb, ugyanakkor legtöbb eredményt hozó része. Mint az elnevezés is mutatja, követni és figyelni kell a célszemélyt, lejegyezni mindent, amit csinál, és lehetőség szerint vagy fotóval vagy videofelvétellel dokumentálni, kivel találkozik, és hová megy be. A titkos figyelésnek két formája van: az egyik a mozgó követés és figyelés, a másik a pontfigyelés. Ez utóbbi annyit jelent, hogy egy magányos magándetektív vagy figyelő letáborozik mondjuk egy lakótelepi lépcsőházzal szemben, és figyel, hogy a célszemély mikor lép ki az ajtón. Természetesen ez is nagy türelmet és szakértelmet igényel, ám a szakma csúcsa a mozgó figyelés és követés.

A magánszférában dolgozó figyelők jórésze állambiztonsági múlttal rendelkezik, ami nem meglepő, hisz a figyelés legalább annyira alapos felkészültséget és tudást igénylő szakma, mint a környezettanulmány készítése. Az állambiztonság már a kezdetektől fogva kiemelt figyelmet fordított a figyelők kiképzésére. Az 1950-es és 60-as években a gyalogos, biciklis és motoros követés jellemezte a szakmát, ám minél több személygépkocsi lett az országban, annál elterjedtebb lett az autós figyelés és követés. Ahogy egyre több és jobb autók jöttek be az országba, annál alaposabb lett a kiképzés is.

Wolf Károly 1977-ben lett állambiztonsági figyelő. A belügynél kezdte, aztán kalandos úton átkerült a figyelőkhöz, vagy „kukkosokhoz”, ahogy a szakzsargon nevezte őket. Kiképzése kilenc hónapig tartott, amely idő alatt marxizmus-leninizmust éppúgy kellett tanulnia, mint jogot, de a legfontosabb az autóvezetés elsajátítása volt. Mondanom sem kell, hogy egy sofőr – szakzsargonban „pilóta” –

nem közönséges autóvezető. Hihetetlen reflexekkel rendelkezik, s úgy ismeri az autót, mintha saját teste egyfajta meghosszabbítása lenne. A másodperc törtrésze alatt felméri a helyzetet, és olyan gyorsan reagál, hogy kívülállóként alig lehet követni.

A kiképzés során dőlt el, hogy kiből lesz pilóta és kiből gyalogos figyelő. A szerepek ugyanis nem, vagy csak nagyon ritkán felcserélhetők. Aki pilóta, soha nem száll ki a kocsiból, hogy gyalogosan kövesse a célszemélyt, ahogy a gyalogos figyelő sem ül soha a kormány mögé. A filmekben gyakran látjuk, hogy a magányos nyomozó (legyen az rendőr vagy éppen magán detektív) egy darab autóból követi a célszemélyt. A való életben ilyen soha nem fordulhat elő. Egy figyeléshez legalább három autó kell, ami három pilótát és három gyalogos figyelőt jelent. Az állambiztonság fénykorában, a hetvenes évek közepétől a nyolcvanas évek közepéig azonban minimum öt autóval figyeltek a célszemélyeket. (Persze később ezt is túlzásba vitték: volt olyan diplomata, akit 15 autóval figyeltek és követtek.) Az állambiztonsági „kukkosokat” alapvetően kétféle célszemélyre állították rá. Az egyik a belső ellenzék volt, a másik pedig a diplomaták. Az ÁB-nál a figyelést a vonalas szervezési elv alapján négy csoportra osztották. A – amerikai vonal, B – osztrák és német vonal, C – belső ellenzék, D – kis követségek. Wolf Károly az A-vonalon dolgozott, amely a legjobb munkák egyike volt. A belső ellenzék figyelését nem sokan szerették, érthető okokból, de az amerikai vonal gyakran valóban érdekes munka volt. Feladatuk a diplomaták figyelése és követése volt, bár a diplomaták sem voltak éppen kezdők, és pontosan tudták, hogy követik őket. Felmerült bennem a kérdés, hogy ha ez ilyen nyíltan folyt, akkor egyáltalán mi értelme volt a figyelésnek. A válasz nagyon egyszerű: a megfigyelt diplomaták egy része valóban hírszerző tevékenységet folytatott, nagyobb részük azonban nem. De nem lehetett előre tudni, hogy melyik diplomata tesz úgy, mintha kémkedne, és melyik csinálja élesben. Soha nem lehetett megbízni a célszemélyekben, mert sokan hónapokig csak altatták a figyelőket: az összes megfigyelt diplomatának az volt a fő feladata, hogy lekösse a figyelő figyelmét. Eközben ugyanis a valódi hírszerzők el tudták végezni a munkájukat.

A figyelők gépkocsiparkja főleg keleti autókból (azon belül is

Ladákból) állt, de a hetvenes évek elejétől már több Opel, Volkswagen és BMW is volt a gépkocsiparkban. Ezeket az autókat főleg a demonstratív és az agresszív figyelésnél használták. A szakma háromféle figyelést ismer: titkos, agresszív, demonstratív. A titkos figyelésnél a célszemély nem veheti észre, hogy követik. Egy figyelés akkor lesz demonstratív, ha a figyelő „dekózik”, vagyis dekonspirálódik, azaz a célszemély kiszúrja őt. A figyelő ekkor nem titkolja, hogy követi a célszemélyt, és látványosan távozik, hogy elaltassa a célszemély gyanakvását. Az agresszív figyelésnél a figyelők teljesen rátapadnak a célszemélyre, a legtöbbször azért, hogy megakadályozzák valamilyen cselekmény elkövetésében. A magánnyomozók értelemszerűen csak a titkos figyelést alkalmazhatják, hisz az agresszív verzió a nemzetbiztonság céljait szolgálja. A filmekben látható üldözési jelenetek ez utóbbi esetben történhetnek, de akkor is nagyon ritkák. A figyelők, mint nevük is mutatja, figyelnek, az üldözés a rendőrök feladata.

A figyelés technikája és gyakorlata pontosan koreografált, ugyanakkor hihetetlen helyzetfelismerési és improvizációs készséget igényel. A három autós figyelésnek van egy főnöke, a brigádvezető, aki a figyelést koordinálja. Régebben a figyelők csak walkie-talkie-n tartották a kapcsolatot, de manapság a mobiltelefon is komoly szerepet játszhat. Ettől függetlenül a kommunikáció elsődleges eszköze a walkie-talkie, azaz a rádió, amely azért hasznosabb, mert nem kell tárcsázni, amivel értékes másodpercek veszhetnek el. Hátránya viszont az, hogy a vétel gyakran nem tiszta: ha a két kocsi közt például egy nagy épület van, alig lehet hallani valamit. Amikor a figyelőbrigád feláll, egy autó figyel a célszemély tartózkodási helyét, azaz szakzsargonban „peregyezik”. Amikor a figyelők megpillantják a célszemélyt, rádióan azonnal közlik a másik két kocsival, merre indult el. A két autó már eleve olyan helyen várakozik, amerre feltehetően a célszemély haladni fog. Az autós követésnek többféle technikája létezik. A leggyakrabban a vonalas alakzatot használják, amely a főútvonalakon hasznos. Ilyen esetben egy autó a célszemély autója előtt megy, a másik kettő pedig kicsit leszakadva követi, felkészülve arra, hogy a célszemély bármikor irányt változtathat. Ekkor az elől haladó autót a mögötte jövők tájékoztatják arról, hogy

a célszemély merre fordult le. Ezután a vonalas alakzatú figyelésből körkörös vagy villa alakzatú figyelés lesz. A villa alakzatúnál egy autó halad a célszemély mögött, a másik kettő pedig vele a párhuzamos utcákban. A körkörös alakzatnál az autók folyamatosan helyet cserélnek egymással. Ez a figyelési alakzat a belvárosban, kis utcáknál hasznos. Ilyenkor kap kiemelt jelentőséget a pilóták helyismere- te. Pontosan tudják, melyik utca egyirányú, melyik hova csatlakozik be, merre tud a célszemély elkanyarodni. A brigádvezető folyamato- san irányítja a két másik autót, hogy merre forduljanak. A helyisme- retnek köszönhetően a brigádvezető el tudja helyezni a két másik autót a célszemély legvalószínűbb útvonalán. Természetesen az is előfordul, hogy a figyelők elveszítik a célszemélyt. Ekkor egy vagy két autó biztosítja a területet, és olyan helyeken várakoznak, ahol a legvalószínűbb, hogy a célszemély felbukkan. Közben két autó kon- centrikus körökben keresi a célszemélyt. Három autónál ez nem könnyű, ilyenkor lehetőség szerint váltják egymást a területbiztosí- tók (azok, akik a várható felbukkanási helyen várakoznak) a kutatók- kal (akik keresik a célszemélyt.)

Amennyiben a célszemély kiszáll az autóból, a pilóta mellett ülő gyalogos figyelő kipattan a kocsiból, és követni kezdi őt. A gyalogos figyelés egyik alapszabálya az, hogy nem szabad közvetlenül a cél- személyt nézni. Inkább feléje kell nézni, semmint egyenesen rá, ugyanis ekkor fennáll a veszélye a „dekonspirációnak”, azaz a lebu- kásnak. Ha egy figyelő „dekózik”, akkor vagy azonnal eltűnik, vagy demonstratív figyelésbe vált. (Ez egyébként áll az autós figyelésre is.) Amikor a célszemély kiszúrta, hogy követik, a figyelő már nem igyekszik álcázni szándékát, hiszen egyszerűen látványosan eltűnik. A célszemély ekkor megnyugszik, hogy lerázta a figyelőt, akit köz- ben egy másik kolléga váltott fel.

Amikor két gyalogos figyelő követi a célszemélyt, akkor egyfajta pulzáló koreográfia alapján váltják egymást: egyvalaki a célszemély mögött megy a járdán, míg a másik az utca túloldalán egy kicsivel a célszemély előtt vagy mellette halad. A figyelők néha elkövetik azt a hibát, hogy egymást tartják szemmel, nem pedig a célszemélyt. Tit- kos figyelésnél nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy kerülni kell a „dekózást”, ezért – ha van rá lehetőség – a gyalogos figyelők váltják

egymást. Amennyiben például a célszemély villamosra száll, az egyik gyalogos követő rááll – ha lehet, már a következő megállóban –, a másikat pedig a pilótája két-három megállóval előre viszi, és ott száll fel, miközben az első leszáll, és beül a pilótája mellé.

A figyelők között ugyan kevés nőt lehet találni, de őket nagyon megbecsülik, mert bizonyos helyzetekben nélkülözhetetlenek. Ezek egyike a „belsőzés”. Mi történik ugyanis akkor, ha a célszemély bemegy valahová, és a megbízó hírigénye azt is tartalmazza, hogy a célszemély mikor, kivel és hol találkozott, és miről beszéltek? Amennyiben magánlakásba megy be a célszemély, akkor értelem-szerűen nem lehet követni. Ugyanez a helyzet a többlakásos házaknál is. Egy dolgot tud ilyenkor a figyelő feljegyezni: az adott lakótelepi lépcsőházban melyik lakásba ment be a célszemély. Néha ez is kockázatos. A gyalogos figyelő – a „dekózást” is vállalva – beszáll a célszemély mellé a liftbe, egy emelettel feljebb vagy lejjebb megy, mint a célszemély, majd kiszáll, és a lépcsőházból megpróbálja kifigyelni, melyik lakásba ment be. Amennyiben a célszemély biztonsági kód segítségével jut be egy épületbe, akkor a figyelő csak a szerencséjében bízhat: hátha éppen jön valaki, és beengedi. Ha a kaputelefonon talál egy céget, akkor oda felcsengetve talán bejuthat, de ez sem biztos. Ha a célszemély nyilvános helyre, mondjuk egy étterembe vagy egy kávézóba megy be, akkor két gyalogos figyelő követi, lehetőség szerint egy nő és egy férfi, mert a figyelők ilyenkor párnak adják ki magukat, susztorognak, nevetgélnek, persze csak annyira hangosan, hogy a férfi autóstáskájában vagy a nő retiküljében rejtőző magnó vagy videokamera vételét ne zavarják. A belsőzésre a brigádvezető már előre összeállítja a párt, akik valóban régi, összeszokott munkatársak, és pontosan tudják, mit csinálnak. Esetlegesen egymás mellé rakott figyelőket csak végszükségben jelöl ki a brigádvezető. Az állófigyelésnél is roppant hasznos a férfi-nő páros. Ilyenkor rendszerint egy autóból figyelik a célszemélyt, és ez különösen a kis forgalmú helyeken lehet feltűnő. Akkor persze nem, ha a pár csókolózik vagy éppen szeretkezik.

A gyalogos követőknél előírás, hogy teljesen hétköznapi öltözéket viseljenek, semmi feltűnő szín vagy ruhadarab nem lehet rajtuk. Ugyanez áll az autókra is. Wolf brigádja három autóból állt. Wolf

egy Mazda 626-ost vezetett, Csámpás egy Opel Omegát, Taliga meg egy Volkswagen Golf kombit. Egyedül az Opel volt bordó, a másik két kocsi szürkére volt festve. Semmi megkülönböztető jel nem volt az autókon. Nem volt rajtuk matrica, a belső visszapillantóról nem lógott semmi, a kalaptartóban maximum egy újság volt.

A figyelés nagyon sokszor embert próbáló feladat. Ha a célszemély dolgozni megy, akkor is figyelni kell, ami azt jelenti, hogy mindvégig a kocsiban kell ülni. Azért is szükséges a három autó, hogy tudják egymást váltani, így el tudnak menni vécére, ihatnak egy kávét, ehetnek valamit. Aztán amikor megjelenik a célszemély, egy pillanat alatt váltani kell. Amikor a „peregyszó”, azaz a jelző beleszól a rádióba, hogy „adás van”, azonnal indulni kell. Ha véletlenül az egyik gyalogos figyelő nincs a kocsiban, a pilóta nélküle is elindul, és útközben felveszi. A beszélgetéssel, olvasással, figyeléssel töltött órák után elképesztő pörgés kezdődik. Az álló figyelés legnehezebb része nem is az unalom vagy a mozdulatlanság, hanem az, hogy egy idő után minden összerosódik a figyelő előtt. A célszemély autója beleolvad a környezetébe, és amikor a célszemély kilép a munkahelye ajtaján, szinte észre sem lehet venni. Ezért fontos a „peregyszó” autók állandó váltása. A figyelő szeme elfárad, az agya eltompul. A két másik autóban ülők viszont rendszerint annyira távol állnak a célszemély autójától, hogy nyugodtan kiszállhatnak, sétálhatnak egyet.

A figyelésnél érdemes csak profikat alkalmazni, akik tudják a dolgukat. Ha a célszemély kiszúrja, hogy követik, akkor szinte megoldhatatlan feladat elé állnak a figyelők. Gyakran érkeznek megbízás figyelésre a magánnyomozókhoz, és ilyenkor az első kérdés az, hogy figyelték-e már meg a célszemélyt. Többször előfordult már, hogy a figyelőbrigád felállt a célszemélyre, akinek mozgásából azonnal kiszúrták, hogy számít a követésre. Ennek pedig az az oka, hogy egy másik figyelőcsapat már megbukott, azaz szakzsargonban a célszemélyt már „meghajtották”. Az ügyfelek nagyon nehezen értik meg, miért fontos a három autó. A legtöbb magánдетектив nem is fogad el olyan megbízást mozgó követésre, amikor az ügyfél nem hajlandó kifizetni a három autót és a hat embert. Ha azt vesszük, egy ilyen felállásnál az óránkénti húszezer forint nem is sok. A megbízók

többsége megérti, hogy miért szükséges ennyi ember, és ilyenkor csak a pénztárca szabhat határt a figyelés időtartamának. A megbízó közli a hírigényét a magándetektívvel, valamint azt, hogy mennyi ideig tudja finanszírozni a figyelést. A határ a csillagos ég. Wolfék követtek és figyeltek már hat hónapon keresztül is egy célszemélyt.

A helyzet azonban az, hogy csak azok szűrjék ki a figyelőket, akik számítanak rá. A legtöbb embernek ugyanis eszébe sem jut, hogy követik. Ha a figyelőbrigád profi, és a kocsik folyamatosan váltják egymást, akkor a célszemélynek gyakorlatilag esélye sincs rájönni, hogy figyelik.

A magánszektorban figyelők jórésze az állambiztonságnál kezdte a pályáját. Az ő munkájuk – hacsak nem a C-vonalon, azaz a belső ellenzéken dolgoztak – politikamentes volt, csak a szakmai feladatra kellett koncentrálniuk.¹⁹ Ennek köszönhetően roppant felkészültek, profik, és rengeteg munkájuk van. Persze a telefonkönyvet felütve nem lehet rájuk találni, mert nemcsak a magánszektor látja el őket megrendelésekkel.

A volt ÁB-s figyelők még ma is a régi „sifírt”, azaz kódnyelvet használják, amelyből a kívülálló egy szót sem ért. Ennek a célja természetesen az, hogy ha – akár véletlenül – le is hallgatják őket, még csak sejteni se lehessen, mit csinálnak. Mivel azonban a sifír még ma is használatos a nemzetbiztonsági és belügyi figyelők körében, ezért erről nem írhattam bővebben.

Kedd reggel hétkor elindultunk Veszprémbe. Én Wolf Karcsihoz ültem be a szürke Mazdába. Fél kilenc sem volt még, amikor megérkeztünk a Gizella udvarhoz. Szabi fitnessz-szalonja még nem volt nyitva, így a Skála mögötti parkolóban leraktuk az autókat, és a csapat tagjai gyorsan feltérképezték a terepet. Az udvarból egyetlen út vezetett ki, ezt nem lesz gond szemmel tartani. Így az egyik koci maradt csak a parkolóban, a másik meg a lámpás keresztesződés

¹⁹ Akit bővebben érdekel az állambiztonsági figyelés elmélete és gyakorlata, annak ajánlom Zólyomi Tamás *Árnyékvilág: Egy állambiztonsági figyelő emlékei* című könyvét, amely 1990-ben jelent meg. A könyvre a figyelők hívták fel a figyelmemet azzal, hogy érdemes elolvasni, mert minden igaz, amit leirt. A vékony kis kötet legnagyobb erénye az, hogy hiteles – ám személyes sérdótságtól nem mentes – képet fest az állambiztonsági figyelőkről. Amennyiben sikerül túllépünk a szerző lapos stílusán és szavaiból sütő sértettségen, nagyon izgalmas képet kaphatunk a figyelőkről. Azt is hozzá kell tenni, hogy Zólyomi 1987-ben lett az ÁB tagja, így már csak egy erős leszállóágban lévő szervezetet láthatott. A III/2. osztálynál dolgozó Zólyomi könyve sajnos mára feledésbe merült, pedig a technikák szempontjából igencsak fontos munka.

előtt állt meg egy másik parkolóban. Bármerre is induljon hát Alexa, elvileg nem csúszhat ki a hálóból.

Miközben várakoztunk, gyorsan megittunk egy kávé a Skála oldalában lévő hamburgeresnél, és vettünk pár szendvicset is meg újságot. Taliga gyalogosan figyelte a szalont. Éppen a kocsni felé tartottunk, amikor Taliga beleszólt a rádióba: „Adás van.” Megjött Alexa egy krémszínű Citroënnel. Ránéztem az órára, a lány pontosan érkezett. Taliga felírta a kocsi rendszámát, mi meg beültünk a kocsiba, ugyanis mi peregeztünk: pont jól ráláttunk a kocsira. Wolf mellett Csámpás ült, egy nagydarab, harmincas éveit végén járó férfi, aki – meglepő módon – nem rendelkezett semmiféle állambiztonsági vagy belügyi múlttal. Viszont jól vezetett, a türelme határtalan volt, és régóta ismerte Wolfot. Egyszer beült mellé, és ottragadt.

– Tudod, én olyanokat is megcsinálok, amit az öreg rókák soha. Piros lámpa, egyirányú utca, engem nem érdekel. Olyan nincs, hogy elveszítsem a célszemélyt.

Éppen kérdeztem volna valamit, amikor Wolf lehalkította a CD-játszót, és beleszólt a rádióba: – Adás van.

Alexa kilépett a szalontól, s mire észbekaphattam volna, Wolf már sebességbe is rakta a kocsit, Csámpás meg a videokamerával ráközelített a lányra. Alexa tényleg nagyon csinos volt. Alig lehetett túl a harmincon, egyenes tartása, lendületes járása egyértelműen arra utalt, hogy sportol. Megállt a kocsija mellett, elővette a mobilját, tárcsázott, majd beült a Citroënbe. Mire befejezte a beszélgetést, már mindenki készen állt.

– Taliga, ébresztő, mindjárt indulunk – szólt bele Wolf a rádióba.

– Vettem, mindjárt indulunk – nyugtázta Taliga. A lány elindította az autót, és lassan kigurult a szalon elől. Negyed tíz múlt pár perccel.

Wolf besorolt a lány mögé. Nyugodtan, magabiztosan vezetett, mindig indexelt, a közlekedési táblákat figyelembe vette. Ahogy átsoroltunk a Jutasi útra kanyarodó sávba, láttam, hogy a parkolókból kikanyarodik mind a két autó. Itt nem volt túl sok lehetőség, egymás mögött haladtunk.

– Sajókám – szólt bele Wolf a rádióba – tedd már meg nekem, hogy elébe kerülsz, jó?

Sajó nyugtázta, és elébe került.

– Gyerekek, előttünk körforgalom, egyenesen és balra lehet menni – jelzett Sajó.

– Mondjad, Sajókám, jobbra mit látsz? – kérdezte Wolf.

– Lakótelepet.

– Akkor oda kanyarodjál be szépen. Mi itt jövünk mögötte.

Alexa indexelt, ahogy bement a körforgalomba, de nem jobbra fordult, hanem ment egyenesen.

– Sajókám – mondta Wolf –, megyünk egyenesen a Jutasin, ismétlem, a Jutasin. Te csak csorogjál szépen velünk párhuzamosan, amíg nem szólok. Taliga, megelőzzük a csajt. Maradjatok mögötte.

Amikor elhúztunk a lány mellett, láttam, hogy telefonál. Szépen lassan haladtunk a Jutasi úton. Jobbra volt egy kereszteződés. A balra kanyarodó sávban ott állt Sajó Opelje. Taliga előzékenyen beengedte maga elé.

– Újabb körforgalom, csak azért, hogy örüljeteK – szölt bele Wolf a rádióba. – Egyenesen a vasútállomásra megyünk, jobbra valami centerhez, balra meg, gondolom, a Házgyári útra. Mi itt lekanyarodunk balra.

A visszapillantóból figyeltem, ahogy Alexa mögöttünk jön. Elképzelésünk sem volt arról, hogy merre megy, de eddig minden pompásan alakult.

– Elöttünk kereszteződés, balra lehet sorolni – mondta Wolf a rádióba. – A lány kirakta az indexet. Mi túmentünk. Taliga, ti vegyétek át.

– Vettem, átvesszük.

Wolf az első kereszteződésnél elfordult jobbra, majd visszakanyarodott.

– Jobbra indexel. Jobbra indexel a bevásárlóközpont felé – szölt Taliga.

– Vettem – nyugtázta Wolf. – Parkoljatok le. Sajó, ti menjetek előre, látok ott egy utat balra, ott pihenjeteK le. Anett drága, menjél be utána, jó?

Mire befordultunk a parkolóba, Alexa kocsija már üresen állt, Sajó mellől pedig hiányzott Anett. Tettünk egy kört, majd a parkoló kijáratánál álltunk meg. Wolf leállította a motort, csendben vártunk. Pár pillanat múlva megcsörrent a mobilja: – Mondjad drágám. Persze,

vegyél nekem valami sonkát, meg sovány sajtot. Angyal vagy. Nem mondd? Tejet, müzlit, kakaót? Mire készülhet?

Wolf bontotta a vonalat, majd beütött a magánдетektív számát.

– Bevásárolunk – szólta bele. – Széjjel fogunk szakadni az izgalomtól. Aha. Pont kilencre ért oda, bent volt, várjal csak – nyúlt be az ülés mellé, előhúzott egy jegyzetfüzetet, belenézett – egészen pontosan 17 percet, kijött, telefonált, majd eljöttünk bevásárolni. Persze, vesszük. Egy krémszínű Citroën 2-es. A rendszáma... – diktálta be Wolf, majd letette a telefont. – Ez a fiú, ez mindenről tudni akar. Ez olyan... – húzta fel a szemöldökét. A figyelőknek a célszemély minden mozgásáról azonnal tájékoztatni kell a diszpécsert, aki jelen esetben a magánдетektív volt. Mivel nem lehetett közvetlen kapcsolatba lépni a megbízóval, így a magánдетektív irányította a megfigyelést. Ő döntött arról, mi legyen a következő lépés, és neki állt jogában lefűjni az akciót is.

– Ez egy rendes lány – fordult hátra az ülésen Wolf. – A múltkor Pesten kellett egy csajt követnünk. Egy kis Fordot vezetett az őrült tyúkja – Csámpás lassan bólogatott. – Olyat még nem láttam. Vékony kiscsaj, de úgy vezetett, mint akinek az összes esze elment. Az Erzsébet hídon nyolcvannal tépett, állandóan sávot váltott. Dögöljek meg, alig bírtam utánamenni. Még csak nem is indexelt a kiscsaj, csak tolta neki. Látott egy lyukat a sorban, berontott, aztán ki, be, ki, be, így mentünk el egészen a Bécsi útig. Amikor kiszállt, legszívesebben odamentem volna hozzá, hogy megcipőzzem – mesélte Wolf. Elképzeltem, ahogy a figyelő megrugdálja a célszemélyt, mert vadul vezet. A reakció érthető volt, hisz rengeteg feszültség gyűlik fel ilyenkor a figyelőkben. Főleg akkor, ha egy erőszakos sofórt kell követniük.

Wolf mobilja rezegni kezdett.

– Mondjad, szerelmem. Jön ki. Átvesszük.

Anett kilépett a bevásárlóközpont ajtaján, pár méterrel mögötte Alexa. Kinyitottam az ajtót, hogy jobban lássak. Taliga az ülésében hátradőlve videóra vette, ahogy Alexa bepakol a Citroënbe. A lány lecsukta a csomagtartót, beült, és elindult.

– Adás van – szólta bele Wolf a rádióba. Amikor Alexa kikanyarodott, mi voltunk közvetlenül mögötte. – Most jövünk ki a parkolóból, Sajókám, tedd meg nekem, hogy kikanyarodsz a leányzó elé.

Így haladtunk a város felé. Jobbra egy tejüzem volt, balra egy tüzép. Sajó ment elöl, Taliga mögöttünk. Alexa végig tartotta az ötvenes tempót.

– Elöttem kereszteződés, jobbra és balra lehet kanyarodni – hallottuk Sajót.

– Mi van balra? – kérdezte Wolf.

– Úgy látom, a régi városrész – hangzott a válasz.

– Akkor menj el jobbra. Mi rajta vagyunk.

Láttuk, hogy Alexa balra indexel, a régi városrész felé.

– Sajókám, meg kéne fordulni. Balra ment le – szólta Wolf a rádióba.

– Láttuk, kunkorodunk visszafele – nyugtázta Sajó.

Taliga mögöttünk haladt.

– Itt állok ebben a kurva kereszteződésben, előttem egy busz, és valami kamion kínlódik, hogy bekanyarodjon – mérgelődött Sajó.

– Csapkodd magad – sürgette Wolf.

Alexa közben váratlanul lekanyarodott jobbra, egy kanyargós, szűk kis utcába. Wolf nem tudott rögtön utánamenni, mert szemből jött egy busz. Amikor végre bejutottunk a kis utcában, Alexa kocsijának nyoma veszett.

– A kurvaanyját! – csapott Wolf a kormányra. – Taliga, hol a francban vagytok?

Semmi válasz. Wolf megismételte a kérdést, ezúttal kicsit hangoztabban. A rádióból statikus recsegés hallatszott csupán.

– A mocsok életbe, én úgy utálok ezt a kurva dombos várost, hogy el nem tudom mondani – kapcsolt Wolf vissza kettesbe. – Baszhatom a rádiót – vette elő a mobilját. – Sajókám, merre tekeregetek? Mi az, hogy nem tudod? Jó, a következőn lementetek jobbra ti is. Hol van akkor most a csaj? – Letette a telefont, megint belszólt a rádióba. – Sajó, hallatok? Sajó?

Sziszegécs, recsegés, majd bejött Sajó hangja.

– Átjöttünk a kereszteződésen.

– Az első utcán azonnal kanyarodjatok le jobbra – Wolf hangja tele volt feszültséggel. – Ha a végén van egy nagyobb utca, akkor álljatok ki a végébe, és biztosítsátok a területet.

Mind a hárman jobbra-balra figyeltük a házak udvarait, hátha

mepillantjuk Alexa kocsiját. Semmi. A kis utcák olyan kanyargósak voltak, hogy nem láttunk be rendesen.

– Gyerekek, tudom, hol vagyunk – mondta Anett.

– Akkor énekelj nekünk valami szépet, de csak szépet – válaszolt Wolf.

– Az összes kis utca egy irányba vezet – mondta Anett. – Traktor az utca neve, és a végén a Dimitrovba torkollik. A másik irányba nem lehet menni, az le van zárva, de a térkép szerint megkerül egy dombot.

Wolf sóhajtott egy nagyot.

– Azok a kurva dombok. Akkor máshol nem jöhet ki. Sajókám, mondjal te is nekem valami szépet – szólt bele a rádióba.

– Itt vagyunk, de nem találjuk.

– Semmi baj – sóhajtott megint Wolf –, Taliga fogja az utca végét. Ti menjetek fel a felső útra, ahonnét jöttetek, és álljatok le valahol. Nem hiszem, hogy arra menne vissza, de ki tudja.

Tovább bolyongtunk a kis utcák valóságosan rengetegében. A legtöbb macskaköves volt, kátyús és roppant szűk. Volt, amelyikben két autó nem is fért volna el egymás mellett.

– Azt tudnám, hogy hol a jó anyánkban vagyunk – forgatta Wolf a fejét.

– Megvan, gyerekek, megvan – szólalt meg szenttelen hangon Taliga. – Most bukkant fel mögöttünk. Megvárjuk, merre megy.

Wolf visszarántotta a váltót kettesbe, majd erős hatvanas tempóval megindult a Traktor utca felé.

– Sajó, azonnal gyertek a Dimitrov utcára!

Én csak annyit szerettem volna, hogy ne jöjjön senki szembe, mert Wolf padlógázzal döngetett végig a macskaköves utcán, aztán ráfordult a Traktor utcára.

– Beszélj hozzám – szólt a rádióba.

– Ebben a pillanatban kanyarodtunk el balra – jelentette Taliga. – A Dimitrov utcán megyünk a városközpont felé.

Ekkor már mi is a Dimitrov utcán voltunk, és néhány másodperc múlva Sajó is megjelent mögöttünk.

– Na, gyerekek, megvan, megvan, de a rosseb rohasztaná rá az eget erre a lányra meg a kis utcáira – bosszankodott Wolf.

– Alexa a Dimitrov utca végén leparkolt. – hallottuk Anettet. – Egy táskát vesz ki a csomagtartóból, egy sporttáskát.

Wolf azonnal válaszolt:

– Akkor derítsd fel nekünk roppant konspiratíván, hogy hová megy ez a leányzó.

Míg Anett Alexát követte, Wolf felhívta a magándetektívet, és elmesélte neki, mi történt.

– Tudom, hogy nem volt rá hírigény, de akkor is elvesztettük – morgott Wolf. – Szerintem edzeni ment, a fene tudja, mikor kerül elő.

Így is történt. A pörgés véget ért, Alexa eltűnt a plaza egyik edzőtermében. Ránéztem az órákra: fél tizenegy múlt.

– Egy darabig maradunk – mondtam. – A lány aerobikot oktat.

Csámpás kiszállt a kocsiból, és elindult a plaza felé: Anettel felváltva figyelték a kijáratot. Mi maradtunk a kocsiban.

– Ezt nem lehet kivédeni – döntötte egy kicsit hátra Wolf az ülését. – Ezt szinte sehogy nem lehet kivédeni. Én kétszer voltam ebben a kurva városban, ez a csaj meg itt él a fene tudja, mióta. Látod, a nagyobb utakon megfogjuk, nem eresztjük, de ezekben a kis szaros utcákban egy pillanat alatt el lehet tűnni. Vagy szerencsénk van, és megfogjuk, vagy elveszítjük, és akkor baszhatjuk.

Délután kettőig semmi nem történt. Anett Csámpással váltva pontfigyelt, mi meg a peregyező autókat váltottuk. Az órák mégsem múltak lassan, mert Wolf tele volt sztorikkal. Néha rágyújtottunk, délben ettünk egy szendvicset, de kettőig arról a 21 évről beszélt, amit az állambiztonságiaknál eltöltött. Néha helyet cseréltünk Taligával, az órák lassan múltak.

Kettő óra után pár perccel Anett beleszólt a rádióba:

– Adás van.

Wolf nem szólt semmit, tudta, hogy Anett és Csámpás visszaindultak a kocsihoz. Éppen Taliga peregyezett.

– Beült a kocsi, indulunk felfelé – jelentette.

– Valaki elé tud kerülni? – kérdezte Wolf.

– Nem, az most nem fog menni – válaszolta Taliga. – Ha közvetlenül balra fordulunk, akkor az óváros felé megyünk, ha kisebb ívben, akkor le a Vár alá, ha meg jobbra, akkor megint háromfelé lehet menni – folytatta.

– Taliga, egy a lényeg, ne szakadj le róla, mi megyünk mögötted – mondta Wolf.

Nem sokat lehetett tenni, közvetlenül Alexa kocsija mögé kellett állni, mert valóban annyi felé mehetett, hogy képtelenség lett volna akár csak egy idegen kocsit is a két autó közé engedni. Alexa a kis utca végén jobbra fordult, ott pedig rögtön balra indexelt, és besorolt. Rövid volt a lámpa, de Taliga még át tudott csúszni. Mögöttünk ott volt Sajó, és rádión hallgattuk Taligát.

– Egyenesen megyünk, előttünk újabb lámpa, most zöld. Jobbra ronda épület, állítólag mozi. Emelkedő tetején megint lámpa, maradunk a belső sávban, nem kanyarodunk semerre. Balra egy hotel, előtte buszmegálló. Megint lámpa, itt maradunk a külső sávban, vagy jobbra fordulunk vagy egyenesen megyünk. Jobbra kanyarodunk, ismétlem, a hotel utáni lámpánál jobbra kanyarodunk. Egy nagy parkoló jobb kéz felől, tele karácsonyi áruval. Az ezt követő lámpánál jobbra. Figyeljete, mert az út tekeredik, jobbra is lehet menni, de mi haladunk egyenesen. Ady utca, igen az Ady utcán vagyunk.

– Beértünk, Sajókám, előzd meg szépen – kérte Wolf.

– Értem, megelőzőm. Lassan megyünk. Rengeteg merőleges utca, de miénk az elsőbbség – hallottuk Sajót.

Alexa hirtelen bekanyarodott egy parkolóba.

– Egy postához állt be – mondta Sajó.

– Rendben van, álljatok le. Mi utána megyünk. Taliga, merre vagyatok? – kérdezte Wolf, miután a visszapillantóban nem látta a kocsit.

– Egy busz mögött, mindjárt megelőzzük – jött a válasz.

– Bassza meg. Utána kell menni a postára – bosszankodott Wolf.

– Majd én megyek – nyitottam ki az ajtót. Wolf bólintott, én pedig kiléptem az autóból. A posta új építésű volt, sorszámot kellett húzni. Alexa az egyik asztalra támaszkodva éppen egy borítékot címzett. Odaléptem a sorszámautomatához, húztam egy számot, majd beálltam a többi ügyfél közé. Alexa megcímezte a borítékot, ránézett a sorszámára, majd az órájára. Ahogy figyeltem, rájöttem, mennyire nehéz nem ránézni a célszemélyre. Az volt a feladatomból, hogy figyeljem, mit csinál, márpedig ehhez nézmem kellett őt. Illetve mégsem. Magam elé bámultam inkább, jobb szemem sarkából láttam őt, és

csak akkor pillantottam feléje, amikor nem akadhatott össze a tekintünk. Megszólalt a mobilom. Wolf volt az.

– Kijössz a postáról, jobbra fordulsz, mész egy kicsit tovább, ott várunk.

Alexa türelmetlennek látszott. Bár sorszám volt a kezében, beállt az egyik sorba. A borítékot letette a pultra. Nem láttam, kinek címezte. Mögé állni nem mertem, mert az feltűnő lett volna. Végül ő került sorra, feladta a levelet, és elindult kifelé. Megintcsak nem mertem követni őt, ezért kivettem egyet az ajánlott szelvények közül, és elkezdtem firkálni rá. Amikor láttam, hogy kilépett a külső ajtón, utána indultam. Lassan sétáltam Wolf kocsija felé, de rám dudált. Erre már szaporázni kezdtem. Be se tudtam csukni az ajtót, Wolf már indított.

– Baszd meg, olyan lassú vagy, mint egy tetű. Azonnal ki kellett volna jönnöd, nem pedig vakarni a tökeid!

Lejjebb csúsztam az ülésben.

– Legközelebb mint a villám, úgy jövök ki – mondtam. De Wolf már nem figyelt rám, hanem a rádióba beszélt: – Rajta vagytok, Taliga?

– Rajta – hangzott a válasz.

– Akkor mondjad, merre megyünk! – szólt Wolf.

– Végig az úton, amin jöttünk. Várj, jobbra indexel a nagy kereszteződésnél. Lefordultunk jobbra.

– Sarkon nagyon randa zöld ház – jelentette Taliga.

– Randa zöld ház – ismételte Wolf.

– Kereszteződésben jobbra – folytatta Taliga.

Lassan beértük őket, és ahogy ráfordultunk az útra, már láttuk is őket. Miattam szakadtunk le. Sebaj, legközelebb figyelni fogok.

– Megyünk tovább a belső körgyűrűn – hallottam Taligát. – Körforgalom, belemegyünk, aztán Balatonfüred felé tovább. Nagy, lámpás kereszteződés, itt jobbra sorolunk. Csak elsőbbségadás tábla van, rákanyarodunk a körgyűrűre, megyünk egyenesen.

– Szerintem hazamegy – szólaltam meg.

– Miért? – kérdezte Wolf.

– Mert most a 8-ason vagyunk – feleltem –, az meg Herend felé megy, és onnét lehet lekanyarodni Hárskút meg Lókút felé.

Így is történt. Alexa tartotta a nyolcvanas tempót, Taliga közben

elébe került, a lány mögött megint mi mentünk, utánunk meg Sajó. Beértünk Márkóra.

– Gyerekek, ha Lókútra megy, akkor mindjárt le kell fordulnunk jobbra – szól bele a rádióba Anett.

Alexa kitette az indexet, elfordult jobbra Lókút és Hárskút felé. Taliga túlment a kereszteződésen, megfordult, utánunk jött, és beállt a helyünkre, mert mi már Alexa előtt jártunk. Lókút és Hárskút között az erdős részen egyszercsak lelassított, kitette az indexet balra, és bekanyarodott egy földútra.

– Lement balra – hallottuk Sajót. – Úgy látom, földút, és semmi féle tábla nincs. Mi legyen?

Wolf lehúzódot az út szélére.

– Várunk egy kicsit – mondta. – Aztán utána megyünk. Csak mi. Ti addig itt maradtok, amíg nem szólok. – Eltelt két-három perc. Wolf közben elmagyarázta, miért várunk. Nem lehet túl sok ház ott benn, ezért feltűnő lenne, ha utánamennénk. És éppen ezért nehezen is tudna eltűnni. Inkább kockáztatta azt, hogy elveszítjük, mert egy esetleges „dekázás” folytán az egész akció megbukhatott volna.

Indított, behajtottunk a földútra, és lassan gurultunk tovább. Láthatóan gyakran jártak erre, mert az út annyira nem volt rossz állapotban. Nemsokára egy másik földút keresztezte a miénket. Wolf megállt, benézett a földútra, nem látott semmit, így ment tovább egyenesen. Csámpás is forgatta a fejét, majd hirtelen megszólalt:

– Balra benn egy ház. Csak a tetejét láttam, de szerintem nézzük meg.

Wolf megfordult, majd a keresztező földúton jobbra fordult. Lassan, talán tizzel gurultunk. A fák mögül kibukkant egy hatalmas épület. Egy kisebbfajta palota volt, három szintes, több melléképülettel. A Citroën ott állt a bejárat előtt. Az ablakokban karácsonyi díszek világítottak, de az épület elhagyatottnak látszott. Csámpás előkapta a videokamerát, kiszállt a kocsiból, és a fák között a ház felé indult. Egy vastag fa takarásából elindította felvételt. Talán egy percreig ha vette a házat. Visszajött a kocsához, beült, sóhajtott.

– Bazi nagy ház ez.

Fried kocsiját nem láttuk, de ez nem jelentett semmit. Az is lehet, hogy a garázsban parkolt.

– Csámpikám, el tudsz vegyülni a tömegben? – kérdezte Wolf.

– Akarod? – kérdezett vissza Csámpás.

– Akarom.

Csámpás magához vette a rádiót, kiszállt a kocsiból, felhúzta a cipzárját, és belépett a fák közé. Mi kitolattunk, és keresztező földúton balra fordultunk, arra, amerre nem sokkal azelőtt bekanyarodtunk. Behúzódtunk a fák közé. Wolf nem ment ki a főútra, mert akkor túl messze lettünk volna ahhoz, hogy Csámpást időben felvegyük. Taliga talált magának egy kis földutat, oda állt be, Sajó meg visszament Márkóra, és a kereszteződés előtt állt meg.

Alexa egy órát volt otthon. Csámpás néha bejelentkezett, hogy semmi mozgás. Hallottam a hangján, hogy fázik, majd később a megkönnyebbülést, amikor Alexa elindult.

– Adás van – riasztotta Wolf a többieket. – Tudjátok a dolgokat.

Alexa kihajtott a főút felé, Csámpás pár perc múlva megérkezett, és kicsit morcos volt.

– Hideg, hideg, hideg – sorolta.

– Úgy látom, megyünk vissza Veszprémbe – jelentette Sajó. – Itt megyünk szépen mögötte. Ha megjöttetek, szóljatok, és elébe kerülünk.

Miután rákanyarodtunk Márkónál a 8-asra, felvettük a vonalas alakzatot. Wolf közben felhívta a magándetektívet, és elmondta neki, hogy megvan a ház, ahol laknak

– Kereszteződés a felüljáró után – szólalt meg Sajó.

– Látjuk, balra indexel és sorol – nyugtázta Wolf.

Sajó megint továbbment, majd megfordult. Taliga mögöttünk jött. Alexa egyenesen a város felé tartott.

– Jobbra egy benzinkút, balra meg raktáruháza – tájékoztatta a többieket Wolf. – Előttünk kereszteződés, balra indexel. Befordultunk balra.

Csámpás, aki eddig nem sokszor szólalt meg, hirtelen felkapta a rádiót.

– Gyerekek, emlékeztek, hol veszítettük el délelőtt? Arra megyünk. Szerintem megint bemegey a dzsumbujba.

Alexa valóban pontosan arra ment, mint délelőtt. Szorosan rátapadtunk. Sajó és Taliga két párhuzamos utcán kanyarodtak el. Alexa

óvatosan vezetett a macskaköves utcán, kirakta az indexet balra, mi utána. A két kocsi közt volt körülbelül húsz méter. A kis utca nagyon szűk volt, autók parkoltak mind a két oldalon. Alexa a végén jobbra indexelt. Ahogy kikanyarodott, egy kék Skoda fordult be az utcába. Láttuk, hogy nem férünk el. Wolf rávillogott, de a sofőr a fejét rázta, és mutogatott, hogy melyik házba jött.

– Baszdmeg, én ezt egyszerűen nem hiszem el! Nem tud kitolatni? – fújtatott Wolf. A Skoda sofőrje a fejét rázta, és a tovább mutogattott. Wolf dühösen hátratolatott, közben magához vette a rádiót.

– Leszakadtunk! Egy köcsög Skodás beállt elé, és nem engedett tovább. Ti nem látjátok? – A rádió recsegett. Semmi válasz. – Hol a picsában vagytok? – kiabált Wolf. – Recsegés. – Nem hiszem el, hogy megint megszívtuk. Mintha direkt csinálná. – Felkapta a mobilját, hívta a többieket, de senki nem látta a Citroënt. – Sajó, azonnal húzz le a Traktor utcába, hátha felbukkan ott!

De Alexa nem bukkant fel. Nyomtalanul eltűnt. Jó húsz percig tanácstalanul kavarogtunk a labirintusban, de semmi. Vagy beállt egy magas kerítésű ház udvarába, vagy már rég nincs a környéken. Wolf vett egy nagy levegőt, és a Margit-romoknál leállította a kocsit. Rádión odahívta a többieket.

– Anettkám, drágám, szerinted merre lehet? Itt van még a környéken? – kérdezte Wolf.

– Biztos vagyok benne, hogy nem – rázta Anett a fejét.

– Akkor jön az átfésülés – mondta Taliga.

Egy kívülálló számára ez a legmegfoghatatlanabb dolgok egyike. Veszprémben legalább hetvenezer laknak. Alexa szokásairól – a gyakorlattól eltérően – mit sem tudtunk. Amikor a magán detektív eligazítja a figyelőket, akkor a lehető legteljesebb dokumentációt adja át nekik. Minden ismert cím benne van, a célszemély szokásai, kedvenc helyei – mindent, amit a megbízó meg tud és akar osztani a magán detektívvel. Ha a célszemély leszakad vagy elveszítik, akkor ez a dokumentáció aranyat ér. Az ismert címeket gyorsan le lehet ellenőrizni, a kedvenc helyeket, és előbb vagy utóbb előkerül a célszemély. De ha nincs ilyen dokumentáció, mint a mi esetünkben, akkor jön az intuíció és a harmincéves gyakorlat. Az embereket könnyen ki lehet ismerni, és a csapat több ezer embert figyelt és

követett már. Ha meg kell találnia a célszemélyt, akkor a kocsi lát-szólag véletlenszerűen nekiindulnak, és átfésülik a várost. Természe-tesen nincs recept arra, hogy hol kezdik, és hogyan csinálják, de a legtöbbszor sikerül kiszűrni a célszemélyt vagy a kocsiját. Mi is már vagy húsz perce kerengtünk össze-vissza a városban, amikor Anett beleszólt a rádióba.

– Megvan. Ismétlem, és most nőies leszek, megtaláltuk ezt a...

– Mondjad inkább aranyom, hol dekkol, aztán majd utána lehetsz nőies – szakította félbe Wolf.

– Az egyetem parkolójában.

Wolf a fejét rázta.

– Egyetemre járna?

Csámpás derített fényt a rejtélyre.

– Azt nem, de van itt jópár étterem meg kávézó.

Nyolc perc múlva az egyetem parkolójában voltunk. Wolf a kocsi-ban maradt, mi pedig mindannyian elindultunk, hogy megtaláljuk Alexát. A kocsiját a parkolóban láttuk meg, tehát nem lehetett mesz-sze. Pillanatok alatt szétszéledtünk. Én találtam egy olasz éttermet, de Alexa nem volt benne. Elindultam a városközpont felé, hátha megpillantok valamit, amikor megszólalt a mobilom.

– Megvan. Gyere vissza a parkolóba – mondta Wolf.

– Kicsit feljebb a jobb oldalon abban a pizzériában – magyarázta Sajó. Körbeálltuk a kocsiját, és úgy hallgattuk őt. – Benn ül egy ötve-nes palival.

Wolf fellapozta a jegyzetfüzetét.

– Őszül, pocakos, kicsit szakadt? – kérdezte.

– Igen.

Wolf gyorsan eligazított mindenkit. Anett és Sajó gyalogos figyelő-je, Turulka mentek beszélni a pizzériába. Ki kellett hallgatni a férfi beszédét, és ha lehet, felvenni az egész beszélgetést. Az igazán fontos azonban a fénykép volt. Ezért Csámpás felelt. Kivette a teleobjektív-val felszerelt gépet a csomagtartóból, ellenőrizte, hogy minden rend-ben van-e. A sofőrök kinn maradtak a kocsikban. Nekem az volt a feladatom, hogy valamelyik parkolóban találjam meg Fried Volvóját.

– Mindenki ért mindent. Haladni, emberek, haladni, aztán szépe-ket mondani nekem a telefonba – indított minket útnak Wolf.

Anett és Turulka egymásba karoltak, és sűgva-bűgva elindultak a pizzéria felé. Én Csámpáshoz csatlakoztam egy időre. Szerencsére a pizzériával szemben volt egy parkoló, ahonnét tisztán lehetett látni az éttermet. Csámpás a szeméhez emelte a fényképezőt, majd elégedetten leengedte.

– Megvagytok.

Elkértem tőle a fényképezőt, belenéztem a keresőbe, és valóban: mintha pár méterrel előttem ültek volna. Alexa és Fried. Más nem nagyon lehetett. Úgy néztek egymásra, ahogy csak párok szoktak. Csámpás kivette a kezemből a gépet, a szeméhez emelte, és ellőtt legálabb húsz kockát.

A parkolóban nem találtam fehér Volvót, így elindultam a lakótelepi házak felé. A négyemeletes épületek mindegyike előtt kocsik sorakoztak. Lassan pásztáztam a terepet, de semmi. Egy utcával feljebb sétáltam, és ott az egyik épület előtt megtaláltam a francia rendszámú, fehér kombi Volvót.

– Karcsi, megvan a Volvó. Itt állok előtte – mondtam a telefonba.

– Eljössz a pizzéria előtt, rögtön jobbra fordulsz, a második keresztutcánál állok.

Két perc múlva megjelent Taliga Golf kombija. A sarkon leparkolt. Ahogy elmentem mellette, láttam, ahogy kiszedi a fényképezőjét a táskájából. Visszasiettem Wolfhoz, mert nem akartam, hogy megint rám kelljen várni. Egy távcsővel figyelte, mi történik a pizzériában. Átnyújtotta nekem. Anette és Turulka Alexáék mellett ültek, lelkesen beszélgettek a pizzájuk felett. Anett retikülje az asztalon állt.

– Sajó beállt rendesen? – kérdezte Wolf.

– Be. Anették vesznek valamit?

Wolf a fejét rázta.

– Csak videót. Olyan halkan beszélnek, hogy alig lehet hallani valamit. Viszont amikor a pali a pincért hívta, rögtön kibukott az akcentusa. Dögöljek meg, ha nem ez a mi csókánk.

Alexáék nem siettek. Wolfnak volt ideje kitalálni, hogy mi legyen a következő lépés, ugyanis mind a kettejüket követnünk kellett. Két kocsival jöttek, mi hárommal voltunk. Wolf végül is úgy okoskodott, hogy Alexa mozgását már ismerjük valamelyest. Igaz ugyan, hogy a kis utcák labirintusában már kétszer leszakadtunk róla – nem elve-

szítettük, ugyanis ezt csak akkor mondják, ha a figyelő hibájából lép meg a célszemély, itt viszont önhibánkon kívül történt –, de a jelek szerint mindegy, hogy három vagy egy kocsival tapadunk-e rá. Wolf visszahívta a pizzériából Anettet és Turulkát, aztán felállította a csapatot. Nem akart semmit sem a véletlenre bízni.

– Taliga és Sajó a pasira állnak rá – mondta a rádióba. – Mi a csajt követjük. Csámpás még csinál róluk pár fotót, ahogy kijönnek. Sajó leveszi, ahogy beszáll a kocsijába. Aztán amikor elindul a pasi, Taliga is csatlakozik.

Wolf a kocsiban ült, én kinn cigarettáztam. Wolf egyszer csak leeresztette az ablakot.

– Adás van. Csámpás levette őket, mindjárt itt lesz.

Pár perc múlva Csámpás hatalmas léptekkel megjelent. Beült hozzánk, Wolf elindította az autót. Alexa egyedül jött ki, beült a kocsiba, és máris indult. Az útvonal alapján valószínűnek látszott, hogy hazamegy. Elhaladtunk a könyvtár épülete mellett, az út végén balra indexelt.

– Ez haza fog menni – mormogta Wolf.

– Főnöknek jelentem, hogy a kövér férfit lefényképeztem a kocsijánál, és most kísérjük felétek – szólt bele a rádióba Sajó. – Mintha egy irányba mennének.

Kisvártatva megjelent mögöttünk a Volvo. Libasorban haladtunk át a Viadukton, majd ki a városból. Amikor a 8-ason mentünk, már nyilvánvalóvá vált, hogy Alexa és Fried hazamennek. Hacsak nincs dolguk Herenden.

Wolf átszervezte a csapatot.

– Emberek, mi előre megyünk, és a háztól nem messze kirakjuk Csámpást, hogy kapja le őket még párszor. Sajó, ti gyertek Alexa elé, Taliga, te meg maradj a Volvo mögött.

Wolf visszarántotta a váltót hármasba, megelőzte a sort, majd Márkónál lefordult Lókút felé. Kilencvennel téptünk keresztül a falun, fel a dombra. Az út üres volt, így nyugodtan be tudott fordulni a földútra. Nem kémelte az autót: tempósan haladtunk Alexáék háza felé. Csámpás közben filmet cserélt a fényképezőben, aztán amikor Wolf megállt, kiugrott a kocsiból, és egy szempillantás alatt eltűnt az erdőben. Nem tudtam mire vélni a sietséget.

Wolf ugyanolyan tempóban hajtott vissza a főútra, közben Sajót hívta.

– Sajókám, Csámpástól megszabadultunk. Ti hol vagytok? – kérdezte.

– Most jövünk ki Márkóról – hangzott a válasz.

Wolf kifordult a főútra, majd leparkolt azon a földúton, ahol pár órája Sajó állt. Alig állította le a motort, amikor elhúzott előttünk sorrendben Sajó, Alexa, Fried, végül Taliga. Sajó lassítás nélkül továbbhajtott, Taliga meg kikerülte az indexelő és lassító két autót.

A kocsiból egy kicsit beláttunk a földútra, amelyre Alexák behajtottak.

Csámpás szólalt meg a rádióból:

– Megjöttek. Leparkoltak, kiszálltak a kocsikból. Levettem őket. Körbe se néztek, bementek a házba. Én akkor kijövök innen, nagyon konspiratívan.

– Gyere csak, arany bogaram, gyere csak, vonszold a segged, megyünk haza – nyugtázta Wolf.

A magán detektív örült, amikor Wolf-tól meghallotta a jó híreket. Megvan Alexa, Fried, és a házuk is. Wolf bólogatott, majd letette a telefont.

– Lebontunk – szólt bele a rádióba. – Balatonakarattyán a benzinkútnál találkozunk. Közben Csámpás is előkerült az erdőből. Behupant a kocsiba, Wolf indított, és a csapat elindult Akarattya felé.

Taliga már ott volt, amikor begurultunk a kúthoz. Pár perc múlva Sajóék is megjöttek. A kút mögötti parkolóban rágyújtottunk.

– A feladat ennyi volt. Megvan a nő, megvan a pali, megvan a ház, megyünk haza.

A csapat elkezdett viccelődni, majd Taliga, Sajó és Csámpás átadták a negatívokat és a videokazettákat Wolfnak. Ezeket majd ő nyújtja át a magán detektívnek.

Sötét volt, amikor elindultunk Pest felé. Wolf az ujjával a kormányon dobolva hallgatta a bluest, Csámpás felhajtotta a gallérját, és elaludt. Én csak néztem magam elé, amikor Wolf megszólalt:

– Nehogy azt hidd, hogy ez mindig így megy. Baromi szerencsénk volt ma, baromi. Ha Anett nem talál rá, baszhatjuk.

– De szerencsénk volt – mondtam.

– Az – bólintott Wolf, majd felhangosította a zenét, rágyújtott, és az utat bámulta.

4.

A VÉGJÁTÉK

Két nap múlva a magándetektívvel átnéztük a fényképeket, és kielemeztük a videofelvételeket. Kétséget kizáróan sikerült bebizonyítani, hogy Fried Zoltán egy és ugyanaz volt a csalást kitervelő és elkövető „Mr. Bakossal”. Sikerült felderíteni a lakhelyét, megtudni, milyen kocsit vezet, valamint az autó rendszámát. Ezen felül rendelkezésünkre állt az útlevélszáma is. Amennyiben a belgák komolyan gondolják a feljelentést, minden adat megvan, amely alapján az ügyvédjük elmehet a rendőrségre.

Egy kérdés maradt már csak nyitva. Mi álljon az összefoglaló jelentésben? Bűnszövegben elkövetett csalás, amelyet Fried Zoltán, Horvát Éva és Takács Alexa közösen követtek el? Vagy csalás büntette, amelynek elkövetője Fried Zoltán? Sokat és hosszasan beszélgettünk a kérdésről. Nekem az volt a véleményem, hogy Horvát Évának semmi érdemi köze nincs az ügghöz, mindössze annyi, hogy Fried a jelek és a bizonyítékok szerint felhasználta őt. Fenntartásokkal ugyan, de a magándetektív is így gondolta. Arról viszont, hogy mi a szerepe Alexának az ügyben, semmit nem tudtunk. Ő bérelte a nemlétező cég székhelyeként megadott üzlethelyiséget. Ott volt az italautomata átvételénél. A telefonjának előfizetője ugyanaz a budapesti sportszer-forgalmazó cég volt, mint a Fried által használt számnak. Együtt élt Fried Zoltánnal. Ha valakinek, akkor neki tudnia kellett a csalásról.

A kérdéseinkre senki más nem tudott választ adni, mint maga Alexa. Hosszas tűnődés után végül is a magándetektív úgy döntött, hogy felhívja Alexát. Ennek már nem volt semmi köze a megbízáshoz, hisz az csak arra vonatkozott, hogy megtalálja a csalás elkövetőjét. Látva Alexát, nehéz volt elképzelni róla, hogy ő is benne van. De rengeteg nyom mutatott feléje. Mivel nagyon valószínű, hogy a belgák magyarországi ügyvédje egy az egyben csatolja a feljelentéshez a magándetektív összefoglaló jelentését, ezért nem volt mind egy, hogy miképpen szerepel benne Alexa. Feltételezett büntársként vagy tanúként.

A magándetektív elővette hát Alexa telefonszámát, és tárcsázott. Miután bemutatkozott, így folytatta:

– Alexa, szeretnénk néhány kérdést feltenni magának. Igen, mi voltunk azok, akik érdeklődtünk maga után. Nem, nem azért, mert nem volt jobb dolgunk. Szeretnénk elbeszélgetni magával egy bizonyos „Mr. Bakosról”, Fried Zoltánról, egy üzlethelyiségről Veszprémben, meg egy küldeményről, amelyet Horvát Évával vett át. Nem, nem akarjuk tönkretenni magát. Eszünk ágában sincs. De talán érdemes leülnie velünk, mielőtt az erdei házukban a rendőrök kopogtatnak. Hétfőn Pesten van? Remek. Délután kettőkor várjuk magát az irodánkban – mondta a magándetektív, majd lediktálta a címet, és letette a telefont.

Alexa kettőkor telefonált, hogy késni fog negyedórát. Az asztalon már ott sorakoztak a bizonyítékok: a levelezés és a fényképek. Alexa pár perc múlva megérkezett. Hosszú fekete kabátot viselt, vörös garbót. Haját lófarokba fogta össze, járása magabiztos volt.

– Szóval maguk akarnak engem tönkretenni – dobta le a kabátját.
– Maguk kérdezősködnek utánam, maguk szaglászhatnak, maguk beszélnek a barátaimmal, az üzletfeleimmel. Miért teszitek? Mi a jó maguknak ebben? – kérdezte tüzes tekintettel.

– Nekünk? – kérdezett vissza a magándetektív. – Semmi.

Alexa egyre dühösebb lett.

– Akkor miért csinálják?

– Mert egy kellemetlen családi ügybe keveredett – hajoltam előre a székből.

– Mond magának valamit az a név, hogy „Mr. Bakos”? – vette át a magándetektív a szót.

Alexa a fejét rázta.

– Soha nem hallottam. Miért?

A magándetektív ekkor elmesélte a lánynak a csalást. Nem hagyott ki semmit. Alexa hol a magándetektívet figyelte, hol engem. Néha szólni, kérdezni akart valamit, de inkább hallgatott. – Nem értem – mondta, amikor a magándetektív befejezte a történetet. – Azt akarják mondani, hogy ez a „Mr. Bakos” vagy hogy hívják, azonos Zoltánnal?

A magándetektív átforgatta az asztalon lévő papírokat.

– Nemcsak mondjuk, hanem bizonyítani is tudjuk. Igen, Fried Zoltán követte el ezt a csalást „Mr. Bakos” néven.

– Az én Zoltánom? – kérdezte a lány. – Az én Zoltánom?

– Igen, a maga Zoltánja. De tudja mit, mesélje el, mikor ismerkedtek össze, és milyen maguk közt a kapcsolat.

– Lassan másfél éve, hogy találkoztunk egy tenispályán. Ő is imád teniszezni, én is. Aztán összeköltöztünk, majd megvettük a házat az erdőben. De az üzleti ügyeiről semmit nem tudok. Ahogy ő sem az enyémről. Mindenki intézi a maga dolgát. Ő néha hetekre eltűnik, hol Franciaországban van dolga, hol Svájcban. De nem tudom, pontosan mivel foglalkozik. Vannak az italautomatái, de ennyi. Ő nem szól bele az én üzletembe, én meg az övébe.

– Elmondaná nekünk, hogyan vették át azt a küldeményt?

Alexa szinte szóról szóra úgy mondta el a történeteket, mint Horvát Éva és a sofőr.

– És hova vitte Zoltán a csomagot? – kérdeztem.

– Nem tudom – felelte Alexa.

– Ezek szerint azt sem tudta, mi van benne?

– Nem. Csak mondta, hogy jön, és hogy segítsék átvenni. Hívtam Évát, odamentünk, átvettük.

– Soha nem hallotta, hogy Zoltánt valaki Bakosnak szólította volna?

– Nem.

– Mi van a telefonnal? A számnak, amilyenről a belgákat hívták, ugyanaz az előfizetője, mint a maga telefonjának.

– Ezt honnét tudják? – nézett ránk, szeme egyre jobban összeszűkült. – Nem érdekes. Egy üzleti partnerem nevéen van. Nagyon jó üzleti partnerem, és nekem adta azt a két kártyát, hogy használjam nyugodtan. Céges csomagban vették, de a számlát nem ők fizetik. Az egyiket odaadtam Zoltánnak. Ennyi.

– És mi a helyzet a Lenin utcában a bolttal?

– Mi lenne? Én magamnak vettem ki, de aztán végül találkoztam valakivel, akivel közös üzletet nyitok. Ekkor Zoltán megkérdezte, mi lenne, ha ő fizetné a bérleti díjat, és használná a boltot.

– Magának akkor semmi köze az üzlethelyiséghez?

– Ezt mondtam maguknak. Semmit nem tudunk a másik üzleti ügyeiről.

– Horvát Évát ki vette fel? – kérdeztem.

– Zoltán. A hirdetést ugyan én adtam fel, de Zoltán beszélt a lányokkal. Mondtam, hogy nekem se ártana egy segítő, ezért Zoltán beszélt velük. Évával kétszer vagy háromszor találkoztam.

– Tudja, itt válik érdekessé a történet – sóhajtott a magándetektív.

– Összefoglalom, jó? Horvát Éva nagyon meglepődött, amikor megmondtuk neki, hogy Zoltánnak nem „Bakos” a neve, hanem Fried. Zoltán az ő nevére vette a telefont, de erre maga is emlékszik, nem?

– Alexa bólintott. – Zoltán a belgáknak írt összes emailt Bakosként írta alá. Egy olyan cég nevében, amely nem létezik, és amelynek a székhelyeként a maga által bérelt üzlethelyiséget adta meg. Ez az ember kicsalta azt az italautomatát a belgáktól.

– Az én Zoltánom? – nyelte le a könnyeit a lány. – Az én Zoltánom?

– A maga Zoltánja – válaszoltam, és egyre jobban feszengtem. Ahogy láttam, a magándetektív is kellemetlenül érezte magát.

– Azt mondják, hogy az én Zoltánom, a férfi, akivel másfél éve együtt élek, és imádok, az én Zoltánom kihasználta engem? Hogy egy csaló? Az én Zoltánom? – ekkor már folytak a könnyei. Próbált mély levegőt venni, de a könnyek nem apadtak el. Az asztalra tettem pár papírzsebkendőt. Felvett egyet, a szemeit szárította vele, de a könnyek csak nem akartak felszáradni. A magándetektív felállt, és hozott egy üveg ásványvizet. Alexa magába roskadtan ült.

– Mik a bizonyítékaik? – kérdezte rekedt hangon. A magándetektív elé tett mindent, és elmagyarázta az egészet.

– Miért teszik ezt velem? – kérdezte Alexa. – Miért?

– Nem mi tesszük magával – felelte a magándetektív halkán. – Hanem Fried Zoltán. Ő használta fel magukat. Ő tervezte ki, és hajította végre a csalást úgy, hogy végig Éva és maga mögé bújít.

– Az én Zoltánom? Az én Zoltánom?

Nem válaszoltunk. Mi tettük ezt vele. A belgák megbízhattak volna egy másik magánnyomozó irodát is. Akkor mások teszik ezt vele. De mi tettük.

– Akkor mondják meg, most mit csináljak – nézett ránk vörös szemekkel.

– Nem tudjuk, nem tudhatjuk, hogy mit csináljon – válaszolta a magándetektív.

– A baj az, hogy én sem tudom – vette fel a táskáját Alexa. – Kíváncsiak még valamire?

– Nem – felelte a magándetektív.

– Akkor vizlát – vette fel a kabátját, szeme alól kitörölte a könyvek maradékát, majd szó nélkül kiment.

Az összefoglaló jelentés nem bünszövetségben elkövetett csalásról szólt. Ehelyett a magándetektív részletesen leírta, Fried – alias Bakos – Zoltán miként csalta ki a belga cégtől az italautomatát. Indokait nem tudtuk, de nem is volt érdekes. A bíróságot nem érdeklik az indokok. A jelentés mellé odakerültek a fényképek és a videofelvételek is. A magándetektív Horvát Évát és Takács Alexát tanúként javasolta meghallgatni.

Egy dologtól tartott csupán. Friednek semmiféle köteléke – Alexán kívül – nem volt Magyarországhoz. Nem volt ingatlana, cége, autója. A francia rendszámú Volvóval bármikor elhagyhatja az országot. Nyom nélkül eltűnhet, és az igaz ugyan, hogy az EU-tagság roppantul megkönnyíti a körözött bűnözők kézrekerítését, Fried, ha csak egy kicsit ügyes, még nagyon sokáig bonyolíthatja sötét üzleteit.

A jelentést végül elküldte a belga cég magyar ügyvédjéhez, aki az egész jelentést csatolta a feljelentéshez. Az ügy a könyv megjelenésekor még nyomozati szakaszban volt, és értesülesem szerint a két lányt valóban tanúként hallgatták ki.

UTÓSZÓ

Az elmúlt tíz évben sokat fejlődött a magánnyomozás Magyarországon. Arra azonban még várni kell, hogy elfoglalhassa azt a helyet az igazságszolgáltatásban (is), amelyet megérdemel. A mai magyar bírói gyakorlat nem, vagy csak nagyon ritkán hajlandó tudomást venni a magánnyomozókról, és az általuk elvégzett, sokszor bizonyító erejű nyomozásokról. Az valószínűleg csak ábránd, hogy belátható időn belül a magyar joggyakorlat szerves része legyen az ő munkájuk, mint például az Egyesült Államokban, ahol egy magán-detektív tanúként nemcsak meghallgatható, hanem meg is hallgatható, tanúvallomása pedig bizonyítékként értékelendő.

Ékesen példázza a magyar bíróságok hozzáállását egy 1996-os büntetőügy. Egy fiatal férfi szóváltásba keveredett az apósával, és bizony elcsattant pár pofon. Pár hétre rá egy símaszkos férfi kirabolt egy zálogházat a III. kerületben. A rendőrség a személyleírások alapján arra következtetett, hogy a két elkövető személy egy és ugyanaz, ezért a bíróság is összevonva kezelte a két ügyet, ám amíg a fiatal férfit a testi sértés vádja alól felmentette, addig a rablás vádja alól nem. Utóbbi bűncselekménynek egyetlen érdemi tanúja volt, egy 10 éves kislány, aki a homokozóban játszott, amikor a rabló kiszaladt a zálogházból. A vádlott végig tagadta a bűnösségét, a zálogház tulajdonosa pedig nem tudott sokat segíteni a rendőröknek, hisz a rabló símaszket viselt. A vádlott ügyvédje, látva a rendőrség érdektelenségét, megbízott egy magánnyomozót azzal, hogy segítsen. A magán-detektív első kérdése az volt: – Szembesítették-e a vádlottat a zálogház tulajdonosával?

Miután nemleges választ kapott, a szabadlábon védekező vádlottat egész egyszerűen elvitte a zálogházba, és szembesítette a tulajdonossal, aki ismerősként üdvözölte a őt. Mint kiderült, régóta ismerik egymást, és sem a vádlott testalkata, sem a hangja, sem a mozgása nem egyezett meg a rablóéval. Elérkezett a tárgyalás napja, amikor a védő a bíróság elé tárta a szembesítés eredményét. A bíró nem tehetett mást, mint hogy felmentette a vádlottat. Az ítélet indoklása magáért beszél (idézem):

„[A] védelem valóban az ügyvédi etika maximális megsértésével a tárgyalás megkezdése előtt felkerestette magánnyomozókkal a sértettet is, így nem tartotta a bíróság azt sem kizártnak, hogy ugyanazt képes megtenni egy maximálisan kiszolgáltatót 10 éves gyermekkel szemben is.”

A bíró ezek után azért mentette fel a vádlottat, mert maga sem látta elégségesnek a bizonyítékokat. Az már külön kérdés, miképpen határozott volna – a bizonyítékok gyenge volta ellenére –, ha a magánnyomozó nem végzi el a szembesítést. Ezt egyébiránt a felmentő ítélet indoklásában meg sem említette.

Az immár felmentett vádlott védője a felmentés jogcímének megváltoztatása miatt fellebbezett. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletét helybenhagyta ugyan, de indoklásában kitért az elsőfokú bíróság magánnyomozókat elmarasztaló mondatára: „A magánnyomozók igénybevétele a jogszabály 1995. óta lehetővé teszi.” Később pedig így folytatja: „A másodfokú bíróság egyetért azzal, hogy elvileg és általánosságban – éppen az erre vonatkozó jogszabály léte miatt – nem lehet kijelenteni, hogy a magánnyomozók igénybevétele etikátlan lenne. Az adott esetben pedig különösen nem, akkor, amikor a rablás sértettje éppen azt adta elő a tárgyaláson, hogy neki a magánnyomozók »ugyanazokat a kérdéseket tették fel, mint amilyeneket a bíróság«. Ilyen sértetti nyilatkozat mellett az adott esetben fel sem merült, hogy a védő vagy a vádlott magánnyomozók igénybe vételével befolyásolni akarták volna a tanút (noha ennek a veszélye természetesen felmerülhet, ezért az ilyen módszer alkalmazása valamennyi fél részéről fokozott körültekintést igényel.)”

A másodfokú ítélet tehát kiigazította az elfogult és szűklátókörű elsőfokút. Ez egyértelműen azt bizonyítja, hogy a magánnyomozók segíthetik a bíróságok munkáját, és nyomozásuk eredményét nem lehet nem figyelembe venni. Az ítélet óta eltelt lassan tíz évben a magánnyomozó irodák egyre több és több büntetőfeljelentést tesznek akár közvetlenül, akár közvetve. A jelek szerint a rendőrség és a bíróság, ha nem is gyorsan és átfogóan, de kezdi elfogadni a munkájukat. A rendőrség is lassan tudomásul veszi, hogy a magánnyomozó nem ellenség. Több olyan esetben adta át az ügyet a rendőrség

vádemelési javaslattal az ügyészségnek, amelyben a nyomozati munka jórésze a magán detektív összefoglaló jelentésére épült.

És persze arról sem szabad elfeledkezni, hogy 2003. óta él a magyar büntetőeljárás-jogban a pótmagánvád intézménye (amely megengedi, hogy abban az esetben, ha a rendőrség vagy az ügyészség megtagadja a nyomozást, vagy vádemelés nélkül lezárja azt, bármely magánszemély vádat emelhessen). Ezzel bárki élhet, legyen szó akár emberölési ügyről is. Ebben az esetben a vádat a pótmagánvádoló képviseli, és a bizonyítási teher is a pótmagánvád benyújtójára hárul. Így ha nyomozni kell, akkor azt a pótmagánvádolóknak kell elvégeztetnie. Mivel a rendőrség ennek nem lehet részese, nem marad más, mint a magánnyomozók. Egy nagyszabású ügyben egy magánnyomozó munkadíja tetemes lehet, így feltehetően csak azok tudnak élni ezzel a lehetőséggel, akiknek az anyagi háttere megengedi. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy előbb-utóbb a magánnyomozók munkája felértékelődik majd a bíróságok előtt is. Ehhez kapcsolódik néhány szakmai szervezet több éve tartó kemény munkája is, amely arra irányul, hogy a magánnyomozók olyan adatbázisokhoz is hozzáférhessenek, amelyekhez az átlagpolgár nem. Természetesen csak bizonyos feltételekkel tekinthetne be a magán detektív ezekbe az adatbázisokba, de ha sikerül megváltoztatni a jelenlegi törvényi szabályozást, akkor az nemcsak a magánnyomozóknak jelent majd könnyebbséget, hanem a bíróságoknak és a rendőrségnek is, ami elsősorban magának az ügyfélnek válna a hasznára, aki nyomoztat.

Egyfelől tehát megerősödhet a magán detektívek joggyakorlatban betöltött szerepe, másfelől kifinomultabbá válnának a módszereik. Jelenleg az a folyamat figyelhető meg, amelyben a magán megbízók a háttérbe szorulnak, és helyüket egyre inkább a céges ügyfelek veszik át. Ez pedig azt vonja maga után, hogy a magánnyomozók egy része az üzleti hírszerzésre specializálódik, a tendencia pedig egyre erősödik, és nem lehet látni, hogy hol a vége. Még az sem kizárható, hogy a magánnyomozó irodák egy része az üzleti hírszerzésre fog szakosodni, amelynek következményeképpen átrendeződne a jelenleg kissé kaotikus magánnyomozói piac. A több száz, akár céges, akár jogosítvánnyal rendelkező magánnyomozó vagy iroda közül

ugyanis ma talán ha kéttucatnyian végeznek érdemi munkát, a többi iroda vagy alkalmanként foglalkozik nyomozással, vagy kifürkészhetetlen tevékenységet folytat a törvény és a bűn határmezsgyéjén mozogva. Egy esetleges szakosodással remélhetőleg a magándetektívek is kiszűrhetnék maguk közül ezeket a kóklereket, ezáltal tisztulhatna a piac, és ugyan nem maradnának túl sokan, de azok megbízható, tisztességes magánnyomozó-irodák lennének. Ezzel egyidőben azzal a folyamattal is számolni kell, hogy az ügyfelek egyre speciálisabb megbízásai folytán többen kiszorulnak majd a piacról, ha olyan különleges szakértelmet, adatbázisokat és technikákat igénylő megbízások futnak be, amelyeknek csak az erős anyagi háttérrel rendelkező cégek és irodák tudnak megfelelni.

A piac szabályozza magát, de ez csak úgy lehetséges, ha a megbízók is alaposan megnézik maguknak, hogy kit bíznak meg egy ügyel. Igyekeztem az ügyeket és a magándetektívek hozzáállását úgy bemutatni, hogy képet lehessen alkotni arról, milyen a tisztességes magánnyomozó. A megbízó és a magándetektív között ugyanis egy különleges, bizalmon alapuló kapcsolat jön létre. Ezzel a bizalommal a megbízó és a magánnyomozó is visszaélhet. Kellő körültekintéssel mindkét fél megóvhatja magát attól, hogy a másik visszaéljen a helyzettel. Ha lehetőség van rá, mindig kössünk szerződést. Még a legkényesebbnek tartott ügyben is ülünk le személyesen a magándetektívvél. Olyan cégeket lehetőleg kerülünk, akik a teljes megbízási díjat előre kérik. Kössük ki, hogy milyen gyakran kérünk tájékoztatást, illetve figyeljük oda a határidőkre. Az árakat is azért ismertettem, hogy legalább egy általános képet adhassak arról, mi mennyibe kerül a magánnyomozói piacon. Vannak olyan különleges nyomozati technikák – itt a környezettanulmányra és az operatív figyelésre gondolok –, amelyekre nem szabad sajnálni a pénzt. A környezettanulmány, az operatív figyelés nem olcsó mulatság. Költség-, idő- és pénzigényes nyomozati technikák ezek, amelyek a legtöbbször kiváló eredményeket produkálnak. Ha szükségünk van magándetektívre, akkor olyan irodát válasszunk, amely megbízhatónak látszik: jó helyen van irodája, kellőképpen hirdeti magát (például internetes keresésnél az elsők között dobja ki a keresőprogram). A könyvben ismertetett árak ilyen vezető cégeknek

a kalkulációi, amelyektől az eltérés úgy lefelé, mint felfelé jogos gyanút ébreszthet. Mivel a különböző cégek és irodák hasonló módszerekkel dolgoznak, ezért nyugodtan álljunk fel az asztaltól, ha a magánдетektív nem szimpatikus. Nem mindegy, kit engedünk be az életünkbe olyan mélységben, amelyet egy nyomozás néha megkíván. A magánnyomozó és a megbízó között különleges bizalmi viszony alakul ki, ezért csak olyan nyomozónak adjunk megbízást, akiben megbízunk.

Az anyaggyűjtés, a riportok és beszélgetések során rá kellett jönnöm: Philip Marlowe valóban fikció. Sem az amerikai, sem a magyar magánдетektíveknek nincs közükhöz a regényhősökhöz. És ez így is van rendjén. Marlowe és társai elfoglalták a helyüket úgy az irodalomtörténetben, mind az olvasók millióinak képzeletében. Lassan talán a magyar magánдетektívek is elfoglalják az őket megillető helyüket a társadalomban. Remélem, sikerült ebben segítenem.

IV. rész

A KRIMI ÉS A BŰNÜGYI IRODALOM

„A gyilkosság áldozatának pusztán emberi mivoltát és emberségét olyan mértékben sértik meg, hogy az szinte felfoghatatlan számunkra. Azért nézünk és olvasunk krimiket, mert még fikcionalizált szinten is alig vagyunk képesek felfogni és megérteni, mi is történt.”

Scott Turow

BEVEZETŐ

Mivel a magán-detektívekről írott történeti részben abból indultam ki, hogy valóság és fikció állandóan egybefolytak, így gyakorolva hatást nem csak egymásra, hanem ránk, olvasókra is, és mivel az előzőekben a tőlem telhető legnagyobb alaposággal és részletességgel megírtam, milyennek láttam a valóságot – így nem maradt más hátra, mint a fikció bemutatása.

A krimi elméletéről és történetéről szóló részben sorra veszem a legfontosabb irányzatokat, szerzőket és könyveket, de a lista természetesen nem lehet teljes, a kép azonban reményeim szerint az lesz. A részhez kapcsolódóan összeállítottam a legdominánsabb fikcionális magán-detektívek életrajzát, hogy mintegy kézikönyvet használva az olvasó tájékozódhasson a különböző nyomozófigurákról.

Végezetül egy régóta aktuális kérdésre kerestem választ: miért nincsen magyar krimi? Az irodalom szinte minden területén sikerült maradandót alkotnunk, akkor miért maradt ki a krimi?

A KRIMI ÉS A BŰNÜGYI IRODALOM

A legelvetemültebb krimiesztéták azt állítják, hogy a krimiszerzők sorát Szophoklészszel kell kezdeni, Shakespeare-rel folytatni, és Dosztojevszkijnél becsatlakozni a modern korba. Ez elég merész állítás, amelyben természetesen van némi igazság. A fenti szerzők – és velük együtt szinte mindenki – akár egy, akár több művük központi témájául a bűnt választották. Ezek az alkotások a bűn elkövetésének következményeivel foglalkoznak, a bűnhődéssel, a büntetéssel, az elkövetéshez vezető úttal és a következményekkel. Ezen műveknek van még egy közös vonásuk: az elkövetett bűn a legtöbbször gyilkosság. Ha egy pillanatra felidézzük a görög tragédiákat vagy éppen Shakespeare drámái közül szinte bármelyiket találomra, akkor látjuk: mindegyik e téma körül forog.

Ha csak pár sor erejéig, érdemes megvizsgálni a Hamletet. A dán

királyfi – ha nagyon leszűkítem a kérdést – tulajdonképpen egy gyilkosság ügyében nyomoz. Igaz, a szellem folyamatosan sűg neki, amely alapján Hamlet apja gyilkosát egyre keresve monologizál. A mai értelemben véve nem nyomozhatott, hisz a kor és az elkövetkező évszázadok legfontosabb nyomozati „technikája” a kínvallatás volt. Ez azonban már csak azért sem volt lehetséges az ő esetében, mert a gyanúsított Claudius volt, a király. Mivel a krimi definíciójának egyik alapeleme a nyomozás, ezért a 19. századig nem is születetett a műfaj szabályainak megfelelő bűnügyi regény.

Mi is tehát a műfaj, és mik a szabályai? A bűnügyi irodalom csak egy gyűjtőfogalom, amelyet leginkább azért használtam, hogy a többi – klasszikus krimi, kemény krimi, krimi, bűnregény stb. – megfelelően el tudjam helyezni. Van ugyanis két, egymáshoz nagyon erősen kötődő műfaj, amely meghatározásszerűen nem kerülhet ugyanabba a kalapba, de valahová közösen tartoznak. Az egyik a szinte minden irányzatot magába foglaló krimi, a másik a bűnregény. A bűnregény nem jöhetett volna létre a krimi nélkül, de a krimi szabályai közül szinte egyik sem vonatkozik rá.

A krimi szót a magyar nyelv a németből vette át, amely viszont az angol *crime*-ből ered. Különös módon a szót sem a Magyar Nyelv Értelmező Szótára, sem az Encyclopaedia Britannica Hungarica nem ismeri, ezért kénytelen vagyok az amerikai és angol meghatározásokból kiindulni. A krimi tehát egy olyan írás (regény vagy novella), amelyben a főhős logikus nyomozás során kideríti, ki követte el az írás cselekményeül szolgáló bűntettet. A legtöbb krimi ezen felül még egy nagyon fontos követelménynek is eleget tesz: a főhős – rendszerint – sikeres nyomozása által visszabilen az erkölcsi rend azoknak az életében, akikre a bűncselekmény elkövetése hatással volt. Ez utóbbi momentumot legalább olyan fontosnak tartom, mint a logikus nyomozást, ahogy ezt majd példákkal is illusztrálom.

Ezen meghatározás alapján tartoznak a krimi műfajába Agatha Christie, Conan Doyle, Ed McBain regényei éppúgy, mint mondjuk Columbo hadnagy kalandjai, vagy éppen *A rózsza neve* Umberto Eco-tól. A krimikben a nyomozás csak egy eszköz ahhoz, hogy a főhős a történet végére kisimítsa a meggyűrődött vagy éppen elszakadt erkölcsi rend szövetét. Ódivatú az erkölcs és morál szavakat használ-

ni, de ha egy olyan dolog – bűncselekmény – történik, amely ellentmond akár a törvény betűjének, akár közösségi, akár egyéni erkölcsrendszerünknek, akkor szinte mindennél fontosabb, hogy a könyvet úgy tegyük le: egyvalami a helyére került, a bűnös elnyerte büntetését. Rakhatunk le egy krimit fanyalogva, mert logikátlan volt a megoldás, unalmas volt, túl bonyolult, vagy egydimenziósak a szereplői. Sebaj, legyintünk. Ám ha egy olyan regény akad a kezünkbe, amely semmilyen szinten vagy éppen nem a történet belső logikája szerint mulasztja el rendberakni az erkölcsi dilemmát, akkor azt a könyvet utálni fogjuk.

Szerencsére ennyire nem egyszerű a krimi, mert sokminden történik addig, amíg az utolsó lapra érve becsukjuk a könyvet. Ott a nyomozó és az ő módszere, a bűncselekmény, ott az áldozat, ott az elkövető, akik annyiféleképpen lehetnek. És a krimi alműfajában nincs két ugyanolyan könyv, nincs két ugyanolyan nyomozó, két ugyanolyan elkövető. Az alműfajok mindegyikének megvannak a maga szabályai, úgy külső, mind belső logikai rendszerei, ami persze nem jelenti azt, hogy az a könyv, amely ezeket a szabályokat felrúgja, az nem krimi. Az anti-detektívtörténetek, anti-krimik éppen attól tartoznak a krimi műfajába, mert ennek a szabályait söprik félre.

Egy fogalommal még adós vagyok – a bűnregényével –, de erre a maga helyén térek vissza. A következőkben kivonatossan felvázolom a krimi történetét, kialakulását, különböző fejlődési fázisait és legfontosabb szereplőit, különös tekintettel a magádetektívekre, hisz ez a könyv róluk szól, és arról, mi hogyan látjuk a hétköznapi magánynyomozóit. Végezetül külön, rövid életrajzokban foglalkozom a fikcionális detektívekkel, mert mégiscsak őket ismerjük egészen közletről, ővelük töltünk rengeteg időt.

A különböző alműfajoknál viszont már nem szorítkozik csak a magánynyomozók főszereplésével írott könyvekre, hanem kitérek minden fontos – és néha kevésbé fontos – zsánere.

1.

A VIKTORIÁNUS KRIMI

Az 1800-as évek eleje két szempontból hozott gyökeres változást Európában. Az első az ipari forradalom volt, amely elindította egyfelől a városok robbanásszerű fejlődését, másfelől pedig a felvilágosodást követően központi életszemléletté vált a racionalitás. Tudósok, írók, művészek alapos munkával kigyomlátkák a közgondolkodásból a középkort olyannyira jellemző miszticizmust és babonát. Ahogy a városok egyre népesebbek lettek, a föld mint alapvető tulajdon helyett a kézzelfogható dolgok (ékszerek, bútorok, festmények) képezték a tehetősebb rétegek gazdagságának alapját.

A bűnözés az irodalomban természetesen már régóta jelen volt, főleg a pikareszk regények formájában, amelyek azonban talajt vesztek a városi olvasók körében. Nekik új hősök kellettek a régi kópék és a kedves csirkefogók helyett. A városoknak új hősökre volt szükségük, hisz a számarháton barangoló csínytevők kalandjai maximum érdekes momentumok voltak a múltból. Az új hősök először 1773-ban jelentek meg, amikor is a londoni *Newgate Calendar* elnevezésű populáris folyóirat elkezdett bűnügyi történeteket közölni, melyek főszereplői természetesen bűnözők voltak. A hangvétel – a korábbi korokkal ellentétben – nem volt sem kedélyes, sem bohókás. A magazin elrettentő példaként adta közre a rémtörténeteket, amelyek valóban borzasztó közállapotokat mutattak be.

A századfordulón sem javult a helyzet. A városokban egyre többen és többen éltek, a bűnözés riasztó méreteket öltött. Ennek megfékezésére reformálta meg a londoni rendőrséget Sir Robert Peel, 1829-ben. Megszületőben volt hát egy új urbánus hős, de arra még jó pár évtizedet kellett várni, hogy az irodalomban is helyet kapjon. Az embereknek még meg kellett barátkozniuk és ismerkedniük a rendőr és a bűnüldöző fogalmával, ezért fogadták szerte Európában kitörő lelkesedéssel Vidocq személyét és emlékiratait. Vidocq félúton volt a bűnöző és a rendőr között, kalandjai pedig még a legfinnyásabbak ízlését is kielégítették. Az emlékiratok 1828-29-ben láttak napvilágot, és óriási hatást gyakoroltak az olvasókra, akik szinte

rávetették magukat Vidocq könyveire (melyek jórészt persze nem ő írta). Ugyanis volt idejük olvasni. Ez volt az az időszak, amikor a könyvek már nem úri kiváltságnak számítottak, hanem a mindennapi élet szerves részeivé váltak. Vidocq történetei egyfelől szórakoztatóak voltak, másfelől pedig aktuálisak is, hiszen áthelyezték a hangsúlyt a bűnözőről a bűnüldözőre. A siker már csak azért is érthető volt, mert Párizs és London utcáin szinte falkákban tolongtak a zsebesek, a besurranó tolvajok, a pénzhamisítók, a hamiskártyások és a csalók. Vidocq személyében pedig végre jött valaki, aki elfogta – és megírta őket.

A francia mesterdetektív és az ő új, tudományos módszerekre helyezett nyomozása hamarosan eljutott Amerikába, ahol a siker nem maradt el. Edgar Allan Poe is olvasta Vidocq könyveit, ennek hatására írta meg 1841-ben a *Morgue utcai kettős gyilkosság* című novelláját, amelyet még kettő – *Marie Roget rejtélye* (1843) és *Az ellopott levél* (1845) – követett. Az írások Párizsban játszódnak, a főszereplőjük, C. Auguste Dupin pedig erőteljesen emlékeztet Vidocqra. Poe három novellájával új műfajt hozott létre: a detektívtörténetet. Dupinnal pedig új hős született: a gondolkodó, logikusan és racionálisan nyomozó detektív.

Poe ezen kívül lefektette a műfaj jópár szabályát, és ő vezetett be olyan témákat, amelyek azóta is a krimiszerzők kedvencei. Az újítások a következők voltak: a rejtély megoldásával az írás végéig várni kell; a történet minden eseményének a végkifejlet felé kell mutatnia; a cselekmény lényegét semmilyen művészietlen, a történethez nem kapcsolódó eszközzel nem szabad elfedni. Ez a három alapelv azóta is érvényes a krimiirodalomban. Az örökzöld témák közül ő használta először az alaptalanul meggyanúsított szereplőt, a zárt szoba titkát, a váratlan módon megoldott rejtélyt, az ellopott dokumentumot (amelynek megtalálásától fontos szereplők sorsa függ), a főhős gondolkodásának és a következtetései levonásának pszichológiai alapú bemutatását, a bizonyíték utáni kutatást a legnyilvánvalóbb helyen és végül az elkövetőt, aki a bizonyítékokkal és az elkövetett cselekményének borzalmas voltával történő szembesítés után beismeri bűnét. Poe szerepe tehát óriási, szinte minden egyes szerző, kritikus és esztéta egyetért abban, hogy a detektívtörténetet ő „találta fel”.

A krimi rövid amerikai látogatása után visszatért Európába, nevezetesen Angliába. Poe hatása ugyan nem mutatható ki Dickens művein, annyi azonban bizonyos, hogy ő írt először szépirodalmi művet, amelynek egy rendőrnnyomozó volt a főszereplője. Az *Örökösök* Bucket felügyelője nem hasonlít Vidocqhoz, hisz alapvetően egy jellegtelen, középkorú férfi, aki a rejtélyt annak köszönhetően oldja meg, hogy úgy ismeri Londont, mint a tenyerét. Bucket felügyelő a későbbi rendőrnnyomozók prototípusa: szerepe bizonytalan a társadalomban, hisz félúton áll a törvény és a bűnözők között. (Dickens Bucketot a Sir Robert Peel által újjászervezett londoni rendőrség egyik híres detektívjéről, Charles Fieldről mintázta.)

A korszak másik fontos műfaja volt az ún. „szenzációs regény”, amely – mint elnevezése is mutatja – a cselekmény központjába valamilyen misztikus rejtélyt állított, amelyet természetesen döbbenetes és szenzációs módon lehetett csak megoldani. A legfontosabb mű Wilkie Collins *A holdgyémánt* (1868) című regénye, amely a cselekményt egyetlen egy rejtély megoldására fókuszálta, ellentétben a kortársakkal, akik egy egész rejtelysorozatot oldottak meg a könyv végére. A műfaj szabályai szerint *A holdgyémánt* az első detektívregény, egyik főszereplője pedig egy rendőrnnyomozó, egy bizonyos Cuff őrmester²⁰.

2.

A KLASSZIKUS DETEKTÍVREGÉNY AVAGY AZ ARANYKOR

A modern detektívregény 1887-ben született meg, amikor Sir Arthur Conan Doyle megjelentette az első írását főszerepben Sherlock Holmessel. Az első „aranykor” feledhetetlen hőséneke sikere mindent elsöprő volt, amelyhez hozzájárultak a kor tudományos vívmányai is. A kriminalisztika mint önálló tudomány akkortájt lépett ki a gyerekcipőből. Egyre fejlődtek a nyomozási módszerek (ujjlenyomatok, rendőrségi fotók és adatbázisok, helyszínbiztosítás, nyomrögzítés), és ezzel együtt elkezdtek közelebről megvizsgálni magát a bűnözőt is. Az olasz Cesare Lombroso 1876-ban jelentette meg *A*

²⁰ Collins egyébiránt egy létező nyomozóról, egy bizonyos Jonathan Whicherről mintázta Cuff alakját.

bűnöző ember című munkáját, amely ma már gyermeket olvasmány-nak számít, és csak mosolygunk rajta, de a kor embere szinte falta a lapjait. Lombroso tézise egyszerű volt: a bűnözés valamiféle betegség, amelynek jegyeit az ember magán viseli, így a bűnözőt könnyen lehet azonosítani fejforma, fülméret, szemöldökvonal stb. alapján. A bűnözés – következtették a kor tudósai – a társadalom betegsége, amely akár szabad szemmel is felismerhető. Márpedig ha a társadalom beteg, akkor doktort kell hívni hozzá. Egy orvost, aki egyben detektív is, vagy egy detektívet, aki egyben orvos is. Az úriember nevét mindenki ismeri: Sherlock Holmes.

Conan Doyle remek szemmel látta meg a lehetőséget főhősében arra, hogy állandó és megrögzött olvasókat szerezzen magának és a *The Strand* magazinnak, ahol *A Négyek jele* (1890) című regénye sikerének köszönhetően 1891 júliusától folyamatosan jelentette meg írásait Holmes főszereplésével. „Az jutott eszembe, hogy ha egy történetfűzérnek egy állandó főhőse van, akkor az annyira megragadja az olvasó a figyelmét, hogy a magazin állandó és lelkes hívévé válik” – írta önéletrajzában Doyle. Így is lett: páratlan sikersorozatot vette kezdetét. Holmes volt az első tudományos detektív, aki kérlelhetetlen és megalkuvást nem ismerő logikával oldotta meg a bűneseteket. És ugyancsak ő állította fel a talán leghíresebb nyomozói alapelvet, amely szerint miután kizártunk minden lehetséges eshetőséget, és már csak a lehetetlen marad, akkor az a megoldás. Doyle érdeme azonban nem merül ki ebben. Holmes az első fikcionális detektív, aki még ha valószínűtlen tulajdonságokkal rendelkezik is, de lélegző, hús-vér emberként lép elénk. Bogaras, makacs, nagyképű, lenéző, viszont lojális, bátor és fáradhatatlan is egyben. Holmes kilépett a *The Strand* magazin lapjairól, és önálló életre kelt, ami csak nagyon kevés irodalmi hősnek adatott meg. A Poe Dupin-jéről mintázott Holmes a tudomány és a racionális gondolkodás emberi formát öltött alakja, akit nemcsak a kor olvasói öleltek a lelkesen keblükre, hanem azóta is minden krimiolvasó. (Talán csak egyvalaki nem, és ez maga Conan Doyle volt, aki egyik írásában „nagyon alacsonyrendű figurának” nevezi Dupint.) De Holmes-t még azok is ismerik, akik életükben még soha nem vettek a kezükbe krimi.

Doyle követői és epigonjai oly sokan voltak, hogy felsorolni sem érdemes őket, ám két kortársat ki kell emelni közülük. Az első Gilbert Keith Chesterton, aki nálunk leginkább *Az ember, aki csütörtök volt* (1908) című regénye alapján ismert, de detektívtörténeteinek állandó főszereplője, Brown atya a műfaj egyik nagy alakja. Az atya egy teljesen jellegtelen nyomozó, akinek személyiségéről és kinézetéről oly keveset tudunk meg, hogy még egy arcot is nehéz elképzelni a név mögé. Brown atya – nem meglepő módon – metafizikus oldalról közelítette meg a bűncselekményeket, és gyakran hagyta futni a bűnösöket abban a reményben, hogy megjavulnak. Az atya hihetetlen empátiával élte bele magát a gyilkos szerepébe, szinte ő maga vált a gyilkossá, így pedig „könnyű” volt megtalálnia az elkövetőt. R. Austin Freeman hőse, Dr. Thorndyke az atya tökéletes ellentéte volt: ő tudományos megközelítéssel nyomozott. Laboreredményekre támaszkodott, a bűncselekményt szinte kizárólag a technikai módszerek segítségével derítette ki.

A második „aranykor” a „krimi királynőinek” korszaka. Az első világháború után az angol társadalom ismét komoly változásokon ment keresztül. Az addigi séma, mely szerint a férfi dolgozik, a feleség pedig otthont teremt, egyre jobban megerősödött. Ezrével, sőt tízezérekkel éltek Angliában olyan asszonyok, akik a szorgos otthontermelés mellett még mindig elég sok szabadidővel rendelkeztek. Az olvasás életforma lett, az írók pedig – eleinte csak ösztönösen, mintegy ráérezve erre a változásra, aztán egyre tudatosabban – idomultak az olvasótábor markáns részéhez. A nők azonban nem akartak borzalmakról és rettenetes eseményekről olvasni, hanem sokkal könnyedebb témákat, valami biztonságosan borzongatót kerestek. Ebben a hangulatban jelent meg 1920-ban egy Agatha Christie nevű régész első könyve, *A titokzatos stylesi eset*. Főszereplője egy belga – még véletlenül sem francia – detektív, Hercule Poirot volt. Aztán még tíz évig kellett várni Miss Jane Marple megjelenésére, de megérte. Agatha Christie szinte egymaga teremtette meg a legnépszerűbb műfajt, amelyet az amerikai szaknyelv *cozynak* hív. A magyar olvasói és irodalomkritikai hagyományokhoz igazodva a leghelytállóbb elnevezés a „tradicionális” vagy „klasszikus” krimi, bár a *cozy* szótár szerinti jelentése „kellemes, lakályos”. A szó szerinti jelentés-

nek megfelelően ezekben a krimikben a gyilkosság mindig házon belül történik, a nyomozó mindig amatőr, állandóan teáznak, a gyilkosság a legritkább esetben erőszakos (és rendszerint valamilyen misztikus módon, mondjuk perui méreggel követik el, netán egy Ming-korabeli vázával ütik agyon a Lordot), sohasem káromkodnak, és vagy egy tágas vidéki házban, vagy valami egzotikus helyszínen (az Orient Expresszen, nílusi hajón) verődnek össze a szereplők, akik közül az amatőr nyomozó páratlan intelligenciával, csalhatatlan ösztönnel és szimattal, kiváló emberismerettel, valamint cáfolhatatlan következtetésekre épülő logikával választja ki a gyilkost.

A triumvirátus másik tagja Dorothy L. Sayers, aki Lord Peter Wimsey főszereplésével szórakoztatta olvasói hadát. Lord Peter csak annyiban különbözik, mondjuk, Poirot-tól vagy Miss Marple-től, hogy arisztokrata és szemérmetlenül nagyképű, fellengzős alak. A harmadik „királynő” Margery Allingham, akinek szintén amatőr hőse, Albert Champion lassan lépett ki Lord Peter árnyékából, de aztán önálló hangot találva új dimenziókat nyitott meg a krimi előtt, és továbbfejlesztette a műfajt.

A „királynők” utódai közül kettőt kell kiemelnem. Az egyik P.D. James angol író, akinek sikerült némi társadalomkritikát is csempésnie az írásaiba, legfőképp azzal, hogy regényei hétköznapi helyszíneken játszódnak. Ugyanez a kvázi-realizmus jellemzi a méltán népszerű Ruth Rendellt is, akinek szereplői nemcsak hogy hús-vér emberek, hanem például homoszexuálisok vagy éppen transzvesztiták, akik egészen addig a krimikben mellőzött figurák voltak. A két író legnagyobb erénye az, hogy modernizálták a reménytelenül ódivatúvá vált nyomozó figuráját. Az ő hőseik nem gyűjtenek ritka borokat, nem vaxolják a bajuszukat, nem beszélnek egy nem létező, aprólékosan cizellált nyelvet, és hiányzik belőlük a gőg, a lenézés. (A nyomozó alapvető karaktervonásait nem változtatták meg, csak kicsit leporolták.)

3.

A KEMÉNY KRIMI

Míg Sherlock és Poirot ezrével szerezték a híveket a kontinensen, addig amerikai kollegáik sem tétlenkedtek. Ott is éppúgy megvoltak a klasszikus kor nagy szerzői, mint Angliában. Három író a tradicionális krimi műfaját olyannyira tökéletesítette, hogy érdemi követőjük nem is nagyon akadt. Earl Derr Biggers 1925-ben megteremtette Charlie Chan feledhetetlen, jovialis, kissé romantikus, kínai nyomozóját. Rex Stout pedig már-már a paródia szintjére emelte detektívje, Nero Wolfe különiségét, amely igen hasznos volt a módfelett aprólékosan kidolgozott cselekményű regények megoldásában. S. S. van Dine a műfaj nagy öregjeként pedig 1928-ban a *The American Magazine*-ben tette közzé a detektívregény-írás húsz szabályát. Van Dine alapvetően az olvasóval szembeni tisztességes eljárás törvényeit rögzítette, amely sok aspektusában igen éles kontrasztban állt a kor másik nagy műfajával, a „kemény krimi”-vel. A meghatározás angol megfelelője – *hard-boiled*, azaz keménykötésű – jelentéséhez talán ez áll a legközelebb.

Ahhoz, hogy érdemben el tudjam helyezni a kemény krimi a műfajon belül, egy kicsit vissza kell szaladnom az időben. Amerikában a városodás értelemszerűen később indult meg, mint Európában, a magántulajdon viszont már a kezdetektől központi fogalma volt az amerikai mentalitásnak. Mivel az 1800-as évek elején az éppen csak formálódó országban alig volt erőszakszervezet, a károsultak, áldozatok kénytelen voltak gyakran a maguk módján elégtételt venni. Nem az önbíráskodást értem ezalatt, inkább a kényszerűség szülte cselekvést. Kihez fordulhatott egy farmer, ha egy huligán elhajtotta 25 marháját? Maximum a fegyveréhez. Mit tehetett, ha egy üzlet során becsapták? Ha hamiskártyások elnyerték a pénzét a vásáron? Lóra pattant, szólt néhány farmernek, és maga intézte el az ügyet. Ez a helyzet a magándepektívek megjelenésével valamelyest normalizálódott az 1850-es években. Allan Pinkerton az ilyen megrendelőket is örömmel fogadta, ahogy a nagy vasúttársaságokat is, hisz ugyanazokkal a problémákkal küzdöttek, mint a far-

merék. A vonatrablás nemzeti sport volt, a rendőrség pedig a partvonalról figyelt.

Ahogy egyre nőtt az ország, egyre több és több beszámoló jelent meg a romantikus vadnyugati hősookról, akik se istent, se embert nem ismertek, ha valaki ellopta a feleségüket, marhájukat. Ezeknek az írásoknak a központi témája és üzenete tehát az igazságszolgáltatás volt, méghozzá meglehetősen sajátos módon. A főszereplő először megtalálta a gaz bűnöst valahol Arizonában, aztán elszámoltatta, és amikor elmaradt a várt bocsánatkérés, a legtöbbször ott helyben elintézték a dolgot pisztolyok segítségével. A változás akkor következett be, amikor főszereplővé vált a regényekben a seriff. Addig is olvashattunk róla, de a legtöbbször csupán mellékszereplő volt. Ettől kezdve a seriff testesítette meg a törvényt, ő volt a magányos, bátor és rettenthetetlen hős, aki egy koszfészekben egyedül tartotta a rendet. Nem ismert félelmet, mivel gyakran maga is törvénykivüliként kezdte, hogy aztán kérelhetetlen bűnüldözőként érje a végzetes golyó egy szalonban.

A róluk szóló hihetetlen mennyiségű – és gyakran olvashatatlanul bugyuta – vékony füzetek első körben olcsó izgalmat biztosítottak az olvasóknak, másfelől pedig két dolgot hirdettek. Az egyik az individualizmus volt, az amerikai lélek egyik legfontosabb jellemzője: Merj kiállni az igazadért, merd vállalni önmagad, te magad is változtathatsz a dolgokon. Majdnem minden amerikai film és könyv valamilyen szinten ezt hirdeti még ma is. A másik pedig a helyes döntés meghozatala és végrehajtása volt. Ezek a hősök – és velük együtt amerikaiak milliói – hisznek abban, hogy saját eszükre, szívükre hallgatva még akkor is helyesen kell cselekedniük, ha ezzel a többiek nem értenek egyet, esetleg a közfelfogás ellenzi. Ezzel olyan morális alapállás vált érvényessé, amely mindennél jobban átítatja a mai Amerikát. Ez a morális alapállás él tovább az irodalomban és a filmekben is.

A seriffeknek és a cowboyoknak az 1800-as évek végére, az 1900-as évek elejére leáldozott. Butch Cassidy és a Sundance Kölyök Bolíviába menekült Pinkerton emberei elől, Buffalo Bill beállt cirkuszosnak, a Vadnyugatról kijelentkeztek a hősök. A regények azonban nem haltak ki, sőt. Zane Grey a cowboyregények mestere-

ként ontotta magából a regényeket egészen 1939-ben bekövetkezett halálig. De az általa és a társai által írt regények csak egy kis réteg igényeit elégítették ki. A városok egyre gyarapodtak, az iparosodás és a modernizáció rohamléptekben változtatta meg Amerika arcát. A városi olvasóknak pedig városi hősök kellettek.

Az új hős a magándetektív lett. Az alapot Allan Pinkerton dokumentumregényei adták, és ezen a termékeny talajon olyan hősök láttak napvilágot, mint Nick Carter. A fiatal és leleményes detektívről először 1886. szeptember 18-án olvashattak a *New York Weekly* olvasói. Carter elpusztíthatatlan alakját John R. Coryell írta meg Ormond G. Smith ötlete alapján, de három írás után újabb írók csatlakoztak hozzá. Közülük Frederick Van Rensselaer volt a legtermékenyebb: ő maga több mint ezer Nick Carter-történetet írt.

Habár egy kézlegyintéssel el lehetne intézni Nick Cartert, hisz a róla szóló írások valójában csak kalandos mesék voltak, mégis ő volt az első, igazi nagyvárosi hős. Amerikaiak millió töltötték gyerekkorukat Nick Carterrel, és ők felnőttként is valami hasonlót akartak olvasni.

Az ő igényeik kiszolgálására (is) alapította meg a befolyásos szerkesztő és újságíró, H.L. Mencken 1920-ban a *Black Mask* című magazint, amelynek neve egybeforrt a kemény krimivel. A magazin egészen újfajta írásokat közölt. Amerika a háború után magába fordult, és (politikai szinten is) egyre jobban elszigetelődött. Amerika ugyanis elveszítette az ártatlanságát, még akkor is, ha győztesként került ki a világhégből. Befolyt egy háborúba, amelyben amerikaiak haltak meg, és kénytelen volt ráébredni arra, hogy valami véglegesen megváltozott. Az országot gyenge elnökök irányították, a bűnözés és a korrupció elhatalmasodott, a társadalmi feszültségek egyre erősödtek. Az irodalomban a dzsesszkorszak évei voltak ezek: F. Scott Fitzgerald, Dorothy Parker és Anita Loos fogalmazták meg legtalálébban az elveszett nemzedék életérzését. Mindennél jobban szükség volt hát a hősökre, akik a káoszban rendet teremtenek.

A háborúnak is köszönhetően egy olyan nemzedék nőtt fel, amely pontosan tisztában volt a kor valóságával, a társadalmi-gazdasági állapotokkal, az egyre növekvő bűnözéssel. Ők tudták, hogy Los Angelesben nemcsak Hollywood és Beverly Hills van, hanem nyo-

mortanyák, sötét sikátorok, prostituáltak is. Tudták, hogy New York számos arca közül a legrondább milyen erőszakos, milyen kilátástalan, milyen mocskos. Tudták, hogy az alkoholtilalom mennyire álságos, és csak egyre arra jó, hogy egységbe szervezze a bűnbandákat. A nagyvárosokban (Los Angeles, New York, Chicago, Detroit, Boston, Philadelphia) a gengszterek vették át az uralmat, senki és semmi nem volt biztonságban tőlük. Nekik nem volt elég van Dine és Stout, Erle Stanley Gardner és Ellery Queen tradicionális világa, mert ennek semmi köze nem volt a valósághoz. Ők nem menekülni akartak a valóságtól, hanem szembenézni vele, és válaszokat kapni kérdéseikre. Valakinek meg kellett végre mutatnia, milyen is az amerikai városi élet, és hogyan működik.

A *Black Mask* ezt tűzte ki célul, és Menckenék nem is sejtették, milyen elsőprő sikert aratnak majd. Őket is megdöbbsentette, mennyien nem akarják homokba dugni a fejüket, mennyien találják elavultnak a tradicionális detektívtörténeteket, hányan keresnek rendet a káoszban. Az első író, aki érdemben foglalkozott a korrallal – még hozzá nem is akármilyen formában – Dashiell Hammett volt. Első novellája (akinek főhőse a név nélküli „Continental Op”) még Peter Collins néven jelent meg, 1923. október 1-én, a *Black Mask*ben. Ha valaki első kézből ismerte a nagyvárosi élet sötét oldalát, akkor az Hammett volt. 1915 és 1922 között a Pinkerton detektívügynökségnek dolgozott, és számos kemény akcióban, többek között egy sztrájk véres leverésében is részt vett. Hőse, a Continental Op kemény és cinikus detektív, aki nyakig benne volt kora minden mocskában. Hammett volt az, aki megteremtette a keménykötésű magádetektív (*hard-boiled detective*) alakját. Regényei folyamatosan jelentek meg a *Black Mask*ben: elsőként a *Véres aratás* (1977), majd *Az üvegkulcs* (1976) és a többi. Hősei – Sam Spade és Ned Beaumont – szenttelen, kemény alakok, akikben az igazi érzelem szikrája csak elvéve fedezhető fel, és kizárólag saját erkölcsi kódrendszerük alapján élnek. Szerencsés esetben ez az erkölcsi kódrendszer egyezik a törvényével, de ha nem, a hős akkor sem tántorodik vagy bizonytalanodik el, hanem cselekszik, ahogy helyesnek tartja. A Continental Op maga is egy kétes figura volt valahol félúton a törvény és a bűn között, de saját kora annyira bemocskolta őt

is, hogy ártatlansága már csak nyomokban lelhető fel. A kortárs amerikai irodalom kiemelkedő alkotásaként számon tartott *Véres aratás* első része 1927-ben robbant be a köztudatba. Hammett témája gyökeresen új volt: a Continental Op egy kisváros politikai mocsarában nyomozott, ahol a jó és a rossz közötti határok teljesen elmosódtak, semmi sem volt szent, mindenki a saját zsebére dolgozott, és csak a saját érdekeit nézte.

Leghíresebb hőse azonban nem más, mint Sam Spade, az először 1929-30-ban a *Black Mask*ben folytatásokban közölt regény, *A máltai sólyom* nyomozója, aki annak ellenére, hogy ki nem állhatta partnerét, Miles Archert, kötelességének érezte kinyomozni, ki ölte meg. A figurát 1941-ben Humphrey Bogart elevenítette meg a filmvászonon. Spade-et nem érdekli a törvény, ám nem tekinti magát páncélos lovagnak sem. Nyomoz, mert ezt tartja helyesnek. Ő a legkeményebb magán detektív, akinek még fegyvere sincs, vannak viszont morális elvei, melyeknek nem tud hátat fordítani. Teszi a dolgát, mert képtelen nem tenni azt.

Hammett utolsó regénye 1934-ben jelent meg (*A cingár feltaláló* 1985), utána csak kisebb írások és töredékek láttak napvilágot. Dolgát elvégezte: megalkotta a keménykötésű magán detektívét, száraz stílusával iskolát teremtett. Így is öt évet kellett várni arra, hogy utódja színre lépjen. Míg Hammett reális képet festett az amerikai valóságról és benne a magán detektívről, addig Raymond Chandler olyan főhőst alkotott, aki ugyanazokat a mocskos utcákat róttá, mint a bűnözők, mégsem tartozott közéjük. Philip Marlowe Hammett főhőseivel szemben biztos erkölcsi alapokon állt, őt a világ nem tudta beszennyezni. A legfontosabb különbség kettejük közt az, hogy Hammett hősei két lábbal a földön álló férfiak, akiknek nincsenek illúzióik, Marlowe viszont egy reménytelenül romantikus alak.

Raymond Chandler első írásai szintén a *Black Mask*ben jelentek meg 1933-tól kezdődően, ám első, zajos sikerét az 1939-ben kiadott *Hosszú álom* (1967) című regényével aratta (amelyből egyébiránt kiváló film is készült Humphrey Bogarttal a főszerepben, és amelynek forgatókönyvét a későbbi Nobel-díjas William Faulkner írta). Marlowe már kevésbé olyan érdes, mint Hammett hősei. Marlowe nyomozás közben ritkán irányítja az eseményeket, ő inkább egy

szemlélődő típus, nemritkán önironikus távolságtartással figyeli saját magát is nyomozás közben. Bizonyos szempontból ez érthető is. Az 1929-es gazdasági válság, majd az azt követő depresszió már a múlté. A kor krónikásai már mindent feljegyeztek a korról, amit csak lehetett. Philip Marlowe figurája egyszerre romantikus és cinikus, de ha kicsit mélyebbre kaparunk a személyiségében, azt látjuk, hogy a cinizmus csak álca, hisz valójában egy olyan fénylő páncélú lovag, akinek a feladata védelmezni a gyengéket és az elesetteket, elfogni a gonoszakat és a rosszakat, és helyreállítani a társadalom kizökkent morális rendjét.

Chandler iskolát teremtett Marlowe-val, egy máig ható tradíciót. Mert bár Marlowe is az élet sötétebbik oldalán nyomozott, ő is szerette az italt és a nőket, ő is cinikus volt, de személyiségét belengte egyfajta csendes melankólia, és csak nagyon ritkán keveredett olyan kegyetlen és véres verekezésbe, mint mondjuk Hammett Ned Beaumontja. És még ennél is ritkábban tévedt az élet olyan sötét oldalára, mint Hammett hősei. Nem is kell különösebben figyelmesen olvasnunk a későbbi szerzők magándetektív hőseit, hogy belássuk, szinte mindegyik Marlowe ballonkabátja alól bújt ki. A fikcionális magándetektív kemény fickó, aki egy ócska irodát bérel, és nincs titkárnője. Ha van, akkor se nagyon veszi hasznát. Amikor felvállal egy ügyet, nem az számít, hogy mennyit keres vele, hanem az, hogy segítsen a bajbajutottn. Fegyvert ritkán hord, egyszerre egy ügyön dolgozik, és legalább egyszer alaposan megverik a regényben, amiért természetesen kiadós bosszút áll. Nagyvárosban él és dolgozik, mert itt az utcák mocskosak, a nők erkölcsre feslett – és mert itt van rá a legnagyobb szükség. A nagyvárosok termelték ki az egyre erőszakosabb bűncselekményeket, itt futhatott ki leghamarabb a talaj az ember lába alól, itt kellett leginkább féltetni az életét, tulajdonát, integritását. Chandler és iskolája ezért olyan népszerű mind a mai napig: amikor őket olvassuk, szeretjük tudni, ki a jó és ki a rossz, és azt is, hogy van valaki, egy magányos detektív, aki képes és hajlandó kilépni a szürkén egybemosódó hétköznapiokból, és azt mondani: ez a helyes, az meg a helytelen.

Ennek az imázsnak a megteremtésében játszott óriási szerepet egy film, amely (újra)értelmezte a kemény krimi. Roman Polanski

1974-ben vitte vászonra Robert Towne később Oscar-díjjal jutalmazott forgatókönyvét *Kínai negyed* címmel. A film főszereplője Jake Gittes (Jack Nicholson feledhetetlen alakításában) magánnyomozó, aki megtestesít magában mindent, amit a magán detektívekről addig (és azóta) olvastunk. Polanski filmje a kemény krimi szerves része, hisz Gittes alakjában éppúgy fel lehet fedezni Marlowe-t, mint Lew Archert, a történet pedig olyan mesterien kombinálja a Hammett-féle²¹ politikai vonalat a Ross Macdonald-féle pszichológiai analitikus iskolával, hogy a film mély és kikerülhetetlen nyomot hagyott a krimi történetében.

4.

A BŰNREGÉNY

Az 1930-as években azonban feltűntek olyan írók is, akik másik formulát választottak maguknak. Ők nem magán detektívekről írtak, nem rendőrökről, nem az igazság és az erkölcs kereséséről – hanem a bűnözőről, vagy éppen a hétköznapi emberről, aki különböző okokból bűnt követ el. Ezekben a regényekben maximum mellékszereplőként tűnik fel egy rendőr vagy egy magán detektív, és elvéteve lehet csak nyomozásról olvasni. Amennyiben tehát a krimi általános definíciójából indulok ki, a bűnregény nem krimi. Viszont mégis a bűnügyi irodalomba tartozik, hisz ha nem is mindig bűnözőkről, de szinte kivétel nélkül a bűnről szól. A bűnregények ritkán foglalkoznak a bűn részletes elkövetésével és a bűnhődéssel. A központi téma egy helyét kereső, talajt vesztett ember, aki vagy kényszerből, vagy opportunizmusból követ el bűncselekményt. Arról pedig szó sincs, hogy a világ összegyűródött erkölcsi rendjének szövege bármilyen módon kisimulna a regények végére. Épp ellenkezőleg: azt dokumentálják, néha hátborzongató alapossággal, mi sodorhat egy embert az erkölcs senkiföldjére, ahol nem egy magasabbrendű jónak akar megfelelni, hanem egyszerűen életben akar maradni. Bizonyos olvasatban a bűnregény arról is szól, hogy milyen valójában az élet, míg a krimi „csupán” arról, hogy minden mocska ellenére az életnek

²¹ A film egyik főszerepét az a John Huston alakítja, aki a *A máltai sólymot* rendezte.

milyennek kellene lennie. A krimiben a gyilkost elkapják, míg a bűnregényben a jó kapja meg megérdemelt büntetését, a rossz pedig éli világát. De ez az álláspont is mindössze csak azért használható kiindulópontként, hogy aztán mind a két műfaj rácáfoljon.

A műfaj két nagy alkotása a gazdasági világválság gyermeke. James M. Cain *A postás mindig kétszer csenget* című regénye 1934-ben jelent meg, míg Horace McCoy *A lovakat lelövik, ugye?* című regénye egy évre rá. Velük született meg egy újfajta Los Angeles-i regény, amelyben a mesés Kalifornia már nem a lehetőségek hazája, Los Angeles nem egy csillogó, káprázatos város, hanem egy sötét, kudarcokkal és bukással teli hely, ahol az új reményt keresők rendszerint alulmaradnak a világgal szemben.

Cain és McCoy hősei jelentéktelen kisemberek, akik igyekeznek értelmet találni egy kusza és ostoba világban, amely véletlenszerűen működik. A regények szereplői egy gazdasági válság által megtépázott társadalom áldozatai, akik az ígélet földjeként tekintenek Kaliforniára. Az Amerikai Álmot kergetve érkeznek meg, hogy a végén legyőzve és megalázva nézzenek szembe a valósággal.

A regényeket kiábrándult olvasók milliói üdvözölték. Sokan ismeretek magukra, vagy csak egyszerűen megszerették a szokatlan borzongást, amit ezek a regények adtak: tudjuk, hogy a főhős a végzete felé halad, de szorítunk érte, és együttérzünk vele, ám ez mit sem számít, hisz a történet rossz véget ér. Ezekre az írásokra az utókor ragasztotta rá a *noir* jelzőt, amelyet a francia *roman noir* (fekete regény) kifejezésből csempészték vissza az angol nyelvbe. Én a *noir*-t alapvetően szűkítő meghatározásnak érzem, ezért inkább a bűnregény definíciót használom, hisz abba beletartozik az az új vonulat is, amely főszereplőjéül a bűnözőt választotta.

Jim Thompson már a harmincas évek elején elkezdett novellákat publikálni, de csak 1949-ben jelent meg első regénye, a *Nothing More Than Murder* („Semmi más, csak egy gyilkosság”), amelyet a szerző 1977-es haláláig még kéttucat követett. Thompson annak az Amerikának volt a krónikása, amelyről addig nem sokat lehetett hallani. Főszereplői lecsúszott, kiégett, alkoholista figurák, akik jelentéktelen kisvárosokban kínlódnak a saját, kilátástalan életükkel, és ha a helyzet úgy hozza, minden gond nélkül követnek el gyilkosságokat. 1952-

ben látott napvilágot a *Killer Inside Me* („A gyilkos bennem”), amelynek főszereplője Lou Ford az egyik legfelkavaróbb figurája a modern amerikai irodalomnak. Thompson könyörtelen alaposággal mutatja be a pszichopata kisvárosi seriffet, aki lelkifurdalás nélkül öl. A regény párja az 1964-ben megjelent *Pop. 1280* („Lélekszáma: 1280”), amelynek főszereplője, Nick Corey, hasonlóan gyomorforgató módon tekint az álságos kisvárosi létre, és gyilkol könyörület vagy lelkifurdalás nélkül. Thompson a szélhámósok életéről is pontos képet festett az 1963-ban megjelent *The Grifters* („Svindlerek”) című regényében, amelyből Stephen Frears forgatott kiváló filmet 1990-ben. (Magyarul *Svindlerek* címmel lehet megtalálni.) Az anya, a fiú és a fiú szeretője háromszögében senki nem ismer kegyelmet, hűséget, szeretetet. Az anya a fiára támad, a fiú az anyjára, a szerető mindkettőjükre. A bűn itt már mellékes, mert csak egy dolog számít: a túlélés. Ahhoz pedig pénz kell. Amelyet mindenáron meg kell szerezni. (Valóban) mindenáron.

A szellem kiszabadult a palackból, és többé már nem volt tabu a bűnöző szemszögéből regényt írni. A sajnos még ma sem eléggé elismert Charles Willeford a hatvanas években sorra írta regényeit álnok használtautó-kereskedőkről, lecsúszott alkoholistákról, álpredikátorokról, csalókról, gyilkosokról. Ő egy egészen újfajta megközelítést alkalmazott. Legtöbb könyvében a szereplői nem gondolkodnak, hanem cselekszenek. Willefordtól gyakorlatilag teljesen idegen a „gondolta”, a „tűnődött” és „mélázott” szófordulat. Szereplői cselekszenek, és ő ránk bízta, hogy szeretjük-e őket vagy sem. Willford világában nincs egyértelmű jó és rossz, de a szereplők mégsem szürke alakok. A *Cockfighter* („Kakasharcos” 1972) Frank Mansfieldje, a *High Priest of California* („Kalifornia főpapja” 1953) Russell Haxbyje, a *Black Mass of Brother Springer* („Springer atya fekete miséje” 1958) vagy a *Pick-Up* („Stopposok” 1955) alkoholista párja soha nem mérlegel, hogy mi helyes vagy mi helytelen. Ugyanakkor nehéz lenne rájuk fogni, hogy Thompson hőseihez hasonlóan ők is pszichopáták lennének. Elveszett emberek, akik tudják, hogy boldogulásuk vagy éppen életben maradásuk csak rajtuk múlik, és ezért mindent megtesznek. Willeford nem kínál kapaszkodót az olvasónak, nem segít, nem válaszolja meg a kérdéseket, csak odarakja elé a tényeket. Ez történt, ítélj magad.

Ugyanez az alapállása Patricia Highsmithnek is. A Texasban született író először 1950-ben az *Idegenek a vonaton* című regényével robbant be a köztudatba, amelyből Alfred Hitchcock készített nagy-sikerű filmet. Highsmith ugyanazt a technikát követi legtöbb könyvében, mint Willeford. Tom Ripley az öt kötetből álló sorozatban nagyon ritkán „gondolkodik el”, ő is inkább cselekszik. Méghozzá könyörtelenül, villámgyorsan, ahogy azt *A tehetséges Mr. Ripley* című filmben is láthattuk. Ripley a bűnügyi irodalom egyik legellentmondásosabb figurája, hisz Highsmith folyamatos bizonytalanságban tartja az olvasót: csak azért bűnözik Ripley, mert adja magát az alkalom, vagy pedig azért, mert ez a kisebb ellenállás útja a boldoguláshoz? Highsmith szinte minden regényében azzal a klasszikus kérdéssel foglalkozik, hogy valóban a bűn-e az, ami szabaddá tesz? A válasza: igen.

Donald E. Westlake nem foglalkozik morális kérdésekkel. A kortárs amerikai krimi irodalom doyenje a hatvanas évek elején kezdte pályáját, először a saját neve alatt kiadott krimikkel, amelyek stílusukban leginkább Hammett korai regényeit idézik. *A Killing Time* („Gyilkos idő” 1961) és a *361* (1962) rendkívül erős könyvek, ám a hírnevet nem ezek, hanem a Richard Stark álnéven írott regényei hozták. Westlake egyike azon nagyon kevés szerzőknek, akiknek a más-más néven írott regényei annyira különböznek egymástól, hogy nehéz elhinni: egyvalaki áll mögöttük. A Stark álnév alatt megjelent könyveinek visszatérő szereplője Parker, egy profi bűnöző, aki alapvetően rablással foglalkozik. Parker nem moralizál, nem filozofál, csak egyetlen dolog érdekli: az aktuális balhé. Ezek a regények több szempontból is újat hoztak. Westlake nem romantikus hősként ábrázolta a bűnözőt, nem misztifikálta a figurát, hanem „munka” közben, már-már dokumentarista igénnyel mutatja be. A másik újítás a nyelvezet. A Stark álnéven írott regények végtelenül lecsupaszított, minimalista prózája többek közt olyan utódokra is hatott, mint Lawrence Sanders vagy James Ellroy. Parker többször is megjelent a filmvászonon, ám ezek közül kettő érdemel említést. Először John Boorman angol rendező vitte vászonra 1967-ben az öt évvel korábban megjelent *Hunter* („Vadász”) című regényt, Robert Duvallal a főszerepben, majd 1999-ben adaptálta ugyanezt a regényt Brian Helgeland, Mel

Gibsonnal a főszerepben, *Visszavágó* címmel. A két film két különböző kor alkotása: míg Boorman filmje kilátástalan és kegyetlen mozi, addig Helgeland alkotása sokkal könnyedebb és szórakoztatóbb. Westlake az utóbbi években ismét felelevenítette Parker figuráját, így a korábban szinte csak a gyűjtők számára elérhető, meglehetősen drága, régi kiadású, klasszikus Stark-regények (*The Split*, „Az osztozkodás” 1964; *Killtown*, „Gyilkos város” 1964; *The Black Ice Score*, „A fekete jég balhé” 1968; *Deadly Edge*, „Halálos él” 1971) ismét megjelenhettek. Az új regényekben Parker semmit nem változott. Kissé megöregedett, és fáradtabb lett, de ha valaki keresztbetez neki, ugyanolyan kíméletlen bosszút áll, mint fénykorában.

5.

A PONYVA KORSZAKA

A második világháború után Amerikában beköszöntött a „csalóka aranykor”, amelyet a hamis jólét és a paranoia jellemezett. Az ország gazdaságilag és erkölcsileg is megerősödve jött ki a világegészből. A családok bevétele majdnem a duplájára emelkedett, mindenkinek volt (legalábbis a propaganda szerint) egy autója, egy kertes háza, meg pár mosolygós gyereke. A gazdasági világválság már csak rossz álmom volt, az átlag amerikai az anyagi javakat helyezte előtérbe, és igyekezett annyira beleolvadni a tömegbe, amennyire csak lehetséges. Máshogy nem is érezhetett, hisz a rendre megalakuló hatalmas cégek elnyomták szinte mindent, és könnyebb volt beállni a sorba, semmint árral szemben úszni.

A győztesek morálja átítatta a hétköznapi embert, és mindennél fontosabb volt számára megvédeni az amerikai életformát, amelynek legnagyobb ellensége – állította az amerikai történelem egy legszégyenteljesebb alakja, Joe McCarthy szenátor – a kommunisták voltak. Ezzel párhuzamosan új fenomén jött létre az amerikai könyvkiadásban: a ponyvairadalom²². Beköszöntött az olcsó papírkötésű könyvek kora. Fontos hangsúlyozni, hogy eredetileg a ponyva nem műfaji besorolás volt, hanem egy újfajta könyvforma, egy új médium. A

²² Ponyvaregény, azaz *pulp fiction*.

médium újszerűségéből fakadt, hogy bizonyos szerzők neve eleinte egybeforrt a ponyva fogalmával. Nem szűkítő vagy bővítő műfaji besorolásról van tehát szó, hanem egy forradalmian új kivitelű, formájú könyvről. (Ezzel szemben nálunk a ponyva ma pejoratív, degradáló műfajfogalommá módosult, pedig eredeti jelentése nem ez. Azokat a könyveket hívták ponyváknak, amelyeket ponyvára leterítve árultak, legyen az Csokonai, Petőfi, vagy éppen Eugen Sue.)

A második világháború végéig a legtöbb könyv kemény kötésben jelent meg, a papírborítós könyvek tartalmukban is a filléres irodalomra korlátozódtak. 1946-ban aztán 150.000 cím jelent meg papírkötésben, egy év múlva pedig ennek háromszorosa. Sorra alakultak a kifejezetten papírkötésű könyvekre szakosodott kiadók (Pocket Books, Avon, Dell, Bantam), amelyek már nem a kemény kötésű könyvek olcsó változatával jelentkeztek, hanem eredeti alkotásokat adtak ki. Az amerikai ponyvairodalom fénykorának könyvei kifejezetten a kiadók megrendelésére készültek, és a kor viszonyai közt nagyon olcsónak számítottak.²³ Természetesen a művek nagy része nem volt és nem is lehetett kimagasló minőségű írás, de a második világháború utáni amerikai irodalom több jelentős alakja „ponyva-kiadóknál” jelent meg.

Az egész folyamat egy Mickey Spillane nevű íróval kezdődött, aki 1947-ben azért írta meg az *Én, az esküdszék* című regényét, hogy az érte kapott pénzből befejezhesse a házáat. A regény kemény kötésű kiadásából alig hétezer példány kelt el, de amikor a Signet kiadta papírkötésben, akkor két év alatt kétmilliót vettek meg belőle, és 1953-ra tizenötmillió példány fogyott el.

Spillane főhőse Mike Hammer azért lett annyira népszerű, mert nem volt olyan szellemes, művelt és intelligens, mint Philip Marlowe. Épp ellenkezőleg. Hammer szétrobbant az energiától, és ennek megfelelően nemcsak ütötte-verte a szereplőket a regényben, hanem rendszeren ritkította is őket. Hammer nem moralizált, hanem egyszemélyes keresztshadjáratot folytatott azok ellen, akik tönkre akarták tenni az amerikai életformát. Spillane ezzel rátapintott valami nagyon fontosra. A kor többi írójával ellentétben ő azokra a félelmekre építve írta a regényeit, amelyek a McCarthy-féle kommunis-taüldözést táplálták.

²³ Az ötvenes évek közepén egy puhakötésű ponyva 25-35 centbe került. Ma Amerikában egy átlagos puhakötésű könyv \$6.99-ba kerül. Ha az akkori árakhoz viszonyítjuk a maiakat, akkor 2005-ben egy puhakötésű krimi durván 2 dollárba kerülne.

A ponyva fénykora hatalmas iparág volt. Nap mint nap jelentek meg új szerzők, akiktől a kiadók havonta egy könyvet követeltek durván 200-250 oldal terjedelemben. Akik ebből akartak élni, nagyon keményen megdolgoztak a pénzükért.²⁴ A rendszer nagy előnye az volt, hogy a rossz írók hamar kihullottak: aki meg akart jelenni, annak folyamatosan magas színvonalon kellett teljesítenie. Könyveiknek nemcsak pazarul megrajzolt, megfestett borítóik voltak, hanem a történetek is remekül megírtak, izgalmasak és érdekesek voltak. A skála roppant széles volt, de egyvalami közös azért mégis akadt bennük: nagyságrendileg több kemény krimi és bűnregény jelent meg, mint tradicionális.

Az ötvenes években két nagyszerű szerző emelkedett ki a tömegből. Az egyik David Goodis, a másik Cornell Woolrich volt. Goodis a franciák ölelték a keblükre, Woolrichot pedig Hollywood. Goodis első nagy sikerét a *Cassidy's Girl* („Cassidy nője”) című regénnyel aratta 1951-ben. Az egykor sikeres szerzőnek indult Goodis személyes problémái miatt visszavonult Hollywoodtól, és sorra írta regényeit a veszteségeiről. Velük nem a sors bánt el, nem egy adott esemény vagy személy miatt kerültek a lejtőre, hanem saját, tökéletlen személyiségük miatt. Ki akartak törni a középszerből, és meg is volt rá a lehetőségük, de képtelenek voltak élni vele. Cornell Woolrich egyaránt írt detektívtörténeteket és krimiket. Az ő hősei is sokban hasonlítottak Goodis szereplőire, de míg Goodis regényei inkább hosszúra nyúlt hangulatjelentések voltak, addig Woolrich könyvei szédítő iramban robogtak az elkerülhetetlen végkifejlet felé. Két érdeme révén írta be magát a krimi-történelembe: nála jobban sötét hangulatot senki nem tudott teremteni, és cselekményei olyan pontosan szerkesztettek, időzítettek voltak, amelyet azóta is csak kevesen tudtak utolérni. Regényeiből számtalan film készült, melyek közül az 1954-es *Hátso ablak* a legismertebb, Hitchcock rendezésében. (Woolrich utolsó, félig elkészült kéziratát *Into the Night* címmel [„Az éjszakába”] Lawrence Block fejezte be 1987-ben.) Goodis legalább annyira népszerű

²⁴ Harry Whittington, a noir egyik nagy alakja kivételes betekintést enged a kor ponyvairodalmának működésébe a *The Devil Wears Wings* („Az ördögnek szárnyai vannak” 1960) 1987-es, új kiadásához írott előszavában. A ponyvák egységárban 25 centbe kerültek, az írókat pedig nem a terjedelem, hanem a nyomdai előrendelés alapján fizették. Az induló példányszám 250.000 volt. 1964-től kezdődően 39 hónapon keresztül minden hónap elején elküldött a kiadójának egy 60.000 szavas regényt, amelyért 1000 dollárt kapott. (Összehasonlításképpen: egy átlagos Agatha Christie regény 50.000 szó, azaz 200-250 oldal. Whittington három évig havonta írt egyet.) Visszaemlékezés szerint 13 évebe telt, mire megtanulta, hogyan kell jó cselekményt kitalálni és megírni. A mennyiség nem ment a minőség rovására: a *The New York Times* éppúgy elismerőleg nyilatkozott róla, mint az *Ellery Queen Mystery Magazine*.

volt Franciaországban, mint Jim Thompson, de filmet csak Goodis könyveiből készítettek a franciák. A *Down There* („Ott lenn” 1956) című regényt 1960-ban Francois Truffaut vitte vászonra *Lőj a zongoristára* címmel, és azóta is a *noir* klasszikusaként tartják számon.

Tematikájában alapvetően különbözött Goodistól és Woolrichtól Fredric Brown, akit mi inkább sci-fi szerzőként ismerünk. Könyvei ma már szinte megszerezhetetlenek az Egyesült Államokban, ugyanis az örökösökkel folytatott viták miatt régebbi regényei nem jelenhetnek meg újra. A helyzet mostanra konszolidálódik, így az újabb generációk is megismerkedhetnek majd Brown ördögi krimijeivel. Brown elképesztően termékeny író volt, aki csak azért írt néha sci-fit, mert el akart szakadni a krimi sötét világától. Lehetetlen lenne felsorolni, hány műfajban és alműfajban alkotott maradandót. Az Ed és Am Hunter nagybáty–unokahúg magándetektív-páros kalandjai mellett talán bűnregényei a legkiválóbbak. Brownt pályatársai és kritikusai elképesztő és mindenkit lenyűgöző cselekményszövése miatt tartják számon a legnagyobbak közt. A történetek olyan pontosan kitaláltak, annyira aprólékosan kidolgozottak, hogy még a leggyakorlottabb krimiolvasók sem tudják kitalálni, mi lesz a könyv vége. Ehhez párosul még Brown hihetetlen nyelvi leleménye, páratlan stílusa, fekete humora és lenyűgöző képessége, amellyel tökéletes paradoxonokat tudott létrehozni.

6.

A RENDŐRSÉGI ÉS JOGI KRIMI

Az olcsó papírkötésű könyvekben lépett először színpadra a rendőr mint főszereplő. A háború előtti időszak zavaros, korrupciótól hangos rendőrségét ugyanis megreformálták, a J. Edgar Hoover vezette FBI egyre hatékonyabban tartotta megfigyelés alatt a gyanús (és nem feltétlenül gyanús) polgárokat, emellett pedig kialakultak azok a nyomozati technikák, amelyeket a bűnügyi nyomozók azóta is használnak – kisebb-nagyobb változtatásokkal. Az FBI ujjenyomat-bankja már ekkor több millió bűnözőt és gyanús embert tartott nyilván, a vérvizs-

gálat sem volt többé vita tárgya, a bűnügyi technikusok és helyszínélők a nyomozás első vonalába léptek, így teljesen természetes volt, hogy megjelenjék a rendőrségi nyomozó a regényekben. Ez persze csak az egyik ok volt. A másik Spillane botrányos magán-detektívjének, Mike Hammernek az ámokfutására vezethető vissza. A magán-detektív mint egyenrangú fél a bűn üldözésében egyre jobban visszaszorult, most már a hivatásos bűnüldöző hóstetteitől volt hangos a sajtó. (Az érdem nem feltétlenül a rendőrségé, hanem inkább az FBI-é volt, amely a háború előtt vasökölrel csapott le a gengszterekre.) Fontos váltás ez úgy az amerikai közgondolkodásban, mint az irodalomban. Már nem a kétes múltú, bizonytalan jelenű, zavaros jövőjű *magán-detektív* volt a törvény és a rend letéteményese, nem az ő felelőse volt az erkölcsi rend visszaállítása, hanem a profiké.

A rendőrségi krimi nagyon sok szempontból hozott újat a krimi-irodalomba. Míg egy magánnyomozó szabadon dönthet afelől, hogy nyomoz-e egy ügyben, addig a rendőrnek ez a választás nem áll rendelkezésére. Míg a magán-detektív egy sajátos erkölcsi normarendhez igazodva üldözi a bűnözőket, a rendőrök a törvény szavát követhetik, és csak azt. Míg a magán-detektív egy romantikus, szinte mitikus figura, addig a hiteles rendőrségi krimi szereplői hétköznapi zsaruk, akiknek feleségük van, goromba gyerekeik meg beteg anyjuk. Míg a magán-detektívek sorra dönthetnek ágynak nőket, addig a rendőrök szerelmi élete egysíkú és unalmas. Míg a magán-detektív kezét nem, vagy csak alig köti a törvény, addig a rendőrnek az a szentírás. A különbségeket hosszasan lehetne még sorolni.

Így az olvasók is lassan két táborra oszlottak. A hivatalos erkölcsi-és jogrend tisztelői örömmel fogadták a rendőröket a krimikben. Értethető is, hiszen egy rendőrségi krimi sokkal egyszerűbb azonosulási sémákat kínált, mint a magán-detektív kiismerhetetlen morálja, és nem kellett eltűnődni azon, hogy helyes-e, amit tesz. Ezeknek a regényeknek az elsődleges olvasótáborra nem szeretett bajlódni a főhős értékrendjével. Az individualisták azonban egyre több és több magán-detektív-történetet követeltek. A politikai gyilkosságok, faji alapú zavargások ismét összekuszálták a megtestesült Amerikai Álom képét, a társadalom ismét elkezdett változni a hatvanas évek elejétől. Nem volt már elég egy regény cselekményéhez egy eltűnt

ékszer, egy csalfa feleség vagy egy meglóvasított bélyeggyűjtemény. A magán-detektíveknek is meg kellett felelniük a kihívásoknak.

A rendőrségi krimi műfaját egyszemélyben maga Ed McBain alkotta meg. McBain eleinte szépirodalmi regényekkel kezdte (melyeket saját nevén, Evan Hunterként jelentetett meg), aztán 1956-ban megírta az első regényét, amely a 87. körzetben játszódik, *Halj meg, zsaru!* címmel.²⁵

McBain regényeinek nincs főszereplője. A kitalált 87. körzet zsarui közül hol az egyik (Steve Carella), hol egy másik (Meyer Meyer), hol egy harmadik (Bert Kling) jut nagyobb szerephez. A rendőrök ugyanis csapatjátékosként dolgoznak, senki nem sajátíthat ki magának egyetlen ügyet. Az elkövetett bűncselekmények pedig valóban olyanok, amelyek bármely nagyvárosban bármikor előfordulhatnak. Éppen ez az univerzalitás McBain regényeinek a vonzereje. Mindenhol követnek el bűncselekményeket, mindenhol rendőrök nyomoznak, és mindenki szeretné, hogy a bűnös megbűnhődjék. McBain „hitelesen” ábrázolta a 87. körzet rendőreit: az addigi kemény, könyörtelen és kétdimenziós rendőr figurája megtelt étellel. (Aki csak egyet is elolvasott a regényei közül, soha nem fogja elfeledni azt a meleg szeretetet, amellyel életre keltette Teddy Carellát, Steve siketnéma feleségét, aki a vállára tetováltatott egy fekete pillangót.) Emellett hitelesen le tudta írni egy rendőrségi nyomozás menetét úgy, hogy még a legunalmasabb részek is izgalmassá váltak. McBain képes volt alapvető erkölcsi dilemmákat megfogalmazni. Mit tegyen egy rendőr, aki tudja, hogy ki, mikor, hogyan és miért követte el a gyilkosságot, de képtelen rábizonyítani? Jogában áll egy másik bűncselekményt a nyakába varrni? Mi a fontosabb? A bűncselekménnyel arányos, jogszerű büntetés, vagy az általános bűnhődés?

McBain örökségét folytatta Michael Connelly és John Sandford is, akik sikerrel adaptálták a rendőrségi krimi a modern kor követelményeihez. Rajtuk kívül meg kell még említenem egy különleges alakját a rendőrségi kriminek. A holland születésű, de ma már az amerikai Maine államban élő és angolul író Janwillem van der Wetering regényei Amszterdamban játszódnak, Grijpstra és de Gier nyomozókkal a főszerepben. Ő egyfajta metafizikus alapállásból szemléli a rendőrségi munkát filozofikus és szürreális könyveiben.

²⁵ McBain természetesen nem csak rendőrségi krimiket írt, hanem egyéb regényeket is. Minde mellett volt még ideje arra is, hogy megírja Hitchcock *Madarak* című filmjének forgatókönyvét, és befejezze az egyedülálló Craig Rice egyik posztumusz kéziratát is.

A hetvenes évek elején magyarul is megjelent több regény a svéd szerzőpáros, Maj Sjöwall és Per Wahlöö tollából, akik komor, szikár és roppant fegyelmezett regényeikkel még Amerikát is meghódították. A házaspár regényei abból a szempontból túlléptek a rendőrségi krimin, hogy rendszeresen kritizálták a jóléti államot, és így gyakran „felmentették” a bűnözőt. Szintén svéd szerző Henning Mankell, aki egyfelől a szerzőpáros örökségét viszi tovább, másfelől pedig Maigret felügyelő alapján rajzolja meg Kurt Wallander felügyelőt a borzalmas gyilkosságok nyomozása közben, bár őnála a rendőrségi nyomozási technika a háttérbe szorul. Wallander figurája és sajátos gondolatmenete, kriminalisztikai gondolkodásmódja azonban egyedülállóvá teszi a regényeket a műfajban. Mankell új sorozata főszerepben Stefan Lindmannal újabb dimenziókat nyitott a rendőrségi krimiben. A nyomozati technika itt is háttérbe szorul, s helyette Mankell a rendőrségi nyomozó gondolkodásmódját tárja elénk részletesen. A sorozat első darabjában – *The Return of the Dancing Master* („A tánctanár visszatérte” 1999) – Lindman nyomozót rákos megbetegedéssel diagnosztizálják, ami páratlan mélységet ad a regénynek a cselekmény alapjául szolgáló, aggasztóan brutális gyilkosság felderítése mellett.

Bár nem feltétlenül rendőrségi krimiket írt, de mindenképpen szólnom kell Georges Simenonról, az egyik legsikeresebb, legtermékenyebb regényíróról. Ugyan sokféle műfajban alkotott, mégis a Maigret felügyelő főszereplésével írott könyvei a legnépszerűbbek. Simenont azért nagyon nehéz bármelyik alműfajhoz kötni, mert regényei egyszerre voltak tipikusak és atipikusak. Az egyszerűség kedvéért írok róluk ehelyütt, de a Maigret-regények javarésze értelmezhető úgy noir-ként, mint bűnregényként. Simenon lecsupaszította a stílust, és semmi más nem érdekelt, mint a történet. Bár regényei nem bővelkednek hihetetlen fordulatokban és izgalmakban, a feszültséget Simenon végig mesteri módon fenntartja, ráadásul úgy, hogy minden könyvét egyfajta csendes melankólia, szürke köd lengi be. Maigret sokkal meghatározóbb alak Poirot-nál vagy Miss Marple-nál, mert ugyan egy időben és egy kontinensen születtek, Simenon hőse a maga egyszerűsége ellenére hátborzongatóan életszerű – és ezáltal a könyvek is azok –, és ez az „aranykor” szerzői-

ről nehezen mondható el. Maigret volt talán az első európai fikcionális detektív, aki a „miértet” kereste nyomozásai során, és nem a „hogyan”, meg a „kicsodát”. Maigret mindig az embert kutatta a bűncselekmény mögött, és nem két elme egymásnak feszülését. A Maigret-regények azokra a körülményekre és tényezőkre koncentrálnak, amelyek ahhoz vezetnek, hogy egy ember megöl egy másikat. Simenon maga is vázlatoknak hívta a regényeit, ahhoz hasonlítva őket, mint amikor egy festő előtanulmányt készít egy készülő képhez. Maigret nyomozati technikája alig használja a klasszikus rendőri nyomozói munkát: inkább a megérzéseire támaszkodik.

A rendőrségi kriminek viszont van egy nagyon komoly, műfajából fakadó korlátja. „Csak” addig tud elmenni, míg a bűnöst elkapják. Az igazságszolgáltatás első fázisa lezárulhat ugyan eredményesen, de mi lesz a bűnossal a bíróság előtt, ha egyáltalán odakerül? Nézetem szerint ebből a szempontból a rendőrségi krimi logikus folytatása a jogi krimi. Nem elég a bűnöst elkapni, de el is kell ítélni. Érdekes módon az ezzel foglalkozó regények megjelenése sokáig váratott magára. Bármennyire is szeretném, de Erle Stanley Gardner regényeit Perry Mason főszereplésével nem sorolhatom ide. Remekül megírt könyvek, de csak távoli előfutárai a későbbi jogi krimiknek. Mason remek ügyvéd, leleményes, és valóban ki tudta húzni ügyfeleit a bajból, de ez sokkal inkább nyomozási képességeinek, semmint a jog alapos ismereteinek köszönhető. Briliáns vádbeszédeket tartott, a regények gyakran a tárgyalóteremben játszódtak, a borzongást és az izgalmat azonban nem a jogi bizonyítás részletei szolgáltatták, hanem a nyomozás.

Ezen változtatott Scott Turow, aki 1987-ben megjelentette az *Ártatlanságra ítélve* című regényét, amely Gardnertól eltérően az ügyre, és nem a nyomozásra helyezte a hangsúlyt. Turow mind a mai napig gyakorló ügyvéd Chicagóban²⁶, és ezekből a tapasztalatokból építkezve írja regényeit. Turow sajátos mikrokozmoszt teremtett Kindle megyével, amelyről csak annyit tudunk, hogy valahol Illinois

²⁶ A rendőrségi krimiszerzők egyik legnépszerűbb alakja Joseph Wambaugh, aki maga is rendőr volt, így elsőkézből írta a regényeit. De éppen Turow volt az, aki megbizonyította, hogy Wambaugh egy alkalommal összejárt a gyilkosság helyszínére kikerkező nyomozókkal, majd folyamatosan nyomást gyakorolt rájuk (és pénz is ígért), hogy az ügynek az legyen a vége, amit ő kitalált. Egy ártatlan embert börtönbe zártak, a védelmét Turow látta el, és ő rántotta le a leplet Wambaugh-ról. Turow második regénye után félig-meddig visszavonult a jogászai munkától: közel tíz éve csak *pro bono* ügyeket vállal, azaz a vádlott képviselőt ingyen látja el. Egyik legnagyobb sikere az volt, amikor egy gyilkosságért elítélt férfit kihozott a siralomházból, miután ártatlanságát bebizonyította.

államban található. Szinte állandó szereplőgárdával dolgozik, akik bírók és ügyvédek. Aki az egyik regényben mellékszereplő volt, a következőben főszereplőként bukkan fel. Turow elsőként ment bele az amerikai büntetőjog ellentmondásaiba, miközben lélegzetelállító képet fest a modern Amerikáról. Hősei nemcsak a törvénnyel viaskodnak, az ügyfelekkel, az előttük álló vádlottakkal, hanem saját hibáikkal, bűneikkel és a múltjukkal is. Legnagyszerűbb munkáját – a *The Laws of our Fathers* („Apáink törvényei” 1997) – a kritikusok nemcsak kiváló jogi krimiként üdvözölték, hanem az egyik legfontosabb kortárs amerikai regényként is.

Turow minden egyes regénye a jog belső működését elemzi, azt, hogy miképpen tud elveszni valaki az igazságszolgáltatás labirintusában – legyen szó védőről, vádlottról vagy bíróról. Könyvei mélységi értelmezést nyújtanak arról, mennyire önkényes a törvény, hányféleképpen értelmezhető, s így végső soron lehetetlen igazságot szolgáltatni.

Az ő nyomdokain haladt John Grisham is legelső könyveivel, bár ő a jogi kérdések mellé társította a legjobb kalandregények izgalmait is. A jogi krimi az utóbbi évtizedek legsikeresebb és legmeghatározóbb eseménye a krimiirodalomban. Sorba jönnek a jobbnál jobb szerzők, akik túlnyomórészt maguk is gyakorló jogászok. Akiket feltétlenül érdemes olvasni: Steve Martini, John T. Lescroart, Phillip M. Margolin, Philip Friedman, Lisa Scottoline, Robert K. Tanenbaum. Regényeik – bár alapvetően egy sémára épülnek – rendkívül izgalmasak, és remekül megírtak, de mi mást is várhat az ember ennyi jogásztól?

7.

A MODERN KOR MAGÁNDETEKTÍVJEI

Az ötvenes évek ponyvairodalmának robbanása magával hozta az új magánnyomozókat is. Nem nagy meglepetés, hogy az új generáció szinte kivétel nélkül Hammett és Chandler nyomdokán járt. A magánдетektívek módszerei nem változtak, a társadalom azonban,

amelyben éltek, igen, és erre nagyon gyorsan és határozottan válszoltak a kor írói.

Ross Macdonald a negyvenes évek közepén kezdte pályafutását. Gyors egymásutánban kiadott négy regényt a saját nevéen (Kenneth Millar²⁷), majd 1949-ben már írói álnevéen publikálta következő regényét, Lew Archerrel a főszerepben. A *The Moving Target* („A mozgó célpont”) sikere után Macdonald szinte soha nem hagyta el Archert, akiben továbbfejlesztette Hammett és Chandler típusait. Lew Archer higgadt, visszafogott, becsületes, nem túl szórakoztató egyéniség, aki már nem csip-csup ügyekben nyomoz, hanem olyanokban, amelyekről akkoriban kezdtek csak el beszélni: családon belüli és gyerekek elleni erőszak, csellengők felkutatása. Hammett, Chandler és Macdonald hősei közül Lew Archer volt a legmarkánsabb erkölcsi meggyőződéssel rendelkező magánnyomozó. Ha vonakodva is, de mindent megtett azért, hogy egy zavaros korban a rendet képviselje. Archer figurája aprólékosan kidolgozott, Macdonald ugyanis már annak az új irányzatnak a szellemében írta meg, amely inkább a főszereplő cselekedetei alapján rajzol jellemet, semmint a „gondolta”, „tűnődött” vagy „elmélkedett” kezdetű, kvázi belső monológokkal. Archer ennek ellenére inkább gondolkodó, semmint cselekvő hős, aki együtt érez kora fiatalságával és azok problémáival. Még egy különös vonása van Macdonald regényeinek: Archer gyakran nyomoz olyan ügyekben, amelyek a környezet pusztításával kapcsolatosak. Regényeit szokatlan társadalmi érzékenység jellemzi, hisz ő volt az első krimiszerző, aki az (akkor még csak feketének hívott) afro-amerikaiakat sztereotípiáktól mentesen ábrázolta. A *The Chill* („A borzongás” 1963) és az *Underground Man* („A földalatti ember” 1971) című regények már-már hipnotikus erejű, néha a görög sorstragédiákat idéző, pszichológiai drámák, amelyek a szereplők kapcsolatait lenyűgöző beleéléssel és éleslátással ábrázolják. Magyarul az Albatrosz és a Fekete könyvek sorozataiban jónéhány fontos műve megjelent (a fenti kettő kivételével). Lew Archer 1973-ban végleg elbúcsúzott az olvasóktól, alig két évvel az első Matt Scudder-regény előtt.

Amikor 1975-ben megjelent *Az apák bűnei*, Lawrence Block még alig jegyzett író volt. Pályája elején pornográf regényekkel indult,

²⁷ A névváltoztatás azért volt többek közt szükséges, mert felesége, Margaret Millar szintén sikeres és megérdemelten befutott krimiíró volt.

innét nyergelt át a kalandregényekre, hogy elérkezzen végül a krimihez, annak is a kemény irányzatához. Scudder tökéletes lenyomata korának. A hetvenes évek közepére Amerika számos komoly traumán ment keresztül, melyeket még nem volt ideje feldolgozni. Elvesztették a vietnámi háborút, Nixon meggyalázta az elnöki hivatal szentségét, nem tudtak magukkal mit kezdeni a hatvanas évekből itt maradt hippik és Vietnámból hazatért veteránok. A gazdaság mélyponton volt, a feszültségek nem csökkentek. Ekkor lépett színre Matt Scudder, a volt zsarú, az alkoholista, aki súlyos küzdelmet folytat belső démonaival, és gyakran áll vesztésre. Scudder, aki a legmocskosabb ügyekben nyomoz, Scudder, aki nem is magán detektív, hanem egy ex-zsarú, aki szívességet tesz a barátainak, akik vagy adnak érte pénzt, vagy nem. Block hőse nemcsak ebben egyedülálló. A szerző elődei – Hammett, Chandler és Macdonald – nem sokat foglalkoztak főhőseik jellem- és személyiségfejlődésével. Kőbe vésett alakok voltak, akik szinte soha, vagy csak nagyon keveset változtak. Nem úgy Scudder. A most már 15 darabból álló regényfolyam a modern irodalom egyik legmarkánsabb és legjobban kidolgozott fejlődésregény-sorozata. Scudder ugyanis fejlődik, változik, öregszik, egyvalamihez azonban csökönnyösen ragaszkodik: erkölcsi kódrendszeréhez. Scudder a maga módján becsületos, egyenes, és csak egy dolog érdekli: a bűnös nyerje el büntetését. Scudder egyenrangú örököse elődeinek, az utcák kemények, a pofonok fájnak, az ital mar, a nők megbízhatatlanok, a múlt szennyes, a jelen mocskos, a jövő bizonytalan.

Block tehát szinte lehámozta a magán detektív alakját: Scudder nem magán detektív, nincs irodája, fegyvere, szeretője, kocsija, viszont iszik, méghozzá elég keményen, cinikus és mélységesen csalódott. A nehéz figurához az első regényekben hasonlóan nehéz stílus is társul: Block a minimalizmus hagyományait folytatja végtelenül szikár, kihagyásos szerkezetű regényeiben. Ő egyike azon kevés íróknak, akik valóban gondolkodást és aktív együttműködést kívánnak az olvasótól. Scudder New York szürkeségében él, ahol a jó és a rossz közti határok eltűnnek, és Scudder legtöbbször nemcsak azt nem tudja, hogy mit tegyen, hanem azt sem, hogy mit ne tegyen. Nála lett a krimi világképe olyan, mint a világ maga. Mocskos, szeny-

nyes, sötét, és egy ilyen környezetben nemcsak a szépet és a jót nehéz észrevenni, hanem – nyomozóként – ítéletet mondani, majd azt végre is hajtatni.

Ross Macdonald kortársa volt John D. MacDonald, akinek első nagyhatású regénye – a *The Executioners* – 1957-ben jelent meg, melyből két kiváló film is készült *A rettegés foka* címmel.²⁸ MacDonald volt talán a legtanultabb krimiszerző: MBA fokozatát a Harvardon szerezte, de sikertelen üzleti próbálkozásai után Floridába költözött, és ettől kezdve majdnem minden regénye ebben az államban játszódott. Főhőse, Travis McGee minden, csak nem magánnyomozó. Hivatalos megnevezése „visszaszerzési tanácsadó”. McGee a törvény másik oldalán áll, feladata rendszerint egy ellopott tárgy (nyaklánc, hajó), esetenként egy eltűnt személy visszaszerzése, a megbízó egy régi barát, rokon vagy közeli ismerős. Ha tárgyat kell felkutatnia, akkor a felét mindig megtarthatja annak, amit visszaszerез. Ha eltűnt személyt, akkor díjazása megállapodás kérdése. MacDonald elsőként kezdett írni Florida felháborító visszásságairól. McGee is különös hős: nem veti meg a testi erőszakot, és nehezen lehetne törvénytisztelőnek nevezni. Hatalmas szíve és barátai iránti hűsége hajtja veszélyes helyzetekbe. A filozofáló Scudderrel ellentétben McGee mindig tudja, mi a helyes, és mi nem. Erkölcsi alapállása egyszerű: ha pofon vágta, visszaütök. Lehetőleg nagyobb, mint amekkorát kaptam. McGee és Mike Hammer mégis fényévekre vannak egymástól, ami MacDonald remek stílusának, pompás cselekményszövésének és ellenállhatatlan humorának is köszönhető.

A tradicionális iskola legszebb hagyományait folytatja Robert B. Parker 1973 óta, amikor is megjelent első könyve Spenserrel a főszerpben (*The Godwulf Manuscript*, „A Godwulf kézirat”). Parkerről szinte mindent elmond, hogy diplomamunkáját Ross Macdonald, Dashiell Hammett és Raymond Chandler magándetektív-hőseiről írta. Spenser (akiről soha nem derül ki, hogy ez a vezeték- vagy keresztneve) egyfajta modern cowboyként értelmezi magánnyomozói praxisát. Erkölcsi kódrendszere leginkább a westernregényeket idézi, de Parker trükkje abban rejlik, hogy olyan figurákat emel be könyveibe, akik eddig a krimikben nem jutottak érdemi szerephez. Legjobb barátja

²⁸ A Martin Scorsese-féle változat forgatókönyvét az a Donald E. Westlake írta, aki a már említett *Svindlerek* alapjául szolgáló Jim Thompson-regényből készített forgatókönyvet.

egy afro-amerikai testőr/verőember/exboxoló, szeretője pedig egy zsidó feminista pszichológus. Parker minden egyes regényében egy erkölcsi dilemma elé állítja Spensert, a megoldás pedig mindig hiteles, hisz a szerző aprólékosan építi fel főhőse alakját.

James Crumley szépiroként kezdte. Ő írta meg az első hiteles vietnami háborúval foglalkozó regényt *One to Count Cadence* címmel („Egyvalaki adja a ritmust” 1969), amely nagy kritikai visszhangot kapott. Következő könyve (*The Wrong Case*, „A rossz eset” 1973) már krimi, amelyben Milo Milodragovitché a főszerep, egy lecsúszott, a züllés határán tengődő magán detektív, és valahol a Közép-Nyugaton (valószínűleg Montanában) játszódik. Crumley úgy jellemezte magát, mint Chandler „fattyát”, és ezzel szinte mindent elmondunk Milodragovitchről is. A kép ennél azért persze sokkal árnyaltabb. Milo vietnami veterán, aki más perspektívából látja mind a bűnt, mind az áldozatot, sőt az amerikai társadalmat is. Milo meglehetősen kiábrándult ember, de ha a szükség úgy hozza, hajlandó felkelni a bárpulttól, és kideríteni az igazságot. Crumley másképp is megtörte a macsó értékeket egyedül védelmező, kemény fickó tradícióját. Míg Sam Spade, Marlowe, Archer és Scudder magányos hősök, addig Crumley segítőtársakkal veszi körül Milót, akik szintén nem mondhatóak tipikusnak. Kemény nők, bűnözők, afro-amerikaiak és hasonlóan színes karakterek segítik őt a nyomozás során, amelyet ha egyszer elkezd, ugyanolyan elszántsággal fejez be, mint Marlowe. Crumley az elmúlt harminc év során nem sokat írt, de regényei (*The Last Good Kiss*, „Az utolsó jó csók” 1978; *The Dancing Bear*, „A táncoló medve” 1983; *The Mexican Tree Duck*, „A mexikói fán élő kacska” 1993) egytől egyik kiválóak, és több esetben is együtt szerepelteti Milodragovitchot másik sorozatának főszereplőjével, C.W. Sughrue-val.

Bill Clinton nagy kedvence volt Walter Mosely, a Los Angeles-i szerző, aki Easy Rawlins személyében a krimi irodalom első színes bőrű magán detektívjét teremtette meg. (Chester Himes, aki a hetvenes évek elején írta regényeit, nem dolgozott magán detektív főhőssel, viszont ő volt az első afro-amerikai krimiszerző.) A könyvek az ötvenes évek vége, hatvanas évek elejének Los Angelesében játszódnak, és egészen másféle képet festenek a város nyomornegyedeiről,

mint amit eddig olvashattunk. Rawlins is háborús veterán, de pénzt ingatlanba fektette, így megélhetési gondjai nincsenek. Becsületes, keményöklű nyomozó, aki alapvetően a szegregáció áldozata, előítéletektől mentes lojalitásának azonban nem szab határt a bőrszín: ha kell, nem csak a fehérek után nyomoz.

Jonathan Kellerman regényei első olvasásra nem tartoznak a magándetektív-irodalomba. Főszereplőjük ugyanis a gyerekpszichológus Alex Delaware, ami érthető, hisz Kellerman maga is elismert és neves gyerekpszichológus volt. A főhős Delaware már visszavonult, és igazságügyi szakértőként dolgozik, de időről időre elvállal egy ügyet, amelynek a középpontjában egy sérült gyerek áll. Delaware nem profi nyomozó, ezért munkájában a meleg rendőr, Milo Sturgis segíti őt. Nemcsak a meleg rendőr alakja jelenti az újdonságot Kellermannál, hanem az a dühös elszántság is, amellyel megközelíti az érzelmileg és fizikailag bántalmazott gyerekek tragédiáját. Delaware szellemiségét tekintve némiképp Lew Archer utódja (Macdonald hőse is gyakran nyomozott bántalmazott gyerekek ügyében), figurájában azonban egyedülálló. Kellerman kíméletlen pontossággal mutatja be Los Angeles fertőjét olyan remek munkáiban, mint az *Égszakadás* (1985), *Hamis szeretet* (1994), *Pókháló* (1996). Magyarul nem olvasható sajnos a *The Butcher's Theatre* („A mészáros színháza” 1988) című regénye, amely Izraelben játszódik, és egy sorozatgyilkos utáni nyomozás kapcsán nemcsak az izraeli rendőrség módszereit, hanem az ottani élet sajátosságait is hitelesen ábrázolja. Delaware bár kívülálló, módszerei, ügyei és megoldásai kapcsán mégis méltán tartható Lew Archer és a többi magándetektív örökösének.

Jelenleg Oxfordban él az amerikai Larry Beinhart, aki a nyolcvanas évek közepén egy nap elolvasott két sikerlistás krimi, majd feldühödött, és azt mondta: ennél én is jobbat tudok írni. Így is lett. 1986-ban jelent meg a *No One Rides for Free* („Senki sem utazhat ingyen”) című regénye, főszerepben Tony Cassellával, a manhattani magándetektívvel. A megfáradni látszó műfajnak Beinhart adott hatalmas lökést sodró lendületű, szellemes és életszagú regényével. Cassellának küldetése van: hű akar maradni magához és az elveihez. A trilógiává növvő sorozat (*You Get What You Pay for*, „Azt kapod, amiért

fizetsz” 1988, *Foreign Exchange*, „Valutaárfolyam” 1991) Cassella néha igencsak kétségesnek látszó küzdelméről szól, hogy küldetését teljesítse. Beinhart 1994-ben elkanyarodott a krimitől, és megírta az *American Hero* („Amerikai hős”) című regényét, amelyből *Amikor a farkok csóválja* címmel filmet is forgattak, de a könyvet a film készítői jelentős mértékben megcsonkították. Beinhart regényében ugyanis az álháborút nem Albánia, hanem Irak ellen indítják. A szerző gyilkos politikai szatírájában alaposan leszedte a keresztyizet nemcsak Hollywoodról, hanem Washingtonról is. Amerikában nem értékelték eléggé, így amikor meghívást kapott Oxfordba, hogy kreatív írást tanítson, azonnal elfogadta az ajánlatot.²⁹ Legújabb könyve (*The Librarian*, „A könyvtáros” 2004) sajnos nem éri el az előző könyvei színvonalát.

A modern generáció legkiemelkedőbb alakja a magyarul is olvasható, ír származású John Connolly, aki 1998-ban szabályszerűen berobbant a krimipiacra. Regényei Maine államban játszódnak, amelyet amerikai kritikusai szerint aggasztóan jól ismer, és bámulatosan mutat be. Nem véletlen a helyszín Connolly könyveiben. Főszereplője, Charlie ‘Bird’ Parker ugyanis többszörös újraértelmezése a fikcionális magán detektív fogalmának. Először is Parker ex-zsaru, aki, miután feleségét és lányát megölték, Maine-be költözik, és magán detektív lesz. Másodsor, neki is vannak segítői. Egy bérnyilkos és egy rabló, Angel és Louis. Az egyik fehér, a másik fekete – és mindketten melegek. Egymással élnek, és ha kell, gondolkodás nélkül segítenek Parkernek. De ha ez nem lenne elég, akkor Parker nemcsak nehezen magyarázható bűncselekmények (ti. természetfeletti esetek) után nyomoz, hanem néha elemi erejű és felkavaró látomásai is vannak. Connolly regényei mesterien egyensúlyoznak a horror és a krimi határán. A bűnös, az elkövetők és a stílus nemegyszer a Mainében élő, és könyvei jórésztében az államot helyszíntül használó Stephen Kinget idézik, de inkább tiszteletadó jelleggel, semmint epigonként, hisz Connolly-é mesterien egyedi hang. Fialat kora miatt is egészen biztosak lehetünk abban, hogy a krimi meghatározó alakja lesz az elkövetkező években, remélhetőleg évtizedekben.

²⁹ Azóta meg is jelent egy remekbe szabott könyve a krimiírásról *How to Write a Mystery?* („Hogyan írjunk krimit?” 1996) címmel, amely legalább annyira hasznos és szellemes, mint Lawrence Sanders Block vonatkozó könyvei (a legjobb közülük a *Telling Lies for Fun and Profit*, „Hazudozni pénzért és szórakozásból” 1981).

8.

A TÖRTÉNELMI KRIMI

Amikor történelmi krimiről beszélünk, az első kérdés teljesen nyilvánvaló, a válasz azonban már nem annyira. Mitől történelmi egy krimi? A kortól, amelyben íródott, vagy a kortól, amelyben játszódik? Ne menjünk tovább Dickens regényénél, az *Örökösöknél*. Jó százötven éve íródott, azaz bőségesen belefér abba, amit a közfelfogás „történelemként” tart számon. Ám mégsem lehetne történelmi kriminek hívni, hisz amikor íródott, kortárs írásnak számított. Magyarán egy krimi „retrospektíve” tekintendő történelminek, azaz ha már megírása időpontjában is egy régmúlt korba helyezte cselekményét. A másik kérdés akkor már csak az, hogy hol a határ a történelmi és a kortárs között. Az irodalomtörténet megfogalmazása szerint kortárs irodalomnak a saját generációkat, és az azt megelőzőt kell tekintenünk. Ha ugyanezt az elvet alkalmazom a történelmi krimi definíciójára, akkor az igazság közelében járok, de csak a közelében. A második világháború hatvan éve ért véget, de mégsem lehet például Philip Kerr 1938 táján játszódó *Berlin Noir* című trilógiáját történelmi kriminek tekinteni. Nem hiszem, hogy pontosan meg lehetne határozni egy intervallumot, de szívem szerint a választóvonalat az első világháború kitörésére tenném.

A fenti okfejtés persze azonnal értelmét veszti, mihelyst az adott műveket vizsgáljuk. A szerzők ugyanis egyszerűen élveznek kivételes szabadságot és rendkívüli kötöttséget. A történelmi krimi ugyanis stílusjegyei alapján alapvetően a tradicionális krimi alműfajaként tartandó nyilván, hisz inkább az elméleti okfejtés, semmint az erőszak dominál, és rendkívül életszerű ábrázolást olvashatunk bennük, ahogy ezt a zsáner megteremtője és egyik legnagyobb alakja tette húsznál is több könyvében.

Edith Pargeter számos álnéven alkotott, ezek közül is a legismeretesebb az Ellis Peters volt. A roppant termékeny angol író első könyve a negyvenes évek végén jelent meg, ám csak 1977-ben lett híres és közismert. Ekkor látott napvilágot Cadfael testvér főszereplésével az *A Morbid Taste for Bones* („Morbid vonzódás a csontokhoz”) című

regénye, amellyel egy páratlan sorozat vette kezdetét. Cadfael testvér az 1100-as években, egy monostorban él. Mielőtt azonban magára öltötte a csuhát, megjárta a Szentföldet is a keresztes háborúk során, illetve számos szerelmének egyikétől egy fia is született. A testvér tehát bölcs, világlátott, nyugodt, békés ember. Peters a középkor Angliájáról és Waleséről ha nem is roppant alapos, de hiteles, és így nagyon izgalmas képet fest. Ha azonban elvesszük a kor-, és helyszínfestést, és csak magukat a bűneseteket, illetve azok megoldását vizsgáljuk, egy csapásra nyilvánvalóvá válik, hogy Peters a tradicionális krimik hagyományának a követője, és regényeinek egyediségét a történelmi környezet adja. Ugyanez mondható el az amerikai Margaret Doodyról is, akinek 1978-ban jelent meg az ókori Görögországban játszódó *Aristotle Detective* („A detektív Arisztotelész”) című regénye.

Az igazi áttörést természetesen Umberto Eco hozta az 1980-as regényével *A rózsza nevével*, amellyel megtette az első lépést azon az úton, amelyen a krimi és a szépirodalom egyre közelebb kerül egymáshoz. Eco regénye, sok más vitathatatlan érdeme mellett, egy óriási tettet mindenképpen végrehajtott: *A rózsza nevével* mindenki szívesen olvassa, legyen bár megrögzött krimirajongó vagy magas szépirodalmat olvasó entellektüel. Ezen felül *A rózsza neve* mást is bizonyított: rengeteg olvasót érdekel a történelmi helyszínű bűnügyi történet, különösen akkor, ha az írás mögött alapos és részletes kutatómunka áll. Kellott hát valaki, aki Robert Graves történelmi alaposágát volt képes ötvözni egy modern krimiszerző cselekményvezetési tehetségével.

Az amerikai Steven Saylor volt az, aki a műfajt végleg definiálta a kilencvenes évek legelején. A történész végzettségű texasi író az ókori Rómát választotta regényei helyszínéül, és nem sajnálta sem az időt, sem az energiát ahhoz, hogy első regényéhez (*Római vér* 2003) elképesztő mennyiségű kutatómunkát folytasson Rómában. Saylor azonban úgy lett a történelmi krimi legnagyobb alakja, hogy főszereplője tökéletesen történelmietlen. Gordinaus, a Nyomozó ugyanis az ókori Róma egyetlen magánnyomozója. Mivel Rómában akkortájt nem volt rendőrség (bár bizonyos rendfenntartói feladatokat a hadsereg ellátott, de rendőrségről és bűnüldözésről a mai értelemben nem beszélhetünk), így hivatalos nyomozó sem lehetett. Saylor nem baj-

lódott azzal, hogy főhőse mellékállásban legyen nyomozó. Egy patri-cius, esetleg egy kereskedő vagy éppen jogász. Saylor ehelyett úgy döntött, tesz egy merész és bátor lépést, és olyan hőst tesz meg regé-nyei főszereplőjének, aki egyszerűen nem is létezhetett abban a kor-ban. Ez azonban az olvasókat egyáltalán nem zavarja. Saylor ugyanis szétfeszíti egy alműfaj határait, és valóban eredetit hoz létre. Köny-veire semmiképpen nem fogható rá, hogy a tradicionális krimikhez hasonlóan kellemesen élettelenek lennének. A gyilkosságok véresek és erőszakosak, Gordianus pedig minden rendelkezésére álló eszközt bevet, hogy megoldja a bűnügyet. Gyakran keveredik nyílt összetű-zésbe ellenfeleivel, és mi sem áll távolabb tőle, mint a kedves jovialit-ás. Személyisége és nyomozati módszere sajátosan ötvözi Sherlock Holmes-t és a kemény krimi detektívjeit. Saylor mindezt megfeje-lik még egy olyan aprólékosan kutatott és történelmi szempontból hite-les környezettel, amely alapján angol és amerikai kritikussai joggal tartják őt a történelmi krimi legnagyobb alakjának.

Ugyan teljesen máshonnan indul, és más korban játszódik, de a történelmi krimi elképesztő világméretű sikeréhez nagyban hozzá-járult az amerikai Caleb Carr, aki 1995-ben jelentette meg a *The Alienist* („A pszichiáter”) című regényét, majd annak folytatását, a *The Angel of Darkness*-t („A sötétség angyala”). Carr ezzel a két regénnyel újraértelmezte a viktoriánus detektívregény fogalmát. Főszereplője egy magyar származású pszichiáter, Laszlo Kreizler, aki Manhattanben egy újságíró barátjával egy borzalmas sorozatgyil-kosság ügyében nyomoz a 19. század végén. Carrt is ugyanaz az aprólékos kutatás jellemzi, mint Saylor. Könyveit olvasva az ember valóban egy nyomtalanul eltűnt New York utcáin barangol, ám ez nem okoz meglepetést egy hadtörténésztől. Carr egyszerre idézi Dickenst, M.R. Jamest, Conan Doyle-t és Edith Whartont – hogy csak párat említsek azon szerzők közül, akik előtt mesterien meg-komponált prózájával és cselekményszövéssel egyaránt tiszteleg.

Az Eco által a palackból kieresztett szellem Carr két regénye révén kezdett el hódítani a modern krimiiradalomban. Nélkülük soha nem születhettek volna meg Dan Brown thrillerjei, Ian Caldwell és Dus-tin Thomason *The Rule of Four* („A négyek szabálya” 2004) című bestsellere, vagy éppen Arturo Pérez-Reverte regényei.

A történelmi kriminek nemcsak sztárjai, hanem szerény, hétköznapi munkásai is vannak, akik közül két angol szerzőt kell feltétlenül kiemelni. Az egyik Paul Doherty, akinek egy iskolaigazgatói állása és öt gyereke mellett van ideje és energiája arra, hogy évente négy-öt könyvet megírjon, amelyek részben a középkori Angliában, részben pedig az ókori Egyiptomban játszódnak. Őt a roppant fordulatos történetvezetés, olvasmányos stílus jellemzi, míg Michael Jecks morbid középkori témákat és cinikus, gúnyos elbeszélői hangvételt tudhat a magáénak.

Az alternatív történelmi regény kifejezést a sci-fivel kapcsolatban szokták alkalmazni, de van egy krimiszerző, aki kifejezetten ebbe a kategóriába tartozik. Az angol Donald James történész végzettséggel rendelkezik, és Oroszországra meg a náci Németországra szakosodott. 1997-ben nagy nemzetközi sikert aratva jelent meg a Vadim-trilógia első kötete, a *Monstrum* (2004). A regény 2015-ben játszódik, ezért az alternatív történelmi jelző. James a maga történelmi tapasztalata alapján elképzelt, hogy milyen viszonyok uralkodhatnak majd Oroszországban a nem túl távoli jövőben. A véres polgárháború szaggatta országban lassan helyreáll a rend, amikor egy sorozatgyilkos kezdi szedni áldozatait Moszkvában. Konsztantyin Vadim rendőrfelügyelőt időlegesen áthelyezik Murmanszkból, hogy megtalálja a szörnyeteket. James könyve hátborzongatóan hitelesnek hangzik: inkább elemzés a közeljövő orosz valóságáról, semmint fantazmagória. A trilógia további kötetei (A jövendőmondó 2005, *Vadim*, 2000) a remek nyomozati munka, és hallatlan izgalmak mellett még jobban árnyalják az aggasztó képet. Roppant sajnálatos, hogy James későbbi könyve meg sem közelíti a Vadim-trilógia színvonalát.

9.

KRIMIKOMÉDIA KONTRA HUMOROS KRIMI

Ha mindenkől gúnyt lehet űzni, miért éppen a krimi maradna ki a jóból? Azokkal a könyvekkel és szerzőkkel nem foglalkozom, akik

parodizálták a műfajt, hisz akkor ez a fejezet igencsak hosszú lenne, inkább azokra a szerzőkre koncentrálok, akik a krimit a napos oldalról közelítették meg. A kőkemény magánnyomozók, helyes és kedves idős hölgyek, no meg a lelkiismeretlen bűnözők után üdítő változatosságot jelentettek azok a krimik, amelyek szellemes, ötletes és néha a legnagyobb nevetetőket idéző formában vették komolyan magukat.

A műfaj máig koronázatlan királya az a Donald E. Westlake, akinek Parkerénél nehéz keményebb és könyörtelenebb alakot elképzelni. Westlake a John Dortmunder-sorozatban megalkotta Parker tökéletes ellenpárját is: a töketlen bűnözőt. Dortmunder mindig egy hatalmas balhén dolgozik, azt szervezi éjjel-nappal, összeszedi a hozzá hasonlóan töketlen bandáját, hogy aztán sok-sok kaland és izgalom után megbukjanak. (A *Bank Shot* [„Mandíner” 1972] című regényben például Dortmunder úgy dönt, hogy nem bajlódik bankrablással: inkább elviszi az ideiglenesen egy guruló házba költöztetett bankfiókot.) Az első a sorozatban a *Hot Rock* („Forró szikla” 1971) volt, amely azonban nem minden előzmény nélküli. 1967-ben látott napvilágot a *God Save the Mark* („Isten óvja a balekot”) című regénye, amelyet több hasonló is követett, ám az igazi sikert Dortmunder és ütődött bandájának történetei jelentették.

Hasonlóan nagy váltás volt Lawrence Blocktól a betörő Bernie Rhodenbarr alakjának megteremtése. Miközben Scudder egy csalódott, hitét veszített alkoholista, addig Bernie egy könnyed, szellemes és optimista figura. Az 1977-ben megjelent *A betörő, aki parókát viselt* óta Bernie nagyjából két évente visszatér, hogy betörjön, no meg nyomozzon. Dortmunderrel ellentétben ő nem töketlen, sőt. Bernie ropant eszes, szereti a nőket (akik ezért viszont szeretik őt), és csak nagyon alapos felkészülés után kezd bele egy balhéba, de a baj őt sem kerüli el. Block figurája azért újszerű a krimi irodalomban, mert Bernie egyszerre bűnöző és nyomozó. Valaki mindig megpróbálja átvágni, mi meg szeretjük annyira Bernie-t, hogy drukkoljunk neki, míg ő nyomoz az álnok gaz ellen. Blocknak ez a specialitása: olyan szereplőket választ, akiknek az erkölcsi kódrendszerével ab ovo nem lenne szabad egyetértenünk, ám ő az alkoholista ex-zsaruban, az antikvárius-betörőben vagy a nagyvárosi bérgyilkosban is meg tudja találni

azt a jellemvonást, amelyhez mindannyian tudunk kötődni, amellyel mindannyian tudunk azonosulni. Bernie mindemellett valóban olyan, mint egy bohókás, modernkori Robin Hood: csak attól lop, akinek úgysem hiányzik. És mivel betörő a becsületes szakmája, így a nyomozási módszerei is új dimenziókat nyitnak a krimiirodalomban.

Az amerikai Carl Hiaasen első könyveiből még nem is lehetett sejteni, hogy új fejezetet jelent majd a krimi történetében. Bill Montalbano újságíróval közösen írt három átlagos krimit, majd 1986-ban megjelentette a *Tourist Season* („Turistaszezon”) című regényét, mire az amerikai kritikusok egyöntetűen felkiáltottak: megvan John D. MacDonald utóda! Hiaasen a *Miami Herald* újságírójaként közlelő látta azt az eszetlen és lelkiismeretlen pusztítást, amelyet szeretett államában, Floridában műveltek: profitvezérelt befektetők és fejlesztők lecsapolják a floridai ökoszisztéma szempontjából kulcsfontosságú Everglades-et (a délen fekvő, hatalmas mocsaras vidéket); korrupkt politikusok és közalkalmazottak segítenek nekik; a csodálatos adottságokkal rendelkező államot ellepik a virágmintás inget viselő zombik; miközben állatfajok pusztulnak ki, és erdők tűnnek el a Föld színéről. Nem véletlenül használom a jelen időt. Hiaasen idestova húsz éve Florida élő lelkiismerete. Teszi ezt ráadásul komikusként, akinek történetei, stílusa, meglátásai és megoldásai a legnagyobb szatirikus szerzőket idézik. Hiaasen regényeinek nincs állandó főszereplője, csak egyvalaki bukkan fel minden könyvében: Skunk, Florida állam egykori kormányzója, akinek annyira eleget lett a politikából, hogy egy napon kísétált a hivatalából, be az Everglades-be, hogy Don Quijoteként vegye fel a küzdelmet a lelketlen környezetrombolókkal. Hiaasen újítása sokrétű. Egymaga többet tesz Floridában a környezetvédelemért, mint az összes civil szervezet együttvéve. Belátta, hogy szakmai írásaival soha nem fog célba érni, ezért választotta a hozzá amúgy is közel álló szatírat. Főhősei lecsúszott újságírók, kiérdemesült rendőrök, vagy éppenséggel átlagemberek (már amennyire nála átlagról lehet beszélni), akik úgy torolják meg az őket ért sérelmeket, hogy egyben egy természetkárosító beavatkozást is lelepleznek. Hiaasen talán a szociálisan legérzékenyebb krimiszerző, aki a humor eszközével emeli ki az egyes embert (a főhőst) a tömegből, és mutatja meg, hogy a magányos harcosok

ideje nem járt le teljesen. Könyveiben nincsenek kétértelműségek: csak jó és rossz. Nála soha nem kérdés, hogy elkapják-e a bűnöst. A történetekbe legtöbbször véletlenül belesodródó főhős először persze a saját érdekeit nézi, de amikor rádöbben, hogy az egyéni érdek egybeesik a közérdekkel, haladéktalanul cselekedni kezd. Persze minden egyes alkalommal egy csinos és hosszú combú nő is segíti őt a döntésében.

Végezetül a humoros krimi egyik nagy alakjáról kell még pár szót ejteni. Kinky Friedman country zenészként kezdte, aminél – gondolhatnánk – zsidó származása nem jelenthetett éppen előnyt. Ám Kinky ezt is előnyére fordította: 1973-as nagy slágere a *Ride 'Em Jew-boy* címet viselte. A Kinkster becenevű Friedman zenészi karrierjét nem feladva jelentette meg első regényét 1986-ban *Greenwich Killing Time* („Greenwich-i gyilkosidő”) címmel. A főszereplő természetesen nem más volt, mint Kinky Friedman, a magándetektív. A könyvbéli szereplő és a szerző közti határok elmosódnak a regényekben, annyit azonban tudhatunk, hogy Kinky imád szivarozni, inni és alkalmanként nyomozni – hol gyanús körülmények közt elhunyt texasi mamókák, hol egy New York-i leszbikus tánciskola tagjait fenyegető alak ellen. Kinky a műfaj szinte minden szabályát felrúgja: néha nincs is bűneset a könyvben, vagy ha van, akkor ahhoz neki is köze van. Vonakodva nyomoz (alkalmanként ki sem mozdul a lakásából, ahogy azt Rex Stout hőse, Nero Wolfe tette), irodája sincs (hacsak nem számítjuk annak a lepukkant lakóautóját Texasban, vagy az állandóan leszakadni készülő mennyezetű lakását Manhattanben). Mivel Kinky nem igazán tudja, hogyan kell nyomozni, ezért gyakran veszi igénybe egy valódi magándetektív szolgálatait. Friedman szereplői ellenállhatatlanul mulatságosak, nyelve szellemes, ötletei felháborítóak. Úgy szedi szét darabjaira a műfajt, hogy az mégis egyben marad és újjászületik. Egyvalami azonban mégis konstans a műveiben: ha tetszik, ha nem, Kinkynek is van egy erkölcsi alapállása, amelyet tűzön-vízen keresztül követ. Ő sem hagy bűnöst büntetlenül, bűnt megtorlatlanul, csak éppen annyira sajátos módon teszi ezt, amilyenre még nem volt példa a krimi történelmében.

A bármely skatulyába nehezen begyömöszölhető Richard Brautigan is foglalkozott műfajparódiával. A *Private Eye Novel* 1942

(„Magándetektívregény 1942) alcímet viselő *Dreaming of Babylon* („Babilonról álmodva”) 1977-ben jelent meg, és máig a műfaj egyik klasszikusaként tartják nyilván. A C.Card nevű magándetektív annyira le van égve, hogy még pisztolya sincs, így kérnie kell egyet kölcsönbe, amikor nyomozni kezd, mert egy hullára bukkant a lakásában. Brautigan értőn és szeretettel nyúl a krimi műfajához, olyannyira, hogy a regényt tíz nyelvre fordították le.

10.

A KRIMI MINT MASZK (AZ IRODALOMBAN)

Még a legpuritánabb, legkonzervatívabb irodalmárok is elismerik, hogy ha máskor nem is, de a második világháború után a krimi kikövetelte (vagy megkapta – ez nézőpont kérdése) az őt megillető helyet az irodalomtörténetben. Véleményem szerint alapvetően egy kettős folyamatról beszélhetünk. Az első a harmincas években kezdődött, és a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején kapott igazán nagy erőre. A hivatalos kánon szerint szépirodalmi szerzőkként nyilvántartott írók, eleinte csak „spontán” módon, krimiket kezdtek el írni, aztán a posztmodern próza megjelenésével (a sorban az egyik első ilyen regény 1966-ban Thomas Pynchon *A 49-es tétel kiáltása* című regénye volt, a műfaj csúcsát pedig Umberto Eco *A rózsza neve* és Paul Auster *New York trilógia* című munkái jelentették) már tudatosan használták a műfajt akár egészében, akár részleteiben. A második folyamat a hetvenes évek elején indult el, és mára teljesedett ki. Ennek keretében a krimiszerzőkként kanonizált írók tudatosan szétfeszítik a műfaj korlátait, és a krimit már csak eszközként használják, mintegy maszkként maguk elé tartva, hogy olyan műveket hozzanak létre, amelyek idővel akár szépirodalomká is válhatnak. Először a krimi és a szépirodalom tényszerű kapcsolatát vizsgálom, az első folyamatot, amikor a szépiírók kezdték el művelni a műfajt.

A harmincas évek szépiíróként nyilvántartott szerzői nem sokat törődtek azzal, mit mond és gondol a hivatalos irodalomkritika a krimiről és általában a szórakoztató irodalomról, hanem inkább leültek,

és felvállaltan populáris könyveket írtak. Az első illusztris író a sorban Graham Greene, aki szépirodalmi regényei mellett számos ún. „entertainment”-et (szórakoztató irodalmat) írt. A fogalmat maga aggatta a könyveire. Greene hol nehezebb, hol könnyedebb témákat dolgozott fel, és krimit valójában nem is írt, hanem inkább kémregényeket.³⁰ Ha csak a *Havannai emberünkre* (1958) vagy *A harmadikra* (1949) gondolunk, tisztán látható: Greene komolyan vette a műfajt, sokkal komolyabban, mint kortársai. Vonzalma a kém-történetek iránt soha nem csappant, és emiatt több magyar irodalmár is hajlamos őt lektűríróként kezelni.³¹

Őt talán még le lehetett söpörni az asztalról, de Friedrich Dürrenmattot már nem. Trilógiáját mindenki ismeri, hisz örök klasszikusa a magyar könyvpiacnak *Az ígéret* (magyarul egy kötetben jelent meg 1979-ben), amely a címadó kisregény mellett még *A bíró és a hóhér* és *A baleset* című írásokat gyűjti egybe. Az ötvenes évek elején született három írás szintén azt a problémakört boncolgatja, mint a darabjai jó része: a bűntudat, a felelősség és a megváltás kérdéseit. Különös módon Dürrenmatt többször is hangot adott annak a véleményének, hogy nem szereti a műfajt annak hagyománytisztelete és hamis szabályai miatt. Így vagy úgy, de a későbbiekben többször visszatért a krimihez. Legutolsó ilyen tárgyú nagy művében (*Igazságügy* 1985) elhagyta a szabályokat, és egy végtelenül kiábrándult parabolában az igazságszolgáltatás lehetetlenségét mutatta be.

Szintén az ötvenes években jelentek meg a már említett Patricia Highsmith, Charles Willeford és Jim Thompson regényei, melyeket ma a kortárs amerikai próza kiemelkedő alkotásaiként tartanak számon, de a hivatalos irodalomkritika (talán Highsmith kivételével) csak a nyolcvanas évek végén vett tudomást róluk, igaz akkor már szuperlatívuszokban beszélt a regényekről. Közülük Patricia Highsmith talán a legegységesebb stílusban író alkotó, akiről többek között Graham Greene is nagyon elismerően nyilatkozott.

Sokan vizsgálták már a krimi és a posztmodern kapcsolatát, így csak összefoglalom ennek legfontosabb jellemzőit. Bényei Tamás *az Esendő szörnyeink és más történeteink* (1993) című könyvében így

³⁰ Nagy elődje William Somerset Maugham *Ashenden, a hírszerző* címmel írt roppant szórakoztató novellafüzért 1928-ban, amelyről sokan úgy tartják, ezzel született meg a modern kémregény.

³¹ Pedig ha valaki, hát Greene első kézből ismerhette a kémek hétköznapiját, hisz barátjának tartotta Kim Philbyt, a modernkori angol történelem leghírhedtebb kémjét, aki a Cambridge-i Négyek (majd később Ötök) egyikeként felbecsülhetetlen károkat okozott az angol hírszerzésnek és elhárításnak. Az M16 szovjet szekciójának vezetője kalandos körülmények után, 1963-ban Moszkvában bukkant fel, ahonnet szinte haláláig levelezett Greene-vel.

fogalmazta meg, miért került a posztmodern érdeklődésébe a krimi: „A krimi egyik »pozitív« sajátossága a modernista regény által egyre jobban elhanyagolt cselekményesség. Miközben a »komoly« regény lassan minden formáját kezdte elveszíteni, a detektívtörténetben és a giccskultúra más műfajaiban mintha megőrződött volna a tiszta mesemondás öröme.” Ha ehhez hozzávesszük még azt, hogy a krimik mindig egy sajátos, alaposan kidolgozott szabályrendszer alapján íródnak, akkor még jobban érthetővé válik, hogy a posztmodern nagyjai – élükön Borges-szel – miért kedvelték mindennél jobban a krimi, miért emelték be oly gyakran prózájukba. Borges emellett még egy alapvető kapcsolódási pontot is megfogalmazott, amely szerint kaotikus korunkban a detektívtörténet volt az, amely megőrizte a klasszikus erényeket.³² A krimiben ugyanis mindennek helye és szerepe van, és ezt az írónál csak az olvasó tudja jobban. Hisz amikor a kezünkbe vesszünk egy krimi, tudjuk, mit fogunk olvasni: akár a szerző segédletével, akár anélkül, de kiderítjük, hogy mi történt (esetleg azt is, hogy mi az igazság). A kimondatlan megállapodást a szerző és az olvasó megszeghetetlennek tekinti. De nemcsak ezért képviseli a krimi a „klasszikus erényeket”, hanem alaptémája miatt is. A krimikben a detektív testesíti meg a rendet. Nem feltétlenül a törvényt, hanem a rendet a káoszban. Ezek a jellemzők pedig tökéletes kiindulópontul szolgálták a posztmodern szerzőknek, akik aztán a krimi szabályait gyakran megszegték, és alapjaiból fordították ki. De valamit csak akkor lehet szétszedni, ha tudjuk, milyen volt összerakott állapotában. A posztmodern regény sajátos módon dekonstruálta a krimi (is), amely annyiféle új szövegértelmezésnek adott lehetőséget. Sokan a krimi végét jósolták a hetvenes és nyolcvanas években, de a posztmodern próza folyamatos és párhuzamos szentségtörése és -tisztelete új utakat nyitott. Erre kiváló példa Paul Auster kikerülhetetlen műve, a *New York trilógia* (egybegyűjtve 1987-ben jelent meg), amely egy krimi a krimiben: egy nyomozás köré összpontosul a cselekmény, de a nyomozásnak nincs megoldása. Auster remekművében számtalanszor kikacsint az olvasóra, utalásai, főhajtásai, szemtelen pimaszkodásai hallatlan olvasottságról tanúskodnak, így az olvasó a szöveg újabb és újabb rétegeit fedezheti fel. Auster hol alkalmazza a krimi műfaji szabályait, hol nem, hol

³² Borges rendszeresen nyúlt a krimihez a novelláiban, de nemcsak ott. A második világháború környékén sorra jelentek meg krimije Adolfo Bioy Casaresszel közösen. Álnévük H. Bustos Domecq volt.

pedig teljesen elfelejtkezik róla: de mindvégig ott van a műben, akár egy maszk.

A hetvenes évek közepén megjelent egy olyan krimiíró generáció, amely már csak mintegy maszkként használta a krimi. Nagyon nehéz lenne pontos műfaji határok és szabályok szerint besorolni az elmúlt 20-25 év termését. Persze sokan megmaradtak a szokásos sémáknál, jóllehet azokat is bővítették, színezték, viszont a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek közepén jelentkezett néhány olyan szerző, akik alapvetően új értelmet adtak a kriminek.

A sort egyértelműen a már tárgyalt Scott Turow nyitotta. Első könyve magyarul is olvasható (*Ártatlanságra ítélve* 1987), de az életmű legfontosabb darabjai lefordítatlanul maradtak. Turow minden egyes regényével tudatosan tágította a műfaj horizontját, és már második regénye megjelenésekor (*The Burden of Proof*, „Bizonyítási teher” 1990) nyilvánvaló volt, hogy egy végtelenül tudatos szerző lépett a színre, aki, túl azon, hogy az amerikai jogrendszert vizsgálja, a legmeghatározóbb kortárs amerikai szerzők egyike lett. A főműveként nyilvántartott *The Laws of our Fathers* („Apáink törvényei” 1997) olyan magasra rakta a mércét, amelynek igencsak nehéz volt megfelelni. Turow párhuzamos cselekményű regényének főhősei a hetvenes évek ellentmondásos világában nőttek fel, és olyan döntéseket hoztak, amelyek környezetük sorsát is megváltoztatták, illetve kibillentették. A múlttal való szembenézés nagy regénye ez, egy komoly és felelősségteljes író tollából.

A generáció többi kiemelkedő szerzőjénél a fejlődés kevésbé volt látványos, de ennek alig van jelentősége későbbi munkáik szempontjából. John Katzenbach szintén Floridában kezdte újságíróként (akárcsak Hiaasen). 1982-ben látott napvilágot az *In The Heat of the Summer* („A nyár hevében”) című regénye, amellyel egy csapásra ismert lett Amerikában³³. A Hiaasen kollegájaként dolgozó Katzenbach regénye egy újságíróról szól, aki végre rátalált élete sztorijára: egy halott tinilány ügyében kezd nyomozni, hogy aztán egy sorozatgyilkos célpontjaként az életéért kelljen küzdenie. Katzenbach könyve aprólékos, hiteles és nagyon alaposan megírt regény. Az amerikai szaksajtó és a publikum az első könyv után krimiíróként könyvelte el, de Katzenbachot a műfaji besorolás soha nem érdekelte. Az

³³ A regényből *Hóhullám* címmel rendezett egy igencsak közepes filmet a magyar származású Philip Borsos, Kurt Russell-lel a főszerepben.

elmúlt 23 évben 10 könyve jelent meg, amelyek mindegyikével egyre jobban távolodik a krimi kliséitől. Átlagosan 5-600 oldalas regényeiben szépiróként kezeli a történetet, legyen az egy végzetesen elborult elméjű sorozatgyilkos utáni nyomozás, egy náci háborús bűnös utáni hajsza, vagy egy gyilkosság az USA 51. (!) államában. Egyszerre fest tablószerű képet Amerikáról, és ad hiteles pszichológia rajzot szereplőiről (ami nem jellemzője sem a történetre koncentráló tradicionális kriminek, sem a túlságosan is életszagú kemény kriminek).

A volt ügyvéd, Richard North Patterson első olvasásra jogi krimiket ír, de valójában nagyon alapos és realista képet nyújt az amerikai politikai életről és az igazságszolgáltatásról. Stephen Hunter, a *The Washington Post* filmkritikusa eleinte szabványos kaland- és kémregényekkel kezdte a pályáját, majd a kilencvenes évek elején megtalálta igazi hangját, és azóta már több könyvben elemezte az ötvenes évek Amerikájának meglehetősen sajátos, erőszak és fegyver uralta világát a déli államokban, olyan mesterien megírt regényekben, mint a *Hot Springs* (2000) vagy *Havana* (2003). Nelson DeMille ugyan nálunk nem érte el az amerikai népszerűség szintjét, de ez nem rajta múlt. DeMille egyik specialitása a katonai környezetben játszódó krimi. *A tábornok lánya* (1992) filmen is nagy sikert aratott, ami azért érthető, mert a W.E.B. Griffin fémjelezte heroikus katonai saga-hagyományaitól elszakadva DeMille igencsak dehonosztáló képet festett az amerikai hadseregről. *Az alvilág alkonyában* (1990) című alkotása pedig a Puzo-féle maffiaképet árnyalja, és teszi helyre egy páratlanul egyedi történetben. A regény központi témája az a kérdés, hogy mi történik akkor, amikor egy keresztapa lesz egy ügyvéd szomszédja az idilli Long Islanden, és a keresztapa egyszer csak kér egy szívességet az ügyvédtől. DeMille legnagyobb sikerét talán mégis a most már trilógiává nőtt sorozata aratta John Corey exzsaru főszereplésével, aki sajátos, ámde rendkívül hatékony módon ered a terroristák nyomába. (A trilógia mindhárom kötete olvasható magyarul: *Szilva-sziget* 1997, *Az Oroszlán játszómája* 2000 és *Leszáll az éj* 2005) Legkomolyabb regénye az *Up-Country* („Északra tartva” 2003), melynek főszereplője *A tábornok lányának* visszavonult katonai nyomozója, akit Vietnamba küldenek nyomozni. Paul

Brenner remekül megírt nyomozása azonban itt is csak maszk, hisz DeMille alapvetően a vietnami háborút eleveníti fel, méghozzá olyan erővel és meggyőző módon, hogy a könyv méltán foglalhatja el az öt megillető helyét a Norman Mailer, Irwin Shaw és Joseph Heller nagy háborús regényei mellett.

Amit DeMille *Az alvilág alkonyában* elkezdett, két másik szerző vitte tovább. Colin Harrison és Douglas Kennedy krimibe és/vagy bűnregénybe bújtatott sorsregényeket írtak. Főhőseik legtöbbször ügyvédek és üzletemberek, ám tévedés azt hinni, hogy az ő csodálatos és nagyívű életük áll a regények központjában. Harrison és Kennedy könyvei ugyanis a bukást dokumentálják, vagyis azt folyamatot, amikor egy véletlen vagy egy múltbéli apró hiba következményei még azokat is magukkal tudják rántani, akik kivételezett státusban élnek. Ami kivételezetteket letaszítja a stabilnak hitt trónjukról, az mindig egy bűncselekmény, melynek katasztrofális következményei lesznek. Harrisontól a *Break and Enter* („Betöréses rablás” 1990), a *Manhattan Nocturne* („Manhattani noktürn” 1996), valamint a magyarul is megjelent *Robbanás* (2001); míg Kennedytől a *The Job* („A munka” 1999) és a *The Big Picture* („A nagy kép” 1996) mutatják be hátborzongató alapossggal, mennyire tűnékeny és törékeny az amerikai álom.

Dennis Lehane már öt könyvet is írt a Patrick Kenzie–Angela Gennaro magán-detektív párosról, amikor 2001-ben megjelentette a *Titokzatos folyó* című regényét, amely sokkal inkább a modern Amerika mérhetetlenül szomorú krónikája, semmint egy nyomozás története. Persze történik benne gyilkosság, de ez sokkal inkább a cselekmény egyenes folyománya, mint a központi szála. A megrázó erejű írás három férfi szívszorító sorsa, és amikor a végén kiderül, hogy ki a gyilkos, a világ erkölcsi rendje egyáltalán nem áll helyre, sőt még jobban kibillen. 2003-ban aztán egy újabb szokatlan regénnyel jelentkezett: a *Vihar-sziget* első olvasatra egy szimpla nyomozás története, ám minél jobban belemerülünk a cselekménybe, annál erősebb a gyanúnk, hogy nem egy szokványos krimi olvasunk. A hallatlan pszichológiai felkészültséggel, és ördögi cselekményvezetéssel megírt regény az utóbbi évek egyik legcsavarosabb könyve.

Amikor 1999-ben megjelent Lawrence Block *Bérgyilkos* című novellaregénye Amerikában, a kritikusok nem nagyon tudtak mit kezdeni vele, leszámítva azt, hogy remekműként üdvözölték. Block új hőse J.P. Keller, bérgyilkos. A szerző olyan csavart tett a műfajba, amely valóban egyedülálló. Ha abból indulunk ki, hogy Keller bérgyilkos, akkor egyértelműnek látszik, hogy bűnregényről van szó. Az igazság távolabb már nem is állhatna ettől. „Az egyik olvasóm azt írta, hogy nagyon szereti Kellert, pedig tudja, hogy nem lenne szabad” – nyilatkozta Block. Bizony, nem lenne szabad szeretnünk Kellert, hisz neki az a munkája, hogy embereket öl. A szerző azonban a „miértre” koncentrál, és nem a „hogyanra”. Keller módszerei változatosak és mindig testreszabottak, de inkább csak árnyalják a történetet, mert nem a módszeré a főszerep. Keller ugyanis gondolkodik, és morális oldalról közelíti meg a gyilkolást, de a kérdése nem az, hogy szabad-e ölnie. Hát persze, hogy szabad, hisz ő a bérgyilkos. Egyetlen példával szemléltetem csak Keller dilemmáit. Az egyik novellában megbízást kap egy Strang nevű férfitől, hogy öljön meg egy bizonyos Moncrieff nevű alakot. Pár nappal később jön egy újabb megbízás, ezúttal Moncriefftől, hogy ölje meg Stranget. Keller gondolkodóba esik. Mi a fontosabb? Hogy ki adta le előbb a megbízást? Nem. Hogy ki fizet többet? Nem. Ha az egyik megbízást teljesíti, a másikat értelemszerűen nem hajthatja végre. És különben is, ki ő, hogy eldöntse, melyik megbízásnak adjon elsőbbséget? Végül átvágja a gordiuszi csomót: megöli Stranget és Moncrieffet is. Keller tudja, milyen hatalom van a kezében, amelyet sajátos logikával gyakorol. Block tehát egy egészen új szintre helyezte a moralitást Keller személyében. A rendőrségi és kemény krimikben legtöbbször a nyomozó erkölcsi rendjéhez igazodunk olvasóként, ami könnyű feladat; a bűnregényeknél a bűnözőéhez, ami viszont néha nehezebb (gondoljunk csak Highsmith Ripley-jére), de mindez a mi részünkről alig jár felelősséggel. Block tehát új kihívás elé állította olvasóját: olyan főhőssel és annak morális világképével kell azonosulnia, amelynek következményeként emberek halnak meg. Az pedig a végső csavar a Keller-történetekben, hogy a végrehajtott feladatok segítségével a világ kizökkent erkölcsi rendje helyrebillen. Block a szeptember 11-i terrortámadás kapcsán sajátos emléket állí-

tott New York városának. A *Small Townban* („Kisváros” 2003) nem a krimiszál áll a cselekmény középpontjában. Block nem akart magával a terrortámadással foglalkozni – az „túl fájdalmas”, írta egy tavaly keltezett levelében, így soha nem is beszélt azóta sem az akkori eseményekről –, ezért inkább egy nagyívű regényt írt imádott városáról. A történet ugyan egy nyomozás köré összpontosul, de az elkövetett bűncselekmény-sorozat és a nyomozás csak keret ahhoz, hogy önéletrajzi elemekkel erősen átszótt könyvében New York kapja a főszerepet. A kegyetlen, helyenként erősen pornografikus (Block pornókönyvekkel kezdte pályáját) alkotás talán a New Yorkhoz valaha írt legszebb ódák egyike.

A krimiírók új generációjának képviselői bár sokfélélt és sokféle-képpen írnak, pár közös vonásuk azért mégis van. A korábbi krimik-re nem volt jellemző az alapos karakterrajz. A krimi ugyan mindig is a társadalmilag legérzékenyebb műfajok egyike volt (eltekintve az „aranykortól” és a „krimi királynőitől”), de az új generáció tagjai olyan kérdésekkel foglalkoznak részletes alaposággal, amelyek a modern kor olvasóinak életét alapvetően érintik és érdeklik: politika, terrorizmus, bűnözés, gyermekek bántalmazása, faji és szexuális előítéletek. Ezek a szerzők kiléptek abból a mikrokozmoszból, amely színrelépésükig a krimiket jellemezte. Nagyobb összefüggésekben kezdtek el gondolkodni, a világot teljesebben és ugyanakkor aprólékosabban mutatják be. A jó és gonosz közti különbségeket relativálták, és ezáltal megszűntek a tiszta, leosztott szerepek. A bűnöző is lehet már a rend letéteményese, ahogy a rendőr is lehet bűnöző. A világ az ő műveikben nem fekete és nem fehér, így olvasóközön-ségük is egyre bővül, mivel képesek azt az űrt betölteni, amelyet a modern – a cselekményt és a fordulatosságot másodlagossá tevő – szépirodalom teremtett meg. Az új generáció tagjai kivételes írói képességekről is tanúbizonyságot tesznek, hisz könyveik ritkán kevesebbek 500 oldalnál. Mindeközben azokat az olvasókat is megnyerik, akik hozzászórtak a történet- és cselekményközpontú könyvekhez, filmekhez, márpedig ennek az elvárásrendszernek úgy megfelelni, hogy hosszú és tablószerű regényeik végig izgalmasak, fordulatosak legyenek, nem kis teljesítmény.

11.

A KRIMI JÖVŐJE

Azt persze nehéz megjósolni, mik lesznek a krimi irányai a jövőben, de bizonyos trendek alapján pár dolgot lehet sejteni. Az elmúlt évtized két legnagyobb és legerősebb vonulata a történelmi és az irodalmi krimi. Ez utóbbi most kap erőre, és gyanítható, hogy legalább olyan mennyiségű könyvre számíthatunk, mint a sorozatgyilkos témakörben, amely mára lassan komikus méreteket öltött. Az irodalmi krimi nehezen megfogható műfaj. A kiadók besorolástechnikája alapján kétféle könyv tartozik ide. Az egyik az, amelyet irodalmi igényvel írtak; a másik az, amelyik irodalmi tárgyú. Az elsöre leginkább a spanyol Arturo Pérez-Reverte képviselte szerzőgárda a jellemző. Pérez-Reverte roppant aprólékosan kidolgozott titkokkal és talányokkal operál könyveiben, amely stílus eddig inkább a szépirodalmat jellemezte. Magyarul eddig három regénye jelent meg, *A flamand tábla* (1990), *A vívómester* (1998), *A Dél királynője* (2002). A gyakran több évszázados rejtélyek utáni nyomozás először elméleti síkon kezdődik (könyvek, könyvtárak, feljegyzések tanulmányozása), majd kivétel nélkül a mában oldódnak meg. Szintén spanyol szerző Carlos Ruiz Zafón, akinek *La sombra del viento* („A szél árnyéka” 2000) című regénye egy titokzatos szerző utáni nyomozás hipnotikus erejű krónikája. A Havannában született, de ma már Madridban élő José Carlos Somoza *Athéni gyilkosságok* (2002) című regényét sokan *A rózsza nevéhez* hasonlítják. Somoza valóban egyedi fogást talált a krimin: főhőse egy műfordító, aki egy ókori görög szöveg fordítása közben (amely egy gyilkosságról szól) olyan összefüggésekre és utalásokra bukkan, amelyek kísérteties kapcsolatot mutatnak a saját életével. Donna Tartt amerikai író nő óriási sikert aratott regénye, *A titkos történet* (1992) magyarul is olvasható, és még a legkényesebb izlésű krimi és/vagy irodalmszerető olvasó igényeit is kielégíti a klausztrófobikus, görög tragédiákat idéző, összetett és labirintusszerű regény.

A fenti spanyol szerzők sokat köszönhetnek egy szintén spanyol származású írónak, aki Európában azonban szinte teljességgel ismeretlen. Paco Ignacio Taibo II-ről van szó, aki egyöntetű sikert aratva

ötvözte a krimi a mágikus realizmussal. Ő is Spanyolországban született, de szülei még egész kiskorában kivándoroltak Mexikóba, ahol Taibót a Dél-Amerikában megszülető mágikus realizmus és az Észak-Amerikában már nagy hagyományokkal rendelkező krimi hatása szinte egyszerre érték. Ezekből írta krimijeit, melyek Amerikában is osztatlan kritikai sikert arattak. Taibo főhőse Hector Belascoarán Shayne, a félszemű nyomozó. Belascoarán filozófus, aki csendes beletörődéssel figyeli, ahogy Mexikó egyre mélyebbre süllyed a nyomor és a korrupció mocsarában. Nem véletlen Taibo beállítottsága, hisz felvállaltan és büszkén vallja magát baloldalinak. A 12 kötetre duzzadt sorozat sikere annyira átütő volt, hogy amikor Taibo az egyik regényben megölte Belascoaránt, az olvasók addig követelők, míg Taibo feltámasztotta hősét, aki a következő regényben – *Regreso a la misma ciudad y bajo la lluvia* („Visszatérés ugyanabba a városba” 1989) – maga is eltűnődik: hogy is lehet az, hogy még mindig életben van? Taibo kortársaihoz hasonlóan csak azt veszi át a kemény krimi hagyományaiból, amire szüksége van. Az egyik kritikusa szerint Taibo könyvei olyanok, mintha Hammett regényeit Borges írta volna újra. A különbség annyi, hogy Hammett-tel ellentétben Taibo regényeiben a káosz nem a létezés formája, hanem a korrupció politika eredménye. Belascoarán – mivel nincs más választása – megpróbál rendet teremteni ebben a káoszban. Ám legyenek könyvei akármennyire is kiábrándultak, a remény azért mindig felcsillan bennük valahol. A Belascoarán-sorozat mellett több regényt is írt, amelyek közül a *La vida misma* („Az élet maga” 1990) a legérdekesebb, hisz egyszerre kemény krimi és mágikus realista regény. A sikeres regényíró, Jose Daniel Fierrot meghívják a határmenti kisvárosba, Santa Anába, hogy ő legyen a rendőrfőnök, hisz olyan jó krimiket ír. A gyáva Fierro elfogadja a megbízást, és egymaga ered a bűn nyomába. Taibót szerzőtársai annyira elismerik, hogy a kilencvenes évek elején megválasztották a Krimiírók Nemzetközi Szövetsége (International Association of Crime Writers) elnökévé. Irodalmi tárgyú regényei szintén nagy sikert arattak, de közel sem akkorát, mint az irodalmi krimi legújabb hullámának listavezetői.

A már említett spanyol Arturo Pérez-Reverte *El Club Dumas* („A Dumas klub” 1993) regénye alapján készült a *Kilencedik kapu*

Roman Polanski rendezésében, és úgy a könyv, mint a film tökéletesen illusztrálja, melyek az irodalmi krimi fő jellemzői: Találnak egy titokzatos könyvet vagy kéziratot, amelynek rejtélyét a főhősnek kell megoldania. A motívum kapcsán nem lehet szó nélkül elmenni Borges elbeszélései mellett, aki a posztmodern könyvkultuszt elindította, ahogy Ecó regényeit sem szabad figyelmen kívül hagyni. A mai sikerlistás könyvek mind ennek a témának a variáció. A könyváradatból nehéz lenne több szerzőt kiemelni, de Pérez-Reverte mellett Matthew Pearl *The Dante Club* („Dante klub” 2003) című könyvéről mindenképpen szót kell ejteni: a felkészült, eredeti és szellemes írás Dante *Isteni színjátékának* első amerikai fordításáról szól.

John Dunning jónevű antikvárius és rádiós személyiség volt, amikor 1992-ben megjelentette *Booked to Die* („Előjegyezve a halálra”) című regényét, amely új tartalmat adott az irodalmi kriminek. A főszereplő, Cliff Janeaway egy visszavonult rendőr, akinek annyira elege lesz a szakmájából, hogy antikváriumot nyit. Míg azonban Lawrence Block Bernie Rhodenbarrja egy szeretnivaló betörő, akinek mellest van egy antikváriuma, addig Janeaway kőkemény exzsaru, aki a kemény krimi legkiválóbb hőseit idézi. A mára trilógiává bővült sorozat (*The Bookman's Wake*, „Az antikvárius ébredése” 1995, *The Bookman's Promise*, „Az antikvárius ígérete” 2004) középpontjában mindig egy gyilkosság áll, amely egy ritka könyvhöz vagy gyűjteményhez kötődik. Janeaway exzsaruhoz híven nyomozni kezd, de valahol a senkiföldjén mozog, mert a volt kollegái hülyének nézik, amiért antikvárius lett, magánnyomozói igazolványa pedig nincsen. Dunning könyvei megtestesítik a gyűjtőszennedéllyel sújtott krimiszeretők legvadabb álmait. A könyvvadászat külön „szakma” Amerikában, és csillagászati összegeket fizetnek egy ritka könyvért. Dunning úgy ismeri ezt a „szakmát”, mint a tenyerét. Nagy felkészültséggel és szenvedéllyel ír a könyvekről, de közben a krimiszálat sem hanyagolja el. Remek stílusú, hallatlanul alapos könyvei igencsak magasra rakják a mércét, melyet még neki is feladat lesz megütni a következő regényével.

A másik nagy hullám, amely az utóbbi évek krimikiadását jellemzi, az egzotikus krimi. A nyolcvanas évek közepén Amerikában már megjelent a „földrajzi” krimi fogalma, amely mindentől függetlenül

egy dologra koncentrál: hol játszódik a regény. A legtöbb kötet Floridával, Los Angeles-szel és Manhattan-nel kapcsolatban jelenik meg, de mára már tekintélyes polcokat töltenek be a Philadelphiában, Chicagóban, New Orleansban és Seattle-ben játszódó regények is.

Az egzotikum európai olvasatban ennyire nem helyhez kötött. Egyre több a nem angol nyelvű szerző – a már említett spanyol ajkúak mellett a *Bíbor folyókat* jegyző francia Jean-Cristophe Grangé, a brazil Jo Soares és a szintén spanyol Manuel Vázquez Montalbán –, akik nemzetközi hírnévre tettek szert. Emellett roppant erős vonulatot jelentenek a helyi variációk is. Az ír Ken Bruen véres és erőszakos, feszesen megírt regényeiben a kemény krimet adaptálja a dublini viszonyokhoz, a jelenleg Bangkokban élő Malcolm Pryce Walesben (egész pontosan Aberystwyth-ben) játszódó krimiket ír, a főszerepben egy Marlowe-t idéző magándetektívvel, aki a helybéli druidák között keresi a bűnösöket. A svéd Henning Mankellről már írtam a rendőrségi krimi kapcsán, de a rá irányuló figyelem egy részét ő is egzotikumának köszönheti. Az angol születésű, de ma már Seattle-ben élő Michael Dibdin regényei Olaszországban játszódnak, főhőse Aurelio Zen detektívfelügyelő, aki annyira belefáradt az olasz belpolitika mocskába, hogy mindent megtesz azért, hogy ne kelljen nyomoznia. Ha viszont egyszer nekilát, akkor megoldja az ügyet, méghozzá nem kis feltűnés nélkül, aminek köszönhetően állandóan áthelyezik, hol Velencébe, hol Szicíliába, hol Nápolyba, ahol aztán ismét morogva és vonakodva, de megoldja az ügyeket. Dibdin rezignált, ravasz, cinikus és néha kegyetlen főhőse olaszabb az olaszoknál, mégse érezzük egy percig sem, hogy paródiát olvasnánk. Szereplői annyira élettellel teliek, hogy szinte kilépnek a lapokról, a bűncselekmények pedig nagyon is jellemzőek Olaszországra. Zen nyomozásaiban Dibdin felvonultatja az összes olasz nagyvárost, és hangulatos képet fest róluk az olvasóknak, méghozzá sokkal hitelesebben, mint bármilyen útikönyv. Pryce-hoz hasonlóan szintén Bangkokban él az egykori amerikai befektetési bankár, Jake Needham is, aki négy könyv után Dél-Kelet Ázsia legnépszerűbb szerzője lett. Ő – eredeti foglalkozásából adódóan – a pénzügyi világban játszódó krimiket ír, roppant szellemes stílusban és végtelen szerezettel választott hazája iránt.

Egyelőre ugyan nem meghatározó módon, de a krimi betörni lát-szik a sci-fi területére is. Anélkül, hogy részletesen belemennék ebbe a műfajba, két szerzőt mindenképpen meg kell említenem, akiket általában a sci-fi mesterekeint tartunk számon, pedig kiváló krimiket is írtak. Isaac Asimov magyarul is olvasható *Gyilkosság a könyv-vásáron* (1976) című regénye a klasszikus krimi műfajába tartozik, de a *Gyilkosság az űrvárosban* (1967) már a sci-fi és a krimi ötvöze-te, ahogy már az Alapítvány-ságában is főszerepet kap a nyomozás. Stanislaw Lem is írt egy remek krimit³⁴ *Sledztwo* („A nyomozás” 1959) címmel, amellyel egy időben jelentek meg Amerikában a már említett Fredric Brown tudományos-fantasztikus írásai. Valószínű, hogy nekik is nagy szerepük volt abban, hogy a krimi egyre tudato-sabb merészkedik be a sci-fi területére. A skót Paul Johnston egy orwelli világba helyezte krimijét az 1997-ben megjelent *Body Politic* („Politikai testület”) című regényében: Edinburgh, 2020. A város-ban a tévé, az autók és a popzene tiltott dolgok. Az ideálisnak terve-zett társadalom azonban nem mentes a gyilkosságoktól. Ekkor fordulnak a város vezetői az éppen csak tengődő magán detektívhez, Quintilian Dalrymple-hez. Johnston regényeinek lassan az Egyesült Államokban is komoly olvasótábora verbuválódik, így az utópiában élő magánnyomozó kalandjai tovább folytatódnak.

A *noir* és a bűnregény újraértelmezése még várat magára, de azért megnyugvásra ad okot az amerikai John Ridley, akinek *Stray Dogs* („Kóbor kutyák” 1997) című első könyve Jim Thompson, Charles Wil-leford, Charles Williams és David Goodis legszebb napjait idézi. *Love is a Racket* („A szerelem átverés” 1998) című regényével sikerült megerősítenie helyét, ráadásul úgy, hogy ma már nem a nagy elődök utód-jaként, hanem egyenrangú partnereként tartják számon. Ridley könyörtelen a főhőseivel. Az első oldaltól kezdve tudjuk, hogy megál-líthatatlanul robognak, sodródniak nem túl vidám végzetük felé, mégis szorítunk nekik, hogy ez egyszer megússzák. Ridley azonban nem ismer kegyelmet: a társadalom peremén vegetáló alkoholiista, lecsú-szott szerencsejátékos, piti bűnöző főhősök csak az odaútra szóló jegyet vették meg a pokolba, leszállni pedig nem tudnak a vonatról.

Az utóbbi évek egyik legörvendetesebb folyamata, hogy az angol szerzők egyre többet és jobbat írnak, mint amerikai társaik. Az ame-

³⁴ Magyarul is olvasható tőle egy bűnügyi kisregény: az 1980-ban az Európa Fekete könyvek soro-zatában megjelent *Szénanátha* című kötet címadó írása egy tudományos alapú detektívtörténet.

rikai piacot abszurd számban özönlik el a sorozatgyilkosokról szóló tucatkönyvek, a közepesnél is rosszabb jogi krimik, az álirodalmi álkrimik, Angliában viszont olyan erős a műfaj, mint még soha.

Az egykoron modellként dolgozó, rendkívül vonzó Mo Hayder *Birdman* („Madárember” 2000) című regényével robbant be a köztudatba, míg második könyve (*The Treatment*, „A kúra” 2001) elég gyengére sikerült, de a 2004-es *Tokióval* ismét a sikerlisták élére küzdötte magát. Hayder brutalitás gyilkosságokról ír, valós konfliktusokról, igazi tragédiákról. Susanna Jones *A csendmadár* (2004) című regénye nehéz feladat elé állította úgy a kritikusokat, mint az olvasókat abban a tekintetben, hogy hová sorolják alkotását. Maga az író nem szereti a skatulyázást, de nem bánta, hogy pszichológia krimiként aposztrofálták klausztrofóbikus bűnregényét, amely akár egy tragikus szerelmi háromszöggént is olvasható, melyben a gyilkos nem más, mint a féltékenység maga. A színikritikus Charles Spencer főhőse – ki gondolta volna – egy kövér színikritikus, aki az *I Nearly Died* („Majdnem meghaltam” 1994) botcsinálta nyomozójaként végtelenül szórakoztató és elborzasztó képet fest az angol show-bizniszről. Ian Rankin idestova húsz éve áll az angol rendőrségi krimi élvonalában – ha éppen nem a csúcán – főleg a Rebus felügyelőről írott, Edinburghben játszódó sorozatával. Rebus maga is olyan, mint Skócia, ahol él és dolgozik: a végletekig ellenmondásos és nemcsak a modern kor problémáit feszegeti, hanem a múlt árnyaival is megküzd.

Végezetül egy szerző, aki John Connolly mellett garanciát jelent arra, hogy a kriminek nemcsak múltja és jelene, hanem jövője is van. Philip Kerr ahány könyvet írt, annyiféle alműfajt választott. *Berlin Noir* (egybegyűjtve 1993-ban jelent meg Angliában) című trilógiája a náci Németországban játszódik, főszerepben Bernie Gunther magánnyomozóval, akiben Kerr Marlowe legszebb hagyományait elevenítette fel. Kerr írt technothrillert (*Gridiron* 1997), akciókrimit (*Vakmerő terv* 1998), filozófiai krimit (*A Philosophical Investigation*, „Egy filozófikus nyomozás” 1993) és science-fictiont (*Second Angel*, „Második angyal” 1999), választot oroszországi helyszínt (*Dead Meat*, „Szétverlek” 1994), újraértelmezte a Kennedy-gyilkosságot (*The Shot*, „A lövés” 2000), legutoljára pedig Isaac Newton főszerep-

lésével írt egy kiváló történelmi krimi (*Dark Matter*, „Sötét anyag” 2003). Kerr a regényeivel szintetikus életművet hozott létre: szinte az összes alműfajban maradandót, modernet és eredetit alkotott úgy, hogy véletlenül sem lehet epigonnak nevezni. Sőt talán ő azon kevesek egyike, aki egyszerre tart meg egy műfajt, és lép túl rajta.

Kerr, Connolly és a többiek könyvein pedig lassan felnő egy újabb nemzedék, és a mérce remélhetőleg egyre magasabbra kerül majd. A sikerlisták élére pedig újabb és újabb királyok jönnek, akiket ha letaszít egy trónkövetelő, máris feledésbe merülnek, mert ugyan őket olvassák a legtöbben, de alapvetően nem rájuk fogunk emlékezni, hanem azokra a nagy öregekre és pimasz fiatalokra, akik mindig képesek új fogást találni a krimin.

V. rész

A MAGYAR KRIMI HIÁNYÁRÓL

„[E]zek a könyvek, illetve füzetek, amelyek nem érdemelnek egyebet, mint hogy teljes erővel távoltartassanak az utcától, az utcán való terjesztéstől, nehogy a fiatalság gondolkozását, eszejárását megméte-lyezzék és tolvajokat, uri betörőket, rablókat és gyilkosokat neveljenek tisztességes, derék munkás emberek helyett.”

Matolay Viktor, dr., székesfevárosi tanácsjegyző 1920-ban

BEVEZETŐ

Régóta foglalkoztat egy kérdés: miért nincs magyar krimi? Miért született csak néha egy-egy olyan regény, amely némi jóindulattal nevezhető a műfajba tartozónak? A magyar irodalom fénykorában, a századelőtől a második világháborúig tartó időszakban szinte nem volt olyan műfaj, amelyben ne született volna kiváló magyar alkotás. Akkor miért pont a krimi maradt ki ebből a fantasztikus termésből? Miért van az, hogy magádetektívek főszereplésével egyetlen, említésre méltó alkotás sem jött létre? Hol vannak a könyvek rendőrök főszereplésével? Miért maradtak el a bűnregények? Miért nincs magyar Maigret, Poirot, Marlowe, Steve Carella? Miért hiányzik a műfaj szinte teljes egészében a magyar irodalomból nemcsak a második világháború előtti időszakból, hanem 1989 után is? És vajon mi lehetett az oka annak, hogy a főleg amerikai, angol és francia krimi csak a hatvanas évektől lett olyan sikeres a magyar olvasók körében?

Arra próbáltam tehát választ találni, miért nem született olyan magyar krimi, amely Magyarországon játszódik, magyar szereplőkkel, magyar viszonyok közt, legyen az rendőrségi krimi vagy éppen detektívregény. Arra is igyekeztem válaszolt találni, hogy ha születtek is olyan művek, amelyek felszínesen a krimi kategóriájába tartoznak, ezek miért korlátozódtak csak egyszeri alkalmakra, olyanokra, amikor a szerzők csak utaltak a műfajra, vagy parafrazeálták, netán parodizálták azt. Úgy gondolom, a kérdésekre csak akkor lehet megnyugtató – ha nem is végleges és megcáfолhatatlan – választ adni, ha minden lehetséges tényezőt számba veszek: társadalmi, politikai, jogtörténeti, irodalmi, kulturális.

1.

A MAGYAR PONYVA

Nem kell ahhoz különösebben olvasottnak lenni, hogy kapásból fel tudjunk sorolni jó pár olyan művet a második világháború előtti időszakból, amelyet magyar krimiként olvasunk. A sort rögtön Szerb Antal méltán népszerű *A Pendragon-legenda* (1934) című regénye nyitja, de ott van még *A 111-es Heltai Jenőtől* (1920), a *Bűnügy lélekelemzéssel* (1938) Tersánszky Józsi Jenőtől is. E három regény a krimi és az irodalom határterületén született, és tévedés lenne azt hinni, hogy ezzel vége is a felsorolásnak. Volt ugyanis a két világháború közt a magyar kulturális életnek egy olyan szegmense, amelynek létéről sokan még mindig csak szemlesütve beszélnek. Ez pedig a ponyvairodalom.

A ponyvát a magyar irodalomtörténet a kezdetektől fogva pejoratív jelzőként használta, és az 1920-as évektől kezdődően szinte kizárólag a filléres, ún. „sárga” regények megjelölésére. Ezekből a regényekből válogatott öt kötetnyit Rapcsányi László a nyolcvanas évek végén az Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat számára. A szerkesztő hozzáértéssel és figyelemmel böngészte végig az elképesztő mennyiségű termés fennmaradt példányait, és kötetbe rendezte őket. Rapcsányi a szerkesztői munka mellett felkérte még a világháború előtt sikeresnek számító szerzők némelyikét, hogy írjanak utószót a válogatásokhoz. Ezekből az írásokból olyan, kevésbé ismert kép bontakozott ki, amelyet érdemes nagyvonalakban felvázolni. Minden író részletesen írt arról, hogy miért lett ponyvaszerző. Mint kiderült, az írók két fajtája választotta ezt a műfajt. Az első az volt, aki szerette a műfajt, és gyorsan, sokat tudott írni. A második pedig az volt, aki kényszerűségből írt vagy fordított filléres regényeket (ezeknek az ponyvaíróknak a többsége inkább eredeti műveket írt, és csak kisebb részben fordított). Sok író és újságíró került ugyanis feketelistára a harmincas években, akik egész egyszerűen éhen haltak volna, ha nem írhatnak – ugyan álnéven, de elfogadható honoráriumért. (Hogy csak párat említsek azok közül, akik vagy szerelemből, vagy a pénz szorításában ponyvákat írtak:

Gál György Sándor zenetörténész, Déry Tibor, Tersánszky Józsi Jenő, Bibó Lajos, Hunyady Sándor.) A ponyva előretörésének okát a régi szerzők Rapcsányival együtt abban látták, hogy hatalmas olvasói igény volt ezekre a regényekre. A nagyvárosi embernek ugyan alig volt ideje olvasni, de ha mégis könyvet vett a kezébe, akkor nagyon megnézte, hogy mire költi nehezen megkeresett pénzét. A kor ponyvai nagyképűsködés nélkül teljesítették azt, amit vállaltak. Fillérekért szórakoztattak. Az igény erre akkora volt, hogy a kiadók aztán alig győzték nyomni a füzeteket.

A számos álnéven publikáló Ritter Pál *Az arizonai farkashoz* írott utószavában számszerű adatokkal érzékelteti, pontosan mekkora is volt ez az iparág. Az 1934 és 1944 közti fénykorban mintegy negyven kiadó hetente 10-12 füzetet dobott a piacra. A honoráriumok stabilak voltak: egy 64 oldalas kisregényért 50-60 pengőt fizettek, a 96 oldalasért vagy terjedelmesebbért 80-120 pengőt. Ha az ember megírt havonta 4 darab 64 oldalas kisregényt, akkor 200 pengőt keresett, ami a megélhetés minimumát jelentette. Egy-egy füzet indulópéldányszáma húszezer volt, a nagyobb vállalatoknál 40-50.000. A füzetek ára 10 fillérnél kezdődött, és egy pengőnél ért véget. Egy tízfilléres regény bekerülési költsége átlagosan 4-4.5 fillér volt, a terjesztő rátett még 3 fillért, így a kiadó simán fogott egy regényen 2.5-3 fillért. Ami húszezres példányszámnál nem is olyan rossz. Hetente. Elképesztő piaci erőről beszélhetünk: hetente 3-400.000 filléres füzetet adtak el.

Alapvetően öt kategóriába lehet sorolni ezeket a regényeket: 1. bűnügyi, 2. vadnyugati, 3. kém, 4. légiós, 5. kaland. Több közös sajátosságuk közül a legfontosabb az volt, hogy mindegy, minek hívták őket, mi volt a cselekmény, hol játszódtak, kivétel nélkül mindegyik kalandregény volt. A légiósregény éppúgy, mint a detektívtörténet. A tematikából (és persze a szerzők angol típusú neveiből) pedig látszik, hogy egy dolog volt fontos csupán: ne Magyarországon játszódjanak. Ez természetesen túlzás, hisz a Lovászy Márton szerkesztette *Világvárosi Regények* (mely szerzői közt tudta többek Aszlányi Károlyt is) csak magyar néven publikáló szerzők Magyarországon játszódó regényeit jelentette meg. Ám ezek a regények is annyira távol voltak a magyar valóságtól, hogy a főszereplőt

éppúgy lehetett volna Henrynek hívni, mint Henriknek. A kaland mellett a másik fő vezérlőelv tehát az egzotikum volt. Rapcsányi ekképpen fogalmaz *Az arizonai farkas* előszavában: „Mégsem klasszikus értelemben vett ‘western’, nem amerikai történelem, hanem kölcsönvett pódium. Magyar szerzőink látták ugyan az akkori nagy filmeket, ismertek néhány jó regényt [...], de képzeletük szabad szárnyalását megóvva nem olvasták más művét, hanem írták a saját történeteiket. A cselekményt nem kellett a jelen és a hétköznapi valóságával kapcsolatba hozni, és kincset ért egy eredeti megoldás. Ha megvolt a ‘trouvaillé’, a szerencsés ötlet, a mese már könnyen folydogált. Mint a vadnyugati történetek általában, a magyar filléres is a hős életének fináléja. Ádáz küzdelmek után elnyeri szerelmét. Melodramatikus útja révbe ér, és hitvese birtokán (vagy visszaszerzett saját földjén) szorgalmas, tisztas farmerként dolgozik, neveli bővülő családját. Happy end, szerencsés vég, jó befejezés.” A magyar szerzők tehát álnév mögé bújva olyan történeteket írtak, amelyeknek alig volt közük ahhoz a milióhoz, amelyben játszódtak, és így nem lehetett túl sok közük ahhoz a milióhoz sem, amelyben íródtak. Hegedűs Géza a sorozat első kötetéhez – *Járőr a Szaharában* – írott *Hétköznapi ábrándok, filléres csodák* című utószavában a következőket írja: „[A] műfajárnyalatokat a nyugati irodalomtól kaptuk, de nálunk valamennyi a mi ízlésvilágunk, illetve a mi hazai atmoszféránk szerint módosult. Ami tőlünk távoli tájakon tömegek élményvilága volt, az nálunk személyesen senkit sem érintő egzotikum má szelidült. [...] A durva seriffről nálunk senkinek nem jutott eszébe a főszolgabíró vagy a csendőrörs parancsnoka, hanem olyan mesealak volt, mint a János vitézben az Óriások királya. A másik egzotikum, a légiós élet esetén, Franciaországban a gyarmatosításról volt szó, de minálunk se pro se kontra senkinek nem volt szívügye, hogy győze a francia zsoldban álló katona a tevéről lövöldöző arabok ellen, vagy az arab lövi le a légionáriust. Ezért minálunk a hazai légiós regények a paródia felé csúsztak el, és ez senkit se bántott, hiszen itt senki és senkinek a rokona nem volt sivatagi katona. [...] És figyeljük meg a kém-történeteket. A hivatalos propaganda akkoriban nem egyszer emlegetett olyan kémekeket, akik a szakadatlanul szidalmazott szomszédos államok vagy éppen a Szovjetunió érdekében folytatják

titkos üzelmeiket. A harmincas években pedig köztudomású volt, hogy nyüzsögnek körülöttünk a náci Németország titkos ügynökei. De a magyar kémregényekben soha fel nem bukkan egy orosz, román, cseh, jugoszláv vagy éppen német kém. Angol, amerikai, kínai kémek meglepő kalandjairól mesélgettek szórakoztató szándékú íróink. És végül, de nem utolsósorban, hanem elsősorban: a bűnügy. Először is alig-alig akad itt hazai bűnös és hazai bűnüldöző. Rendszerint angol álnéven angol vagy amerikai tájakon játszódó bűneseteket talált ki a magyar szerző. [...] A távolság komolytalanabbá tette a bűnöst is, a nyomozót is. Ez nem paródia, mint a magyar légiós regény, de itt minden kedvesebb lett, minden megbocsáthatóbb.” Hegedűs Géza szavaihoz alig lehet hozzáfűzni valamit. Talán annyit, hogy mérhetetlen élvezettel olvassuk mai is Rejtő Jenő regényeit, amelyek a magyar irodalom legszebb pillanatai közé tartoznak, de nem azért, mert hitelesek lettek volna bármilyen szinten. Hanem azért, mert Rejtő remekül írt, nyelvi leleménye határtalan volt, humora fertőző. Rejtő ugyanazt tette, amit kortársai: becsomagolta a regényeit egy egzotikus köntösbe, hogy az olvasó még véletlenül se szembesüljön kora valóságával, miközben olvas. És ez így volt rendjén: a ponyva elsődleges feladata a menekülés volt a hétköznapiak elől egy jólfésült, kiszámítható izgalommal teli fantáziavilágba.

2.

A MAGYAR BŰNÜGYI ÚJSÁGÍRÓ

Mivel a magán-detektívek gyakorlatilag mellőzött szerepre kárhóztattak a második világháború előtt, ezért értelemszerű az is, hogy a magyar irodalomban egyáltalán fel sem tűntek. A kor neves szórakoztató szerzői inkább nemzetközi kalandorokat szerepeltettek, semmint magán-kutatókat. Elég csak Moly Tamás *Vörösbe*gyére gondolni, amely kalandregényként megállta a helyét, de a bűnüldözéshez már semmi köze nem volt.

Ugyanakkor tévedés lenne azt hinni, hogy a magyar olvasókat nem érdekelték a bűnesetek. A kor újságjai külön tudósítókkal és rovatban

számoltak be az érdekesebb bűnügyekről. A napilapokat, különböző periodikákat átböngészve egészen elképesztő, hogy milyen sokat és alaposan cikkeztek főleg a főváros bűnügyi életéről. A bűnügyi riporterek nagy öregje Fröhlich János (1873-1926) volt, aki már a századforduló előtt elkezdte pályáját, és a kiváló rendőrségi kapcsolatainak köszönhetően első kézből értesülhetett a bűnügyekről. Ő volt a magyar bűnüldözés első nagy krónikása, aki külön füzetekben a századelőtől kezdődően beszámolt mindenről, ami Budapesten történt. Hősei természetesen a detektívek voltak, a rendőrség nyomozói. Ő volt egyébiránt az, aki *Az újság* 1907. november 7-I számában riportot közölt a nászútja alkalmából Budapestre látogató Conan Doyle-lal, aki a Hungária Szálló II. emelet 201-es szobájában szállt meg. Fröhlich Budapest legrégebbi rendőri tudósítójaként mutatkozott be Doyle-nak, aki készségesen elmesélte a zszurnalisztának, hogy professzoráról, Joseph Bellről mintázta Holmes alakját.

Fröhlich egészen halálig meghatározó alakja maradt a magyar bűnügyi újságírásnak, többek közt munkatársa volt a *Detektívnek*, *Detektív Szemlének* és a *Magyar Detektívnek* is, a kor szaklapjainak. A Magyar Királyi Állami Rendőrség többször is nevet változtatott lapja kivételes képet mutat a rendőrség, az újságírók és az olvasók kapcsolatáról. Minden egyes számban lehetett legalább kettő részletes beszámoló olvasni a Budapestet aktuálisan érdeklő bűnesetekről. Emellett a lap rendőr, illetve zszurnaliszta munkatársai két témában cikkeztek hosszasan. Az első és legfontosabb cél a rendőrségi nyomozati módszereinek megismertetése volt az olvasókkal. Komoly és részletes cikkeket közöltek a különböző nyomozati technikákról, élvezetes stílusban, látható hozzáértéssel. Az ismertetések magukba foglalták a legújabb nyugati eredmények összefoglalását is. A lap – amely hol hetente, hol kéthetente jelent meg általában 34 oldalon – tehát komoly felvilágosító munkát végzett.

A másik, gyakran előbukkanó téma a detektív- és ponyvaregények kritikája volt. Ha röviden akarnám összefoglalni a lap és a kor vezető detektívjeinek és újságíróinak a véleményét róluk, akkor az ekképpen hangozna: ostobaság, káros butaság, mételey, hazugság. Az 1919-ben még *Detektív* néven futó lap névtelen cikkírója így melázik a detektívregényekről: „A híres Conan Doyle már csak sze-

rencsés utánzója a nagy Poe-nak. Ő már nem dolgozik a tiszta logika acélszerszámaival, mindenféle ócska rekvizitumokra van szüksége, sok hókusz-pókuszt csinál, ami mind az igazság rovására megy. Az élettől elrugaskodott Sherlock Holmesnak olyan trükkjei vannak, amik alapjukban véve ostobaságok, amiken a szakemberek csak ezért mulatnak, mert mulatságosan abszurdak.” A szerző számba veszi még a kor nevesebb szerzőit, végül így fejezi be a cikket: „Sajnos, az igazi nagy író még nem érkezett el, mert ennek az élet igazságait kellene beleolvasztania az irodalom igazságaiba, vagyis igazi detektívnek kellene lennie, aki emellett istenáldotta nagy írótalentum is legyen. Ebből a két tulajdonságból telnek ki csupán az irodalmilag is értékes detektívregény.” A fenti, eléggé általánosító véleményhez a lap mereven tartotta magát az évtizedek során. 1920. augusztus 31-én Matolay Viktor dr., székesfővárosi tanácsjegyző, a városháza sajtóügyeinek intézője a címlapon kelt ki magából a filléres regények kiadói és terjesztői ellen: „Első éveiben ennek a detektívregényőrületnek a különböző Sherlock Holmes és Arséne Lupin-féle történeteket fordították a kiadók magyarra, ezeknek a regényeknek mégis volt még valamilyen irodalmi és művészeti mázuk, az utóbbi időben azonban, különösen azóta, hogy kivirított a detektívregények minden irodalmat és művészetet megcsufoló ponyvairodalma, mindenféle érték lepergett róluk s ma már teljesen utszéli stílusban tartott, tartalom nélküli betűhalmazok ezek a könyvek, illetve füzetek, amelyek nem érdemelnek egyebet, mint hogy teljes erővel távortartassanak az utcától, az utcán való terjesztéstől, nehogy a fiatalság gondolkozását, eszejárását megmételtyezzék és tolvajokat, uri betörőket, rablókat és gyilkosokat neveljenek tisztességes, derék munkás emberek helyett.” Matolay doktor leginkább azt fájlalta, hogy a füzetek nem kaptak engedélyt a megjelenésre, amely engedélyt ő aztán soha nem adott volna ki. Való igaz, hogy a kiadók nem kértek engedélyt a füzetek megjelentetésére, melyek szinte minden utcasarkon megvásárolhatóak voltak. Az is igaz, hogy ezek a művek valóban egy kaptafára készült, meglehetősen igénytelen munkák voltak, de ezektől óvni és féltetni a fiatalságot erőteljes túlzásnak látszik. A lap tovább folytatta küzdelmét a „mételtyező” sárga regények ellen. 1922 február 15-én látott napvilágot a *Detektívben*

Dr. Pelargus János rendőrfogalmazó *A detektív a regényben, a filmben és a valóságban* című írása: „Conan munkái érdekesek és a bűnügyi logika szempontjából tanulságosak, a többi, ezen a téren alkotott munkák inkább a beteges idegizgalmat, semmint maradandó hatásokat váltanak ki az olvasóközönségből. Nem foglalkozom az ujabban utcai terjesztéstől is eltiltott rémregényekkel, mert a sorok közt néha a bűn dicsérete is fennforog és demoralizáló hatással van főleg a fiatalabb generációra.”

Ugyanoda érünk vissza: a fiatalság védelméhez, az olvasó okításához. Ezt nemcsak a Magyar Királyi Állami Rendőrség tekintette fő feladatának, hanem az összes, magára valamit is adó sajtóorgánium. Végezetül idézem a *Magyarország* című lap zsrnalisztájának, Berény Imrének szintén a *Detektív* címlapján 1920. december 8-án megjelent cikkét: „A detektívek munkáját csodálatos harmóniával egészíti ki a rendőri riporterek hivatása. Céljuk közös: a társadalom védelmezése a bűnösökkel szemben. [...] A két csoport együttműködésének legfontosabb szempontja a bűnügyek felderítése. Minden detektív tisztában van azzal, sőt már a köztudatba is beidegződött, hogy a sajtó közreműködése nélkül szinte lehetetlen homályos és bonyolult ügyeket felderíteni. A legutóbbi bűnügyek igazolják a legfényesebben ezt az igazságot, mert az elmúlt hónapban három rablógyilkos került a sajtó útján a detektívek kezére. Magyarazatként szolgálhat itt a körülmény, hogy a bűnesetek tulnyomó nagyrésze a szegénysorsu lakosság miliójében játszódik le és az elmúlt évek folyamán épen itt terjedt rohamos irányokban – az újságolvasás.”

A két világháború közt egyre több és több napilap jelent meg, az időszaki kiadványokról nem is beszélve. A lapok túlnyomó része kitüntetett figyelmet szentelt a bűneseteknek, és legalább annyit a megoldóknak, a detektíveknek. A zsrnaliszták, akik megörökítették a nyomozók sikereit, kiváló tollú, tehetséges szakemberek voltak, akik nagyon tudták, hogyan kell írni. Akit tehát érdekelt a bűn, annak elég fellapoznia az egyik napilapot, amelyben érdekesítően és olvasmányosan megírva talált legalább egy zaftos bűnügyet – ráadásul megoldva. Akinek ez meg nem volt elég, vagy éppen túl sok volt, és kevesebb valóság-hű történetet akart, annak ott voltak a filléres sárga regények a maguk egzotikumával és fantáziavilágával.

3.

A MAGYAR BŰN ÉS JOG

A korabeli krónikákat olvasva azt látni, hogy maguk a bűnesetek sem igazán csábíthatták a szerzőket. Már csak azért sem, mert ezeket napi szinten a zsurnaliszták még melegében fel is dolgozták. Nálunk alapvetően hiányoztak a komoly, nagy bűncselekmények. Szerencsére kevés volt a gyilkosság, azok jórésze is féltékenységből fakadt. Sokan loptak, de általában szemet vagy kenyeret. Csalóból ugyan volt szép számmal, házasságszédelgőből is, meg váltóhamisítóból, de a krimiknek nem ezek a bűncselekmények a főtémáik.³⁵ Inkább a gyilkosságok. „[A] magyar főváros társadalmi környezete és életvitele sosem volt alkalmas nagyszabású bűntények számára, [és] a budapesti bűncselekmények, szerencsére, primitív esetek voltak.” – írja Rapcsányi László *A fehér démon* előszavában. Ilyenek voltak a mi bűncselekményeink, amihez párosult még a rendkívül sajátos magyar bűnöző/bűnüldöző felfogás is.

Ha csak egyetlen betyárregényt és ugyanannyi cowboyregényt olvastunk, lehetetlen nem látni a két műfaj parallel vonásait. Mind a kettő egy magányos harcosról szól, aki lovon vágatva szerez elégtételt, áll bosszút. De ha megnézzük az indítékot, kiütözik a különbség. A betyár mindig az elnyomottak oldalán áll, és az ő igazukért harcol. Az elnyomottakat pedig az a földesúr nyomta el, akinek még akkor is az oldalán állt a törvény, ha esetleg mégsem. A parasztokat nem kellett külön sérelemnek érnie, ők a sérelem állandó állapotában éltek. A kérdés csak az volt, hogy mikor lovagol arra egy betyár, aki ezekért a sérelmekért elégtételt vesz. Persze gyakran magával a betyárral is elbántak, akinek ilyenkor kapóra jöttek az amúgy elnyomott parasztok. A betyártörténetek tehát igazi romantikus történetek voltak jó és rossz harcáról, mégpedig úgy, hogy a kettő soha nem cserélődött fel, és a betyárról sem derült ki soha, hogy nincs igaza. A földesúr mindig rossz volt, a parasztok mindig el voltak nyomva, a betyár pedig mindig az ő oldalukon állt. A történet alapjai egészen a középkorig nyúlnak vissza, amikor a feudális rendszer kialakult, és

³⁵ A főváros gyilkossági statisztikái meglehetősen hullámzó képet mutatnak. 1919-ben 239, 1921-ben 52, 1923-ban 14, 1925-ben 43, 1926-ban 178, 1927-ben 214, 1928-ban 350, 1929-ben pedig 340 gyilkosságot követtek el. A lopások száma látványosan csökkent: míg 1919-ben 76.105 lopás ügyében nyomoztak, addig 1929-ben mindössze 16.549 esetben. A sikkasztások száma viszont ugrásszerűen nőtt: 1919-ben 3283 ilyen esetről tudunk, addig 1929-ben már 9592-ről.

minden volt feudális berendezkedésű nép kultúrájában találkozhatunk hasonló írásokkal.

A cowboyregények ezzel szemben egy alapvetően mellérendelt viszonyt mutatnak be. Az 1800-as években sorra alakultak ki földbirtokok az Egyesült Államokban, melyek tulajdonosai valóban tisztességtelenül jártak el a földjükre tévedőkkel, a szomszédos kisbirtokosokkal. Törvények ha voltak is, alig volt valaki, aki betartatta volna őket. A Vadnyugaton a seriff volt a törvény, az egyetlen, aki az állam törvényeivel egyáltalán tisztában volt (ha tisztában volt). Az ő ellenfelei voltak a rosszak, akik raboltak, loptak, asszonyokat becstelenítettek meg. A seriff hatalmához, hatalmának jogalapjához nem fért kétség, és a bűnözőket leszámítva mindenki szemében komoly bűn volt mondjuk seriffet ölni. Ám ahol nem voltak seriffek, ott törvény sem volt. Amennyiben az egyik farmerrel kibabrált egy másik (elvitte a marháját, elkötötte a lovait, megmérgezte a vizet, elszerezte asszonyát), akkor igen ritkán fordult a seriffhez, aki amúgy is vagy kéznél volt (150 mérföldes körzetben), vagy sem. Ilyen esetben tudta, hogy csak egyet tehet: maga intézi el a dolgot. Abba most nem érdemes belemenni, hogy a törvényt saját kezébe vevő cowboy cselekedetei mennyiben tartoztak az önbíráskodás hatáskörébe. Ő ugyanis nem akként fogta fel. Őt sérelem érte, és nem volt senki, akihez fordulhatott volna. Így hát fogta a Winchesterét vagy a Coltját, és indult igazságot szolgáltatni. Ugyanezen regények legtöbbje (azaz a valódi, kaptafára készült ponyva) általában azzal végződött, hogy a főhős lelőtte az ellenfelét, majd belelovagolt a naplementébe. A komolyabb regények viszont nem erre futottak ki, ott a főhősünk azon igyekezett, hogy ő maga csípje el a tettest, akit azután átad a seriffnek, mert ő volt a törvény. Ha a kevés marhát terelő farmernek meggyűlt a baja a szomszédos nagybirtokossal, akkor az nem azért történt, mert a törvény ab ovo a nagybirtokos pártján állt. Hanem azért, mert gonosz volt, és ő maga döntött úgy, hogy megszegi a törvényt. És emiatt még akkor is egyenrangú felek voltak, ha a társadalmi helyzetük nem ezt sugallta. A kor amerikaija (legyen bár polgár, vagy telepes) úgy élte le az életét, hogy tudta, a törvény akkor is mellette áll, ha nem ő az erősebb. Tudta, hogy ugyanannyi jog illeti meg őt is, mint bárki másét, és ezzel az erkölcsi

alapállással, társadalmilag kódolt tudással indult el, hogy megvédje a maga igazát.

A fentiek alapján érthető, miért olvassák még ma is olyan szívesen a cowboyregényeket – nemcsak Amerikában, hanem szerte a világon.

A kérdéses korban egymás mellett feküdtek a ponyvákon a különböző betyártörténetek és cowboyregények. A magyar olvasónak nemcsak a helyszín jelentett egzotikumot, hanem az a tény is, hogy van egy világ, ahol akár egyenrangú félként is lehet élni. Ha gyorsan átfutunk magunkban a magyar történelmen, tisztán látjuk: az individualizmust soha nem díjazták. Amerikában viszont éppen ez az alfája és omegája az emberek identitásának. Éppen ez lehet az egyik oka annak, hogy a két világháború között még a leghíresebb amerikai szerzők munkái sem találtak itthon olvasótáborot maguknak. Az emberek egész egyszerűen nem tudtak mit kezdeni nemhogy Erle Stanley Gardner könyveivel, de még Agatha Christie alkotásaival sem, amire ékes bizonyíték, hogy a kor olyan kalandszerzői, mint Edgar Rice Burroughs vagy Edgar Wallace sokkal nagyobb népszerűségnek örvendtek, mint a tradicionális krimiszerzők, nem is beszélve az új vonulatnak számító kemény krimiről. Amennyiben elfogadjuk alapfeltevésnek azt, hogy az amerikai magádetektívek közvetlen elődei a seriffek voltak, akkor rögtön érthetővé válik a műfaj teljesen idegen volta a magyar olvasóközönség előtt. Az akkori olvasó teljesen irreálisnak értékelte a törvény olyan képviselőjét, aki saját magától, meg azért is, mert ez a dolga, annak a pártjára állt, akivel szemben igazságtalanság történt.

Erdődy János *A fehér démon* című gyűjteményhez írott előszavában arról beszél, miként cserélődtek meg a szerepek a kor kalandregényeiben. Erdődy, aki később sikeres regényíró volt, pontosan tudta, miről beszél, hisz a második világháború előtt 46 darab filléres regényt írt. „Érdemes megemlíteni a kalandregények nagy családjának (idetartozik a bűnügyi regény is) egy sajátos csoportját, amelyet ‘népi kalandregénynek’ nevezhetünk. Tulajdonképpen ez is bűnügyi regény, de különlegessége, hogy benne a szerepek szembenállása megcserélhető. Itt az üldözött képviseli az ‘igazi törvényt’, és üldözője ellenszenves az írónak és olvasójának is. Ezért az üldözöttek szurkolunk. Ezek a kifordított kesztyűhöz hasonlítható művek

nem mindig leírva, hanem csak szájról szájra, élőszóval terjedtek. [...] Olyan körülmények között születtek, amikor az olvasó, a nép, a szerző is szemben áll a körülötte létező társadalommal, állammal. [...] Ilyen művek voltak Magyarországon az 1849-et követő osztrák császári elnyomás idején a betyárhistóriák, ezeknek harcos hőse éppen a bűnözőnek nyilvánított szegénylegény, aki csak a gazdagok és a hivatali emberek ellen fordul.” Erdődy pár sorral lejjebb azt fejtegeti, hogy a cowboyregények is idetartoznak. Azok talán igen, amelyek ebben az országban születtek, de Amerikában az elnyomás szó nem vált a közbeszéd és a köztudat részévé.

Ha megnézzük a kor hőseit, akkor azok két csoportba oszthatók. Egyfelől ott vannak az igazi hősök, esetünkben a detektívek, akiknek hétköznapi munkájáról, kiemelkedő tetteiről relatíve objektív módon az újságírók számoltak be. Másfelől ott voltak a fikcionális hősök, akik vagy egy nemlétező ábránd magyar leképezései voltak (cowboyok és seriffek), vagy bűnözők, akik az „igazi törvényt” képviselték, bármit is jelentett az. Ezért nem ölelték a keblükre a magyar olvasók sem Perry Masont, sem Poirot-t, és még Maigret-t is csak jelentős késéssel.

Volt ennek ugyanakkor egy gyakorlati vetülete is, melynek előzménye a jogrendünkben keresendő. Ha itthon valakire ráfogták, hogy elkövetett valamit, akkor az illető többé-kevésbé kersztet vethetett az ügyére. Az az elvrendszer, amelyre az amerikai jog épült, Magyarországon gyakorlatilag ismeretlennek számított. A *habeas corpus* (az önkényes letartóztatás elleni védelem) és az ártatlanság vélelme alapvetően csak elméletben létező fogalmak voltak. Az amerikai krimik pedig saját államuk jogrendjére épültek, amelynek idegensége lehetett egyébként egy másik, nem kevésbé elhanyagolható oka akkoriban a magyar krimi hiányának, illetve a külföldi szerzők relatív sikertelenségének. A *Nyugat* utolsó, 1941. évi évfolyamának június 1-én megjelent 6. számában Nagypál István ekképpen ír a detektívregény kapcsán: „[K]étségtelenül az angolszász civilizáció terméke. Lényeges eleme abban az angol-amerikai jogszokásban rejtőzik, amely szerint bizonyítékok nélkül senkit sem lehet letartóztatni, s az ítéletig a vádlott éppoly egyenrangú fél, mint a bíró az emelvényen. Ez adja meg a lehető-

séget arra, hogy bűnös és üldözője sok tekintetben egyenlő fegyverrel küzdhet, s a jó ügy bajnokát aránylag csekély mértékben támogatja a hivatalos hatalom. Ez a jogrendszer teszi nálunk többé-kevésbé exotikussá a detektívregényt is.”

Ezért állt fenn az a furcsa helyzet, hogy a magyar olvasóknak egész egyszerűen nem kellett az autentikus amerikai krimik. Nem értették, miről van szó bennük, és kuriozitásként olvasták őket, olyan történetekként, amelyek velük soha nem eshetnek meg.

A bűn üldözésének és a nyomozásnak történelmileg egyetlen letéteményese volt akkoriban Magyarországon, a rendőr és a detektív, aki a fennálló jogrend alapján végezte munkáját. Magányos hősök nem kontárkodhattak bele a profik munkájába. A jog olyasvalami volt, ami a hétköznapi ember felett állt. A törvény előtti egyenlőség a magyar olvasó szemében a távoli tájak sajátja volt, a törvény hivatalos óre viszont a detektív személyében ott volt előttük, szinte kéz-zelfogható közelségben, köszönhetően a bűnügyi riportázsoknak. A detektívek a zszurnalisztákkal karöltve elítéltek és kiátkoztak minden olyan irodalmi művet, amely a valóságtól akár egy kicsit is elrugaszkodva kezelte a bűnüldözést. Aki ennek ellenére mégis olvasni akart kitalált detektívekről, akkor az a filléres regényekhez fordult. Realitásnak pedig ott voltak a napilapok a beszámolókkal. Aki esetleg egy irodalmi értékű detektívregényre vágyott, egy olyanra, amelyet magyar szerző írt, magyar szereplőkkel, a magyar viszonyokról, hiába keresgélt a könyvesboltokban.

4.

A MAGYAR IRODALMI ÉLET

Ha lett volna esetleg egy szerző, csak egyetlenegy, aki a fentiek ellenére úgy dönt, hogy ő mégis megírja az első ilyen magyar regényt, az valószínűleg az istenek haragját vonta volna a fejére. A második világháború előtti időszak irodalmát a *Nyugat* folyóirat és annak szerzői uralták. Az ország legbefolyásosabb irodalmi lapjának dolgozó írók élet és halál urai voltak. A *Nyugat* 1908-as indulá-

sától kezdődően 1941-es megszűnéséig közlésformáló orgánium volt: akit dicsértek a *Nyugat*ban, az elfogadott és olvasott szerző lett, akiről nem vettek tudomást, az próbálkozhatott más lapoknál, és még olvasott szerző is válhatott belőle, de azzal a tudattal kellett élnie, hogy a *Nyugat* számára nem létezett.

A *Nyugat* ekkora hatása és befolyása természetesen egyszerre volt jó és rossz. Bármennyire is igyekeztek haladó, modern szellemű orgániumként tekinteni saját magukra, a modern és friss törekvéseket – amennyiben azok akárcsak ellentmondani látszottak az esztétikai elveiknek – nagyon gyakran egy kézlegyintéssel elintézték. Elég, ha azokra az avantgárd szerzőkre gondolunk, akiknek műveit mosolyogva lökték félre. Ahogy a kimit is.

A 33 évfolyam áttanulmányozása érdekes eredményt hozott. Az teljesen természetes, hogy a filléres füzetekről nem írtak. Ám a kor krimiszerzői közül például Agatha Christie sem került be a *Nyugat*ba, még recenzióként sem, ahogy Erle Stanley Gardner és Conan Doyle egyetlen regénye sem. Sőt Poe ilyen tárgyú novelláiról sem írtak, ami azért is meglepő, hisz a *Nyugat* roppant módon szerette őt – figyelmet azonban csak a verseire fordítottak. A magyar szerzők közül egyedül Moly Tamás *Vörösbegy* című regénye kapott némi figyelmet, ami viszont azért érthető is, mert Moly házi szerzője volt a *Nyugat*nak: novellái, kisregényei, kritikái rendszeresen jelentek meg a lap hasábjain. Ezért aztán szinte kötelező volt nemcsak a kritika, hanem a pozitív kritika megírása. Maga Schöpflin Aladár írt recenziót a *Vörösbegyről* a *Nyugat* 1918. évi 18. számában. Így kezdte írását: „Moly Tamás detektív-regényt írt s ha jól tudom, ez az első magyar igazi detektívregény, ami talán irodalomtörténeti érdekesség is lehet. Regénye a kétféle detektív-regénytípus, a Sherlock Holmes és az Arsène Lupin-féle közül az utóbbihoz kapcsolódik, amely abban különbözik az előbbtől, hogy nem a nyomozó detektív éles elméjét, csodálatos megfigyelését és mindenki eszén túljáró leleményességét ragyogtatja, hanem a büntettest teszi az érdeklődés központjába, az ő bujkálásában a detektívek elől van a ravaszság, az ügyesség és a csúfolódás fölénye s a rendőrség emberei meglehetősen alul kerülnek.” Schöpflin ennél többet azonban nem mond sem Moly könyvéről, sem a műfajról, amelyet a jelek szerint valameny-

nyire azért ismert, ha egyszer hivatkozott Holmes és Lupin alakjára. Ennek ellenére kedves elnézéssel veregetette meg Moly vállát, miszerint szórakoztató könyvet írt. „Minden azon múlik, ki az, aki szórakoztatni akar, okos, becsületes, invenciózus ember-e, nem akar-e becsapni, van-e ízlése s a világ dolgairól meghallgatásra érdemes felfogása. Moly Tamás pedig, ezt mindenki tudja előbbi írásaiból, okos ember, gondolkozó fej és tehetségével gondosan sáfarkodó író, világnézetében megvan az az emelkedettség, amely jogot ad neki arra, hogy sokakhoz szóljon.” Még szerencse, hogy Schöpflin meglátta a regény és a szerző érdemeit, és nem dorongolta le azért, mert szórakoztatni akart. Ám idővel a *Nyugat*ban ez az álláspont is változni látszott.

Mielőtt ebbe mélyebben belemennék, két olyan recenziót emelek még ki, amelyek a *Nyugat* 33 éve alatt napvilágot láttak a folyóiratban, és a műfajba tartozó könyvekről szólnak.

Kóbor Noémi Henry Champlly *La Complice* (A bűntárs) című regényéről írt a lap 1926. évi 4. számában. Kóbor a könyvet gyorsan becsúsztatja a „divatos irodalom” skatulyájába, ami valamelyest érthető is, hisz sem a szerző, sem a könyve nem érdemelt különösebb figyelmet. Champlly valóban divatos író volt. A szerzőnő saját bevallása szerint is csak kritikája ürügyül veszi elő a regényt, hisz a „La Complice kitérő alkalmat nyújt néhány megjegyzésre az egész ‘genre’ felől, amelyet senki nyíltan komolynak nem vall és mindenki olvasmánya.” A különös talán az, hogy Kóbor magát a műfajt nem kritizálja, csak a szerzőt, illetve könyvét.

Gyergyai Albert Georges Simenon első, magyarul megjelent könyvéről – *A Hosszú Út* – ír a lap 1938. évfolyamának 2. számában. Figyelemreméltó a jónevű Griff kiadó választása, ugyanis a regény főszereplője nem Maigret, akivel Simenon addigra már vagy kéttucat regényt jelentetett meg. Gyergyai a francia irodalom jeles ismerője és fordítója volt, aki meglepően szépen írt a regényről. „Vannak, akik Simenonban ma is afféle irodalmi határjelenséget látnak s nem tartják igazi regénynek az olyat, amely nyíltan, – sőt elvi büszkeséggel! – lemond a stílus, a képzelet, a költészet hozadékairól s a regényt csak pusztá, bár érdekes életábrázolásnak tekinti. [...] Az ősi, a hamisítatlan regény mégis csak cselekmény, kaland, élethűség, ezt pedig

ma különösen a Simenon-regények nyújtják legtisztábban.” Később pedig így folytatja: „Ha azonban [az olvasó] beéri egy épkézláb történettel, amely három embernek, három hajóroncsnak a sorsát az élet magától értetődő egyszerűségével ábrázolja, szinte minden művészi vagy írói hozzáttétel nélkül, akár csak egy vándorló, öt világrészen át vándorló s már-már tökéletes felvevő-gép, az a legutolsó lapig fokozott figyelemmel olvassa a könyvet s talán írója nevét sem felejtí el egyhamar.”

Mielőtt a krimi kritikájának konkrét tárgyalására rátérnék, ismét érdemes idézni Schöpflin Aladárt, aki Sherlock Holmes megalkotójának halálhírét hallva az 1930. évi 15. számban közzétette *Conan Doyle halálára* című írását. Schöpflin a cikk elején elismeri, hogy a műfajt (hogy pontosan mit is, nem említi) sokan olvassák: „Lélektani alapja: egyrészt az emberben lappangó bűnöző ösztön kongeniális érdeklődése a feltűnő bűntény iránt, másrészt a társadalom védekező ösztöne a rendjét és biztonságát fenyegető büntetéssel szemben. A műfaj ezért egyetemes érdeklődésre számíthat.” Ez így érthető, és tükrözi is a kor általános véleményét a krimiről, de az éleslátásáról ismert és tisztelt Schöpflin Doyle-t magát már nem ismeri el, ami azért érdekes, mert amikor meghalt, Angliában Doyle már elismert szerzőnek számított. Schöpflin azonban így ír: „Népszerű lett Sherlock Holmes, termékeny is, mert mindenütt számtalan ivadéka született sikerre pályázó utánzók jóvoltából, – halhatatlan azonban nem lett. A detektív-regény műfaja ellaposította Poe rejtelmes mélységeibe villanó kezdését, Sherlock Holmesben kulminált s aztán az irodalmi kufárok kezére került. Ma már élete utolsó fázisát éli, hacsak valami eljövendő új tehetség új, szerencsés invenciója fel nem támasztja.”³⁶

Schöpflin egyvalamit mindenesetre tisztán látott. A műfaj bizonyos szempontból zsákutcába jutott. Ő azonban úgy írt a krimiről, hogy egy szóval sem említette mondjuk Agatha Christie-t vagy éppen az amerikai *Black Mask* magazinban előretörő új írónemzedéket. A krimi egyetlen dimenzióban kezelte, a Holmes- és Lupin-féle detektívregényében, és a jelek szerint nem is foglalkozott többet a műfajjal, Doyle-lal együtt eltemette.

Az igazi és érdemi vita aztán 1940-ben és 1941-ben robbant ki a *Nyugat* hasábjain a ponyvairodalom kapcsán. Boldizsár Ivánnak az

³⁶ Hammett *A máltai sólyom* című regénye ez az „új szerencsés invenció volt”, és 1937-ben már magyarul is megjelent. Ennek ellenére sem Schöpflin, sem más kritikus tollából nem találtam a regényről vagy az új műfajról szóló recenziót.

1940. évi 4. számban megjelent írása még csak a felszínt kapargatja. Írásának címe: „Nemes ponyva” és a középosztály igénye... A szerző Tolnai Gábornak az azévi 2. számban megjelent, szintén a ponyvával foglalkozó cikkére válaszol. Szavaiból nem süt különösebb lenézés vagy elutasítás: „A legtöbb budapesti utcai ujságárus ponyvakölcsönkönyvtárrá alakult át: negyven fillérért adja a pengős regényt és húsz fillérért kiolvasás után vissza is veszi. (Jól tudom: magam is gyakori üzletfele vagyok az egyiknek, hiszen a jó detektívregény néha erős feketekávéval ér fel.) Nem is a detektívregényolvasás a baj, hanem az, hogy középosztályunk nagy része ma csak detektívregényt és szerelmetes «kocktél» olvas (a limonádé szó már nem egészen megfelelő).” Azt már nem tudjuk, ő mely szerzőket olvasta „feketekávé gyanánt”, de sérelmezi, hogy a középosztály olvasási szokásait. (Ne feledjük, hogy a magyar ponyva virágkoráról beszélünk, amikor hetente majdnem egy tucat filléres, sárga regény látott napvilágot.) Boldizsár nyugodtan és okosan értékeli, miért lendült fel a ponyvák iránti kereslet: „Annak, hogy éppen a mai időben lendült így fel a ponyvaolvasás, meg lehetne találni a tömeglélektani és a társadalmi okait. Gazdasági és politikai válságok, háborúk, egyéni és közösségi bizonytalanság elől menekülés egy idegen izgalomba és a boldog elernyedésbe, amikor legalább itt elnyeri a jó a jutalmát és a gonosz a villamosszékét. Meddő panasz tehát a detektívregények és a vadnyugati halálvágta káros hatását újra meg újra emlegetni. Ezzel a való helyzetben nem változtatunk.” Nem mond ítéletet, hanem egyszerűen kommentálja az akkori Magyarország helyzetét. És még annyi éleslátással is bír, amennyi a hivatalosnak nevezhető orgánumból, a *Magyar Detektív*-ből hiányzott. Nem gyalázza a ponyvát, mert látja, hogy szükség van rá: az emberek ezeket szeretik olvasni. Ahogy előtte már Tolnai Gábor is rávilágított: nem elhanyagolható a filléres regények ára. Olcsók, és ezért még többen és még szívesebben veszik, sőt cserélik, kölcsönzik. Egyvalami azonban szemet szúrt Boldizsár megfogalmazásában. Míg a bűnügyi újságírók és a detektívek primer olvasóközönségként az alsóbb néprétegeket jelölik meg, addig ő már a középosztályról beszél. Boldizsár a megoldást a ponyva elleni küzdelemben abban látja, hogy a ponyvára vissza kellene tenni a klasszikus magyar szerzőket is elérhető áron.

Az általa még csak megpendített húrokba Nagypál István csap bele teljes erővel a *Nyugat* 1941. évi 6. számában *Ponyva és irodalom* című cikkében. Érdeemes megfigyelni, hogy a vita végéig a megfogalmazás a ponyvára szorítkozik, az irodalmi igényű és/vagy jellegű krimiről egy szót sem ejtenek a vitázók, még csak érvként sem hozzák fel. Ehelyett egy igencsak elitista nézőpontból szemlélik a helyzetet. Nagypál István vitaindító cikkében fontosnak tartja felvázolni az okokat: „A modern nagyvárosi ponyva betörésével kezdődik az új korszak: a mai, leszűkült értelemben vett ponyvát az iparosodás teremtette meg. Egy emberöltő alatt új nagyvárosi tömegek születtek s viszonylagos életszint-emelkedésük fokozott művelődési vágyat hozott magával. A műveltségi fölemelés vagy teljesen hiányzott, vagy nem tudott lépést tartani a tömegek gyarapodásával – a mindig kevésszámú szervezett munkásság kivétel e téren – az olvasóéhség táplálását kezébe vette az olcsó, futószalagon gyártott, javarészt idegenből importált nagyvárosi ponyva, amelynek már nem irodalom-hordozó, hanem irodalom-helyettesítő a szerepe.” Nagypál egy kézmozdulattal elintézi a több százezer, esetleg több millió olvasót, akik megvették a filléres regényeket. Szerinte amit ezek az emberek olvasnak, az nem irodalom, még csak nem is hordozza az irodalmiságot, hanem helyettesíti azt. Nem tudok jobbra gondolni, mint hogy akkoriban lehetetlen volt hozzájutni Simeon, Christie, urambocsá’ Hammett műveihez. Ez viszont egész egyszerűen nem igaz. 1937-ben Arthur Conan Doyle-tól pontosan 28 könyv jelent meg magyarra fordítva, Agatha Christie-től 8, Erle Stanley Gardnertől 7, Ellery Queentől 2, Sax Rohmertől és S.S. van Dine-től 3, de olvashatóak voltak Maurice Leblanc, Leslie Charteris és Earl Derr Biggers regényei is.³⁷ A jelek szerint Nagypál kezébe csak ponyva került, márpedig abból is az igazán silány fajta, jobb esetben az alapvetően kalandszerző Edgar Rice Burroughs vagy Edgar Wallace könyvei. Mással nem lehet magyarázni a következőt: „Az ősi műfaj, az egész ponyvaírás alapja a kaland. Korunk jellegzetes műfaja, a detektívregény, ennek csak átalakult változata.” Ahogy arra már utaltam, a kor magyar ponyváit *valóban* a kalandregény különböző módosulásai voltak, így a detektívregény, a krimi is. Ha feltételezzük, hogy Nagypál soha nem látott mást, csak pony-

³⁷ Irodalmi Tájékoztató – Válogatott magyar könyvek jegyzéke 1937-1938. XI. évfolyam.

vát, akkor ezen mondata is érthető: „E nagyvárosi ponyvának ma már kialakult műfajai vannak, sajátos benső törvényei, szigorú poétikai és stilisztikai szabályai. Ez előírások sokkal merevebbek, mint a magas irodalom műfaji, formai korlátai. Egy-egy ponyva-kategórián belül egy kaptafára kell készülnie majd minden műnek, az eredetiség éppúgy hiányzik belőlük, mint a kínai színdarabokból.” Ez már egy kicsit elszomorító. Mert az egy kérdés, hogy magas és alacsony irodalomról beszél. Az viszont már egy másik, hogy semmi eredetiséget nem képes észrevenni a kor jobb magyar ponyvái közt. (Pedig voltak, és ez nem irodalomtörténeti vita tárgya.) Még csak a szándék sincs meg benne, eleve elítél és megbélyegez egy egész olvasói réteget. Nagypál a detektívregényről is ír: „Éppen némi intellektuális tartalma miatt a detektívregény a műveltebb olvasók körében is szerzett híveket; mivel nem csupán az ösztönökre apelál, hanem agymunkát is színlel, legalább annyira, mint egy kereszt-rejtvény, bizonyos szerzett jogai vannak a színvonalasabb olvasók között is.” Nagypál meglehetősen általános és vitatható kategóriákkal dolgozik: a detektívregény, amely egyébiránt „sablonosan” van megírva, „színleli” az agymunkát, ezért elfogadható? A „színvonalasabb” olvasók közt? Mint később kiderül, Nagypál a harcot hiányolja a ponyvában, a harcot író és anyaga között: „A ponyvánál az írónak és anyagának harca hiányzik. Az «anyag» itt nem a valóság, hanem egy mesterséges, laboratóriumi készlet, amelyből előírás szerinti keveréssel állítható elő a «mű».” Ismét azt a véleményét hangsúlyoztatja, mely szerint semmi egyediség nincs ezekben a művekben, és egy kaptafára készülnek. Egyvalamin viszont érdemes elgondolkodni. Pár sorral feljebb dicséri S.S. van Dine-t: „Egyik legtehetségesebb képviselője, S. S. Van Dine, nemcsak a bizonyítékokat, az alibiket kutatja, hanem belevonja a nyomozásba a lélekelemzést, a magasabb matematikát, sőt a szépirodalmat is.” Azt a van Dine-t dicséri, akinél sablonosabb szerzője alig volt a műfajnak. Ő volt az, aki 20 szabályával gúzsba kötötte a krimet, akinél jellembrázolásról, karakterfejlődésről a legnagyobb jóindulattal sem lehetett beszélni. Mi vonzót találhatott az ő könyveiben, amelyeknek még annyi közülük sem volt a valósághoz, mint a magyar szerzők álnéven írt, fantázia-Amerikában játszódó regényeinek?

Nagypál pár bekezdéssel később sommás ítéletet mond a műfajról, amelyet a jelek szerint nem igazán ismer: „[A ponyva] egyszerű eszközeivel a járatlan, olvasásban képzetlen közönség tudatára és érzésvilágára apellál, a nagyvárosi embermalom szürkeségét valószerűtlen világképével feloldja, az agressziókat – amelyek tudatosítás esetén egész más irányt vennének, – szerveződésükben megakasztja, s a mechanizált izgalom módszerével felszínesen kielégíti, levezeti. Így igen hasznos szellentyűnek bizonyul; stimuláló póttanyag a valóság mélyebben izgató anyagai helyett.” Nagypál itt furcsa ellentmondásra világít rá: a fentiek szerint az olvasásban járatosnak kell lenni, ha ponyvát akarunk olvasni. Viszont ha járatosak vagyunk, akkor ugyan miért kellene ponyvát olvasnunk, ha van más is, például „[a] valódi irodalmi mű, [amely] nem kerülheti ki a társadalom, erkölcs, egyén-élet adottságait, nyílt kérdéseket érint, problémákat vet föl, akaratlanul is alapvető tényekre és összefüggésekre világít rá, s rendszerint állást is foglal, velük vagy ellenük. Ugyanez az olvasókban is visszhangot ver, tudatosan vagy öntudatlanul, reagálnak a kérdésfelvetésekre, s magukba fogadják az írói mű hatását, esetleg ellenkezéssel – de el nem mehetnek mellette.” Az ellentmondást a szerző sajnos nem oldja fel, hanem a cikket egy huszárvágással fejezi be. Miután hosszasan ecsetelte az analitikus regény problémáit, megoldást javasol: „[A]z író feladata az, hogy megvilágítsa a ponyva mibenlétét; saját irodalmi munkásságánál pedig külső eszközeiben törekedjék arra a hatásra, amit elejtett, s amit a ponyva emelt föl: teremtsen újjá az írói alkotás legfőbb eszközét, a kalandot és a mesét.” Összefoglalva hát: a ponyva alapjában véve rossz, mert sablonos, mert az író nem küzd benne az anyagával, mert „szellentyű”, de mégis jó, mert van benne cselekmény, mese.

A *Nyugat* következő, 8. számában megszólalt az a Lovász Márton is, aki a *Világvárosi Regények* szerkesztőjeként maga is benne volt a ponyvabizniszben. Próbálta védelmébe venni a ponyvát, de azért nála is kilóg a lóláb. Cikkét ekképpen fejezi be: „A tömeg olvasni akar: olyan olvasmánnyal kell őt az íróhoz emelni, amelyet megért és amely fölkelte érdeklődését. Vitathatatlan helyzet: ha a jó írók nem törődnek a tömegolvasóval, akkor a rossz írók törődnek vele. Ebből lesz a népszerű, irodalom-pótló vagy irodalom-ellenes ponyva-

regény és ezt nem tudja megszüntetni semmiféle cikk, fejcsóválás és szónoklat, csak maga az irodalom, maga az író, aki úgy szólal meg, hogy hangját mindenki meghallja.” Ismét az irodalom pótlásáról olvashatunk, de ezúttal maga a ponyvaszerkesztő Lovászy veti fel a ponyva esetleges irodalomellenességét. Szeretett volna vitázni Nagypállal, és megvédeni, ha más nem, hát a ponyva olvasóját, de csúnyán kibukott belőle is az elitizmus.

A parttalannak látszó vitát végül Nagy Zoltán zárja le a 8. számban. Írása nem mentes sem a dühtől, sem a poézistól. Ő már nem nagyon beszél a ponyváról, annak káros hatásáról. Elrugaszkodik a témától, és más szintre emeli a vitát, amely olyan gyorsan ért véget, ahogy elkezdődött. Lovászy azt szeretné, ha az irodalom – ti. a ponyva – nem prédikálna, hanem nevelne. „Mert a valóságban a jó rendszerint nem kapja meg a maga jutalmát és a rossz a maga büntetését és az az irodalom, amelyik ilyen képet ad a világról, hamis képet ad, tehát nem irodalom. Ez már didaktikus célzatú hazugság, ami nem is használ, mert a hazugság nem nevel, hanem csak az igazság. Az igazság pedig az, hogy a jó a legtöbbször megkapja a maga büntetését és a rossz a maga jutalmát. Az irodalom hivatása aztán, többek között, arra nevelni, hogy van valami, ami több, mint a büntetés és a jutalom. A drámai hős elbukik, de rokonszenvünk és bámulatunk kíséri bukásában, míg megvetjük a megkoszorúzott intrikust, akár mily magas trónra ültette is az emberiség valamilyen tévedése.”

Azt nem tudni, mi lett a vita vége a *Nyugat*ban. Nagy Zoltán cikke ugyanis a lap utolsó számában látott napvilágot, a *Nyugat* megszűnt. Végül arról a szerzőről kell még szót ejteni, aki korának megbecsült és elismert irodalmára, humanistája, nevelője, és aki egyszer arra adta a fejét, hogy ő krimet ír. Szerb Antalról van szó és az 1934-ben megjelent *A Pendragon-legenda* című regényéről, amely már akkor hatalmas olvasói sikert aratott, és azóta is olvasók új generációi veszik le a polcról.

Szerb könyvét a *Nyugat* olyasformán fogadta, mint 16 évvel azelőtt Moly Tamását. Talán még lelkesebben is. A második világháború utáni irodalmi életünk egyik meghatározó alakja, Illés Endre recenzálta a könyvet nyilvánvaló lelkesedéssel, szeretettel: „Szerb Antal *Pendragon-legendája* például, amely egy kétkötetes magyar

irodalomtörténet és seregnyi kitűnő, de talán túlon túl módszeres esszé édestestvére, csupa vitalitás, szikrázó fölény, szénsavas elevenség, fordulat és alakgazdagság.” Illés dicséri Szerbet szellemességéért, olvasottságáért, kiváló történetvezetéséért. „*A Pendragon-legenda* korántsem kétsejtű osztódással folytatódó kalandorozat, – a csupasz regényváz legalább olyan bravúros és bonyolult kompozíció, mint egy telefonközpont mechanikai csodája: a huzalok kétségbeejtően bonyolult sokféleségével, a különböző áramkörök tökéletes lezáródásával, a kapcsolások hajszálbiztos csodáival. Amilyen fölényes a műfajismeret ebben a kompozícióban, annyira ironikus is a fitogtatott tökéletesség. A detektívregények üvegéből formált, átlátszó hősei, sablónos és agyonírt miljöi helyett olyan figurákat állít élénk, mint Maloney.” Illés pontosan tudja, miről beszél: egy detektívregényről. Azt is elismeri, hogy Szerb ismeri a műfaj szabályait, és mesterien alkalmazza: „Szerb Antal feladatvállalásából sugárzik a fölényes és kissé szélhámosmód túlzó szerénység, – *Pendragon-legendája* izgalmat izgalomra halmozó, az eseményeket a fordulópont előtt megszakító, a szálakat mesterien összebogozó szintiszta kalandregény.” Itt ismét visszakanyarodunk a már ismert alaphelyzethez: a kor magyar detektívregénye – még Szerb Antal remekműve is – kalandregény. Illés így fejezi be a recenziót: „A könyv magyar viszonylatban egészen új kísérlet: a művelt emberek detektívregénye. [...] *A Pendragon-legenda* kissé zavaros végével is a legkedvesebb és legkönnyedebb olvasmányok közül való.”

Illés dicsérete nyilvánvaló. És persze megérdemelt is. *A Pendragon-legendából* lehetett volna „A magyar krimi” – de nem lett az. Története bájos, cselekményszövése izgalmas, de szereplői Bátky kivételével nem magyarok, nem itt játszódik, nem rólunk szól. Egy nagyszerű irodalmár még nagyszerűbb könyve, amelyet kortársai ebből a szempontból értékelték. Nem detektívregényként tekintettek a könyvre, hanem a híres és sikeres irodalomtörténész szeretnivaló munkájára. Nem vizsgálták a krimiszálat, nem hasonlították össze a művet a külföldi regényekkel. Illés így ír Szerbről: „Bravúrosabb analíziseket esszékben is ritkán olvashatunk, mint itt: valóság, legenda, hazugság, misztikum és költészet tökéletes elhatárolását. Meny-

nyi szaktudás egy tréfa kedvéért, mennyi olvasottság egy aforizmában, s mennyi megvesztegető szélhámosság ott, ahol az esszéíró néhány pillanatra lehunyja a szemét.”

Más kérdés, hogyan is értékelhette volna krimiként a regényt, ha a viszonyítási pontok eleve hiányoztak.

Két másik kritikust hadd idézzek még *A Pendragon-legendá* kapcsán. Makkai László a *Pásztortűz* című folyóiratban szemlélte Szerb regényét. „Az irodalom sokrétegű építményében az a szinte alpesi éghajlatú, felhőkbe nyúló emelet, a magasirodalom, ahová eddig Szerb Antalt elskatulyázták, sehol sem érintkezik a detektívregény pincéjével.” Makkai kimondja azt, amit a többi kritikus hol finoman sejtet, hol expressis verbis leír: a krimi bizony alacsonyrendű műfaj. A szerző így fejezi be cikkét: „Ha megismerjük Szerb mozgató rugóit, nem fogunk korszakos jelentőséget tulajdonítani könyvének abból a szempontból, hogy egy tévelygő műfajt megmentett az irodalomnak s mától fogva csak magas értékű detektívregények fognak teremni.”

Bálint György a *Pesti Napló*ban szintén a műfajon élcelődik, mint egy megmosolyogva Szerbet, és meg is dicsérve, amiért ilyen szellemesen és bátran hozzányúlt egy alacsonyabbrendű műfajhoz: „[A] könyv tulajdonképpen persziflázsa ennek a ma oly népszerű műfajnak [ti. a ponyvának – VB]. Olyan gyakran találkozunk ma irodalmi mezbe öltözött ponyvával, hogy üdülést jelent számunkra a ponyva mezébe öltözött irodalom. Szerb sokmindenen mosolyog jóindulattal gúnyjal ebben a könyvében: elsősorban magán a műfajon.”

A *Nyugat* izlésdiktáló szerepe egyre halványult az évek múlásával, utolsó éveiben már nem volt az a lap, amelynek ítéletét megfellebbezhetetlen tartották. A *Nyugatot* elmosta a háború. A ponyvák azonban még a háború alatt is megjelentek, de 1945 után jó öt éven keresztül se ponyva, se krimi nem született. A *Nyugat* hosszú árnyékot vetett, nagyon hosszút a krimire, amelynek tudomásul nem vétele, illetve lenéző és elítélő kritikája még ma is visszaköszön a krimivel kapcsolatban.

5.

A SZOCIALISTA MAGYAR KRIMI

Arra valószínűleg már mindannyian tudunk válaszolni, hogy 1945 után miért nem születtek magyar krimik. Illetve születtek, de ezek csupán a szocialista propaganda eszközei voltak.

Magánдетektív főszereplésével értelemszerűen nem születhetett krimi, hisz működésüket betiltották. Egyetlen regényre bukkantam a korból, amely megfelellhetett volna a kritériumnak. Thurzó Gábor 1960-ban jelentette meg a Magvetőnél *Biatorbágy* című kisregényét, amely egy képzelt magánnyomozó feljegyzése a Matuska Szilveszter utáni nyomozásról. Ez azonban aligha tekinthető magyar kriminek, hisz Thurzó kísérlete izgalmas és érdekes ugyan, de pontosan tudjuk, ki után nyomoz, és azt is, hogy a nyomozása sikeres lesz.

A rendőrségi krimi már jobban állt, legalábbis a megjelent művek mennyisége szempontjából. Az első szerző, aki egészen elképesztő sikert aratott regényeivel, Berkesi András volt. Az egykori ávos tiszt pályája elején történelmi témában utazott (főleg az 56-os forradalomról alkotott hamis kép kialakításában voltak komoly érdemei), majd átnyergelt a szocialista típusú kém- és kalandregényekre. Írásai témájára nem érdemes szót vesztegetni, azt viszont azért meg kell jegyezni, hogy Berkesi könnyed és olvasmányos stílusban írt. Sikere akkora volt, hogy a honorárium tekintetében könnyedén maga mögé utasította az összes kortárs író. Könyvei százezres példányszámban keltek el annak ellenére, hogy mindenki tisztában volt múltjával, valamint azzal, hogy a hatalom szócsöve.

A rendőrségi krimi műfajában alkotott Mág Bertalan is, aki szintén a magyar rendőrség sikereit dokumentálta. Mág regényei is sikeresek voltak, könnyen fogyaszthatóak, és gyakorlatilag az aktualizálás izgalmaiktól mentesek, hisz a cenzúra árgus szemmel figyelte, kikről, hogyan és mit ír. Mág a hetvenes évek közepén jelent meg a magyar könyvpiacra, és tisztességes sikert aratott. Szamos Rudolf 1971-től olvasható *Kántor*-történetei rendkívül nagy sikert arattak a televízióban is, bár a siker inkább a kiváló szereplőgárdának és a címszereplő kutyának volt köszönhető, és a hivatalos

címke is „dokumentumregényeknek” sorolta be őket. 1983-ban robant be a piacra Lőrincz L. László, aki Leslie L. Lawrence álnéven lett a magyar olvasók kedvence. Lőrincz regényei alapvetően egzotikus helyszínen játszódó kalandregények voltak, amelyeknek szinte semmiben nem volt közük a magyar valósághoz. Azért is lehetett olyan sikeres: hisz az olvasók sok külföldi szerző hasonló tárgyú regényét ismerték, és nagyon értékelték, hogy egy magyar szerző is képes jó, olvasmányos, eredeti humorú és helyenként izgalmas könyvet írni. A magyar kémregénnyel is próbálkoztak, ilyen volt például Mattyasovszky Jenő Hód-sorozata, ez azonban nem ütötte meg a kor magyar olvasójának magas mércéjét.

A magyar könyvkiadás ugyanis egy huszárvágással két sorozatot is létrehozott, melyek megalapozták az olvasók ismereteit a krimi műfajáról. Az Albatrosz és Fekete könyvek a hatvanas évek közepén jelentek meg, kínálatuk pedig elképesztő volt. A szerkesztők valóban érzéssel, tudással és kiváló ízléssel állították össze a sorozatot. A magyar könyvkiadás gyorsan behozta lemaradását, hisz egymás után jelent meg Raymond Chandler összes műve, Hammett legfontosabb munkái, Agatha Christie Poirot- és Miss Marple-regényei, Ross Macdonald meghatározó művei, Simenon Maigret-sorozata, Ed McBain 87-es körzete, és még számos, kiváló szerző munkája (köztük olyan meglepő szerzők, mint William P. McGivern vagy Stanley Ellin). A könyvek pazar fordításban, nagyszerű, tartós kivitelben kerültek az olvasók elé, akik szinte falták őket. Akkoriban már üzlet volt a könyvkiadás, a szocialista piac lehetőségeihez mérten ezek a könyvek nyereségorientált alapon láttak napvilágot. Áruk alig valamivel volt magasabb a szépirodalmi művekénél, így a 60-80.000-es induló példányszám volt a minimum. Olyannyira sikeresek voltak ezek a regények, hogy a kultúrpolitika végül kénytelen volt meghúzni a határt a példányszám tekintetében, hisz az mégsem járta, hogy Agatha Christie könyveiből kétszer-háromszor többet adtak el, mint a kortárs magyar és szovjet szerzők munkáiból.

A kiadók³⁸, a szerkesztők és a fordítók remek munkájának köszönhetően a magyar olvasó roppant művelt lett a krimi területén, és ha lett is volna jelentkező a magyar krimi megírására, olyan magas mércével kellett volna megküzdenie, ami szinte lehetetlennek lát-

³⁸ Feltétlenül említést érdemel a Rakéta Regényújság is, amelynek elévülhetetlen érdemei voltak abban, hogy a színvonalas alkotások a legszélesebb olvasóréteg számára is elérhetőek legyenek. A RaRe mellett még az IPM is közölt folytatásos krimiket.

szott. A legjobb angol és amerikai szerzők könyvei körülbelül 2-300.000 olvasóhoz jutottak el.

A sorozatok mérhetetlen népszerűsége azonban nem segítette abban, hogy a műfajt a kor irodalmi ítései elfogadják. Több nagynevű írónak (Chandler *A hosszú álmom* című regényét Lengyel Péter fordította, és Ottlik Géza kontrollszerkesztette) fordítóként kiváló megélhetési forrást jelentettek a krimik, de a kritikusok még miattuk sem voltak hajlandóak tudomást venni a műfajról. Érdemi elemzés és kritika ezekről a könyvekről nem, vagy csak alig jelent meg. A kortárs irodalomtörténet bezárkózott az elefántcsonttoronyba, és ugyanaz volt a hozzáállása a krimihez, mint a *Nyugaté*. A helyzetben semmi sem változtatható. Hiába jelentek meg magyar szerzők tollából (Tótiász András, Kristóf Attila, Szikszai Károly, Magyar K. László, Lux Péter, Bokor Pál, Szita György, Révész Gy. István, Harsányi Gábor, Fülöp János, Falus György) regények, a kutya sem foglalkozott velük. Az is igaz, hogy ezek a krimik a sorozat többi tagjai mellett igencsak kilógtak a sorból. A szerzők hol felvállaltan epigonok voltak, hol saját ötletet próbáltak megvalósítani, de próbálkozásaik közül egyik sem volt maradandó. Ha ezért nem is, hát legalább Tandori Dezső álneven írott (NatROID) regényei miatt kellett volna a műfajjal foglalkozni, de még ő is kevés volt a figyelemhez.³⁹

A filmesek sem nyúltak szívesen a krimikhez. Dobray György 1977-ben készítette el *Az áldozat* című filmjét Kállai Ferencsel a főszerepben. Dobray filmje meglepően sötét és hangulatos mű, de nem érte el András Ferenc *Dögkeselyű* című filmjének színvonalát. Lányi András 1983-ban írt egy forgatókönyvet *A budapesti nyomozó* címmel, de a filmet végül nem forgatta le; ami nagy kár.

A krimi tehát maradt az, ami korábban is volt: lenézett, megvetett műfaj, bár a népszerűségével semmi más nem volt képes felvenni a versenyt. Az a kevésszámú magyar szerző, aki krimiírással adta a fejét, tulajdonképpen szélmalomharcot folytatott. Mág Bertalan regényei enyhén komikusnak hatottak Ed McBain nagyívű rendőrségi krimije mellett, a kontraszt nagyobb volt annál, semminthogy bárki komolyan gondolta volna: a legmulatságosabb barakk bűnügyeinek feldolgozása megközelítheti akár a leggyengébb McBain-regény szintjét.

³⁹ Annak ellenére sem foglalkozott senki Tandori révén a krimivel, hogy a költő számos versében szerepelteti Marlowe-t (pl. *Philip Marlowe magán-detektív névjegye teleírva*).

6.

EGY ÚJ KOR KÜSZÖBÉN

1989 után sem normalizálódott a helyzet. Sőt ha lehet, sok szempontból rosszabb is lett. A rendszerváltozás után a magyar könyvkiadás egy hatalmas sóhajtással összerogyott. Kiadók szűntek meg, helyettük gombamód jöttek az újak.⁴⁰ Szabad volt a pálya, mindenki azt csinált, amit akart. A kis kiadók válogatás, ízlés, és hozzáértés nélkül ontották magukból a rosszabbnál rosszabb könyveket olyan kivitelben, fordításban, minőségben, amelyet semmilyen szerző nem érdemelt, pláne nem az olvasó. Az olvasó talajt veszített, és ebben az újraeledő, és lassan erejét visszanyerő könyvkiadás sem segített neki. Itt valószínűleg olyan hiányosságaink és lemaradásaink vannak, melyeket soha nem fogunk behozni. Elég bemennünk bármely könyvesboltba, legyen az egy országos lánc tagja vagy egy kis bolt, hogy lássuk: a könyvek ömlesztve állnak a polcokon. Nincs egységes feliratozás, egy kalap alatt vannak Scott Turow és Daniell Steel könyvei. Egyrészt mellett áll a német orvosregény és Colin Harrison. Ahogy egymás mellé rakják Agatha Christie és Lawrence Block regényeit is. Bármennyire is figyelmen kívül hagyják ezt a boltok, Stephen King és Georges Simenon nem egy műfajban alkotnak. Az olvasó nem ismeri, nem ismerheti ki magát, és alig van pár kiadó, amelyik a segítségére sietne. Az ömlesztett áradatban elvesznek szerzők és könyvek is. Ilyenkor jönne jól, mondjuk, az irodalomkritika iránymutatása, vagy a napilapok, a magazinok, a periodikák. De a magyar recenzorok továbbra sem hajlandóak érdemi figyelmet fordítani egy olyan műfajra, amelynek (megint) növekszik az olvasótábor.

A könyvkiadás mai állapota tehát nem túl vonzó környezet egy reménybeli szerző számára. Akik továbbra sincsenek sokan. Mondhatni senki sincs ma a hazai porondon. Pedig ismét vannak magándetektívek, a rendőrség nagyon komoly gyilkossági ügyekben nyomoz, volt robbantás, leszámolás, milliárdos csalás. A bűnügyekben is felnőttünk, és talán az olvasó szemlélete is megváltozott. Most már nem fantazmagória egy magándetektív részvétele egy nyomo-

⁴⁰ A kilencvenes évek közepén több könyvkiadó esett egy lakosra, mint az Egyesült Államokban.

zásban, a büntetőeljárás is kicsivel több figyelmet fordít a törvény elé kerülő gyanúsított felé, a detektív szónak és titulusnak többé már nincs rossz szája, lassan kimosódtak belőlünk azok a beidegződések, amelyek a második világháború előtt jellemeztek minket.

Ennek ellenére továbbra sincs magyar krimi. Az elmúlt 15 évben összesen kettő olyan regény született, amelyek többé-kevésbé megfelelhet a kritériumoknak. Lengyel Péter *Macskakő* című regénye az egyik, amely a századforduló Budapestjén játszódik, és elbeszélői stílusa miatt, összetett idő- és térkezelése szempontjából inkább a posztmodern regényeket kedvelők olvassák szívesen, semmint a krimi szerelmesei. A másik regény viszont minden kritériumnak megfelel, amelyet egy kortárs magyar krimitől várhatunk. Nézetem szerint Tar Sándor *Szürke galamb* című regénye⁴¹ az első és máig egyetlen magyar krimi, még akkor is, ha inkább a bűnregény felé mozdul el, semmint a krimi felé. Tar regénye rendkívül sötét, depresszióba hajló, középpontjában egy titokzatos járvány utáni nyomozás áll. A főszereplő két rendőr, a könyv lapjain egymást követő történések, rettentő halálesetek pedig olyanok, mintha egy napilap bűnügyi krónikájának egymást követő beszámolóit olvasnánk. A regényt hívták már kriminek, bűnregénynek, sőt még thrillernek is, és bármily furcsa, ezek mindegyike egyszerre igaz. Fogadtatása is vegyes volt. Többen a mű szociografikus elemeit emelték ki, mások Camus *A pestis* című regényéhez hasonlították, volt, aki sajnálkozva vette tudomásul, hogy a regény „krimivé” zül- lött. A viták fellángoltak, majd alábbhagytak. Egy dolog biztos: Tar-nak sikerült megírnia az első magyar krimi, amely ma, ebben az országban játszódik, olyan helyzetekben, olyan szereplőkkel, amelyek és akik ismerősek mindannyiúnk számára. Mivel szerzője szép- íróként nyilvántartott, ezért az elsődleges értelmezést ebből a szempontból tették a kritikusok, ám ha a regényt csak önmagában értékeljük, a műfaj szabályai szerint, akkor nyilvánvalóvá válik: elsődleges szinten krimiről van szó. Benyovszky Krisztián így ír a regényről *Jelek szerint* című, 2003-ban megjelent tanulmánykötetében: „Tar Sándor egyfelől demisztifikálja a rendőri munka klasszikus krimik által indikált ‘hamis’ védettségét, az esetek titokzatosságát, bizarrságát, egy szóval ‘regényességét’ és a nyomol-

⁴¹ Alcíme szerint „bűnregény”, amely azonban nem azonos az általam ismertett műfaj-meghatározással. Tar értelmezésében azért bűnregény a *Szürke galamb*, mert a bűnt állítja regénye középpontjába.

vasás elmejáték-jellegét (nem beszélve a kiábrándító rendőr-portrékról), másfelől azonban a *Szürke galamb* reménytelenül értékvesztett, 'pokoli' világában mégsem a gondos terepmunka, a nyomok lelkiismeretes begyűjtése és rendszerezése vagy az alvilági kapcsolatok mozgósítása bizonyul célravezető módszernek (a túl sok adat éppen gátja a nyomozásnak), hanem az intuíciót és a logikai következtetést együttesen érvényesítő műveletek, melyek előfeltételét a félálomszerű, a tudat által alig kontrollált állapotok adják." Tar tehát sajátosan értelmezi a rendőrségi krimit, kifordítja önmagából, szinte anti-detektívregényt hoz létre. A kritikai fogadtatás nemcsak nálunk, hanem Németországban is vegyes volt. Ez azonban mit sem változtat a lényegen: Tar Sándor elsőként írt magyar krimit. Őtöle sajnos már nem várhatunk újabb, hasonló jellegű munkát. Hogy ki léphet a nyomdokaiba, igencsak kérdéses. A legnagyobb kérdés azonban az: akar-e valaki a *Szürke galamb*hoz hasonlóan jól megírt krimit letenni az asztalra.

A magyar krimi mai helyzetét mi sem jellemzi jobban, mint hogy a kortárs irodalomkritika önálló műfajként sem értékeli. Benyovszky Krisztián már előbb említett könyvének alcíme kiválóan példázza a helyzetet: „A detektívtörténet és közép-európai emléknymoi.” Ahogy a cím sugallja, a krimi csak nyomokban jelenik meg nemcsak nálunk, hanem egész Közép-Európában.

Próbálkozások továbbra is vannak a magyar krimire, de vagy sablonos, angolszász utánérzésű írások születnek, vagy mellékszálként bukkannak fel kortárs szerzők műveiben (pl. Darvasi László novelláiban). A régi, megszokott magyar szerzők mellett kevés fiatal író kísérletezik a krimivel. Nem véletlenül használom a kísérletezés szót. A szerzők ugyan angol/amerikai helyszíneken bonyolítják történeteik szálait, de helyismerettel már nem rendelkeznek, az ottani életről, kultúráról, viszonyokról nem tudnak semmit, ezért hitelesség szempontjából körülbelül ott helyezkednek el, mint a második világháború előtti időszak ponyvái. Nehéz ezekben a művekben egy eredeti gondolatot is találni, s ez különösen elszomorító.

A legfontosabb érv a magyar krimi ellen igencsak egyszerűen megfogalmazható. Sokan azt mondják, eszükbe sem jutna olyan krimi a kezükbe venni, amelynek magyar rendőr a főszereplője.

Ugyanígy sokan anakronisztikusnak találják a magyar magán-detektívet mint regényhőst. Az idegenkedés oka az is lehet, hogy a műfaj leragadt a hatvanas, hetvenes éveknél. A magán-detektívről még mindig Poirot jut az eszünkbe, esetleg Marlowe, a rendőrrel Steve Carella, vagy Maigret. A kortárs krimi szerzői vagy túlléptek ezeken a sablonokon, vagy a modern korhoz igazították őket. Való igaz, hogy 2005-ben egy magyar Marlowe vicces jelenség lenne. De a Marlowe megtestesítette figura állandóan újjászületik, alkalmazkodik a korához. Már említettem, hogy nézetem szerint a krimi az a műfaj, amely a leggyorsabban reagál és alkalmazkodik a társadalmi és kulturális változásokra. Biztos vagyok benne, hogy amennyiben egy szerző előlépne egy modernizált magyar krimihőssel, egy jó és hiteles történettel, az komoly olvasótábort tudhatna magáénak még akkor is, ha rengeteg olvasó számára nemcsak a krimi, hanem gyakorlatilag minden fikció egyfajta utazást jelent olyan tájakra, melyek előttünk ismeretlenek. Még mindig hallatlanul erős a krimik egzotikumának a vonzereje. Ugyanis a jó krimi azért (is) olvassuk, mert megtudunk valamit egy másik világról. De szentül hiszem, hogy a mi világról is van még mit megtudni, és egy jó krimi lehet attól még egzotikus, hogy magyar.

FÜGGELÉK

FIKCIONÁLIS (MAGÁN)DETEKTÍV-ÉLETRAJZOK

Lew Archer (Ross Macdonald) 1913-ban született, jó 185 cm magas, 80 kiló, haja sötét, szeme szürkés-kék. Mindig öltönyt visel, és dühödt dohányos (bár reggeli előtt soha nem gyújt rá), 1968 környékén azonban leszokik. Ritkán iszik, akkor is társaságban. Kedveli a skót whiskyt, a gint és a sört. Nős volt, de 1949-ben elvált Sue nevű feleségétől mentális kegyetlenkedés miatt. Nyugat Los Angelesben él egy szerény, első emeleti lakásban. Pihenésképpen pecázik, sakkozik vagy madarakat figyel. A fegyvereket nem nagyon szereti, de van egy .38 Special, valamint egy .32-es és .38-as automata pisztolya, amelyeket csak ritkán hord magánál. Irodájának címe: 8411 1/2 Sunset Boulevard. Egy kétszintes épület emeletén van irodája, titkárnője nincs, a bútorai lelakottak. Az évek során több lenyitható teteljű Fordja volt. Napidíja a hatvanas évek elejéig 50 dollár volt, azóta egy százas.

Archer szülei munkások voltak, akik elváltak, bővebbet nem tudunk róluk. Fiatalkorában többször is összeütközésbe került a törvénnyel, de jó útra tért, és 1935-ben belépett a Long Beach-i rendőrséghez. A második világháború alatt hírszerzőként szolgált. Miután leszerelt, magánnyomozói irodát nyitott Hollywoodban, és elvette a már említett melírozott szőke hölgyet, Sue-t. Ügyei főleg családi természetűek: hűtlenség, zsarolás, válás. Az utóbbi években azonban a családon belüli – akár fizikai, akár lelki – erőszak felé fordult. Archer ugyan kemény és könyörtelen, de igyekszik mindig a maga komplexitásában nézni az ügyet, és ha úgy látja jónak, maga szolgáltat igazságot. Tudja jól: a gyerekek szinte minden esetben csak áldozatok, így az általuk elkövetett bűnök is más megítélés alá esnek. Velük szemben könyörületes, de az őket tönkretevőkkel szemben már nem. Archer nagyon szereti a természetet, és ha lehetősége van rá egy ügy kapcsán, akkor kíméletlenül a természetszennyezők után ered, és nem hagyja, hogy imádott Kaliforniáját még jobban tönkretegyék.

Columbo hadnagy születési dátumáról nincs adat. New Yorkban, a Kínai Negyed közelében született, és ott is nevelkedett. Mindkét szülője olasz, így szinte természetes volt, hogy több generáció élt együtt a házban: Columbo nagyapja, szülei, öt bátyja és nővére. Apja tanította meg biliárdozni, amely szenvedélye mindvégig megmaradt. A kis Columbo rossz gyerek volt: csatlakozott egy környékbeli bandához, és rendszeresen betörték az utcai lámpákat. Gyerekkorában Joe DiMaggio volt a példaképe, és imádta a gengszterfilmeket. Ő is szolgált a koreai háborúban, majd leszerelése után rendőr lett New Yorkban, a 12. körzetben. Egy ír származású őrmester, bizonyos Gilhooley vette a szárnyai alá, aki meg akarta tanítani dartsozni. 1958-ban költözött Los Angelesbe, azóta is ott él. Egy 1959-es lenyitható tetejű Peugeot 403-ast vezet, fegyvert soha nem visel. Nős, több gyereke is van, valamint egy Dog nevű kutyája. Columbónak nem túl erős a gyomra: gyűlöli a boncolásokat, és a véres gyilkosságokról készült helyszíni fotókat sem szereti megnézni. Tengeri- és légibeteg, úszni nem tud. A számokkal hadilábon áll. Szeret főzni, golfozni, tekézni és persze biliárdozni. Szívesen hallgat olasz operákat és Strauss-keringőket. Hacsak teheti, a tévében mindig megnézi a westernfilmeket és az amerikaifoci-meccseket. Állítása szerint kivételes szakértelemmel tudja beállítani a tévékészülékeket. Kedvenc étele a chili, amelyet legszívesebben egy Barney nevű férfi által vezetett étteremben fogyaszt. Imád szivarozni, és természetesen beszél olaszul, meg egy kicsit spanyolul.

Kinky Friedman 1944-ben született Chicagóban, teljes neve Richard Kinky „Big Dick” Friedman, és állítása szerint ő a legidősebb zsidó Texasban, akinek nincs ingatlanulajdona. Anyja, Min Friedman nyári gyerektáborokban dolgozott, apja a második világháborúban pilóta volt. Szülei 1952-ben Texasban megnyitották az Echo Hill Ranchet, saját nyári gyerektáborukat. A kis Kinky itt szórakoztatta először közönségét. Valamikor a hatvanas években a Békehadtest tagjaként Borneóra ment, ahol a helybélieket megismertette a frisbee-vel. Visszatérte után úgy döntött, hogy tehetségét country-énekesként fogja kamatoztatni. Kinky nagy rajongótáborot gyűjtött maga köré Texas Jewboys elnevezésű bandájával. Legnagyobb sike-

rét a *Ride 'Em Jewboy* és a *They Ain't Making Jews Like Jesus Anymore* című dalaival aratta. Ez utóbbiról lelkes híve, Joseph Heller azt mondta, hogy „nagyon fontos dal”. A hetvenes évek során bejárta szinte az egész kontinenst, és olyan zenésztársak tisztelték meg barátságukkal, mint Bob Dylan, Willie Nelson, Waylon Jennings, Rick Danko és Levon Helm (The Band), illetve Lowell George (Little Feat). Zenéjéről elismerően nyilatkozott a Rolling Stone kritikusa, Chet Flippo is. Kinkyn kívül csak Kris Kristofferson az egyetlen countryénekes, aki diplomával rendelkezik. Kinkynek a nyolcvanas évek elejére elege lett a showbizniszből, és olyan életet akart kezdeni, „amelyhez nem szükséges a jelenléte”. Erre érzett rá nővére, Marcie, aki a Nemzetközi Vöröskeresztnek dolgozott. Azt javasolta, hogy mivel ő is, meg az édesanyjuk is szeretik a krimiket, Kinky akár a krimiírással is megpróbálkozhatna. Kinky ekkor úgy érezte, hogy regényeinek főszereplője nem lehet más, mint saját maga, illetve közeli barátai vagy éppen távoli ismerősei. Azóta ingázik New York és Texas között: egyedülálló nyomozói képességeire mindenhol nagy szükség van. Kinky nem szeret egyedül dolgozni (valójában sehogy sem szeret dolgozni), így a nyomozások során állandóan igénybe veszi hű segítőtársai (Larry „Ratso” Sloman, Steven Rambam és Michael McGovern) segítségét is, akiket a világ ma már csak úgy ismer: Village Irregulars. Regényeinek szereplői mind szerződést kötöttek Kinkyvel, mely szerint ha nem tetszik nekik, amit Kinky ír róluk, akkor megbeszélhetik a kérdést az ügyvédjével, Sonny Corleonéval. Amikor éppen nem dolgozik, akkor kampányol: bejelentette ugyanis, hogy indul a 2006-os texasi kormányzóválasztáson.

Gordianus (Steven Saylor) Kr. e. 50 körül született, apja egy világot látott rá Rómában, az Esquilinus-dombon. Kinézetre átlagos római férfi göndör fekete hajjal és kissé horgas orral. Megbízásból, pénzért kutat fel elvesztett tárgyakat, személyeket, illetve derít fel bűncselekményeket. Hivatását nem tartják nagy becsben Rómában. Egy alexandriai útja során vesz magának egy rabszolganőt, Bethesdát, akit később felszabadít és feleségül vesz. Később örökbe fogad egy félárva, néma kisfiút is, akit így ment meg a biztos haláltól. A másik adoptált gyermeke egy rabszolgafiú, akit szintén felszaba-

dít, és megment a rabszolgatartók kegyetlenkedéseitől. Később Bethesda-tól egy saját lánya is születik. Gordianus egyik legfőbb patrónusa a kezdetektől fogva Marcus Tullius Cicero, akivel viszont korántsem felhőtlen a viszonya. Megbízatai más híres történelmi személyiségekkel is összehozzák: Sulla diktátorral, Crassusszal, Cati-linával és Julius Caesarral is. Gordianus éles eszű nyomozó, ám ő sem nélkülözheti a(z ösztönös belső) megérzéseket. Ezekre szüksége is van, mert nemcsak a lakóhelye körüli kerületek (pl. a Subura) tudnak félelmetesek lenni, hanem az ókori Róma más részei is sok csapdát rejtenek számára. Olykor egyszerűen csak sodródik a sors-sal, ám ha a helyzet úgy hozza, villámgyorsan cselekszik. Ahogy idősödik, egyre több figyelmet szentel a gyermekeinek. Nyomozásai-nak fordulatai nem jósolhatók meg előre, mert az ő hozzáállása is gyakran változik, és a robbanásszerű aktivitásból könnyen átfordul várakozó passzivitásba, aztán vissza. Gordianus a régi, klasszikus értékek őrzője és védelmezője: a családja még az ügyfélnél – legyen az bármilyen hatalmasság – is fontosabb, és értük bármit megtesz.

Bernie Gunther (Philip Kerr) a török fronton harcolt a Wehr-macht-tal, majd leszerelése után a Kriminálpolizei tagja lett. A rend-őrséget otthagya, és a második világháború előtti Berlin egyetlen magánnyomozója lett. Eltűnt személyekre szakosodott, így az üzlet egészen jól megy, hisz a nemzeti szocializmus előretörésével egyre több megbízója akad. Gunther azonban nem hajlandó jópofát vágni az uralkodó náci elit büntetteihez, és ha arról van szó, utánuk is nyomoz, aminek persze sosincs jó vége. Végül rájön, hogy a törvény segítségére nem számíthat, ezért mindig sajátos módon szolgáltat igazságot – ha módja van rá. Ha nincs, akkor pedig teremt. A hábo-rút szerencsésen túléli, és 1947-ben már Bécsben nyomoz, ahol virág-zik a korrupció, a feketepiac és a prostitúció. Gunther alapvetően derűs és béketűrő ember, de ha kihozzák a sodrából, könyörtelen is tud lenni, Sam Spade-hez és Philip Marlowe-hoz hasonlóan.

Mike Hammer (Mickey Spillane) életéről vajmi keveset tudunk, de nála valóban nem a múlt a fontos, hanem a jelen. Hammer bal-lonkabátot visel, alatta egy .45-öst, munkájában hűségés titkárnője,

Velda segíti őt. A szexista, hímsoviniszta Hammer inkább az öklét és a pisztolyát használja, semmint az eszét. Nála a nyers erőszak a válasz minden kérdésre, és gondolkodás, lelkiismeret-furdalás nélkül öl. Hammer inkább egy egyszemélyes kivégző- és megtorlóosztag, semmint klasszikus nyomozó. Filozófiája ekképpen foglalható össze: „Megölöm őket jobbról, balról, és megmutatom nekik, hogy nem vagyok puhány. Ölni, ölni, ölni, ölni.” Ehhez híven az első öt könyv 48 erőszakos halált halt szereplőjéből Hammer 34-et ölt meg.

Sherlock Holmes (Sir Arthur Conan Doyle) 1854. január 6-án született a Yorkshire-ben található North Riding egy farmján, Mycrofton. Miután lediplomázott Oxfordban, Londonba költözött. Közös ismerősük ajánlása alapján egy fiatal orvossal, egy bizonyos Dr. John H. Watsonnal bérelt lakást a Baker Street 221/B. szám alatt. Holmes majdnem 185 cm magas, betegesen vékony, az arca csontos, a szeme szúrós. Vékony testalkata ellenére hihetetlen fizikai ereje és kitartása van. Kiváló boxoló és kardvívó. Intelligenciája kivételes, olvasottsága és műveltsége lenyűgöző. Láthatólag nincs olyan téma, amelyhez ne tudna szakértőként hozzászólni, ami nem is csoda, hisz számos tanulmány szerzője (ezek közül néhány példa: *Lassus polfónikus motettáiról*, *Különböző dohányok hamuinak különbözőségeiről*, *Némely mesterségek hatásáról a kéz formájára*, illetve legnagyobb szabású műve *A méh-kultúra kézikönyve*, néhány megfigyeléssel a királynő elválasztásáról). Épp annyira otthon van a kémiaiában, mint az angol szokásjog rejtelmeiben, a matematikában vagy éppen az anatómiában. Ha valamit véletlenül nem tudna, akkor nem túl nagy, ámde annál alaposabban összeállított könyvtárával konzultál. Őt ugyanis csak a tények érdeklik, semmi más, ahogy ezt soha nem mulasztja el kifejtteni Dr. Watsonnak. Pipázik, gondolkodása serkentése érdekében hegedül, és 7%-os higítású kokaint ad be magának, amikor depresszió lesz úrrá rajta. (Watson egyszer azt állította róla, hogy kipróbálta az ópiumot is, ebből azonban egy szó sem igaz.) Legfőbb ellensége Dr. Moriarty, akivel 1891-ben a „svejci” Reichenbach-vízesésnél vívott meg. A két fél olyan kiegyenlített küzdelmet folytatott, hogy egyszerre zuhantak le a vízesésbe. Egész Anglia gyászolta, ám 1894-ben váratlanul felbukkant. Kiderült, hogy

ellenségeit megtévesztendő, új identitást választott magának: egy Sigerson nevű dán felfedezőnek adta ki magát, és ekként látogatott el New Jerseybe, ahol összetalálkozott Irene Adlerrel, „a Nővel”. Amikor Miss Adler 1903-ban meghalt, Holmes visszavonult vidéki birtokára, hogy méhészkedjen. Visszavonultságából csak egyszer mozdult ki, még az első világháború előtt, azóta keveset hallottunk róla.

Philip Marlowe (Raymond Chandler) születési ideje meglehetősen bizonytalan. Annyit biztosan tudunk, hogy a kaliforniai Santa Rosában született, de míg 1933-ban 33 éves volt, addig 1953-ban 42, 1958-ban pedig 43 múlt. Gyerekkoráról sincs sok információ, annyi azonban bizonyos, hogy egyetemet végzett. Marlowe nagydarab ember: 185 cm magas és 90 kiló, haja és szeme barna. Mielőtt magánnyomozó lett, a Los Angeles-i kerületi ügyésznek, Taggart Wilde-nak dolgozott, de kirúgták, mert nem engedelmeskedett előjáróinak. Ekkor nyitotta meg irodáját Los Angeles belvárosában, a Cahuenga Irodaház ötödik emeletén. Hogy miből él, nem tudni pontosan, hisz gyakran olyan ügyeket is elvállal, amelyekért egy fillért sem kap. Marlowe imád sakkozni: legkedvesebb szórakozása híres meccsek újrajátszása. Legnagyobb szenvedélye azonban a gyilkosságok megoldása. Nyomozóként inkább olyan, mint egy középkori lovag, aki azonnal a bajbajutottak segítségére siet. Barátjának, Bernie Ohls hadnagynak, a Los Angeles-i seriff gyilkossági osztályának vezetőjének egyszer így fogalmazott: „Én romantikus vagyok, Bernie. Ha jajkiáltást hallok az éjszakában, megnézem, mi a baj. Így az ember egy fillért sem keres. Ebből nem jár jutalék. Maximum annyi, hogy néha beverik az arcom, bevágnak a szemeteskukák közé, vagy megfenyegetnek.” A lovagias erények állnak a nyomozásai középpontjában is. Egyik ügyében a gyilkos egy epilepsziás, elmebeteg lány, ezért úgy dönt, senkinek nem használ, ha kiderül, hogy ő követte el a gyilkosságot. Minden egyes ügyében többször is kap fenyegetést: hol veréssel fenyegetik, hol börtönnel, hol engedélye elvételével, vagy éppen azzal, hogy megölik. Marlowe ennek ellenére nem veszíti el sem a hidegvérét, sem a humorát. Nincsenek illúziói sem magáról, sem az emberekről, ám ha a helyzet úgy hozza,

remekül bánik a fegyverrel és az öklével egyaránt. Marlowe művelt és olvasott: idéz egyaránt T.S. Eliottól, Flaubert-től és Browningtól is. Az italt nem veti meg, ahogy a nőket sem. Az évek során több nővel volt kapcsolata, akik ellenállhatatlannak találták keménységét és gyengédségét. 1958-ban pedig végül megtöri egyik legfontosabb szabályát, és lefekszik a megbízójával, Linda Loringgal, akit végül Párizsban feleségül is vesz.

Miss Marple (Agatha Christie) születési dátumát nem ismerjük, annyi azonban biztos, ahogy 1930-ban már oldott meg ügyeket. Ő sem arról híres, hogy gyorsan öregedne: magas, idősebb hölgy, rancos arccal és égszínkék szemekkel. Miss Marple egyik legerősebb nyomozati fegyvere a pletyka, amelyet boldogan és lelkiismeretfurdalás nélkül bármikor bevet, hogy megszerezze a szükséges információt. Egyedül él St. Mary Meadben, jövedelme csekély, de állandó. Szerencsére unokaöccse, a regényíró Raymond West rendszeresen támogatja. Ám ahogy Miss Marple egyre híresebb lett, West nem-hogy megvonta volna tőle támogatását, hanem még több pénzzel segítette. Egyszer még egy nyaralásra is befizette. Miss Marple nyomozati módszerei nem túl összetettek, de éles eszével, ravaszágával soha nem hagy bűncselekményt felderítetlenül. Sikeres nyomozásai-ban óriási szerepet játszik, hogy ártatlan, kedves, kötögető nénikének álcázza magát, amivel Miss Marple sokszor vissza is él – persze minden egyes alkalommal a gyilkos leleplezése érdekében.

Travis McGee (John D. MacDonald) a klasszikus értelemben véve nem magánnyomozó, hanem a névjegykártyája szerint: „visszaszerzési tanácsadó.” Nem tudjuk, mikor született, mindössze annyit, hogy ő is szolgált a koreai háborúban. Leszerelése után a Detroit Lions nevű amerikaifutball-csapat profi játékosa volt, de egy súlyos térd sérülés miatt kénytelen volt felhagyni sportolói pályafutásával, nyugdíjba vonult, és a floridai Fort Lauderdale-be költözött a The Busted Flush elnevezésű 14 méter hosszú jachtra, amely Bahia Mar kikötőben az F-18-as szám alatt horgonyoz. McGee abból él, hogy eltűnt dolgokat szerez vissza az értékük feléért. McGee tekintélyt parancsoló megjelenésű ember: majdnem 190 cm magas, és ugyan

nem egy izomkolosszus, de öklének iszonyú ereje van. Lelkes híve a terápiás alapú szexnek, és ha arról van szó, nemcsak elveszett, ellopt dolgokat szerez vissza, hanem össze is ragaszt pár összetört szívet. Megbízásai legtöbbször ékszerek, készpénz, illetve eltűnt személyek visszaszerzésére szólnak. Ez utóbbinál ugyan nem könnyű megállapítani az ügy értéket, de McGee-vel mindig meg lehet állapodni. Nem dolgozik rendszeresen, és nem is keresi a munkát. Csak akkor vállal el egy megbízást, ha a készpénze a széfjében komolyan megcsappan. McGee-t nem jellemzi az a kiábrándultság és cinizmus, mint Marlowe-t: féktelen haragra képes gerjedni, legfőképpen akkor, amikor látja, hogy Floridát lelkiismeretlen módon tönkreteszik. McGee már akkor dühödt környezetvédő volt, amikor ez még nem is volt téma Amerikában. Ugyan van egy segítőtársa, Meyer, aki elismert közgazdász volt, de McGee általában magányosan dolgozik, és rak rendet egy olyan világban, amelyet már ő sem nagyon ért.

Milo Milodragovitch (James Crumley) a vietnami háború veteránja, aki nemcsak iszik, hanem alkalmanként drogozik is. Két házassága tönkrement, a magánnyomozói biznissz sem megy neki valami jól. Azt csak sejteni lehet, hogy melyik államban él – vagy Montanában vagy Washingtonban –, ahol napról napra a túlélésért játszik. Dolgai nem mennek valami jól, ugyanis az államnak a válásra vonatkozó szabályozását megváltoztatták. Míg régebben csak az elmebaj és a házasságtörés lehetett az egyetlen indok, addig az új törvények értelmében elég, ha a felek kijelentik: kibékíthetetlen ellentétek vannak. Ez pedig nagyon rosszul jön Milodragovitchnak, hisz ügyfelei száma ezáltal jelentősen megcsappant. Egyetlen reménye van csupán: egy rokona meghalt, és komolyabb vagyont hagyott rá, de az örökség átvétele mindenféle jogi huzavonák miatt egyre csak csúszik. Így aztán, ha véletlenül beesik egy ügyfél, Milodragovitch fogja szedett-vedett segítőtársait, és nyomozni kezd. Ugyan az alkohol és a drogok néha lassítják, de végül minden ügyet megold.

Charlie „Bird“ Parker (John Connolly) mindennél jobban utálja, ha a nevével cukkolják. Igen, az apja szerette Charlie Parkert, a legendás bebop szaxofonost, de ettől ő még nem zenész, sőt a

dzsesszt sem szereti. Neki különben is más démonokkal kell megküzdenie: amíg ő egyszer egy bárban bourbönt ivott, addig egy elmebeteg megölte a feleségét és a kislányát. Parker nem képes elviselni a lelkiismeret-furdalást, felmond a rendőrségnél, és New Yorkból Maine államba költözik. Nagypja üresen álló házát veszi birtokba, és ott kezdi szép lassan összevakarni magát: leteszi a poharat, és magánnyomozó lesz. Parker a nyomozás során nem ismer sem emberi, sem isteni törvényt. Megbízásai általában hétköznapi ügyeként indulnak (pl. eltűnt személy), ám mihelyst dolgozni kezd, régi, sötét rejtélyekre bukkan, amelyek felderítésében két barátja, Angel és Louis segítenek neki. Az egyik betörő, a másik bérgyilkos, és együtt élnek. Ha baj van, Parker rájuk nyugton számíthat. A segítségre pedig igencsak szüksége van, hisz ellenfelei olyan bűnöket követtek el, amelyek meghaladják az emberi igazságszolgáltatás határait. Éppen ezért Parkert nem is érdekli a törvény: módszerei kíméletlenek, hatékonyak, és nemegyszer roppant véresek. A démonok mellé (vagy éppen a helyükre) aztán végre befurakodni látszik egy nő, a pszichiáter Rachel, aki felvillantja egy új élet reményét Parker előtt.

Hercule Poirot (Agatha Christie) alig 160 cm magas, tojás alakú fejét rendszerint kicsit balra dönti. Amikor mérges, szemei zöldek. Hatalmas bajszát rendszeresen vaxolja, és a végét felfelé pöndöríti. Haja kora ellenére nem őszül, színe gyanúsán mélyfekete. Poirot a belga rendőrség kötelékében nyomozva egész Európában hírnevet és elismerést vívott ki magának. 1904-ben vonult nyugdíjba, és amikor a németek 1914-ben lerohanták hazáját, az egyik lábán súlyosan megsebesült, azóta botot használ. A német megszállás elől Angliába menekült, ahol felújította ismeretségét Hastings kapitánnyal, akivel megosztotta londoni lakását a Farroway Street 14. szám alatt. Poirot végül Angliában maradt, és magánnyomozóként kezdett el dolgozni. Két segítőtje van: inasa, Georges, és titkárnője, Miss Lemon. Amikor Poirot először színre lép, már ötven éves, azóta sem sokat öregedett az idő múltával. Bár visszavonult életet él, de egy-egy érdekes eset miatt szívesen mozdul ki csendes magányából. Poirot méretetlenül büszke belga származására, és azzal lehet a legjobban kihozni a sodrából, ha „lefranciázzák.” Ugyan Angliában él, az angol

nyelvet sohasem sajátítja el tökéletesen. Energiája kifogyhatatlan, lendülete töretlen, esze éles, mint a borotva, még akkor is, amikor utolsó ügyén dolgozik Stylesban. Reumája miatt az utolsó esetet szinte végig kerekben székben nyomozza végig, szelleme azonban töretlen. Amikor 1974-ben *A titokzatos stylesi eset* című regényben Poirot meghal, a *The New York Times* az első oldalon hivatalos nekrológban búcsúztatja, amilyen kiváltságban sem azelőtt, sem azóta nem volt része fikcionális detektívnek.

Matt Scudder (Lawrence Block) világegyetében alkoholista marad, pedig egy jó ideje már nem iszik. Míg más zsaruk megmaradtak egy kezdő vagy középhaladó szinten, Scudder végigment az úton. Egyszer ő is zsarú volt, méghozzá nem is rossz. Végezte a munkáját, megnősült, felesége, Anita szült neki két fiút. Egy napon Matt éppen egy bolti rablás elkövetőit üldözte, ráadásul szolgálaton kívül, amikor az egyik golyó gellert kapott, és egy hétéves kislány, Estrellita Rivera szemébe fúródott. A kislány meghalt, Scuddert kitüntették, ő azonban úgy döntött: egyedül akar élni. Otthagyta feleségét, felmondott a rendőrségnél, és kivett egy hotelszobát Manhattanben, az 57. utcában. A magánnyomozói igazolványt soha nem váltotta ki, de ha egyszer egy régi barátja megkéri egy szívességre, Scudder mindig igent mond. És ha ezért a szívességért még pénzt kap is, akkor a hotelszobáját is ki tudja fizetni. Lassan a sírba issza magát, és ezen aligha változtathat bármi is. Scudder a piálást csak „szintentartónak” hívja, ami azt jelenti, hogy a reggelt is itallal kezdi. Egyszer azonban váratlanul leszokik az italról, éppen a *When The Sacred Ginmill Closes* („Amikor a szent szeszfőzde bezár”) című regényben, és úgy látzik Scudder lassan jó útra tér, és bár valóban nem iszik, de azért még alkoholista marad, szokásai mit sem változnak. Minden bevétele tíz százalékát templomperselyekbe dugja, és olyanokon igyekszik segíteni (legyenek azok élők vagy holtak), akik még nála is lecsúszottabb életet élnek. Kapcsolata az évek során egyre jobban elmélyül Elaine Mardell-lel, a pénzét ingatlanokba fektető prostituálttal, míg végül összeházasodnak. Lelke mélyén Scudder mindvégig zsarú marad: nem hagy bűnt megtorlatlanul, legyen a bűn vagy a megtorlás is rettentő.

Hector Belascoarán Shayne (Paco Ignacio Taibo II) valamikor régen elveszítette egyik szeme világát, de ez semmiben nem akadályozza. Anyja ír volt (innét a Shayne), apja baszk, ő maga pedig mexikói. Valamikor a hatvanas évek elején született, elvált, gyermektelen, és reménytelenül szerelmes egy távol élő nőbe. Egy amerikai egyetemen iparmérnökként diplomázott, majd egy mexikói levelező tanfolyamon nyomozást tanult. Most Mexikóvárosban van egy irodája, amelyet megoszt egy áccsal, egy vízvezeték-szerelővel és egy szennyvízmérnökkel. Lakása a Roma Surban parányi, így amikor az egyik ügy kapcsán kap egy kacsát, kénytelen az irodájában hagyni. Belascoarán Shayne imád olvasni: él-hal a detektívregényekért, Dos Passos, Malraux, Nomran Mailer és Che Guevara könyveiért. Egyaránt szereti Silvio Rodriguezt, Louis Armstrong és a The Platters zenéjét. Kedvence a kínai konyha, lelkes rajongója a parkoknak és az erdőknek, közepesen rossz sofőr, és van egy .38-asa. Kicsit merev, közepesen szégyenlős, kifejezetten szarkasztikus, és mindenképp felett önkritikus. Belascoarán Shayne inkább filozófus, semmint nyomozó, aki politikai nézeteinek rendszeresen hangot ad. Egyszerre befelé forduló, cinikus és fatalista, aki ugyan az egyik regényben meghal, de a következőben már ismét megjelenik, és sztoikus nyugalommal konstatálja, hogy él és virul. Néha annyira elege van az ügyekből, amelyekben nyomoz, hogy nemegyszer azt kívánja, bárcsak kitalált, regénybeli szereplő lenne. „Ha ez egy krimi lenne, akkor minden világos lenne a számára“ – áll az egyik regényben.

Sam Spade (Dashiell Hammett) életéről keveset tudunk. A kemény magádetektív a San Francisco-i Archer és Spade Detektívügynökség másik tagja. Spade nem különösebben szereti partnerét, és azzal sincs különösebb baja, hogy lefeküdjön annak feleségével. Ám amikor Miles Archert meggyilkolják, Spade akcióba lendül, és nyomozni kezd talán a leghíresebb ügyben az összes közül: *A máltai sólyoméban*. Spade erkölcsi szilárdsága, kérlelhetetlen logikája és megalkuvást nem ismerő személyisége révén az ügyet természetesen felderíti. Ajánlhatnak neki pénzt, fenyegethetik, zsarolhatják, akaratják elcsábítani, Spade kősziklaként áll. A partnerét meggyilkolták, és nincs az a pénz, nő vagy isten, ami őt ebben megakadályozhatja.

Spenser (Robert B. Parker) 1936-ban született Laramie-ben, Wyoming államban, ugyanott, ahol Raymond Chandler. Anyja belehalt a szülésbe, ezért apja és anyja két testvére nevelik fel, mindannyian ácsok. Spenser szolgált a koreai háborúban, majd miután leszerelt, csatlakozott Massachusetts állam rendőrségéhez, ahol a Suffolk megyei kerületi ügyész hivatalához helyezték nyomozónak. Spenser azonban nagyon nehezen viselte, hogy felettesei vannak, ezért kiváltotta a magánnyomozói igazolványt. Spenser igazi ínyenc, imád főzni. Súlyemeléssel tartja karban magát, ami többször is kapóra jön, hisz soha nem retten vissza a fizikai erőszaktól. Legjobb barátja egy Hawk nevű exboxoló, aki a maffia verőembereként is tevékenykedik néha. Spenser szereti a nőket (de soha nem házasodna meg), a kutyákat és a sört. Munkájában nagy segítséget nyújt neki Hawk és Susan Silverman. Spenser egy meg nem alkuvó, keményfejű nyomozó, aki a deduktív módszerek mellett szívesen használja az öklét is, ha a szükség úgy hozza.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ez a könyv nem születhetett volna meg magánnyomozók, a munkatársaik, volt operatív tisztek, környezettanulmány-készítők, figyelmű és nyomozók segítségével nélkül. Nem tudom eléggé megköszönni, hogy elmondták, amit tudnak. Név szerint nem említhetek meg senkit, de ők tudják, kire gondolok.

Köszönet mindazoknak, akik a többször és mindig figyelmesen átrágták magukat a kéziratot: Kalovits Juditnak, Csurgó Csabának, Pék Zoltánnak. Ők segítettek abban, hogy az adathalmazból könyv legyen. Köszönet Balázs Eszternek, mert sokkal figyelmesebben olvasott el fejezeteket, mint kellett volna, és ezzel sokat lendített a kéziratot. És persze köszönet Krskó Tibornak és Bánáty Péternek, meg a *Hamu és Gyémánt* stábjának. No meg Lacinak, aki ugyan gyakran nem tudta, miről beszélek, de mindvégig – néha szó szerint is – mellettem állt.

Dr. Erdei Éva, Dr. Hajdú Mária jogász-szemmel (is) olvasták a könyvet, és kiváló meglátásaik nagyon hasznosak voltak. Bényei Tamás, H. Nagy Péter és Keresztesi József nagyon alaposan elolvasták a kéziratot, és olyan hibákat vettek észre, amelyek elkerülték a figyelmemet. Nem lehetek elég hálás nekik, ahogy Sasvári Rudolfnak sem a segítőkészségéért és kitartó figyelméért. Dr. Gyury Józsefnek pedig azért, mert szaklektorálta a könyvet, és felhívta a figyelmemet számos tévedésre.

Végül külön köszönet feleségemnek nemcsak azért, mert megszerkesztette, amit írtam, hanem azért is, mert türelmesen kibírta, hogy a végére érjek ennek a könyvnek, és persze azért is, hogy a helyes irányba állított, ha elkalandoztam.

Varga Bálint
Budapest, 2005. április 15.

Irodalomjegyzék

E.A. Brayley Hodgetts: Vidocq: A Master of Crime, London: Selwyn & Blount, 1928

Philip John Stead: Vidocq, Picaroon of Crime, London, Staples Press, 1953

„The Municipal Police Detective: An Historical Analysis,“ Vol. 24(1), February 1986, pp. 175-202. in: CRIMINOLOGY: AN INTERDISCIPLINARY JOURNAL by Jack Kuykendall (San Jose State University)

Zólyomi Tamás: Árnyékvilág: Egy állambiztonsági figyelő emlékei, Aura, 1990

Encyclopedia of Mystery and Detection, Chris Steinbrunner és Otto Penzler, Harvest/HBJ, 1984

Nemes Sándor: Gyakorlati nyomozás, Griff, 1944

The Mystery Story, University of California, San Diego, 1976

Bényei Tamás: Rejtélyes rend – A krimi, a metafizika és a posztmodern, Akadémiai Kiadó, Modern Filológia Füzetek 57. 2000

Bényei Tamás: Esendő szörnyeink és más történetek, József Attila Kör, Pesti Szalon Könyvkiadó, 1993

Benyovszky Krisztián: A jelek szerint. A detektívtörténet és közép-európai emléknymoi. Kalligram Könyvkiadó, 2003.

Greg Fallis és Ruth Greenberg: Be Your Own Detective, M. Evans and Company, 1998

Dr. Gyury József: A magánnyomozás jogtörténete Magyarországon (1913-tól 1994-ig), Szakdolgozatm József Attila Tudomány Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1994

Sasvári Rudolf: Klasszikus magánnyomozástan, Alfa Communication Kft. Budapest, 2000

Patrick R. Anderson és Donald J. Newman: Introduction to Criminal Justice, McGraw & Hill, 1993

Hankiss János: A detektívregény. Csáthy Ferenc Könyvkiadója, Debrecen–Budapest, 1928.

Josef ?kvoreck?: Egy detektívregény-olvasó ötletei. (Modern Könyvtár) Európa, Budapest, 1965

Keszthelyi Tibor: A detektívtörténet anatómiája. Magvető, Budapest, 1979

Keszthelyi Tibor (szerk.): A krimi. (Pro és kontra) Gondolat, Budapest, 1985